

TÜRK DÜNYASI KADIN ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Journal of the Turkic World Women Studies

Cilt 3 (2024) Sayı:005

ISSN 2979-9597

Kıymetli Okurlar,

Türk Dünyası Kadın Araştırmaları Dergisi'nin beşinci sayısında, kadınların tarihsel ve güncel deneyimlerini çok boyutlu bir perspektifle ele alan özgün araştırmalara yer verilmektedir. Bu sayıda sunulan çalışmalar, kadınların toplumsal, kültürel ve siyasi alanlardaki mücadelelerini, başarılarını ve karşılaştıkları zorlukları mercek altına almaktadır.

Dergimizin bu sayısında yer alan makaleler, kadınların tarihsel rollerinden günümüzdeki aktif katılımlarına kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Dr.Menekşe Yıldız Uslu'nun Osmanlı dönemi kadın mahkûm ve tutukluların yaşam koşullarını ele aldığı çalışmasında, dönemin kadın mahkûm ve tutuklu sorununu kapsamlı bir şekilde ele alarak ortaya koymaktadır. Dr. Deniz Güney'in, Azerbaycan'ın ilk Cumhurbaşkanı Neriman Nerimanov üzerine yaptığı bu çalışma, kadın hakları mücadelesinde öncü bir figürün ideallerini ve katkılarını derinlemesine inceliyor. Nerimanov'un, kadınların eğitim yoluyla toplumsal hayata eşit şekilde katılımının toplumun gelişimi için temel olduğunu savunması, sosyalist ilkeler çerçevesinde ele alınarak okuyuculara toplumsal eşitlik ve bilinç kazandırmayı hedefliyor. Makale, Nerimanov'un devrimci kimliğini, kadınların eğitim hakkı, iş hayatına katılımı ve toplumsal eşitlik ilkelerini savunarak gerçekleştirdiği öncü rolü kapsamlı bir şekilde sunmaktadır. Dr. Öğr. Üyesi Masoumeh Khanzadeh'nin Türkiye inşaat sektöründe çalışan kadınların deneyimlerini analiz eden bu özgün çalışması, kadınların sektörde karşılaştığı cinsiyet temelli engelleri kapsamlı bir perspektifle ele alıyor. Karma yöntemle yapılan araştırma, kadınların kariyer yollarında karşılaştığı önyargıları, ayrımcılığı ve temsil eksikliklerini açığa çıkararak, kapsayıcılık ve eşitlik konularında somut politika önerileri sunmaktadır Dr. Mahmizar Mehdibeyova'nın Parvin Etisami'nin şiirlerinde kadın özgürlüğünü incelediği çalışması ise edebiyatın toplumsal cinsiyet eşitsizlikleriyle mücadelede nasıl bir araç olabileceğini göstermektedir. Havva Yıldız'ın Tıflı hikâyelerindeki kadın tiplerini analiz eden makalesi, toplumsal cinsiyet rollerinin söz konusu hikâyelerdeki yansımalarını inceleyerek, kadın karakterlerin kimi zaman geleneksel cinsiyet rollerine meydan okuyan, kimi zaman ise onları pekiştiren niteliklerini derinlemesine ortaya koymaktadır.

Dergimizin bu sayısında, 'Feminist Sosyal Politika' ile 'Türkiye'de Refah Devleti ile Kadın' arasındaki ilişkiyi ele alan kitap incelemelerine yer verilmektedir. Bu incelemeler, toplumsal hayatta kadınların daha aktif bir rol alması için gerekli politikaların ve sosyal değişimlerin önemini vurgulamaktadır.

Türk Dünyası Kadın Araştırmaları Dergisi olarak amacımız, kadınların yaşadığı sorunlara dikkat çekmek, farklı disiplinlerden araştırmacıları bir araya getirerek bilgi paylaşımını sağlamak ve kadın hakları mücadelesine katkıda bulunmaktır. Bu sayıda yer alan çalışmaların, kadın çalışmaları alanındaki bilimsel tartışmalara önemli katkılar sağlayacağını ve gelecek araştırmalar için ilham vereceğini umuyoruz.

Yayın sürecinde yer alan yazar, hakem, yayın kurulu üyeleri ve editör arkadaşlarımıza katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

Sonraki sayılarımızda görüşmek üzere... Saygılarımızla!

Editörler:

Dr. Zhuldyz SAKHI
Doç. Dr. Ayşe ERKMEN

Dear Readers,

In the fifth issue of the *Turkic World Women's Studies Journal*, we present original research that examines the historical and contemporary experiences of women from a multidimensional perspective. The studies featured in this issue delve into the struggles, achievements, and challenges faced by women in social, cultural, and political spheres.

The articles in this issue encompass a broad spectrum, from women's historical roles to their active participation today. Dr. Menekşe Yıldız Uslu's study on the living conditions of female prisoners and detainees in the Ottoman period comprehensively addresses the issues faced by women during that era. Dr. Deniz Güney's work on Azerbaijan's first President, Neriman Nerimanov, deeply analyzes the ideals and contributions of a pioneering figure in the struggle for women's rights. Nerimanov's assertion that women's equal participation in social life through education is essential for societal development is examined within the framework of socialist principles, aiming to enlighten readers on social equality and consciousness. The article presents Nerimanov's revolutionary identity and his leading role in advocating for women's right to education, participation in the workforce, and principles of social equality.

Dr. Öğr. Üyesi Masoumeh Khanzadeh's unique study analyzing the experiences of women working in Turkey's construction sector addresses the gender-based barriers these women face from a comprehensive perspective. Utilizing a mixed-methods approach, the research reveals the biases, discrimination, and representation gaps encountered by women in their career paths, offering concrete policy recommendations on inclusivity and equality. Dr. Mahmizar Mehdibeyova's examination of women's freedom in the poetry of Parvin Etisami demonstrates how literature can serve as a tool in the fight against gender inequalities. Havva Yıldız's article analyzing female archetypes in *Tifli* stories investigates the reflections of gender roles in these narratives, exploring the qualities of female characters that sometimes challenge traditional gender roles while at other times reinforce them.

This issue also includes book reviews examining the relationship between 'Feminist Social Policy' and 'Women in the Welfare State in Turkey.' These reviews emphasize the importance of the necessary policies and social changes for women to take a more active role in social life.

As the *Turkic World Women's Studies Journal*, our aim is to draw attention to the issues faced by women, facilitate knowledge sharing by bringing together researchers from various disciplines, and contribute to the struggle for women's rights. We hope that the studies presented in this issue will significantly contribute to scientific discussions in the field of women's studies and inspire future research.

We would like to thank our authors, referees, editorial board members and editors for their contributions during the publication process.

See you in our next issues... Best regards!

Editors:
Dr. Zhuldyz SAKHI
Doç. Dr. Ayşe ERKMEN

MAIN PAGE/ANA SAYFA

JOURNAL ADMINISTRATION / DERGİ YÖNETİMİ

Journal Owner / Dergi Sahibi
Dr. Zhuldyz SAKHI
Director / Sorumlu Müdür
Dr. Zhuldyz SAKHI
Editors / Editörler
Baş Editör/ Chief Editor Assos.Prof. Dr .Ayşe ERKMEN Dr. Zhuldyz SAKHI
Foreign Language Linguist / Yabancı Dil Dilbilimci
Dr. Orhun Burak SÖZEN Selma BAŞKAN
Index Supervisor / İndeks Sorumlusu
Dr. İrakli AGORGILADZE

ADVISORY BOARD / DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Hava SELÇUK	Erciyes Üniversitesi TÜRKİYE.
Prof. Dr. Meşkure YILMAZ	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi TÜRKİYE.
Prof. Dr. Yücel KARADAŞ	Gaziantep Üniversitesi TÜRKİYE
Prof. Dr. Jacqueline AYOUB	Lebanese Üniversitesi, LÜBNAN
Doç. Dr . Hikmet DEMİRCİ	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi TÜRKİYE
Doç. Dr . Cemile KINACI	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi TÜRKİYE.
Doç . Dr. Yunus EMRE TANSU	Gaziantep Üniversitesi TÜRKİYE.
Doç . Dr. Ali Farhadov Rizvan Oğlu	Milli Tarihi Müzesi, AZERBAYCAN
Doç. Dr. Mirna FAWAZ	Nursing Beirut Arab University, BEYRUT
Dr. Öğr. Üyesi Özlem Muraz BUDAK	Gaziantep Üniversitesi TÜRKİYE.
Dr. Öğr. Üyesi Fatma ÇAPAN	Gaziantep Üniversitesi TÜRKİYE
Dr. Diana J. FOX	Bridgewater State Üniversitesi, Antropoloji, ABD
Dr. Sándor Földvári	Debrecen Üniversitesi,Macaristan
Dr. Petra PELLETIER	Paris Üniversitesi Cite Psikoloji Enstitüsü, PARİS
Dr. Franck AMOUSSOU	André Salifou Zinder Üniversitesi, NİJERYA.
Monday Akinola ALLAGBE	Abomey Calavi Üniversitesi (UAC), Benin.

PUBLICATION BOARD / YAYIN KURULU

Prof. Dr. Yücel KARADAŞ	Gaziantep Üniversitesi TÜRKİYE
Prof. Dr. Jacqueline AYOUB	Lebanese Üniversitesi, LÜBNAN
Doç. Dr . Hikmet DEMİRCİ	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi TÜRKİYE
Doç. Dr . Cemile KINACI	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi TÜRKİYE.
Doç . Dr. YUNUS EMRE TANSU	Gaziantep Üniversitesi TÜRKİYE.
Doç . Dr. Ali Farhadov Rizvan Oğlu	Milli Tarihi Müzesi, AZERBAYCAN
Doç. Dr. Mirna FAWAZ	Nursing Beirut Arab University, BEYRUT
Dr. Öğr. Üyesi Özlem Muraz BUDAK	Gaziantep Üniversitesi TÜRKİYE.
Dr. Öğr. Üyesi Fatma ÇAPAN	Gaziantep Üniversitesi TÜRKİYE
Dr. Diana J. FOX	Bridgewater State Üniversitesi, Antropoloji, ABD
Dr. Petra PELLETIER	Paris Üniversitesi Cite Psikoloji Enstitüsü, PARİS
Dr. Franck AMOUSSOU	André Salifou Zinder Üniversitesi, NİJERYA.
Monday Akinola ALLAGBE	Abomey Calavi Üniversitesi (UAC), Benin.

TÜRK DÜNYASI KADIN ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
The Journal of Turkish World Women's Studies

ISSN: 2979-9597

Ekim/ October 2024

Sayı/Issue:5

Cilt/Vol :3

İÇİNDEKİLER/ CONTENTS

Menekşe Yıldız Uslu TRABZON VİLAYETİNDEKİ HAPİSHANELERDE KADIN SUÇLULAR: XIX. YÜZYIL SONLARI VE XX. YÜZYILIN İLK ÇEYREĞİNDEKİ YAŞAM VE SAĞLIK KOŞULLARI Female Offenders in the Prisons of Trabzon Province: Living and Health Conditions in the Late XIXth Century and the First Quarter of the XXth Century	1
Deniz GÜNEY NERİMAN NERİMANOV'UN HAYATI ve KADINA BAKIŞI Life Of Neriman Nerimanov And His View Of Women	31
Masoumeh KHANZADEH BALANCING ACTS: NAVIGATING PERSONAL AND PROFESSIONAL DEMANDS AMONG WOMEN IN TURKEY'S CONSTRUCTION INDUSTRY AMID ORGANIZATIONAL CHANGE Denge Eylemleri: Türkiye'nin İnşaat Sektöründeki Kadınların Kişisel Ve Profesyonel Taleplerini Kurumsal Değişim Sürecinde Yönetmesi	41
Havva YILDIZ TIFLİ HİKÂYESİNDEKİ KADIN TİPLERİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ The Effects Of Female Types In Tifli Stories On Gender Roles2	62
Mahmizar MEHDİBEYOVA PARVİN ETİSAMİ'NİN ESERİNDE KADIN ÖZGÜRLÜĞÜ Women's Freedom In The Work Of Parvin Etisami	68
<i>Kitap İncelemesi / Book Review</i>	
Esra YILMAZ FEMİNİST SOSYAL POLİTİKA Feminist Social Politics	74
Hasan Tahsin YAZICI TÜRKİYE'DE REFAH DEVLETİ VE KADIN Welfare State And Women In Turkey	78

TRABZON VİLAYETİNDEKİ HAPİSHANELERDE KADIN SUÇLULAR: XIX. YÜZYIL SONLARI VE XX. YÜZYILIN İLK ÇEYREĞİNDEKİ YAŞAM VE SAĞLIK KOŞULLARI

Female Offenders in the Prisons of Trabzon Province: Living and Health Conditions in the Late XIXth Century and the First Quarter of the XXth Century

Menekşe YILDIZ USLU¹

Özet

Batı'da sanayileşme süreci ile birlikte XVIII. yüzyılda ortaya çıkan hapisaneler, Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Batılı devletlerin baskılarının bir neticesi olarak görülmeye başlanmıştır. Devlet, içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik buhrana rağmen, Batılı devletlerin modern tarzda hapisanelerin yapımı konusundaki baskılarına boyun eğmek zorunda kalmıştır. Bu bağlamda, modern hapisane konusu devletin çözmesi gereken önemli konular arasında yer almıştır. Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesinin hemen ardından 1840'da ilan edilen yeni Ceza Kanunu modern hapisanelerin yapım sürecini başlatmıştır. 1851 ve 1858 tarihlerine ait yeni Ceza kanunlarından sonra artık ülke genelinde hapisane yapımı hız kazanmıştır. Osmanlı Devleti, Başta vilayet merkezleri olmak üzere sancak ve kazalarda hapisanelerin yaygınlaştırılması için çaba sarf etmiştir. XX. yüzyıl başlarına gelindiğinde her vilayetin, sancak ve kazalarında hapisaneler açılmıştır. Ancak açılan bu hapisaneler Batılı devletlerin modern hapisane projelerine uygun olarak inşa edilememiştir. 1858 yılında kabul edilen İngiliz Binbaşı Gordon'un raporunda ve 1880 yılında Tevkifhaneler ve Hapisaneler Nizamnamesinde her vilayette kadınlar için ayrı birer hapisane yapılması zorunlu tutulmuştu. Fakat, devlet kadın suçlulara yönelik modern hapisane binaları yapımını hedeflemiş olsa da mali imkânsızlıklar nedeniyle hayata geçirememiştir. Kadın suçlular vilayetlerde, sancak ve kazalarda bulunan erkek hapisanelerinde kendilerine ayrılan koşullarda, belirli bir ücret karşılığında kiralanmış hanelerde veya imamın hanesinde infaz edilmişlerdir. Kadının mahkûm sayısının oldukça az olmasına rağmen kadın suçluların hapsedilmesi için birçok kazada hane kiralama ve gardiyan tayinine ihtiyaç duyulması, hapisane kira ücretleri ve gardiyan maaşlarının karşılanması konusunda devlete ciddi anlamda bir yük getirmiştir. Bu çalışma T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivinde yer alan belgeler ışığında XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar Trabzon Vilayetindeki hapisanelerde bulunan kadın suçluları, kadın hapisanelerini, yaşam ve sağlık koşullarına dair bilgileri ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Trabzon Vilayeti, Hapisane, Kadın, Sağlık.

Abstract

Prisons, which emerged in the XVIIIth century with the industrialisation process in the West, started to be established in the Ottoman Empire in the second half of the XIXth century in consequence of the pressures of Western states. Despite the political and economic depression, the Ottoman Empire had to give in to the pressures of the Western countries for the construction of modern prisons. In this context, the issue of modern prisons emerged as one of the significant challenges to be managed by the state. Immediately after the proclamation of the Imperial Edict of Gulhane, the new Penal Code was adopted in 1840, which initiated the process of constructing modern prisons. Following the new Penal Codes of 1851 and 1858, the construction of prisons accelerated throughout the country. The Ottoman Empire endeavoured for the expansion of prisons in provincial centres, sanjaks, and towns. By the beginning of the 20th century, many prisons were opened in all provinces, sanjaks, and towns. However, these prisons could not be built in accordance with the modern prison projects of Western countries. In the report of the British Major Gordon adopted in 1858 and in the Regulation on Detention Houses and Prisons adopted in 1880, it was obligatory to build separate prisons for women in each province. Nevertheless, even though the state aimed to construct modern prison buildings for female offenders, the project could not be realised due to financial constraints. Female offenders were executed in the male prisons in the provinces, sanjaks, and towns, in the wards allocated to

¹ Dr., Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı, Ordu, Türkiye / e-posta: Dr.M.YildizUslu@hotmail.com / ORCID ID: 0000-0001-8957-8930.

them, in rented houses for a certain fee, or in the imam's house. Although the number of female convicts was quite low, the need for renting houses and appointing guards in many towns for the incarceration of female offenders imposed a serious burden on the state in terms of prison rental fees and the salaries of guards. In the light of the documents in the Ottoman Archives of the Directorate of State Archives of the Presidency of the Republic of Türkiye, this study aims to reveal information about female offenders, women's prisons, and their living and health conditions in the prisons of Trabzon Province until the end of the XIXth century and the first quarter of the XXth century.

Keywords: Ottoman, Trabzon Province, Prison, Women, Health.

Giriş

Arapça kökenli bir kelime olan “habs”; alıkoyma, tutma, zapt etme anlamlarına gelmektedir². Ceza ise, yine Arapça kökenli bir kelime olup, “uygunsuz davranışlarda bulunanlara uygulanan üzüntü, sıkıntı, acı verici işlem veya yaptırım” anlamına gelmektedir (Develioğlu, 2010, 350; Uyanık, 2017, 55; Bardakoğlu, 1997, 54). Hapishane (mahbes) ise Arapça “habs” anlamında ki “hapis” ve Farsça “hane” sözcüğünün birleşmesi ile meydana gelmekte ve hapsedilen kişiye de hapsolünmüş, bir yere kapatılmış anlamlarında “mahbûs” denilmekteydi (Develioğlu, 651; Öztürk, 2014, 26.) Hapis, önceleri suçluyu cezalandırmaktan ziyade, suçlunun veya zanlının cezası belirleninceye veya infaz edilinceye kadar bir yerde tutulması anlamını taşımaktaydı (Özçelik, 2011, 17).

Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde hapis cezası, tam ve asli bir ceza olarak değil, yargılama öncesi tutulma mekânı veya uyarı amaçlı kısa süreli bir ceza aracı olarak uygulanmıştır (Uyanık, 2017, 67; Bardakoğlu, 1997, 63; Temel, 2009, 111). Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyılın ortalarına kadar genellikle cezalar; kısas, ta'zir, had, diyet (Yıldız Uslu, 2021, 452), para cezası, kürek cezası, kalebentlik, sürgün, teşhir, dayak atma (Erim, 1984, 80-81), iple asılma, prangaya vurulma veya çuval içinde denize bırakılma gibi bedene veya hayata yönelik cezalar olarak uygulanmıştır (Özlu, 2007, 65) XIX. Yüzyılın ikinci yarısına kadar Osmanlı Devleti'nde genellikle hapishane³ olarak, asırlar boyunca hem bir ceza infaz hem de cezanın infazının gerçekleştirilmesine kadar geçen sürede tutuklulara ev sahipliği yapmış olan (Tamgörgü, 2020, 479) zindanlar, tomruklar ve şehir surlarındaki kaleler kullanılmıştır. Mahkûmlar bu mekanlarda çoğunlukla geçici surette tutulmuşlardır. Mahkûmlar İstanbul'da Yedikule, Baba Cafer ve Tersane zindanlarında⁴ hapsedilmiştir. Batılılaşma faaliyetlerinin hukuki düzenlemelere yansımaları neticesinde ise 1831 yılında İstanbul zindanları kaldırılarak suçlular için özel bir hapishane olan Hapishane-i Umumi kurulmuştur⁵ (Artuk- Alşahin, 175; Öztürk, 2014, 50; Kızıllan, 2011, 64; Zorba, 2023, 37; Ercivan, 2023, 88; Özlu, 2015, 53).

Modern hapishane kavramı Osmanlı Devleti'nde, XIX. yüzyılla birlikte Batılılaşma hareketleri içerisinde yer almaya başlamıştır (Yıldız, 2015, 93). Tanzimat dönemine gelindiğinde her alanda olduğu gibi ceza hukuku alanında da yeni düzenlemelere gidilmiştir (Bardakoğlu, 1997, 59). Bu bağlamda Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra 3 Mayıs 1840 tarihinde bir komisyon tarafından hazırlanmış olan, bir mukaddime, bir hatime, 13 fasıl ve 41 maddeden oluşan Ceza Kanunu⁶ ilân edilmiştir. Kanunun bazı eksiklerini tamamlamak adına yapılan eklemeler yeterli gelmeyince, 1851 yılında 3 fasıl ve 43 maddeden oluşan yeni bir Ceza Kanunu⁷ ilân edilmiştir. 1858'de ise yeni bir kanun yürürlüğe girmiştir. Üç bab, 32

² *Habs* fiilinin yanında *secene* ve *sicn* (*zindana atmak*) fiilleri de kullanılmaktadır.

³ Hapis cezası batıda kilise hukuku tarafından ortaya çıkarılmıştır. Dolayısıyla ilk hapishaneler de manastırlarda açılmıştır. IV. yüzyıldan itibaren ahlaksız olduğu kabul edilen rahip ve rahibelerin arınıp iyileşmeleri için manastırlar hapishane olarak işlev görmüştür. Bugünkü manada ilk hapishane 1595 yılında Amsterdam'da erkekler için açılmış, daha sonra ise 1597'de kadınlar için de bir hapishane yapılmıştır. Bu hapishaneler tüm Avrupa ve daha sonra Amerika için de örnek oluşturmuştur (Daşcıoğlu, 2008, 55; Doğan, 2009, 85).

⁴ Baba Cafer zindanına hırsızlık, zina ve borçlular, Yedikule zindanına devlet erkânı ve siyasi suçlular, Tersane zindanına ise suçlu tersaneliler ve bahriyeliler atılmaktaydı (Daşcıoğlu, 2008, 56).

⁵ Hapishane-i Umumi; 1831 yılında Mehterhane olarak kullanılan Sultan Ahmed'deki İbrahim Paşa Sarayı'nın bir bölümünde kurulmuştur. 250 ve 500 kişilik olmak üzere iki koşu alanı oluşan Hapishane-i umumi, İstanbul'un en büyük hapishane binası olarak hizmet vermiştir (Poyraz, 2016, 619).

⁶ 1840 tarihli Ceza Kanununda, Tanzimat Fermanı'nda üzerinde durulan esaslar onaylanarak, keyfi uygulamalara son verileceği ve herkesin kanun önünde eşit olacağı belirtilmiştir (Akgündüz, 2017, 80).

⁷ 1851 tarihli Ceza Kanunu ırz, namus, can emniyetine ve malın muhafazasına ilişkin maddeleri içermektedir. 1840

fasıl ve 264 maddeden oluşan bu yeni Ceza Kanunu⁸, 1810 Fransız Ceza Kanunu'nun tamamının çevirisinden oluşmaktaydı (Akın, 2011, 24) Osmanlı Devleti 1840, 1851 ve 1858 yıllarında yapılan düzenlemeler neticesinde modern anlamda ki ilk hapishaneler⁹ kurulmaya başlamıştır. (Tan, 2020, 105; Bardakoğlu, 1997, 54-64; Artuk-Alşahin, 2016, 174; Öntüç-Yılmaz, 2021, 58).

Osmanlı Devleti'nde hapishanelerin modern bir görünüme kavuşması hususunda Avrupalı Devletlerin etkisi söz konusuydu. Bu etkilerin bir neticesi olarak Sultan Abdülmecit Dönemi'nde bazı ayrıcalıklara sahip olan İngiltere Büyükelçisi Lord Stratford Canning¹⁰, Osmanlı hapishanelerinin ıslahı konusunda Osmanlıya diplomatik baskı uygulamıştır (Tiryaki, 2021, 430). Stratford Canning, Osmanlı hapishanelerinde yaptığı teftişlerden sonra hazırladığı “*Memorandum on Improvment of Prison in Turkey*” (Osmanlı'daki Hapishanelerin Islahı) adındaki raporunda¹¹ (Yıldız, 2012, 131); Osmanlı hapishanelerinin sağlık ve yaşam koşullarının elverişsizliği, her tip ve her yaştan mahkûmun aynı yerde barınmakta olduğu gibi hususlardan bahsetmiştir. Canning'e göre hem Osmanlı hapishanelerini hem de ceza kanununu değiştirmek için acilen reformlar yapılmalıydı (Akın, 2011, 25). Bu bağlamda, 1856 Islahat Fermanı'nda Osmanlı topraklarındaki hapishane ve tevkifhanelerin¹² düzenlenmesine ilişkin hükümler ile hapishanelerin ıslahında ilk adım atılmıştır (Tiryaki, 2021, 431). Fermandaki hapishane ve tevkifhanelerin düzenlenmesine ilişkin hüküm şu şekildedir¹³: ‘*Hukuk-ı insaniyyeyi hukuk-ı adalet ile tevfiğ etmek için mazannei sù' olanların veyahut te'dibât-ı cezaiyyeye müstehak bulunanların haps ve tevkiflerine mahsus olan kâffe-i mahbes ve mahall-i sâirede usûl-i hapsiyyenin mümkün mertebe müddet-i kalîle zarfında ıslahına mübaşeret olunması*’ (Aydın, 2020, 179; Yıldız, 2012, 165).

Stratford Canning'in Osmanlı Hapishaneleri ıslahı üzerine yaptığı çalışmalardan sonra İngiliz Binbaşı Gordon'da İstanbul başta olmak üzere Osmanlı hapishanelerini incelemiştir. Yaklaşık bir buçuk sene süren Gordon'un incelemeleri sonucunda sunduğu raporda; zanlı ve mahkûmların ayrı yerlerde tutulması, sorgulamaların modern yöntemlerle yapılması, koşulların doluluk oranlarının sınırlandırılması, kadın mahkûmlar için ayrı hapishaneler yapılması, mahkûmların insani şartlarda bulundurulmaları gerektiği belirtilmiştir (Ercivan, 2023, 88). Gordon'un raporu Ocak 1858 yılında Meclis-i Tanzimat, Meclis-i Vükelâ ve Sultan Abdülmecit tarafından resmen kabul edilmiş (Yıldız, 2012, 179) ve Osmanlı ceza infaz sisteminde yer alan kapatma mekânlarının ilk kez “hapishane” başlığı altında toplanmasına neden olmuştur (Yıldız, 2015, 94). Zanlılara, kabahatliyle, cünhaya ve cinayet suçlularına¹⁴ ait suçun türü

tarihli Ceza Kanunu ile benzer maddeleri içeren 1851 tarihli Ceza Kanunu daha geniş şer'î hükümleri kapsamakla birlikte kanuna zabıtaya karşı gelmek, kumarbazlık, sahtekârlık, kız kaçırma, kalpazanlık gibi suçlarda eklenmiştir (Akgündüz, 2017, 81; Gümüş, 2013, 170).

⁸ Başkanlığını Ahmet Cevdet Paşa'nın yaptığı ve Meclis-i Ali-i Tanzimat'ın sekiz üyesinden meydana gelen bir komisyon tarafından kabul edilen ve 1858 tarihinde çıkarılan kanunda, suçlar; cinayet, cünha ve kabahat olarak üçe ayrılmıştır. Cinayet suçlarına idam, kürek, kalebentlik, nefy (sürgün), ömür boyu memuriyetten uzaklaştırma ve medeni hakları kullanmaktan men, cünha ve kabahat suçları için hapis, memuriyetten uzaklaştırma ve para cezaları öngörülmüştür (Öztürk, 2014, 73; Doğan, 2009, 120).

⁹ İlk Osmanlı hapishanesi 1859 yılında Yanya'da açılmıştır (Türkkan, 2020, 264).

¹⁰ Lord Stratford Canning ile ilgili bkz. Poole, Stanley Lane. *Lord Stratford Canning'in Türkiye Anıları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1988.

¹¹ Canning, Osmanlı hapishanelerinde acilen üzerinde durulması gereken noktaları beş madde halinde vermiştir. Buna göre; fizikî durum ve iç mimari, aydınlatma, ısıtma, havalandırma ve temizlik, mahkûmların güvenliği, sağlığı, hakça muamele görmeleri, ahlaki açıdan ıslahları ve farklı sınıflara ayrılmalrı, hapishanelerin içinde ya da üzerinde otoritenin sağlanması ve mahkûm şikayetlerinin o çevredeki mahkemelere gönderilmesine imkân verilmesi, farklı inançlara sahip mahkûmların ibadetleri yapmalarının sağlanması (Yıldız, 2012, 137).

¹² Tevkifhane: Tutukluların kapatıldığı mekân veya tutuk evi anlamına gelmektedir.

¹³ Islahat Fermanı'nda ‘*mazanna-i sù'i olanların ve yâhûd te'dibât-ı cezâ'ıyyeye müstehak bulunanların habs ve tevkiflerine mahsus olan kâffe-i mahbes ve mahall-i sâ'irede usûl-i habsiyyenin mümkün mertebe müddet-i kalîle zarfında ıslahına mübaşeret olunması*’ şeklinde ifade edilen hükümde de hapishane konusuna değinilmiş ve ceza infaz usulünün değiştirilmesi yoluna gidileceği üzerinde durulmuştur (Yıldız, 2012, 165).

¹⁴ Cinayet suçu için genellikle idam ve hapisle birlikte ağır işlerde çalışmayı gerektiren kürek cezası verilirken, cünha ve kabahat suçları için para cezası, sürgün ve kalebentlik cezalarına ek olarak birincisi için “te'dip” ikincisi için ise “tekdir” amacıyla 1 haftadan 3 seneye kadar hapis cezası verilmiştir. Yaralama, silah çekme, hırsızlık ve yan kesicilik, ırza geçme, tecavüz, kız kaçırma, çocuk kaçırma, çocuk düşürme, haneye tecavüz, yalancı şahitlik ve

ve ağırlığına göre dört tip hapisane olacağı belirtilmiştir. Böylece Stratford Canning'in öne sürdüğü hapisane ıslahatı meselesi, ana hatları daha genişletilmiş bir şekil alarak, devletin yeniden yapılanma sürecinde başlıca unsurlarından birisi haline gelmiştir. Böylece hapisanelerin ıslahı meselesinde Tanzimat ile başlayan modernleşme sürecinde önemli adımlar atılmıştır (Tiryaki, 2021, 431; Yıldız, 2012, 179).

II. Abdülhamit döneminde hapisanelerle ilgili düzenlemeler devam etmiş ve ilk ciddi düzenlemeler bu dönemde yapılmıştır (Özçelik, 2011, 19; Tekin-Özkes, 2008, 187-189). 1878 Berlin Antlaşmasına kadar, genellikle iki katlı, kârgir, ısıtma, ıaşe, temizlik, salgın hastalıklar, güvenlik konularında ciddi sorunları ve eksiklikleri olan hapisaneler yapılmıştır. Eksikliklerine rağmen bu hapisanelerde kapasiteden fazla mahkûm bulunması yeni hapisanelerin yapılmasını gerekli kılmıştır (Hanılçe-Şeyhoğlu, 2020, 416). Bu bağlamda 1880 tarihinden itibaren hapisaneler Adliye Nezaretinden alınarak Dâhiliye Nezaretine bağlanmış ve 20 Mayıs 1880'de¹⁵ 97 maddelik "Tevkifhaneler ve Hapisaneler Nizamnamesi" yayımlanarak hapisanelerin statüsü belirlenmiştir. Nizamname gereğince hapisaneler; tevkifhane, hapisane, hapisane-i umumi olarak üçe ayrılmış (Özçelik, 2011, 19; Demirbaş, 2010, 32; BOA. DH. MB. HPS. M. 31/82) ve her kaza, liva ve vilayet merkezinde hapisane açılmasına karar verilmiştir (Dağ, 2022, 169). Özellikle her vilayette kadınlar için ayrı birer hapisane yapılması zorunlu tutulmuştur (Tekin, 2010, 90; Arslan, 2020, 2126). Bu nizamnameyle birlikte hapisanelerin yaşam koşulları açısından düzenlenmesi, işlemiş oldukları suç türlerine göre tutukluların ayrı bölmelerde tutulmaları, hapisane personelinin görev ve yetki alanlarının neler olduğu, tutukluların hakları ile yükümlü oldukları yetkilerin neler olduğu ve benzeri idari prosedürler açık bir şekilde belirtilmiştir (Çoban, 2023, 439).

Osmanlı Devleti'nde 1880 Nizamnamesi ile birlikte modern hapisanelerin yapımı hedeflenmiştir (Yıldız Uslu, 2021, 454). Fakat, XIX. yüzyılın sonlarında devletin içinde bulunduğu olumsuz ekonomik ve siyasi koşullar nedeniyle yapılması planlanan modern hapisanelerin inşasını gerçekleştirilememiş, bunların yerine özellikle Sultan II. Abdülhamit döneminde ülke genelinde kârgir, tek veya iki katlı, eski binalardan dönüştürülen veya şahıslardan kiralanan köhne, genellikle bodrum katlarından oluşan yapılar yaygınlaşmaya başlamıştır (Temel, 2009, 112).

Osmanlı Devleti'nde kadınların suç işleme oranları erkeklere oranla çok düşük olsa da kadınlar kimi zaman hırsızlık, fitne-fesat, şirretlik, borç ödememe, hür insan ticareti, katle sebebiyet, yataklık, kerhanecilik ve fahişelik gibi suçlardan yargılanmış ve çeşitli cezalara çarptırılmışlardır (Hanılçe-Şeyhoğlu, 2020, 418). Özellikle İstanbul'da fahişelik yapan kadınlar erkeklere mahsus olan Baba Cafer Zindanına hapsedilmiştir (Yıldız, 2012, 18). Osmanlı Devleti'nde 1880 Nizamnamesi ile her kaza, liva ve vilayet merkezinde kadınlara özel hapisane açılmasına karar verilmişti. Fakat, 1912 yılına kadar kadın mahkûmların sayısının az olması nedeniyle devlet, kadın mahkûmlara yönelik hapisane binaları yapımını daima hedeflemiş olsa da mali imkânsızlıklar nedeniyle faaliyete geçirememiştir (Poyraz, 2016, 420). Taşrada hapisanelerde kadınlara mahsus bir yer bulunmadığından haklarındaki tahkikat ya da ceza süreleri bitene dek, özellikle kadınlar aylığı 40 ila 140 kuruş arasında değişen ücretlerle özel şahıslardan kiralanan hanelerde veya imam, rahip ve hahamlar gibi din adamlarının hanelerinde hapsedilmişlerdir. Muhtarlık makamının tesis edildiği yerlerde ise imamın yerine muhtar bu işle görevlendirilmiştir (Yıldız, 2012, 122). Kadınlar bazı zamanlarda da gardiyan evlerinde gözetim altında tutulmuşlardır (Hanılçe-Şeyhoğlu, 2020, 424).

Osmanlı Devleti'nde kadın mahkûm ve tutukluların sayısının oldukça az olmasına rağmen kadınların hapsedilmesi için birçok kazada hane kiralama ve gardiyan tayinine ihtiyaç duyulması, hapisane kira ücretleri ve gardiyan maaşlarının karşılanması konusunda devlete ciddi anlamda bir yük getirmiştir. Bu gerekçeyle yeniden yapılandırılmakta olan hapisanelerde kadınlara ait yerlerin ayrılması, kadın hapisanesi olmayan kazalarda ise erkeklere ait hapisanelerden bir koğuşun kadınlara tahsis edilmesi veya yeni bir koğuşun ilavesi suretiyle bu sorunun çözülmesi, bunun mümkün olmaması durumunda ise hükümleri kesinleşmiş kadın suçluların kadın hapisanesi bulunan civar kazalardan birine veya kazaların

yemin gibi suçlar ise hapisle cezalandırılacak hafif ve orta dereceli suçlar olarak kabul edilmiştir (Yıldız, 2012, 193; Budak, 2023, 115-129).

¹⁵ Mayıs 1880 tarihinde çıkarılan nizamname 1917 yılı sonlarında idare tarafından resmîyete dökülerek basılmış ve yapılan birkaç küçük değişiklikle 1930 yılına kadar yürürlükte kalmıştır (Yıldız, 2012, 382).

bağlı buldukları liva hapishanesine gönderilmesi gibi çözüm yollarına başvurulmuştur (Hanilçe-Şeyhoğlu, 2020, 425; Çevik-Çaycı, 2023, 294). Fakat, yaşanan birçok sorunun yanında bir de genel hapishanelerin içinde bulunan kadın hapishanelerindeki kadın mahkûmları, erkek gardiyanların hapishane dışına çıkarıp fuhuşa yönlendirmesi gibi güvenlik ve ahlaka aykırılıkla ilgili sorunları da barındırması ülkenin birçok şehrinde kadın hapishanelerinin acilen inşasını gündeme getirmiştir (Temel, 2022, 537-538).

Trabzon Vilayetindeki Hapishanelerde Kadın Suçlular: Yaşam ve Sağlık Koşulları

Trabzon Vilayeti; Trabzon Sancağı, Canik Sancağı, Gümüşhane Sancağı ve Lazistan Sancağı olmak üzere 4 sancaktan müteşekkildi. Canik Sancağı¹⁶ II. Meşrutiyet Döneminde Trabzon Vilayetinden ayrılarak müstakil sancak haline getirilmiştir. Bu çalışmaya Canik Sancağı da dahil edilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde hapishanelerde bulunan kadın mahkûm ve tutuklulara dair istatistiki bilgilerin yanında kadın mahkûm ve tutukluların yaşam ve sağlık koşullarına dair tespitler ortaya koyulacaktır. Bu hususta tespit edebildiğimiz istatistiki bilgiler aşağıda tablolar ve grafikler halinde detaylı bir şekilde verilmeye çalışılmıştır.

1. Trabzon Sancağındaki Kadın Suçlular

Trabzon Sancağı Hapishaneleri	Mahkûmlar			Tutuklular		
	Cinayet	Cünha	Kabahat	Cinayet	Cünha	Kabahat
Trabzon Merkez Kazası	9	7	-	11	1	-
Maçka Kazası	-	7	-	-	-	-
Akçaabat Kazası	-	-	-	-	-	-
Giresun Kazası	-	20	-	2	1	-
Görece Kazası	-	12	3	7	5	1
Of Kazası	-	4	-	-	-	-
Ordu Kazası	2	4	-	-	1	-
Sürmene Kazası	-	12	6	2	-	-
Tirebolu Kazası	-	5	-	-	1	-
Vakıfkebir Kazası	-	13	13	-	-	-
Toplam Mahkûm ve Tutuklu Sayıları	117			31		

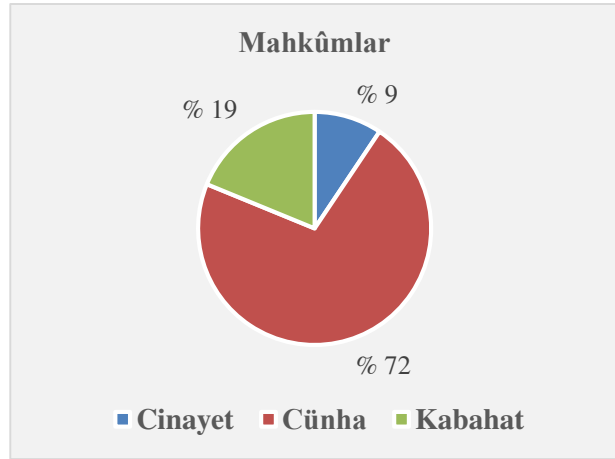
Tablo 1: Trabzon Sancağı Hapishanelerinde bulunan kadın suçluların miktarını ve suç türlerini gösteren cetvel¹⁷

Tablo; Cinayet, cünha ve kabahat suçu olmak üzere üç ana kategori baz alınarak hazırlanmıştır. Tablo 1'e göre Trabzon Sancağı Hapishanelerinde toplam 117 mahkûm ve 31 tutuklunun bulunduğu anlaşılmaktadır. Haklarında ise henüz hüküm verilmemiş toplam 23 kadın daha mevcuttur. Bu veriler

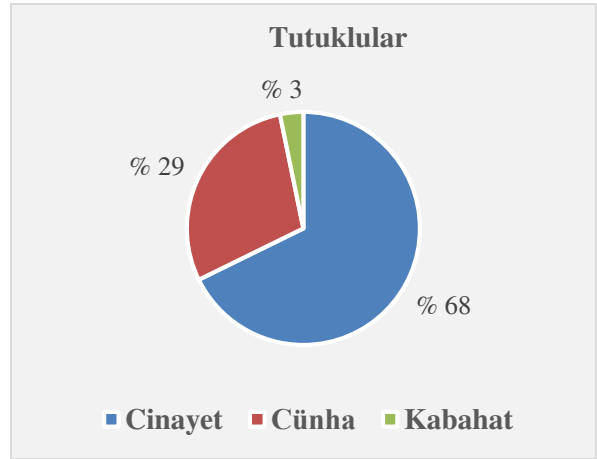
¹⁶ Müstakil Canik Sancağı, Tanzimat'tan önce Sivas eyaletinin sınırları içerisinde yer almaktaydı. 1847 yılında idari olarak Trabzon Vilayetine bağlı iken II. Meşrutiyet Döneminde müstakil sancak haline getirildi. (İpek, 2014, 29).

¹⁷ Tablo 1'de yer alan bilgiler 1913, 1914, 1915, 1916, 1917 ve 1918 yıllarına aittir. Kadın suçlulara ait istatistiki bilgilere hapishanelere ait yoklama cetvellerinden, hapishaneler ile tevkifhaneler hakkında malumat veren sual varakalarından ve hapishanelerin ahval-i umumiyesiyle memurin ve müstahdemine ait izahat varakasından ulaşılmıştır.

tabloya eklenmemiştir. Elde edilen veriler neticesinde Trabzon Sancağı kazalarında yer alan hapisanelerde toplamda kadın suçlu sayısının 171 olduğu görülmektedir. Sancakta bulunan kadın mahkûm ve tutuklular cinayet, cünha ve kabahat suçu nedeniyle hapsedilmişlerdir¹⁸. Tablo 1'e baktığımızda; cinayet suçundan 11, cünha suçundan 84 ve kabahat suçundan 22 mahkûmun olduğu görülmektedir. Tutukluların miktarına baktığımızda ise cinayet suçundan 21, cünha suçundan 9 ve kabahat suçundan 1 kişinin bulunduğu görülmektedir. Tablodaki mahkûm ve tutukluların suçlarına göre dağılımına baktığımızda; % 9'u cinayet, % 72'si cünha % 19'u kabahat suçundan dolayı mahkûmdur. Tutukluların suçlarına göre dağılımına baktığımızda; % 68'lik kısmı cinayet, % 29'luk kısmı cünha ve % 3'lük kısmı da kabahat suçu oluşturmaktadır. Mahkûm ve tutukluların suçlarına göre dağılımının toplamına baktığımızda; Cinayet suçundan % 22 yani 32 kişi, cünha suçundan % 63'lük kısımda 93 kadın mahkûm ve tutuklu bulunurken, kabahat suçundan ise % 15 yani 23 mahkûm ve tutuklu bulunmaktadır. Elde edilen istatistiki bilgiler neticesinde % 63'lük bir oran ile en çok işlenen suç türünün cünha olduğu görülmektedir. İkincisi sırada % 22'lik bir oran ile cinayet suçu, üçüncü sırada da ise % 15 ile kabahat suçu takip etmektedir. Sancakta mahkûm sayısının tutuklu sayısından daha fazla olduğu görülmektedir. Oranlarına baktığımızda % 79'u (117) mahkûm iken % 21'i (31) tutukludur. Yukarıda verilen bilgiler aşağıda gösterilen grafiklerden de takip edilebilmektedir. Tablo 1'de kazalarda yer alan bilgiler ise grafik 1 ve 2'den sonra detaylı bir şekilde ele alınarak aktarılmıştır.

Grafik 1: Trabzon Sancağındaki Mahkûmların Suçlarına Göre Dağılımı

Grafik 2: Trabzon Sancağındaki Tutukluların Suçlarına Göre Dağılımı

1.1. Trabzon Merkez Kazası

Trabzon Merkez Kazası Hapishanesi'nde bulunan kadın suçlulara ait veriler 1913 ve 1917 yılları arasında tarihlenmektedir. Hapishanede 1913 ve 1915 yılları arasında toplamda 34 kadın olduğu görülmektedir. Ayrıntılı olarak baktığımızda; Trabzon Merkez Kazası Hapishanesi'nin Aralık 1913 tarihli Sual Varakasında, hapishanede, 5 kadın mahkûm ve tutuklunun olduğu görülmektedir. Kadınlardan 2'si mahkûm, 3'ü ise tutukludur (11/25-1.7). 1914 yılında hapishaneye ait mart, temmuz ve kasım aylarına ait 4 ay arayla tutulmuş olan yoklama cetvellerinde kadın suçlulara ait bilgiler yer almaktadır. Buna göre, mart ayında hapishanede 4 kadın mahkûm, tevkifhanede ise 5 tutuklu kadın olduğu görülmektedir.

¹⁸ Osmanlı Devleti'nde adam öldürme suçunun yanında eşkıyalık, rüşvet, cebren kız kaçırma, tecavüz, kundakçılık, kürtaj, hırsızlık, darp ve yaralama, sahte para basmak ve piyasaya sürmek, devlet malını çalmak, sahtekarlık, eşkıyaya yardım ve yataklık gibi pek çok suç türü de cinayet suçu kapsamında değerlendirilmiştir. Yol tezkeresi ve pasaport sahtekarlığı, iğfal, yanıcı madde imal ve dağıtımı, tehdit, korkutmak amacıyla silah çekmek, hakaret ve iftira, devlet memuruna ve askerlere hakaret, mahkûm kaçırma, suçlulara yardım ve yataklıkta bulunmak, yetkisiz resmi görev icra etmek, kasıtsız adam yaralama, fuhşa teşvik ve alenen ahlak dışı eylem gerçekleştirmek, gençlere tacizde bulunmak ve ahlaksızlığa itmek, yalancı şahitlik, dolandırıcılık, adi hırsızlık, yankesicilik, adiyen hayvan hırsızlığı, emniyeti suistimal, kumar ve piyango oynatmak, serserilik, sarhoşluk gibi suçlar ise cünha ve kabahat suçu kapsamında değerlendirilmiştir (Güneş-Deve, 2023, 379-380).

Hapishanede bulunan mahkûmlardan 2'si cinayet, 2'si de cünha suçu nedeniyle ceza almışlardır. Bu mahkûmlar 330 tarihine devir etmişlerdir. Hapishanenin Tevkifhane kısmında ise kadınların 4'ü cinayet, 1'i cünha suçundan tutuklu olduğu anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.11/22-1). Temmuz ayına baktığımızda hapishanede 7 kadın mahkûm ve tutuklunun olduğu görülmektedir. Mahkûm kadınlardan 3'ü cinayet suçu, 2'si cünha suçu nedeniyle ceza aldığı, 2 kadınında cinayet suçu nedeniyle tutuklu olarak hapishane bulunduğu anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.16/58-11). Kasım ayına baktığımızda ise hapishanede 6 kadın mahkûm ve tutuklunun olduğu görülmektedir. Bu kadınlardan 2'si cinayet suçu nedeniyle mahkûm iken 4'ü de cinayet suçu nedeniyle tutuklu olarak hapishanede bulunduğu anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.19/6-7). 1914 yılında hapishanede toplamda 22 kadının olduğu görülmektedir. Mart, temmuz ve kasım aylarında hapishanede bulunan mahkûm ve tutukluların sayısının neredeyse eşit olduğu görülür.

Hapishaneye ait Mart 1915 tarihli dört aylık yoklama cetveli incelendiğinde, hapishanede 1 mahkûm olduğu görülmektedir. Kadın mahkûmun cünha suçu nedeniyle ceza aldığı anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.21/43-3). Aynı ay tutulmuş ikinci bir yoklama cetvelinde ise hapishanede 4 kadın mahkûm ve tutuklunun olduğu görülmektedir. Bu kadınlardan 2'si cinayet suçu, 2'si cünha suçu nedeniyle ceza almış, 1'i de cinayet suçu nedeniyle tutuklu olarak hapishanede bulunduğu anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.20/97). Temmuz ayında ise hapishanede cinayet suçu nedeniyle tutuklu 1 kadının bulunduğu görülmektedir (DH.MB.HPS.M.22/8-5). Hapishanede 1913 yılından 1915 yılına kadar geçen süre zarfında hapishanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 18 mahkûm ve 16 tutuklunun bulunduğu görülmektedir.

1.2. Maçka Kazası

Maçka Kazası Hapishanesi'nde bulunan kadın suçlulara ait veriler 1914 yılına aittir. Maçka Kazası Hapishanesi'nin Temmuz 1914 tarihli dört aylık yoklama cetveline baktığımızda hapishanede 7 kadın mahkûmun cünha suçu nedeniyle ceza aldıkları görülmektedir (DH.MB.HPS.M.16/58-5). Hapishaneye ait sadece Temmuz 1914 tarihinde tutulmuş olan yoklama cetvelinde kadın suçlulara ait bilgiye rastlıyoruz. Bunun haricinde başka bir bilgiye rastlanılmamıştır.

1.3. Giresun Kazası

Giresun Kazası Hapishanesi'nde bulunan kadın suçlulara ait veriler 1913 ve 1917 yılları arasında tarihlenmektedir. Hapishanede 1913 ve 1917 yılları arasında toplamda 37 kadın suçlu bulunmaktadır. Ayrıntılı olarak ele aldığımızda; Giresun Kazası Hapishanesi'nin Aralık 1913 tarihli Sual Varakasında, Hapishanede 1 kadın mahkûmun olduğu görülmektedir (DH.MB.HPS.M.11/25). Bu tarihte tutulmuş olan yoklama cetvellerinde ise kadın mahkûma dair bilgiye rastlayamıyoruz. Fakat, hapishanenin Temmuz 1914 tarihli dört aylık yoklama cetvelinde, hapishanede 5 kadın mahkûm ve tutuklunun olduğu görülür. Bu kadınlardan 4'ü cünha suçundan dolayı ceza almış iken, 1'de cünha suçu nedeniyle hapishanede tutukludur (DH.MB.HPS.M.17/6-1). Kasım ayı yoklama cetveline bakıldığında ise hapishanede cünha suçu nedeniyle 3 kadın mahkûm, cinayet suçu nedeniyle de 2 tutuklu kadının olduğu görülmektedir (DH.MB.HPS.M.19/6-8). Baktığımızda, temmuz ayına nispeten kasım ayında kadın suçlu miktarında bir azalma olduğu söylenebilir. Hapishanenin Ekim 1917 tarihli yoklama cetveli incelendiğinde, hapishanede 13 cünha suçundan dolayı mahkûm kadın olduğu görülmektedir (DH.MB.HPS.M.34/34-6). Hapishanede en fazla mahkûm ve tutuklunun 1917 yılında görülmüştür. 1913 ve 1917 yılları arasında geçen zaman zarfında hapishanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 21 mahkûm ve 3 tutuklunun bulunduğu görülmektedir.

1.4. Görele Kazası

Görele Kazası Hapishanesi'nde bulunan kadın suçlulara ait veriler 1913 ve 1915 yılları arasında tarihlenmektedir. Hapishanede 1913 ve 1915 yılları arasında toplamda 29 kadın suçlu bulunmaktadır. Ayrıntılı olarak baktığımızda; Görele Kazası Hapishanesi'nin Aralık 1913 tarihli Sual Varakasında, hapishanede 1 kadın mahkûmun bulunduğu görülmektedir (DH.MB.HPS.M.11/25-1.4). 1914 yılında hapishaneye ait mart, temmuz ve kasım aylarına ait 4 ay arayla tutulmuş olan yoklama cetvellerinde kadın suçlulara ait bilgiler yer almaktadır. Buna göre, mart ayına baktığımızda, hapishanede 2 kadın mahkûm ve tutuklunun olduğu görülmektedir. Hapishanede cünha suçu nedeniyle ceza almış 1 kadın ve kabahat suçu nedeniyle de tutuklu 1 kadın bulunduğu görülür (DH.MB.HPS.M.16/58-1). Temmuz ayında

hapishanede cünha suçu nedeniyle 10 ve kabahat suçu nedeniyle de 3 kadın mahkûmun ceza aldığı anlaşılmaktadır. (DH.MB.HPS.M.16/58-3). Kasım ayında ise 2 kadın cinayet suçu ve 2 kadında cünha suçu nedeniyle hapishanede tutuklu olduğu anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.19/6-10). Hapishanede, 1914 yılında 4 ay arayla tutulan yoklama cetvelleri neticesinde hapishanede toplamda 19 kadının olduğu görülür. En çok kadın suçlunun bulunduğu ayın temmuz ayı olduğu görülmektedir. Bu ayda bir önceki aya göre ani bir artış yaşanmıştır. Fakat bir sonraki ayda kadın suçlu miktarında düşüş yaşandığı görülmektedir. Hapishanesi'nin Mart 1915 yılına ait dört aylık yoklama cetveli incelendiğinde, hapishanede 6 kadın tutuklunun bulunduğu görülmektedir. Bu tutuklu kadınların 3'ü cinayet, 3'ü de cünha suçundan dolayı hapishanede tutuklu oldukları anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.20/97-5). Kasım ayına ait yoklama cetveline bakıldığında da hapishanede cünha suçu nedeniyle 1 mahkûm, cinayet suçu nedeniyle tutuklu 2 kadın olduğu anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.156/48). 1913 ve 1915 yılları arasında geçen zaman zarfında hapishanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 15 mahkûm ve 13 tutuklunun bulunduğu görülmektedir.

1.5. Of Kazası

Of Kazası Hapishanesi'ne ait Temmuz 1914 tarihli yoklama cetvelinde, hapishanede 4 mahkûm olduğunu görebiliriz. Bu kadın mahkûmların cünha suçu nedeniyle ceza aldıkları anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.16/58-9). Hapishaneye ait sadece Temmuz 1914 tarihinde tutulmuş olan yoklama cetvelinde kadın suçluya ait bilgiye rastlıyoruz. Bunun haricinde başka bir bilgiye rastlanılmamıştır.

1.6. Ordu Kazası

Ordu Kazası Hapishanesi'nde bulunan kadın suçlulara ait veriler 1913 ve 1918 yılları arasında tarihlenmektedir. Hapishanede 1913 ve 1918 yılları arasında toplamda 14 kadın suçlu bulunmaktadır. Ayrıntılı olarak baktığımızda; Ordu Kazası Hapishanesi'nin Aralık 1913 tarihli Sual Varakasında, hapishanede 1 kadın mahkûmun olduğu görülmektedir. Varakada mahkûmun işlemiş olduğu suçun türüne dair bilgi yer almamaktadır (DH.MB.HPS.M.11/25-1.16). Hapishanenin Kasım 1914 tarihli dört aylık yoklama cetveli incelendiğinde, hapishanede cinayet suçu¹⁹ nedeniyle ceza almış 1 mahkûm ve cünha suçu nedeniyle de tutuklu 1 kadının olduğu görülmektedir. Bu tarihte kadın suçluların 2'si de hapishaneden tahliye edilmiştir (DH.MB.HPS.M.19/6-17). Fakat hapishaneden kadınların tahliye edilmesinin ardından aradan geçen iki aylık zaman zarfında hapishaneye tekrar kadın suçluların geldiği görülür. Nitekim Ocak 1915 tarihinde tutulan yoklama cetveline baktığımızda hapishanede cünha suçundan 2 mahkûm kadın olduğu görülür. Tutuklu kadın sayısı ise 1'dir. Tutuklu kadın hakkında ise henüz hüküm verilmemiştir (BOA.DH.MB.HPS.M.16/58-14). Kasım 1916 tarihli yoklama cetvelinden de hapishanede cinayet suçu nedeniyle tutuklu 1 kadının bulunduğu anlaşılmaktadır (BOA.DH.MB.HPS.M.32/41-3). İki ay sonra 1917 tarihinde tutulmuş olan İzahat Varakasında, hapishanede 1 mahkûm ve 2 tutuklu kadın bulunduğu görüyoruz (DH.MB.HPS.M.27/34). Bu tarihte tutulmuş olan yoklama cetvellerinde ise kadın mahkûm ve tutuklulara dair bilgiye rastlayamıyoruz. Fakat, Kasım 1918 tarihinde tutulmuş olan yoklama cetvelinde, hapishanede cünha suçu nedeniyle 2 mahkûm, 2'de hakkında hüküm verilmemiş tutuklu kadın bulunduğu görülmektedir (DH.MB.HPS.M.34/34-7). Hapishane kayıtları neticesinde elde edilen verilerden 1913 yılından 1918 yılına kadar hapishanede her yıl kadın suçluların olduğu tespit edilmiştir. 1913 yılından 1918 yılına kadar hapishanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 7 mahkûm ve 7 tutuklunun bulunduğu görülmektedir.

1.7. Sürmene Kazası

Sürmene Kazası Hapishanesinde kadın suçlulara Temmuz ve Kasım 1914 tarihinde tutulmuş olan yoklama cetvelinde rastlamaktayız. Temmuz 1914 tarihli dört aylık yoklama cetveline bakıldığında, hapishanede 14 mahkûm ve tutuklu kadın olduğu görülmektedir. Kadın mahkûmlardan 6'sı cünha ve 6'sı da kabahat suçu nedeniyle ceza almıştır. Kadın Tutuklulardan ise 2'si cinayet suçu nedeniyle hapishanede tutuklu olduğu anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.16/58-4). Kasım ayı yoklama cetveli incelendiğinde ise hapishanede 6 kadın mahkûmun cünha suçu nedeniyle ceza aldıkları anlaşılmaktadır

¹⁹ Arşivde yer alan 3 Aralık 1859 tarihli belgede Ordu'nun Ulubey Kazasından Rabia Hatun'un eşi Durmuş'u katlettiği için diyet ödemeye ve on beş sene kürek cezasına mahkûm edildiği görülmektedir. Bu belge yargı reformu sonrası suçların yeniden tasnif edilmesine bir örnektir (BOA.A.MKT.MVL.112/24-1).

(DH.MB.HPS.M.19/6-11). Temmuz ayından kasım ayına kadar geçen dört aylık süre zarfında hapishanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 18 mahkûm ve 2 tutuklunun bulunduğu görülmektedir. Hapishanede 1914 yılının temmuz ve kasım aylarında toplamda 20 kadın suçlunun olduğunu görebiliriz.

1.8. Tirebolu Kazası

Tirebolu Kazası Hapishanesinde kadın suçlulara 1914 ve 1917 yıllarında rastlıyoruz. Bu yıllarda hapishanede toplamda 8 kadın bulunmaktaydı. Temmuz 1914 yılına ait dört aylık yoklama cetveli incelendiğinde, hapishanede 1 kadın mahkûmun cünha suçu nedeniyle ceza aldığını görebiliriz (DH.MB.HPS.M.16/58-10). Kasım ayına ait yoklama cetveline baktığımızda, hapishanede 4 kadın mahkûmun cünha suçu nedeniyle ceza aldıklarını görmekteyiz (DH.MB.HPS.M.19/6-9). Temmuz ve kasım aylarına ait yoklama cetvelerine göre hapishanede toplam 5 kadın suçlunun olduğu anlaşılmaktadır. Kasım ayında temmuz ayına göre suçlu sayısında bir artış yaşanmıştır. Kasım 1917 tarihli dört aylık yoklama cetveli incelendiğinde ise, hapishanede 3 tutuklu kadın olduğu görülmektedir. Tutuklu kadınlardan 1'i cünha suçu nedeniyle hapishanede tutulduğu ve 2 kadın tutuklunun ise henüz hakkında hüküm verilmediği anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.34/34-8). 1914 ve 1917 yıllarında hapishanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 5 mahkûm ve 3 tutuklunun bulunduğu görülmektedir.

1.9. Vakfikebir Kazası

Vakfikebir Kazası Hapishanesi'nde bulunan kadın suçlulara ait veriler 1913 ve 1917 yılları arasında tarihlenmektedir. Hapishanede 1913 ve 1917 yılları arasında toplamda 31 kadın suçlu bulunmaktadır. Ayrıntılı olarak baktığımızda; Vakfikebir Kazası Hapishanesi'nin Aralık 1913 tarihli Sual Varakasında, hapishanede 1 kadın mahkûmun olduğunu görebiliriz (DH.MB.HPS.M.11/25-1.5). Bu tarihte tutulmuş olan yoklama cetvelerinde ise kadın mahkûma dair bilgiye rastlayamıyoruz. Fakat, hapishanenin Temmuz 1914 tarihli dört aylık yoklama cetvelinde hapishanede 25 kadın mahkûm olduğu görmekteyiz. Bu kadınlardan 12'i cünha suçu, 13'ü ise kabahat suçu nedeniyle hapishanede mahkûm oldukları anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.16/58-12). Bu tarihte hapishanede bulunan kadın suçlu miktarının oldukça fazla olduğunu görmekteyiz. Temmuz 1915 yılına ait dört aylık yoklama cetvelinde ise hapishanede cünha suçu nedeniyle ceza almış 1 kadın mahkûm bulunduğu görülmektedir. (DH.MB.HPS.M.22/8). Son olarak Kasım 1917 tarihli yoklama cetveline bakıldığında, hapishanede 4 kadın tutulunun bulunduğu görülmektedir. Kadın tutukların haklarında henüz hüküm verilmemiştir (DH.MB.HPS.M.20/97). 1913 ve 1917 yılları arasında geçen zaman zarfında hapishanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 27 mahkûm ve 4 tutuklunun bulunduğu görülmektedir.

Trabzon Sancağındaki Kadın Suçluların Yaşam ve Sağlık Koşulları

XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar Trabzon Sancağının merkez ve kazalarında bulunan kadın suçluların yaşam ve sağlık²⁰ koşullarına baktığımızda, kadın suçlular için inşa edilmiş ayrı bir hapishane binası olmadığı görüyoruz. Trabzon merkez kazasında hükümet dairesinin avlusunda kadın suçluların tutuklu bulunduğu iki odalı bir hapishane bulunmaktaydı²¹ (BOA.DH.MB.HPS.M.11/25). Trabzon Hapishanesi sıhhi şartlara uygun şekilde inşa edilmemiş ve fiziki olarak da kötü durumdaydı. Bu nedenle hapishane şartları kadın suçluların barınmasına elverişli değildi.

²⁰ 1880 tarihli Hapishaneler ve Tevkifhaneler Nizamnamesinde, hapishanelerin sıhhi şartları ile ilgili düzenlemeler ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Buna göre; her hapishanede bir hastane bulunacak, hapishanelerin sıhhi durumları Adliye Nezareti tarafından tayin olunacak doktorlar tarafından sağlanacaktır. Doktorlar her gün hasta mahkûmları muayene edeceklerdir. Diğer yandan hapishane doktoru en az haftada bir defa hapishaneyi, dükkân odalarını, koşulları, ceza yerlerini ve diğer alanları kontrol edip gerekli sıhhi tedbirleri almak ile mükelleftir. Kadınlar için ayrı odalar bulunacaktır. Ayrıca her sene sonunda hapishanede ortaya çıkan hastalık ve diğer sağlık problemlerine dair bir rapor Adliye Nezaretine gönderilecektir (Daşcıoğlu, 2008, 70).

²¹ 1854 yılına ait bir belgede Trabzon'da kadınların hapsedilmesi gerektiğinde 50 kuruş kira verilerek imam Ahmed Efendinin hanesi kullanılmaktaydı (MVL.342/76). 1903 yılında Trabzon valisi tarafından Dahiliye Nezaretine gönderilen evrakta Asiye Bint-i Osman'ın Trabzon Kadın Hapishanesinde mahkûm olduğu görülmektedir (DH.TMIK.M.153/28).

Kadınlar, hapisanede gerektiğinde kendileri için ayrılan koşulların erkeklere tahsis edilmesi nedeniyle başka sancak veya kazalardaki kadın hapisanelerine gönderilmiş, ya da tahliye edilmişlerdir. Ayrıca gerektiğinde kadınlar için yıllık bin kuruşa gelen yeni bir hanede kiralanmıştır (Şimşek, 2017, 148-154). Hükümet kadın mahkûm ve tutukların sıhhi şartlara uygun yaşayabileceği modern bir hapisane inşasını bu dönemde gerçekleştirememiştir.

Sancağın Ordu Kazasında da kadın suçlular için yapılmış özel bir hapisane binası bulunmuyordu. Fakat kadın hapisanesi ve tevkifhanesi erkek hapisanesinin içerisinde yer almaktaydı (DH.MB.HPS.M.11/25) Hapisanenin fiziki ve sıhhi şartları genel olarak suçluların barınmasına uygun değildi. Kadınların bulunduğu koğuş, binaya ek olarak yapılmış ahşap bir yapıdaydı ve koğuşun abdesthanenin önünde bulunması nedeniyle durulmaz bir haldeydi. Bu dönemde hapisanenin tadilat edilmesi konusunda yoğun bir çaba sarf edilmiştir (Yıldız Uslu, 2021, 454). Sancağın Giresun kazasında da kadınlar suçlular için inşa edilmiş özel bir hapisane bulunmamaktaydı. Mevcut hapisane erkek hapisanesi içerisinde kadınlara ayrılmış bir koğuştan ibaretti. (DH.MB.HPS.M.11/25) hapisane sıhhi şartlara uygun bir vaziyette değildi. Hapisanede gereğinden fazla mahkûm bulunmasının yanı sıra hapisanenin ciddi anlamda tadilata ihtiyacı vardı. Hapisane odaları rutubetliydi ve salgın hastalıklar görülmekteydi (DH.MB.HPS.96/48; DH.MB.HPS.M.12/82).

Görelle, Vakfikebir, Tirebolu, Akçaabat, Sürmene, Of kazalarında ise kadınlara ait özel bir hapisane bu dönemde bulunmamaktaydı (DH.MB.HPS.M.11/25). Kazalarda bulunan erkek hapisanelerinde de kadınlara özel bir koğuşun ayrılması mümkün olamamıştır. Özellikle Akçaabat hapisanesinde kadınlara özel bir koğuş tahsis edilmemiştir. Çünkü hapisane harap bir halde ve fazladan mahkûm bulunduğundan yer sıkıntısı çekilmekteydi (DH.MB.HPS.7/3) Sancağın Maçka Kazası Hapisanesinde kadın suçlular için hükümet konağının alt katında bulunan iki oda hapisane ve tevkifhane olarak tahsis edilmiştir (DH.MB.HPS.M 11/25). Of kazasındaki kadın suçlular kirası aylık 32 buçuk kuruş olan Of Kazası Nisa Hapisanesi adı verilen bir hanede hapsedilmişlerdir (DH.MKT.579/72). Maçka kazasında da kadınlar için aylığı 30 kuruşa gelen bir hane kiralanmıştır. (DH.MKT.2251/14). Akçaabat kazasında aylığı yine 30 kuruşa gelen ve iki odadan ibaret olan bir hane hapisane olarak işlev görmüştür (DH.MKT.2178/63; DH.MKT.2237/19). Vakfikebir kazasında ise tutuklu olan kadınlar güvenli bir hanede hapsedilmişlerdir (DH.MKT.481/66). Tirebolu kazasında da kadınların hapisane olarak kaldıkları bir hane bulunmaktaydı ve bu hanenin sıhhi şartlara uygun olmadığı için yeniden tadilat edilmesi gereken bir durumdaydı. Sürmene kazasında da kadın suçlular için yine kiralık bir hane hapisane olarak kullanılmıştır (DH.MB.HPS.M.44/19).

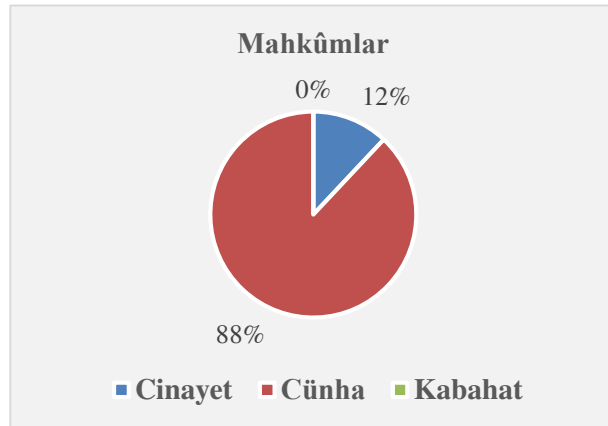
2. Gümüşhane Sancağındaki Kadın Suçlular

Gümüşhane Sancağı Hapishaneleri	Mahkûmlar			Tutuklular			
	Suçun Türü	Cinayet	Cünha	Kabahat	Cinayet	Cünha	Kabahat
Gümüşhane Merkez Kazası	1	-	-	5	-	-	
Kelkit Kazası	1	1	-	4	-	-	
Şiran Kazası	1	21	-	-	-	-	
Torul Kazası	-	-	-	1	-	-	
Toplam Mahkûm ve Tutuklu Sayıları		25			10		

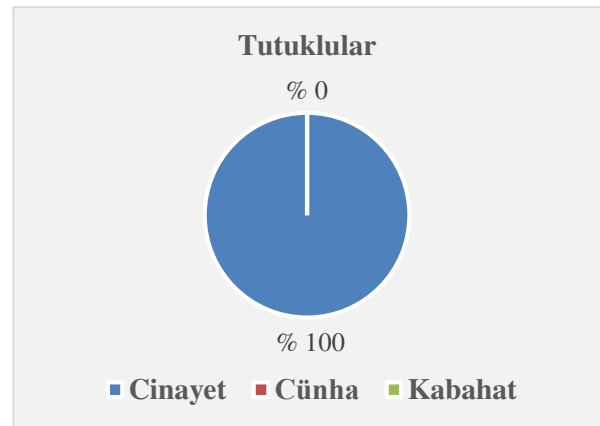
Tablo 2: Gümüşhane Sancağı Hapishanelerinde bulunan kadın suçluların miktarını ve suç

türlerini gösteren cetvel²²

Tablo; cinayet, cünha ve kabahat suçu olmak üzere üç ana kategori baz alınarak hazırlanmıştır. Tablo 2'ye göre Gümüşhane Sancağı Hapishanelerinde 25 mahkûm ve 10 tutuklu bulunduğu anlaşılmaktadır. Haklarında ise henüz hüküm verilmemiş toplam 4 kadın daha mevcuttur. Bu veriler tabloya eklenmemiştir. Elde edilen veriler neticesinde Gümüşhane Sancağı kazalarında yer alan hapishanelerde toplam kadın mahkûm ve tutuklu sayısı 39'dur. Mahkûm ve tutuklular cinayet, cünha ve kabahat suçu nedeniyle hapsedilmişlerdir. Tablo 3'e baktığımızda; cinayet suçundan 3 ve cünha suçundan 22 mahkûm bulunmaktadır. Kabahat suçundan ise hiç mahkûm bulunmamaktadır. Tutukluların miktarına baktığımızda ise cinayet suçundan 10 kişi bulunmaktadır. Cünha ve Kabahat suçundan ise hiç kimse bulunmamaktadır. Mahkûm ve tutukluların suçlarına göre dağılımının toplamına baktığımızda; % 12'si Cinayet ve % 88'i cünha suçundan dolayı mahkûmdur. Tutukluların suçlarına göre dağılımına baktığımızda; % 100'lük kısmı cinayet suçu oluşturmaktadır. Mahkûm ve tutukluların suçlarına göre dağılımının toplamına baktığımızda; % 37'lik kısımda cinayet suçundan 13 kişi ve cünha suçundan dolayı % 63 yani 22 mahkûm bulunmaktadır. Kabahat suçundan ise hiç mahkûm ve tutuklu bulunmamaktadır. Elde edilen İstatistiki bilgiler neticesinde % 63'lük bir oran ile en çok işlenen suç türünün cünha olduğu görülmektedir. İkincisi sırada ise % 37'lik bir oran ile cinayet suçu takip etmektedir. Elde edilen istatistiki verilerden sancakta mahkûm sayısının tutuklu sayısından daha fazla olduğu görülmektedir. Oranlarına baktığımızda % 71'i (25) mahkûm iken % 29'u (10) tutukludur. Yukarıda verilen bilgiler aşağıda gösterilen grafiklerden de takip edilebilmektedir. Tablo 2'de kazalarda yer alan bilgiler ise grafik 3 ve 4'den sonra detaylı bir şekilde ele alınarak aktarılmıştır.

Grafik 3: Gümüşhane Sancağındaki Mahkûmların Suçlarına Göre Dağılımı

Grafik 4: Gümüşhane Sancağındaki Tutukluların Suçlarına Göre Dağılımı

2.1. Gümüşhane Merkez Kazası

Gümüşhane Merkez Kazası Hapishanesi'nde bulunan kadın suçlulara ait veriler 1914 ve 1915 yılları arasına tarihlenmektedir. Hapishanede 1914 ve 1915 yılları arasında toplamda 8 kadın suçlu bulunmaktadır. Ayrıntılı olarak baktığımızda; Gümüşhane Sancağı Merkez Kazası Hapishanesi'ne ait Temmuz 1914 tarihli dört aylık yoklama cetvelinde, hapishanede 2 kadın tutuklunun olduğunu görmekteyiz. Kadın tutuklular hakkında henüz hüküm verilmemiştir (DH.MB.HPS.M .16/58-13) Hapishanenin, Mart 1915 tarihli dört aylık yoklama cetveli incelendiğinde, 1 kadın tutuklunun olduğunu görebiliriz. Kadın tutuklunun cinayet suçu nedeniyle hapishanede tutulduğu anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.21/5). Hapishanenin Temmuz 1915 yılına ait dört aylık yoklama cetvelinde ise 5 kadın

²² Tablo 2'de yer alan 1913, 1914 ve 1915 yıllarına aittir. Kadın suçlulara ait istatistiki bilgilere hapishanelere ait yoklama cetvellerinden, hapishaneler ile tevkifhaneler hakkında malumat veren sual varakalarından ulaşılmıştır.

tutuklu olduğu görülmektedir. Bu kadın tutukluların cinayet suçundan hapisanede tutulduğu anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.22/8-7). Mart ayından temmuz ayına kadar geçen dört aylık zaman zarfında hapisanede kadın suçlu oranında az sayıda bir artış yaşanmıştır. Temmuz 1914 yılından Temmuz 1915 yılına kadar hapisanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 1 mahkûm ve 7 tutuklunun bulunduğu görülmektedir.

2.2. Kelkit Kazası

Kelkit Kazası Hapishanesi'nin Aralık 1913 tarihli Sual Varakasında, hapisanede 1 kadın mahkûmun olduğunu görebiliriz (DH.MB.HPS.M.11/25-1.14). Bu tarihte tutulmuş olan yoklama cetvellerinde ise kadın mahkûma dair bilgiye rastlayamıyoruz. Fakat, hapisanenin Ekim 1914 tarihli yoklama cetvelinde cinayet suçundan 1 kadın mahkûmun olduğunu (DH.MB.HPS.M.16/58-2), yine aynı yıl Aralık ayında tutulmuş olan yoklama cetvelinde ise cünha suçundan 1 kadın mahkûmun bulunduğunu görebiliriz (DH.MB.HPS.M.19/6-1). Hapisanenin Temmuz 1915 tarihli dört aylık yoklama cetveline bakıldığında, hapisanede 4 kadın tutuklunun olduğunu görebiliriz. Bu kadın tutukluların cinayet suçu nedeniyle hapisanede tutulduğu anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.22/8-15). Aralık 1913 yılından Temmuz 1915 yılına kadar hapisanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 3 mahkûm ve 4 tutuklunun bulunduğu görülmektedir. Hapisanede 1913 ve 1915 yılları arasında toplamda 7 kadın suçlunun bulunduğunu görebiliriz.

2.3. Şiran Kazası

Şiran Kazası Hapishanesi'nde bulunan kadın suçlulara ait veriler 1913 ve 1915 yılları arasında tarihlenmektedir. Hapisanede 1913 ve 1915 yılları arasında toplamda 23 kadın suçlu bulunmaktadır. Ayrıntılı olarak ele aldığımızda; Şiran Kazası Hapishanesi'nin Aralık 1913 tarihli Sual Varakasında, hapisanede 1 kadın mahkûmun olduğunu görebiliriz. Varakada kadın Mahkûmun işlemiş olduğu suçun türüne dair bilgi bulunmamaktadır (DH.MB.HPS.M.11/25-1.15). Bu tarihte tutulmuş olan yoklama cetvellerinde ise kadın mahkûma dair bilgiye rastlayamıyoruz. Ancak hapisanenin Temmuz 1914 tarihli dört aylık yoklama cetveline baktığımızda, 20 kadın mahkûmun olduğunu görebiliriz. Bu kadın mahkûmların cünha suçu nedeniyle ceza aldıkları anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.16/58-8). Hapisanenin Kasım 1914 tarihli dört aylık yoklama cetveli incelendiğinde ise, hapisanede 1 kadın mahkûmun olduğu görülmektedir. Kadın mahkûmun cinayet suçundan dolayı ceza aldığı anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.19/6-14). Temmuz ayından kasım ayına kadar aradan geçen dört aylık zaman zarfında hapisanede kadın suçlu sayısında gözle görülür bir düşüş görülmektedir. Aynı yıl temmuz ayında 20 kadın suçlu bulunurken kasım ayında bu sayı 1'e düşmüştür. Hapisanesinin Temmuz 1915 yılına ait dört aylık yoklama cetveline baktığımızda, hapisanede 1 kadın mahkûmun olduğu görülmektedir. Bu kadın mahkûmun cünha suçu nedeniyle ceza aldığı anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.22/8-16). Aralık 1913 yılından Temmuz 1915 yılına kadar hapisanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 23 mahkûmun bulunurken tutuklu ise hiç bulunmamaktadır.

2.4. Torul Kazası

Torul Kazası Hapishanesi'nin Temmuz 1914 yılına ait dört aylık yoklama cetveli incelendiğinde, hapisanede 1 kadın tutuklunun bulunduğunu görebiliriz. Kadın tutuklunun cinayet suçu nedeniyle hapisanede tutuklu olduğu anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.16/58-7). Hapishaneye ait sadece Temmuz 1914 tarihinde tutulmuş olan yoklama cetvelinde kadın suçluya ait bilgiye rastlıyoruz. Bunun haricinde başka bir bilgiye rastlanılmamıştır.

Gümüşhane Sancağındaki Kadın Suçluların Yaşam ve Sağlık Koşulları

Gümüşhane Sancağındaki kadın suçluların yaşam ve sağlık koşullarına baktığımızda, Gümüşhane Sancağında kadın suçlular için inşa edilmiş ayrı bir hapisane binası olmadığı görüyoruz. Gümüşhane Merkez kazasında kadınlara ait özel bir hapisane yoktu (BOA. DH. MB.HPS.M.11/25). 1913 yılında Torul Kaymakamı'nın emriyle Hristiyan bir adamın annesi kazada kadınlara özel bir hapisane bulunmadığı için Gümüşhane Merkez Kazasındaki erkek hapisanesinin alt katında bulunan özel bir yerde hapsedilmiştir. Bunun üzerine Gümüşhane metropolit²³ vekili tarafından ilgili birimlere telgraf

²³ Metropolit, Hristiyanlıkta bir bölgenin tüm kiliselerinden sorumlu piskopos veya başpiskopos anlamında kullanılan bir kelimedir.

çekilmiştir. Vekilin kaymakamlığa kadın mahkûmun hapisshaneden alınarak papazın evinde hapsedilmesi hususundaki müracaatı kaymakamlık tarafından dikkate alınmış ve metropolit vekilinin talebi kabul edilerek kadının cezasını çekmesi için papazın evinde hapsedilmesi uygun bulunmuştur (DH.İ.UM.EK.67/53). Bunun üzerine Gümüşhane Kazasında kadın hapisshanesi olmadığından mahkûmlar için aylık kirası 70 kuruş olan bir hane hapisshane olarak kiralanmıştır. Torul Kazasında ve Şiran Kazasında da mahkûm kadınların infazları, geçici bir süreliğine belli bir ücret karşılığında imamın hanesinin veya uygun bir yerin kiralanması ile gerçekleştirilmekteydi. Kelkit kazasında da durum aynıydı. Kaza hapisshanesinde kadınlara özel bir hapisshane yoktu ve mevcut hapisshanenin içerisinde de kadınlara ayrılmış bir koğuş bulunmuyordu. Yöneticiler, kazada imamın hanesinin kadınlar için hapisshane olarak kullanması yoluyla hapisshane sorununa çözüm bulmaya çalışmıştır (DH.MKT.159/58; BOA.DH.MB.HPS.M.11/25; DH.MKT. 1179/6).

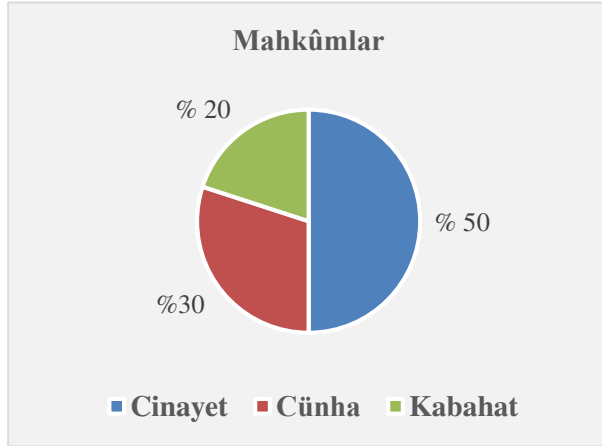
3. Lazistan Sancağındaki Kadın Suçlular

Lazistan Sancağı Hapishaneleri	Mahkûmlar			Tutuklular		
	Cinayet	Cünha	Kabahat	Cinayet	Cünha	Kabahat
Lazistan Merkez Kazası	5	1	-	2	-	-
Rize Kazası	-	-	-	-	-	-
Atina Kazası	-	2	2	-	-	-
Hopa Kazası	-	-	-	-	-	-
Toplam Mahkûm ve Tutuklu Sayıları	10			2		

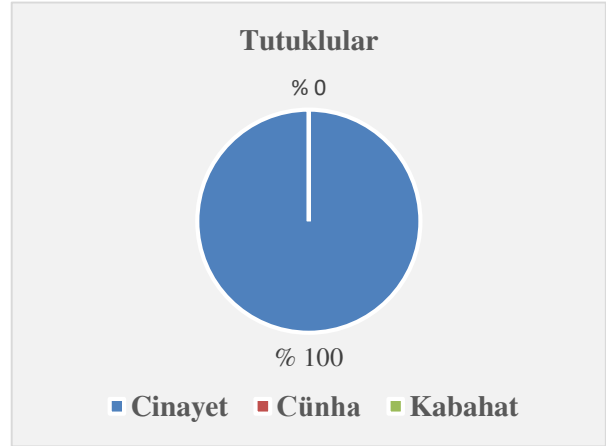
Tablo 3: Lazistan Sancağı Hapishanelerinde bulunan kadın suçluların miktarını ve suç türlerini gösteren cetvel²⁴

Tablo; cinayet, cünha ve kabahat suçu olmak üzere üç ana kategori baz alınarak hazırlanmıştır. Tablo 3'e göre toplam 10 mahkûm ve 2 tutuklunun bulunduğu anlaşılmaktadır. Haklarında ise henüz hüküm verilmemiş toplam 15 kadın daha bulunmaktadır. Bu kadınlara dair veriler tabloya eklenmemiştir. Elde edilen veriler neticesinde Lazistan Sancağı kazalarında yer alan hapisshanelerde toplam kadın mahkûm ve tutuklu sayısı 27'dir. Mahkûm ve tutuklular cinayet, cünha ve kabahat suçu nedeniyle hapsedilmişlerdir. Tablo 3'e baktığımızda; cinayet suçundan 5, cünha suçundan 3 ve kabahat suçundan dolayı 3 mahkûm bulunmaktadır. Tutukluların miktarına baktığımızda ise cinayet suçundan 2 kişi bulunmaktadır. Cünha ve kabahat suçundan dolayı ise hiç tutuklu bulunmamaktadır. Tablodaki mahkûm ve tutukluların suçlarına göre dağılımına baktığımızda; % 50'si cinayet suçundan, % 30'u cünha suçundan ve % 20'si ise kabahat suçundan mahkûm bulunmaktadır. Tutukluların suçlarına göre dağılımına baktığımızda; % 100'lük kısmı cinayet suçu oluşturmaktadır. Mahkûm ve tutukluların suçlarına göre dağılımının toplamına baktığımızda; Cinayet suçundan % 55 yani 6 kişi, cünha suçundan % 27'lik kısımda 3 kadın mahkûm ve tutuklu bulunurken, kabahat suçundan ise % 18 yani 2 mahkûm ve tutuklu bulunmaktadır. Elde edilen İstatistiki bilgiler neticesinde %55'lik bir oran ile en çok işlenen suç türünün cinayet olduğu görülmektedir. İkincisi sırada % 27'lik bir oran ile cünha suçu, üçüncü sırada da ise % 18 ile kabahat suçu takip etmektedir. Sancakta mahkûm sayısının tutuklu sayısından daha fazla olduğu görülmektedir. Oranlarına baktığımızda % 83'ü (10) mahkûm iken % 17'i (2) tutukludur. Yukarıda verilen bilgiler aşağıda gösterilen grafiklerden de takip edilebilmektedir. Tablo 3'de kazalarda yer alan bilgiler ise grafik 5 ve 6'dan sonra detaylı bir şekilde ele alınarak aktarılmıştır.

²⁴ Tablo 3'de yer alan 1913, 1914 ve 1915 yıllarına aittir. Kadın suçlulara ait istatistiki bilgilere hapisshanelere ait yoklama cetvellerinden, hapisshaneler ile tevkifhaneler hakkında malumat veren sual varakalarından ulaşılmıştır.

Grafik 5: Lazistan Sancağındaki Mahkûmların Suçlarına Göre Dağılımı

Grafik 6: Lazistan Sancağındaki Tutukluların Suçlarına Göre Dağılımı

3.1. Lazistan Merkez Kazası

Lazistan Sancağı Merkez Hapishanesi'nde bulunan kadın suçlulara ait veriler 1914 ve 1915 yıllarına aittir. Hapishanede 1914 ve 1915 yıllarında toplamda 10 kadın suçlu bulunmaktadır. Ayrıntılı olarak ele aldığımızda; Hapishaneye ait Temmuz 1914 tarihli yoklama cetvelinde 2 kadın tutuklu olduğunu görebiliriz. Kadın tutukluların haklarında henüz hüküm verilmediğinden yoklama cetvelinde suçun türüne dair detaylı bilgiye ulaşamıyoruz (DH.MB.HPS.M.17/6-4). Aynı yıla ait kasım ayı yoklama cetvelinde ise, hapishanede 7 kadın mahkûm ve tutuklunun olduğunu görebiliriz. Kadın mahkûmların 5'i cinayet suçu nedeniyle mahkûm iken diğer 2'si de yine cinayet suçu nedeniyle tutukludur (DH.MB.HPS.M.19/6-15). Temmuz ayından kasım ayına kadar aradan geçen dört aylık zaman zarfında hapishanedeki kadın suçlu sayısının arttığı görülmektedir. Hapishane'nin Temmuz 1915 yılına ait yoklama cetveline baktığımızda ise hapishanede 1 kadın mahkûmun cünha suçu nedeniyle ceza aldığı görülmektedir (DH.MB.HPS.M.22/8-16). Temmuz 1914 ve Temmuz 1915 yılları arasında hapishanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 8 mahkûm ve 2 tutuklunun bulunduğu görülmektedir.

3.2. Rize Kazası

Rize Kazası Hapishanesi'ne baktığımızda, hapishaneye ait Aralık 1913 tarihli Sual Varakasında, hapishanede 4 kadın mahkûmun olduğunu görebiliriz (DH.MB.HPS.M.11/25-1.10). Fakat, bu tarihte veya daha sonraki yıllarda tutulmuş olan yoklama cetvellerinde kadın suçlulara dair herhangi bir bilgiye rastlayamıyoruz.

3.3. Atina Kazası

Atina Kazası Hapishanesi'nin Temmuz 1914 tarihli dört aylık yoklama cetveline baktığımızda, hapishanede 4 kadın mahkûmun olduğunu görebiliriz. Bu kadın mahkûmların 2'si cünha suçu, 2'sinin ise kabahat suçu nedeniyle ceza aldıkları anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.17/6-2). Hapishaneye ait yoklama cetvellerini incelediğimizde kadın suçlulara dair başka bir bilgiye rastlayamıyoruz.

3.4. Hopa Kazası

Hopa Kazası Hapishanesi'nde bulunan kadın suçlulara ait veriler 1913 ve 1914 yıllarına aittir. Hapishanede 1913 ve 1914 yıllarında toplamda 9 kadın suçlu bulunmaktadır. Ayrıntılı olarak incelediğimizde; Hapishaneye ait Aralık 1913 tarihli Sual Varakasında, hapishanede 7 kadın mahkûmun olduğunu görebiliriz (11/25-1.17). Bu tarihte tutulmuş olan yoklama cetvellerinde ise kadın mahkûmlara dair bilgiye rastlayamıyoruz. Ancak hapishanenin Temmuz 1914 yılına ait dört aylık yoklama cetveline baktığımızda 2 kadın mahkûmun olduğunu görebiliriz. Kadın mahkûmların haklarındaki hüküm henüz kesinleşmemiştir (DH.MB.HPS.M.17/6-3).

Lazistan Sancağındaki Kadın Suçluların Yaşam ve Sağlık Koşulları

Lazistan Sancağındaki kadın suçluların yaşam ve sağlık koşullarına baktığımızda, XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın ilk çeyreğinde kazalarda kadın suçlular için inşa edilmiş ayrı bir hapisane binası olmadığını görüyoruz. Kadın suçlular çoğunlukla sancak dahilinde ki kaza hapisanelerinde veya belli bir ücret karşılığında özel şahıslardan kiralanmış hanelerde infaz edilmişlerdir. Bu dönemde Lazistan Merkez, Rize, Atine ve Hopa kazalarında birer hapisane bulunmaktaydı (BOA.DH.MB.HPS.M.10/4; 27/17) Lazistan Sancağı Merkez Kazasında bu dönemde kadınlara ait özel bir hapisane yoktu. Bu nedenle kadın suçlular aylığı 105 kuruşa gelen bir hanede yeni hapisane binasının inşası bitene kadar infaz edilmişlerdir (DH.MKT.974/26; MVL.711/114). Hapisane inşasının yapımlı bittikten sonra kadın suçlular hapisanede kendilerine ayrılan koğuştta infaz edilmişlerdir. Rize Kazası Hapisanesinde de kadınlara özel bir hapisane bulunmamaktaydı. Kadın mahkûmlar hükümet konağının zemininde bulunan bir odada hapsedilmişlerdir (DH.MB.HPS.M.11/25-1.10). Zeminde yer alan odanın rutubetli, karanlık ve sağlık açısından elverişli bir yer olmaması kadın suçluların barınmasını zorlaştırmıştır (DH.TMIK.S. 60/12). Hopa ve Atina kazalarında da kadınlara özel bir hapisane olmadığını ayrıca kazalarda bulunan erkek hapisanelerinde kadınlara ayrılan bir koğuşunda bulunmadığını görmekteyiz. Hopa ve Atina'da kadın hapisanesi inşa etmenin oldukça masraflı olacağı düşünüldüğünden kadın suçluların infazları gerektiğinde uygun bir yerin kiralanması yoluna başvurulmuştur. Bu nedenle de aylık 50 kuruşa bir hane kadın suçlular için kiralanmıştır. Hopa ve Atina kazalarında yapılması planlanan modern hapisane binalarının inşası konusundaki yazışmalarda kadınlara da özel bir yerin ayrılmasının gerekliliği ve aciliyeti üzerinde durulmuştur (DH.MB.HPS.M.11/25; ŞD.1825/26).

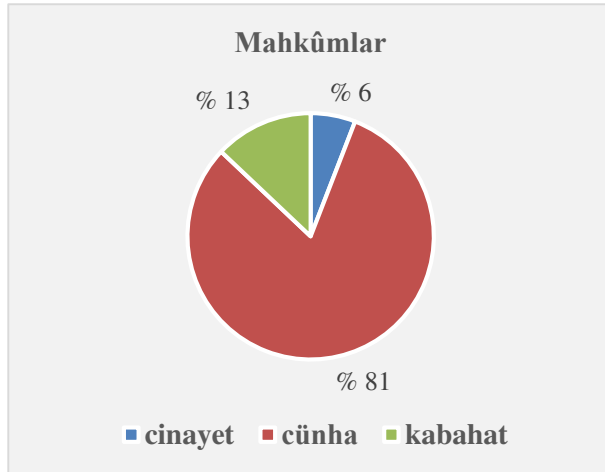
4. Canik Sancağındaki Kadın Suçlular

Canik Sancağı Hapishaneleri	Mahkûmlar			Tutuklular		
	Cinayet	Cünha	Kabahat	Cinayet	Cünha	Kabahat
Canik Merkez Kazası	2	1	-	1	-	-
Samsun Kazası	3	11	-	13	9	-
Bafra Kazası	-	1	-	-	-	-
Havza Kazası	-	1	-	-	-	-
Çarşamba Kazası	-	1	-	-	-	-
Fatsa Kazası	-	15	2	-	-	-
Terme Kazası	-	-	-	-	1	-
Ünye Kazası	-	37	9	1	-	-
Hapisane ismi belirtilmemiş	-	2	-	-	-	-
Toplam Mahkûm ve Tutuklu Sayıları	85			25		

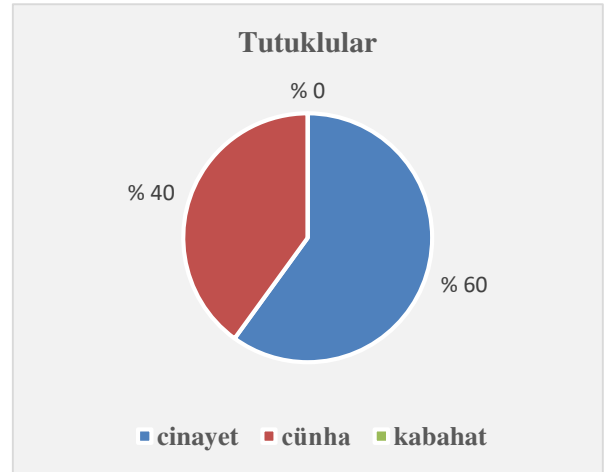
Tablo 4: Canik Sancağı Hapishanelerinde bulunan kadın suçluların miktarını ve suç türlerini gösteren cetvel²⁵

²⁵ Tablo 4'de yer alan bilgiler 1913, 1914, 1915, 1916, 1917, 1918, 1919 ve 1920 yıllarına aittir. Kadın suçlulara ait istatistiki bilgilere hapisanelere ait yoklama cetvellerinden, hapisaneler ile tevkifhaneler hakkında malumat veren sual varakalarından ve hapisanelerin ahval-i umumiyesiyle memurin ve müstahdemine ait izahat varakasından ulaşılmıştır.

Tablo; cinayet, cünha ve kabahat suçu olmak üzere üç ana kategori baz alınarak hazırlanmıştır. Tablo 4’de göre Canik Sancağı Hapishanelerinde toplam 85 mahkûm ve 25 tutuklunun bulunduğu anlaşılmaktadır. Sancakta bulunan kadın mahkûm ve tutuklular cinayet, cünha ve kabahat suçu nedeniyle hapsedilmişlerdir. Sancakta hakkında ise henüz hüküm verilmemiş toplamda 90 kadın daha mevcuttur. Bu kadınlara ait veriler tabloya eklenmemiştir. Elde edilen veriler neticesinde Canik Sancağı kazalarında yer alan hapishanelerde toplamda kadın suçlu sayısının 200 olduğu görülmektedir. Tablo 4’de baktığımızda; cinayet suçundan 5, cünha suçundan 69 ve kabahat suçundan 11 mahkûmun olduğu görülmektedir. Tutukluların miktarına baktığımızda ise cinayet suçundan 15 ve cünha suçundan 10 kişi bulunmaktadır. Kabahat suçundan ise hiç mahkûm bulunmamaktadır. Tablodaki mahkûm ve tutukluların suçlarına göre dağılımına baktığımızda; % 6’sı cinayet suçundan, % 81’i cünha suçundan ve % 13’ü kabahat suçundan dolayı mahkûmdur. Tutukluların suçlarına göre dağılımına baktığımızda; % 60’lık kısmı cinayet suçu, % 40’lık kısmı ise cünha suçu oluşturmaktadır. Mahkûm ve tutukluların suçlarına göre dağılımının toplamına baktığımızda; Cinayet suçundan % 18 yani 20 kişi, cünha suçundan % 72’lik kısımda 79 kadın mahkûm ve tutuklu bulunurken, kabahat suçundan ise % 10 yani 11 mahkûm ve tutuklu bulunmaktadır. Elde edilen İstatistiki bilgiler neticesinde % 72’lik bir oran ile en çok işlenen suç türünün cünha olduğu görülmektedir. İkincisi sırada % 18’lik bir oran ile cinayet suçu, üçüncü sırada da ise % 10 ile kabahat suçu takip etmektedir. Sancakta mahkûm sayısının tutuklu sayısından daha fazla olduğu görülmektedir. Oranlarına baktığımızda % 77’si (85) mahkûm iken % 23’ü (25) tutukludur. Yukarıda verilen bilgiler aşağıda gösterilen grafiklerden de takip edilebilmektedir. Tablo 4’de kazalarda yer alan bilgiler ise grafik 7 ve 8’den sonra detaylı bir şekilde ele alınarak aktarılmıştır.

Grafik 7: Canik Sancağındaki Mahkûmların Suçlarına Göre Dağılımı

Grafik 8: Canik Sancağındaki Tutukluların Suçlarına Göre Dağılımı

4.1. Canik Merkez Kazası

Canik Merkez Kazası Hapishanesi’nde bulunan kadın suçlulara ait veriler 1916 ve 1917 yılları arasında tarihlenmektedir. Hapishanede 1916 ve 1918 yılları arasında toplamda 14 kadın suçlu bulunmaktadır. Ayrıntılı olarak baktığımızda; Canik Sancağı Merkez Kazası Hapishanesi’ne ait 1916 tarihli İzahat Varakasında, hapishanede 5 kadın mahkûmun olduğunu görebiliriz (DH.MB.HPS.M.27/17-1). Bu tarihte tutulmuş olan yoklama cetvellerinde ise kadın mahkûmlara dair bilgiye rastlayamıyoruz. Ancak hapishanenin 1917 yılının temmuz ayından kasım ayına kadar geçen süredeki dört aylık yoklama cetveli incelendiğinde, hapishanede 1 cinayet suçundan dolayı kadın tutuklunun olduğunu görmemiz mümkündür. Tutuklu bulunan kadın suçlu 333 tarihinde hapishanede bulunmaktaydı (DH.MB.HPS.M.31/40-1). Hapishanenin Mart 1918 tarihli yoklama cetveline baktığımızda; cünha suçundan 1, cinayet suçundan 2 mahkûmun, henüz haklarında hüküm verilmemiş ise 6 tutuklu kadının bulunduğu görülmektedir (DH.MB.HPS. 160/57). 1916 ve 1918 yıllarında hapishanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 8 mahkûm ve 7 tutuklunun bulunduğu görülmektedir.

4.2. Samsun Kazası

Samsun Kazası Hapishanesi'nde bulunan kadın suçlulara ait veriler 1915 ve 1918 yılları arasında tarihlenmektedir. Hapishanede 1915 ve 1918 yılları arasında toplamda 56 kadın suçlu bulunmaktadır. Ayrıntılı olarak ele aldığımızda; Samsun Kazası Hapishanesi'nin²⁶ Kasım 1915 tarihli dört aylık yoklama cetvelinde, hapishanede 1 kadın tutuklunun bulunduğu görülmektedir. Kadın tutuklunun cünha suçu nedeniyle hapishanede olduğu anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.156/7-1). Mahkûm ve tutuklu olarak yatmakta olan suçlulara dair bilgilerin elde edildiği bir diğer yıl da 1916 senesi olmuştur. Hapishanenin Temmuz 1916 yılına ait dört aylık yoklama cetveline baktığımızda, hapishanede 3 mahkûm ve 15 tutuklu kadın bulunduğunu görebiliriz. Bu kadınlardan 3'ü cünha suçundan mahkûm, 11'i cinayet suçundan tutuklu ve 4'ü de cünha suçu nedeniyle hapishanede tutuklu olduğu görülmektedir (DH.MB.HPS.M.25/36-1). Kasım 1916 tarihine ait dört aylık yoklama cetveli incelendiğinde ise, hapishanede 5 mahkûm ve 6 tutuklu kadın bulunduğunu görebiliriz. Bu kadınlardan 5'i cünha suçundan mahkûm iken 2'si cinayet suçundan ve 4'ü de cünha suçundan tutuklu olduğu anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.26/28-1). Temmuz ayından kasım ayına kadar aradan geçen dört aylık zaman zarfında hapishanedeki kadın suçlu sayısında düşüş olduğu görülmektedir. Aynı yıl temmuz ayında 18 kadın suçlu bulunurken kasım ayında bu sayı 11'e düşmüştür. 1916 yılına ait temmuz ve kasım ayı yoklama cetvellerine baktığımızda toplamda 29 kadın suçlunun olduğunu görmekteyiz. Hapishanesi'nin Kasım 1917 tarihli dört aylık yoklama cetvelinden, hapishanede 3 kadın mahkûm ve 15 kadın tutuklu bulunduğunu anlamaktayız. Kadın mahkûmlardan 2'si cünha suçu nedeniyle ve 1'i de cinayet suçu nedeniyle ceza almışlardır. Kadın tutuklar hakkında henüz hüküm verilmemiştir (DH.MB.HPS.M.32/41-4). Bu tarihteki kadın suçlu sayısı Temmuz 1916 tarihinde ki kadın suçlu sayısı ile aynıdır. 1916 ve 1917 tarihlerinde hapishanede bulunan kadın suçluların sayısının ise oldukça fazla olması dikkat çekicidir. Kasım 1918 yılına ait dört aylık yoklama cetveli incelendiğinde ise, hapishanede 3 mahkûm ve 5'de tutuklu kadın bulunduğu görülmektedir. Bunlardan 1'i cünha suçu nedeniyle ve 2'si de cinayet suçu nedeniyle ceza almışlardır. Kadın tutuklar hakkında henüz hüküm kesinleşmemiştir (DH.MB.HPS.M.34/34-2). 1915 yılından 1918 yıla kadar geçen süre zarfında hapishanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 14 mahkûm ve 42 tutuklunun bulunduğu görülmektedir.

4.3. Bafra Kazası

Bafra Kazası Hapishanesi'nde bulunan kadın suçlulara ait veriler 1915 ve 1920 yılları arasında tarihlenmektedir. Hapishanede 1915 ve 1920 yılları arasında toplamda kadın suçlu bulunmaktadır. Ayrıntılı olarak baktığımızda; Bafra Kazası Hapishanesi'nin Mart 1915 tarihli yoklama cetvelinde 4 kadın tutuklunun olduğu ve cünha suçundan dolayı ceza almış 1 mahkûmun kadının olduğu görülmektedir (DH.MB.HPS.M. 20/96). Aynı ayda tutulmuş ikinci bir yoklama cetvelinde ise 5 kadın tutuklunun olduğu görülür (DH.MB.HPS.160/57). Hapishanenin Şubat 1917 tarihli İzahat Varakasına baktığımızda, hapishanenin tevkifhane kısmında 1 kadın mahkûmun olduğunu görmemiz mümkün. (DH.MB..HPS.M. 27/17-5). Aynı yılın kasım ayına ait yoklama cetvelinde, hapishanede 6 kadın tutuklunun olduğunu görebiliriz. Kadın tutuklar hakkında henüz hüküm verilmediğinden suçları kesinleşmemiştir (DH.MB.HPS.M.32/41-10). Hapishanenin Mart 1918 tarihli yoklama cetvelinde 5 tutuklu olduğu görülmektedir (DH.MB.HPS.160/57). Temmuz ayına ait yoklama cetveline baktığımızda hapishanede 6 kadın tutuklu olduğunu görmekteyiz. Bunlardan 2'si tahliye edilmiş, 4'ü livaya gönderilmiştir (DH.MB.HPS.M.34/34-5). Hapishanesi'nin Kasım 1918 yılına ait dört aylık yoklama cetveli incelendiğinde ise hapishanede, 5 kadın tutuklunun olduğu görülmektedir. Bu kadın tutuklar hakkında da henüz hüküm verilmemiştir (DH.MB.HPS.M.40/60-2). Hapishanesi'nin 1 Kasım 1919 ve 1 Şubat 1920 tarihleri arasındaki yoklama cetveline bakıldığında ise, hapishanede 2 kadın tutuklu olduğu görülmektedir. Kadın tutuklar hakkında henüz hüküm verilmediği anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.42/45-5). Görüldüğü üzere temmuz ayında kadın suçluların tahliye edilmesi ve liva hapishanesine gönderilmesinden ardından hapishaneye tekrar kadın suçluların alındığı anlaşılmaktadır.

²⁶ Samsun Kazası Hapishanesi'ne dair yapılan arşiv incelemesinde 1903 yılında Canik Mutasarrıfı tarafından gönderilmiş olan bir evrakta, cürüm suçu nedeniyle Ortaköylü Maryem Bint-i Hoçok adında bir kadının hapishanede tutuklu olduğunu görmekteyiz (DH.EUM.THR.19/53).

1915 yılından 1920 yıla kadar geçen süre zarfında hapishanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 2 mahkûm ve 33 tutuklunun bulunduğu görülmektedir.

4.4. Havza Kazası

Havza Kazası Hapishane ve Tevkifhanesi'nin mahkûm ve tutuklu sayısını gösteren Kasım 1917 yılına ait yoklama cetveline baktığımızda, hapishanede 1 kadın mahkûmun olduğunu görüyoruz. Bu kadın mahkûmun cünha suçu nedeniyle ceza aldığı anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.31/36). Hapishaneye ait sadece Kasım 1917 tarihinde tutulmuş olan yoklama cetvelinde kadın suçluya ait bilgiye rastlıyoruz. Bunun haricinde başka bir bilgiye rastlanılmamıştır.

4.5. Çarşamba Kazası

Çarşamba Kazası Hapishanesi'nde bulunan kadın suçlulara ait veriler 1915 ve 1919 yılları arasında tarihlenmektedir. Hapishanede 1915 ve 1919 yılları arasında toplamda 12 kadın suçlu bulunmaktadır. Ayrıntılı olarak ele aldığımızda; Çarşamba Kazası Hapishanesi'nin Mart 1915 tarihine ait yoklama cetvelinde 4 kadın tutuklunun olduğunu görülmektedir (DH.MB.HPS.M.20/96). Aynı ay tutulmuş olan ikinci bir yoklama cetvelinde 1 kadın tutuklunun olduğu görülmektedir (DH.MB.HPS .160/57). Şubat 1917 tarihinde tutulmuş olan İzahat Varakasında, hapishanede 1 kadın ve tevkifhane kısmında ise 2 kadın mahkûmun bulunduğu anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M. 27/17-2). Aynı yılın Kasım ayına ait dört aylık yoklama cetveline baktığımızda, hapishanede 2 kadın tutuklu olduğunu görebiliriz. Kadın tutuklar hakkında henüz hüküm verilmemiştir (DH.MB.HPS.M.32/41-1). Hapishanenin Mart 1918 tarihli yoklama cetvelinde 1 tutuklu kadının olduğu görülmektedir (DH.MB.HPS.160/57). Kasım ayına ait yoklama cetveli incelendiğinde ise, hapishanede 1 tutuklu kadının olduğu görülmektedir. Yoklamada kadın tutuklunun cünha suçu nedeniyle hapishanede tutulduğu görülmektedir (DH.MB.HPS.M.34/34-4). 1915 yılından 1919 yılına kadar hapishanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 3 mahkûm ve 9 tutuklunun bulunduğu görülmektedir.

4.6. Fatsa Kazası

Fatsa Kazası Hapishanesi'nin Mart 1915 tarihine ait yoklama cetveline baktığımızda 1 kadın tutuklunun olduğunu görebiliriz (DH.MB.HPS.M.20/96). Aynı ayda tutulmuş olan ikinci bir yoklama cetveline baktığımızda cünha suçundan dolayı 2 kadın mahkûmun olduğu görülür (DH.MB.HPS.160/57). Aynı yılın Temmuz ayına ait dört aylık yoklama cetveline baktığımızda, hapishanede 1 kadın mahkûmun olduğunu görebiliriz. Bu kadın mahkûmun cünha suçu nedeniyle ceza aldığı anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.155/35). Hapishanenin Kasım 1917 yılına ait dört aylık yoklama cetveline bakıldığında, hapishanede 12 mahkûm ve 2 tutuklu kadının bulunduğu görülmektedir. Bu kadınlardan 10'u cünha suçu nedeniyle ve 2'si de kabahat suçu nedeniyle ceza aldıkları görülmektedir. 2 kadın tutuklu hakkında ise henüz hüküm verilmediği anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.32/41-2). Hapishanenin Kasım 1918 yılına ait dört aylık yoklama cetveli incelendiğinde ise, 2 kadın mahkûmun olduğu görülmektedir. Kadınların 2'sinin de cünha suçu nedeniyle ceza aldıkları anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.(34/34-3). Mart 1915 yılından Kasım 1918 yıla kadar geçen süre zarfında hapishanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 17 mahkûm ve 3 tutuklunun bulunduğu görülmektedir.

4.7. Terme Kazası

Terme Kazası Hapishanesi'nin Mart 1915 tarihli dört aylık yoklama cetveline baktığımızda cünha suçundan tutuklu 1 kadının olduğu görülmektedir (DH.MB.HPS.160/57). Kasım 1917 tarihli dört aylık yoklama cetveli incelendiğinde ise, hapishanede 1 kadın tutuklu olduğu görülür. Kadın tutuklu hakkında henüz hüküm verilmemiştir (DH.MB.HPS.M.32/41-7).

4.8. Ünye Kazası

Ünye Kazası Hapishanesi'nde bulunan kadın suçlulara ait veriler 1915 ve 1920 yılları arasında tarihlenmektedir. Hapishanede 1915 ve 1920 yılları arasında toplamda 52 kadın suçlu bulunmaktadır. Ayrıntılı olarak baktığımızda; Ünye Kazası Hapishanesi'nin Mart 1915 tarihine ait dört aylık yoklama cetvelinde, cünha suçundan ceza almış 11 ve kabahat suçundan dolayı ceza almış 8 mahkûmun olduğu görülmektedir (DH.MB.HPS.M.20/96). Aynı ayda tutulmuş olan ikinci bir yoklama cetvelinde ise cünha suçundan 7 mahkûm olduğu görülür (DH.MB.HPS.160/57). Kasım 1917 yılına ait dört aylık yoklama

cetvelinde, hapisanede 10 mahkûm ve 6 kadın tutuklu olduğu görülür. Bu kadın mahkûmlardan 10'u cünha suçundan ceza almıştır. Kadın tutuklar hakkında ise henüz hüküm verilmemiştir (DH.MB.HPS.M.32/41-5). Hapishanenin Kasım 1918 tarihli dört aylık yoklama cetveli incelendiğinde ise hapisanede cünha suçundan mahkûm 7 kadının ceza aldığı anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.34/34-1). Kasım 1919 tarihli dört aylık yoklama cetvelinde, kabahat suçundan ceza almış 1 mahkûm (DH.MB.HPS.M.40/60-1) ve 1920 tarihinde ise cünha suçu nedeniyle ceza almış 1 mahkûm ve cinayet suçu nedeniyle tutuklu 1 kadının olduğu görülmektedir (DH.MB.HPS.M.42/45-1). 1915 yılından 1920 yılına kadar geçen süre zarfında hapisanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 45 mahkûm ve 7 tutuklunun bulunduğu görülmektedir.

Canik Sancağına bağlı üç kazanın hapisane yoklama cetvelleri verilmiş fakat hangi kaza hapisaneleri olduğu bilgisine yer verilmemiştir. Temmuz 1917 tarihli dört aylık yoklama cetveline bakıldığında, hapisanede 2 kadın mahkûmun olduğu görülmektedir. Bu kadın mahkûmlardan 1'i cünha suçu nedeniyle ceza aldığı ve 1'nin ise hakkında henüz hüküm verilmediği görülmektedir (DH.MB.HPS.M.34/34-9). Kasım ayında ise 3 kadın mahkûm ve tutuklunun olduğu görülmektedir. Kadınlardan 1'inin cünha suçu nedeniyle ceza aldığı, 2 kişinin ise hakkında henüz hüküm verilmediği görülmektedir (DH.MB.HPS.M.32/41-9) Mart 1920 yılına ait yoklama cetvelinde ise, henüz hakkında hüküm verilmemiş 3 kadın tutuklunun olduğu görülmektedir (DH.MB.HPS.M.42/45-3). 1917 ve 1920 yıllarında toplamda 8 kadın suçlunun olduğunu görebiliriz.

Canik Sancağındaki Kadın Suçluların Yaşam ve Sağlık Koşulları

Canik Sancağındaki kadın suçluların yaşam ve sağlık koşullarına baktığımızda, XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın ilk çeyreğinde kazalarda kadın suçlular için inşa edilmiş ayrı bir hapisane binası olmadığını görüyoruz. Kadın suçluların çoğunlukla sancak dahilinde ki kaza hapisanelerine ait bir veya iki koğuşun ayrılması ile infazları gerçekleştirilmiştir. Kaza hapisanelerinde kadınlara ayrılacak bir yer bulunmadığında ise belli bir ücret karşılığında özel şahıslardan hane kiralama yoluna başvurulmuştur. Canik Merkez Kazası, Samsun, Fatsa, Bafra ve Ünye Kazası hapisanelerinde kadınlar için birer hapisane ve tevkifhane bulunmaktayken, Terme kazasında kadınlar için hapisane bulunmuyordu (BOA.DH.MB.HPS.M.10/4; 27/17)

Samsun Kazası Hapishanesi'ne baktığımızda yaşam ve sağlık koşulları yönünden kadın suçlular için elverişli bir ortam olmadığını görüyoruz (BOA.DH.MB.HPS.M.10/4). Kadın hapisanesi bu dönemde hükümet dairesinin hemen bitişiğinde kârgir olarak inşa edilmiştir (Ünlü, 2007, 187). Hapishanenin bu dönemde fizikî ve sıhhi durumu ise oldukça kötüydü (Demiryürek, 2019, 163). Fatsa Kazasında kadınlara ait özel bir hapisane bulunmuyordu (DH.MKT.2484/126). Kazada bulunan erkek hapisanesinde ise kadın suçluların infazı için ayrılmış bir koğuş yoktu. Kadın suçlular Fatsa kazasında aylığı 85 kuruşa gelen bir hanede infaz edilmişlerdir (BOA. DH.MB.HPS.41/35). Bu dönemde yetkililer, kadın suçluların infazlarının gerçekleştirilebileceği yeni bir hapisane binası inşa edilmesi hususunda gerekli çalışmaları başlatmıştır (DH. MB. HPS. 40/8). Benzer şekilde Bafra Kazası Hapishanesi de kötü bir durumdaydı. Kadın suçlular hükümet konağının avlusunda yer alan hapisane binasının üst katındaki iki odada hapsedilmekteydiler. Hapishanede koğuşların temizliğine dikkat edilmesine rağmen aşırı derecede rutubetliydi. Özellikle de koğuşların hemen yanı başında yer alan tuvaletler sağlık açısından suçlular için büyük risk oluşturmuyordu (Demiryürek, 2019, 165).

Çarşamba Hapishanesi'ne baktığımızda, burası hapisane şartlarına uygun bir şekilde inşa edilmemiştir (Tan, 2022, 1059). Çarşamba Kazası Hapishanesi'nin bir odası kadın hapisanesi ve tevkifhanesi olarak kullanılmaktaydı (27/17; BOA. DH. MB. HPS. M. 10/4). Kadın suçluların hapsedildiği oda jandarma binasında bulunmaktaydı. Bu nedenle kadın suçlular için hapisane olarak inşa edilecek erkek hapisanesinden bağımsız bir binaya ihtiyaç duyulmuştur. Fakat devletin bu dönemde içinde bulunduğu ekonomik şartların zorluğu nedeniyle bu konuda maddi kaynak ayrılması mümkün olamamıştır. Çözüm olarak geçici bir süre olmak şartıyla kadın mahkûmlar için bir hane kiralınması ve orada tutukluluk hallerine devam ettirilmeleri planlanmıştır. Bunun için kaymakamlık vasıtasıyla yıllık altı yüz kuruş ücret talep edilmiştir. Fakat hapisaneler dairesi müdüriyeti tarafından bu miktarın karşılanmasının mümkün olmadığı, kadın suçluların halihazırda tutuldukları yerin mümkün mertebeye tadilat edilerek kullanılması tavsiye edilmiştir (Tan, 2022, 1077).

Sonuç

Suçluların ıslah edilmesi amacıyla Batılı devletlerin baskısı neticesinde ortaya çıkan hapishaneler, tüm Osmanlı coğrafyasında XIX. yüzyılın ilk yarısından itibaren yaygınlaşmaya başlamıştır. Hapishanelerin yaygınlaşmaya başlamasıyla birlikte kadın mahkûm ve tutukluların barınma sorununu da beraberinde getirmiştir. 1858 yılında kabul edilen İngiliz Binbaşı Gordon'un raporunda ve 1880 yılında çıkarılmış olan Tevkifhaneler ve Hapishaneler Nizamnamesinde bu soruna çözüm bulunmaya çalışılmıştır. Binbaşı Gordon'un raporunda ve 1880 tarihli Tevkifhaneler ve Hapishaneler Nizamnamesinde her vilayette kadınlar için ayrı birer hapishane yapılması zorunlu tutulmuştur. Fakat Osmanlı Devleti'nde 1912 yılına kadar kadın mahkûm ve tutuklular için ayrı birer hapishane inşa edilmesi mümkün olamamıştır. Çünkü, Devletin bu dönemde içinde bulunduğu siyasi ve maddi sıkıntılar kadınlar için ayrı birer hapishane inşa edilmesine imkân sağlayamamıştır. Kadınlar sancakların merkez ve kazalarında hükümet konağı bünyesi yer alan hapishanelerde kendilerine ayrılan birkaç koğuşta infaz edilmişlerdir. Kaza hapishanelerinde kadınlara ayrılacak bir koğuş bulunmadığında ise özel şahıslardan belli bir ücret karşılığında kiralananan hanelerde, imamın veya papazın evinde infaz edilmişlerdir. Yaptığımız araştırma neticesinde, XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar Trabzon Vilayetindeki kadın suçlular sancakların merkez ve kazalarında bulunan hapishanelerde kendilerine ayrılan koğuşlarda, özel şahıslardan belli bir ücret karşılığında kiralananan hanelerde veya imamın hanesinde; cinayet, cünha ve kabahat suçlarından dolayı hapsedilmiş oldukları tespit edilmiştir. Kadın suçluların yaşam ve sağlık koşullarına dair yaptığımız araştırma kısıtlı kalmıştır. Elde edilen verilerde kısıtlı olsa kadınların kaldığı mekanların sıhhi şartlara uygun olmadığı görülmüştür. XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar Trabzon Vilayetinde; hapishane yoklama cetvelleri, sual varakları ve izahat vakalarından elde edilen bilgilerden toplamda 437 kadın suçlunun bulunduğu tespit edilmiştir. Suçlulara ait istatistiki bilgilere bakıldığında cinayet suçundan % 23 yani 71 kişi, cünha suçundan % 65 198 kişi ve kabahat suçundan da % 12 yani 36 kişi bulunmaktadır. Sancakların istatistiki bilgilerine bakıldığında; Trabzon Sancağında Cinayet suçundan % 22 yani 32 kişi, cünha suçundan % 63'lük kısımda 93 kadın mahkûm ve tutuklu bulunurken, kabahat suçundan ise % 15 yani 23 mahkûm ve tutuklu bulunmaktadır. Gümüşhane Sancağında, % 37'lik kısımda cinayet suçundan 13 kişi ve cünha suçundan % 63 yani 22 mahkûm bulunmaktadır. Lazistan Sancağında, 10 mahkûm ve 2 tutuklunun bulunmaktadır. Cinayet suçundan % 55 yani 6 kişi, cünha suçundan % 27'lik kısımda 3 kadın mahkûm ve tutuklu bulunurken, kabahat suçundan ise % 18 yani 2 mahkûm ve tutuklu bulunmaktadır. Canik sancağında ise 85 mahkûm ve 25 tutuklu bulunmaktadır. Cinayet suçundan % 18 yani 20 kişi, cünha suçundan % 72'lik kısımda 79 kadın mahkûm ve tutuklu bulunurken, kabahat suçundan ise % 10 yani 11 mahkûm ve tutuklu bulunmaktadır. Mahkûm ve tutuklu sayıları açısından diğer kazalarla karşılaştırıldığında büyüklüğü ve nüfus yoğunluğuna bağlı olarak Trabzon ve Canik Sancaklarında kadın suçlu sayısı fazla olmuştur. Trabzon Vilayetinde 1880 tarihli Tevkifhaneler ve Hapishaneler Nizamnamesine uygun olarak XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar kadın suçlular için ayrı birer hapishane yapılması mümkün olamamıştır. Hapishanelere ait kurumlar arası yazışmalar genellikle mevcut hapishane binaların tadilatına yönelik olmuştur. Tadilatı mümkün olmayan hapishanelerin ise yerine yenisinin yapılması ve bu hapishanelerde kadınlara da yer ayrılması uygun bulunmuştur.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 34. Gömlek No. 34. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 27. Gömlek No. 17. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 11. Gömlek No. 22. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>

- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 19. Gömlek. 6. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 16. Gömlek. 58. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 20. Gömlek. 96. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 12. Gömlek.82. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 32. Gömlek. 41. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 17. Gömlek. 6. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 20. Gömlek. 97. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 22. Gömlek. 8. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 21. Gömlek. 43. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 25. Gömlek. 36. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 22. Gömlek. 8. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 17. Gömlek. 6. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 19. Gömlek. 6. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 26. Gömlek. 28. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 40. Gömlek. 60. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 42. Gömlek. 45. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 21. Gömlek. 5. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 31. Gömlek. 40. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler* [DH.MB.HPS]. No. 156. Gömlek. 48. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler* [DH.MB.HPS]. No. 41. Gömlek. 35. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler* [DH.MB.HPS]. No.40. Gömlek.8. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler* [DH.MB.HPS]. No. 155. Gömlek. 35. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>

- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler* [DH.MB.HPS]. No.27. Gömlek.34. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler* [DH.MB.HPS]. No. 156. Gömlek. 7. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler* [DH.MB.HPS]. No.160. Gömlek. 57. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler* [DH.MB.HPS]. No.44. Gömlek.19. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler* [DH.MB.HPS]. No. 31. Gömlek. 36. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler* [DH.MB.HPS]. No. 19. Gömlek. 6. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi* [DH.MKT]. No. 974. Gömlek. 26. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dâhiliye Nezâreti idâre-i Umûmiye Ekleri* [DH.UM.EK]. No.67. Gömlek. 53. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi* [DH.MKT]. No.159. Gömlek.58. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi* [DH.MKT]. No.2484. Gömlek.126. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi* [DH.MKT]. No.2237. Gömlek.19. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi* [DH.MKT]. No.481. Gömlek.566. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi* [DH.MKT]. No.1179. Gömlek.6. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi* [DH.MKT]. No.579. Gömlek.72. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi* [DH.MKT]. No.2251. Gömlek.14. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi* [DH.MKT]. No.2178. Gömlek.63. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi* [DH.MKT]. No.2484. Gömlek.126. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dâhiliye Tesri-i Muamelât ve Islahat Komisyonu* [DH.TMIK.S]. No.60. Gömlek. 12. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Tahrirat Kalemi Evrakı* [DH.EUM.THR]. No.19. Gömlek.53. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Sadaret Mektubî Kalemi Meclis-i Vâlâ Evrakı* [A.MKT.MVL]. No.112. Gömlek.24. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Şûra-yı Devlet Evrakı* [ŞD]. No.1825. Gömlek.26. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Meclis-i Vâlâ* [MVL]. No. 711. Gömlek. 114. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>

Kitap ve Makaleler

- Akgündüz, Said Nuri. *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2017.
- Akın Zorba, Hatice. “Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Antalya Hapishanesi’nde Tamir ve İnşa Faaliyetleri”. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* 8/1 (Mart 2023), 34-88.
- Akın, Hatice. “Osmanlı Devleti’nde Hapishane Islahatına Dair 1893 Tarihli Bir Nizamname Önerisi”. *History Studies Volume 3/3* (2011), 23-36.
- Arslan, Recep. “20. Yüzyılın Başlarında Osmanlı Hapishaneleri: Bartın Hapishanesi Örneği”. *Belgi Dergisi* 2 (19) (2020), 2116-2140.
- Artuk, Mehmet Emin - Alşahin, Mehmet Emin. “Hapis Cezalarının ve Cezaevlerinin Tarihi Gelişimi”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 21(2) (2016), 297-338.
- Aydın, Melihşah. “Tanzimat Sonrası Osmanlı Hukuk Sisteminde Hapishane Koşulları Açısından Mahkûm Hakları (1839-1920)”. *Adalet Dergisi* 2(69) (2022), 175-213.
- Bardakoğlu, Ali. *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 16, 1997.
- Bozkurt, Nurgül. “XX. Yüzyıl Başlarında Kütahya Hapishanesi’nin Genel Durumu”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5/21 (2012), 261- 277.
- Budak, Özlem Muraz. “A Study on female Murderers in Ottoman Court Records”. The Research on History II. ISTES Organization (2023), 115-129.
- Çevik, Abidin - Çaycı, Muhammet Emin. Osmanlı Modernleşme Sürecinde Kadın Mahkûmlar İçin Erken Tahliye, Firar ve Af Uygulamaları: 1839-1918. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 23(1) (2023) 291-304.
- Çoban, Halil. “Osmanlı Devleti’nde Hapishanelerin Islah Çalışmalarına Dair Bir İnceleme: Ergani Madeni Umumi Hapishanesi (1860-1920)”. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 23(2) (2023), 537-562.
- Dağ, Mustafa. “Osmanlı Taşrasında Bir Ceza İnfaz Kurumu: Mut Hapishanesi Örneği (1890-1920)”. *ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ETÜSBED)* 15 (2022), 167-201.
- Daşcıoğlu, Kemal. “Osmanlı Arşivlerine Göre Sinop Hapishanesi’nin Durumu”. *Erdem* 51 (2008), 53-76.
- Demiryürek, Halim. *Osmanlı Hapishaneleri (1913-1914)*. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı, 2019.
- Develioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi, 2010.
- Doğan, Fatma Karakaş. *Cezanın Amacı ve Hapis Cezası*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009.
- Ercivan, Ahmet. “Osmanlı Devleti’nde Modern Hapishane Sürecine Geçişte Gerede Hapishanesi”. *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 9/17 (2023), 85-96.
- Erim, Neşe. “Osmanlı İmparatorluğunda Kalebentlik Cezası ve Suçluların Sınıflandırılması Üzerine Bir Deneme”. *Osmanlı Araştırmaları IV* (1984), 79-88.
- Gümüş, Musa. “Osmanlı Devleti’nde Kanunlaştırma Hareketleri, İdeolojisi ve Kurumları”. *Tarih Okulu Dergisi* 14 (2013), 163-200.
- Güneş, Mehmet - Deve, Gözde. “Osmanlı Devleti’nin Son Dönemlerinde Manisa Merkez Hapishanesi (1870-1920)”. *Tarih ve Gelecek Dergisi* 9/2 (2023), 358-401.
- Hanilçe, Murat - Şeyhoğlu, Ersin. “Osmanlı Devleti’nde Bir Ceza İnfaz Kurumu Olarak Hapishaneler ve Kadınlar”. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 4/2 (2020), 405-436.
- İpek, Nedim. “Canik Sancağı’nın Nüfusuna Dair Bir Değerlendirme”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 12/1 (1999), 29-45.

- Kızılkkan, Ayşe Ö. *Osmanlı'da Kadın Hapishaneleri ve Kadın Mahkûmlar (1839- 1922)*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.
- Öntuğ, M. Murat - Yılmaz, Banu. XIX. Yüzyılın Sonları-XX. Yüzyıl Başlarında Rize Hapishanesi'nin Genel Durumu. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi XVIII (69) (2021), 57-69.*
- Özçelik, Mücahit. "Mütareke Dönemi'nde Osmanlı Hapishanelerinin Durumu". *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi 14 (2011), 16-39.*
- Özlu, Zeynel. *Cenûbda Bir Şehr-i Medeniyet Behisni (Bethesna-Besni)*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Basımevi, 2015.
- Öztürk, Sevcan. *XIX. Yüzyıl Osmanlı Ceza Sisteminde Dönüşüm: Zindandan Hapishaneye Geçiş*. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Kış 2020/I, 2116-2140.
- Poole, Stanley Lane. *Lord Stratford Canning'in Türkiye Anıları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1988.
- Poyraz, Özlem. "20. Yüzyılda Osmanlı'da Kadın Mahkûmlar". *Geçmişten Günümüze Şehir ve Kadın-1* ed. Osman Köse. 619-627, Canik Belediyesi, 2016.
- Tamgörgü, Ahmet Bulut. Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Galatasaray Tevkifhanesi. *VAKANÜVİS-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi 5(1) (2020), 478-499.*
- Tan, Hakan. "Osmanlı Devleti'nde Hapishanelerin İslah Çalışmalarına Dair Bir İnceleme: Çarşamba Hapishanesi". *History Studies 12/3 (2020), 1057-1084.*
- Tekin, Saadet - Sevilay Özkes, Sevilay. "Cumhuriyet Öncesi Türkiye'de Hapishane Sorunu". *ÇTTAD VII/16-17 (2008), 187-201.*
- Tekin, Saadet. "Osmanlı'da Kadın ve Kadın Hapishaneleri". *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi 29/47 (2010), 83-102.*
- Temel, Mehmet. "XX. Yüzyılın Başlarında Menteşe Sancağı Hapishaneleri". *Türkiyat Araştırmaları Dergisi 26 (2009), 109-135.*
- Temel, Mehmet. "Aydın Sancağında 1919'da İnşası Planlanan Kadın Hapishanesinin Müfredat Keşif Defteri ve Projesi". *Turcology Research 75 (2022), 537-548.*
- Tiryaki, Kerim. Son Dönem Osmanlı Hapishanelerinin Sıhî İslahı; Salgınlar ve Önleme Çabaları. *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi 8 (2021), 429-458.*
- Türkkan, Hakan. XX. Yüzyıl Başlarında Gerede Hapishanesi. *Belgi 20 (2020), 2823-2840.*
- Uyanık, M. Zeki. *İslam Hukukunda Hapis Cezası ve Hapishane*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2017.
- Ünlü, Mucize. "Hapishane Reformu Sürecinde Canik Hapishanesini İslah Çalışmaları (1876- 1918)". *Samsun Araştırmaları*. Ed. Cevdet Yılmaz, 179-196. Samsun: Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2007.
- Yıldız Uslu, Menekşe. "Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Ordu Kazası Hapishanesi". *Hacı Bektâş-ı Velî Anısına Türkiye ve Türk Dünyası Araştırmaları-VIII*. ed. Yunus Emre TANSÜ, 449-499. Ankara: İksad Yayınevi, 2021.
- Yıldız, Gültekin. *Mapusâne: Osmanlı Hapishanelerinin Kuruluş Serüveni (1839-1908)*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2012.
- Yıldız, Özgür. Osmanlı Hapishaneleri Üzerine Bir Değerlendirme: Karesi Hapishanesi Örneği. *Akademik Bakış 9/17 (2015), 91-111.*

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BASKANLIĞI (BOA)

جسبانہ

جسبانہ کی تعداد	جسبانہ کی تعداد		جسبانہ کی تعداد		جسبانہ کی تعداد		جسبانہ کی تعداد		جسبانہ کی تعداد		جسبانہ کی تعداد
	زبان	دیگر	زبان	دیگر	زبان	دیگر	زبان	دیگر	زبان	دیگر	
۴۶۹	۴۶۹	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۴۶۹
۴۶۹	۴۶۹	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۴۶۹

توقیفخانہ

توقیفخانہ کی تعداد	توقیفخانہ کی تعداد		توقیفخانہ کی تعداد		توقیفخانہ کی تعداد		توقیفخانہ کی تعداد		توقیفخانہ کی تعداد		توقیفخانہ کی تعداد
	زبان	دیگر	زبان	دیگر	زبان	دیگر	زبان	دیگر	زبان	دیگر	
۴۸۱	۴۸۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۴۸۱
۴۸۱	۴۸۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۴۸۱

در روں جدولہ رقم اولیٰ اور زرہ لہر برون جسبانہ سہ اوھیوز کرمی طغوز سہ نڈن اوھیوز اوتوز سہ سہ دور اولانان کلکینیک در تہوز آتسہ دست و توقیفخانہ وہ موقوفہ و موقوفینک مقداری اوھیوز کسان بر موجودی سہ آتہ دن دوراً قالینک اکھتہیفہ اسبوجہول بانظیم تقدیم قندیل ہدست

توقیفخانہ

۱۱ ۲۲ ۱

OSMANLI ARŞİVİ
DH.MB.HPS.M
11 22 1

DH.MB.HPS.M.00011.00022.001

Şekil 1: Trabzon Hapishane ve Tevkifhanesine Ait Mahkûm ve Tutuklu Miktarını Gösteren Cetvel (DH.MB.HPS.M.11/22).

ممالك عثمانیه موجود حبسخانهل ایچون داخلیه نظارته ویریله جک معلوماته دائرسوال ورقه سیدر .

ولایتک اسمی	طریقو	قضانک اسمی	جنوبه
لوانک اسمی	لوانک	حبسخانه تک خصوصی براسی وارسه آنک اسمی	یوقدر
نسیاه مخصوص حبسخانه وارمیدر .		یوقدر	ایجنه ضابطه ایجاب اولورده بی ایکن در
حکومتک مالیدر استیجار آمی استعمال اولتیور			
۳۲۹ سنه سی کانوز اولتک برنجی کونی موجود محبوسین عددی		ارکک	قادین
حبسخانه تک مبنی بولندی اراضیک محلجه درجه احمیتی حکومت قوانعی داخلنده ویاخارجنده و حکومت دائره سی مشتملاتندن اولوب اولدینی		۶۵	۶۷
حبسخانه تک مبنی بولندی اراضیک مقدار ذراعی [بالمساحه مکن اولدینی حاده تخمیناً]			جمعا
حبسخانه تک مبنی بولندی اراضیک بهر ذراعک قیمتی			۶۶
حبسخانه تک احوال عمومیه سنه دائر تعریفات : یکیدن یا بلق اقتضایدرمی تعمیر ایله مطلوبه موافق رحاله افراغی ممکنیدر تعمرات درجه سی و مطالعه مخصوصه			حکومه اشراف افرا اولونا نه طار بر او طره به عبادت اولوب بعضاً سوتوقونک از رهام و قوعیده صفت مد قدی جیز راند و قنوتی قید ایله اولوب نقص ایتمک و سارغ قنوتی ظهورنده ده عیبه و ضعیفه شکلات حکمک کجا حول و ضرورت بناؤ مجدد بر حبسخانه تک انسی احمک و لازم بولومنه واسطه انسانه لزوم کور یا نه صحابه بناسنک اولوبه تقسیم قفسه اولند اکانوره ایضا ایجاب سریعه سارک بولورلس و تعمیر صورته ایله مطلوبه بولنده به حاله افراغنده امکان بولوندنی جیز اولوب اجماع ایجاب باز ۱۱ کالور ایچین

OSMANLI ARŞIVI

DH.MB.HPS.M

11 25 1-17

هلال مطبعی

DH.MB.HPS.M.00011.00025.001

Şekil 2: Hopa Kazası Hapishanesi'nin Aralık 1913 yılına ait sual varakası (DH.MB.HPS.M.11/25).

ممالك عثمانیه موجود حبسخانهلر ایچون داخلیه نظارته وریله جک معلومه دأرسوال وره سیدر .

ولایتک اسمی	طربزه ولایت	قضانک اسمی	کلیت قضا
لوانک اسمی	کوشنا : لوان	حبسخانه نک خصوصی براسی وارسه آنک اسمی	مخضول برسی بو قدر
نسایه مخصوص حبسخانه وارمیدر .		قناه مخضول حبس : بو قدر . جورمان نسایه ایلک خیزنده سندم بولندیر مقدمه در . حبس : عمومی ملکوتک مالکده .	
حکومتک مالکیدر استیجار آمی استعمال اولتیور		ارکک قادین جمآ	۲۰ ۱ ۲۶
۳۲۹ سنه می کانون اولتک برنجی کونی موجود محبوسین عددی		حبسخانه نک مبنی بولندی اراضینک محلنجه درجه احمیتی حکومت قوانعی داخلنده و یا خارجنده و حکومت دائره می مشتملانندن اولوب اولدی	
حبسخانه نک مبنی بولندی اراضینک مقدار ذراعی [بالمساحه ممکن اولدی حاله تخمیناً]		طوله ایچون رولک	۹ ۶ ۲۴
حبسخانه نک مبنی بولندی اراضینک بهر ذراعنک قیمتی		بهر ذراعنک قیمتی الحاق اولدور .	
حبسخانه نک احوال عمومی سنه دائر تعریفات : یکیدن یا بلق اقتضایدرمی تعمیر ایله مطلوبه موافق رحاله افرانگی ممکنیدر تعمیرات درجه می و مطالعه مخصوصه		حبس : قوقان و کتانا ایلی اولدور ایله مقابله بوده غایب دیله اولدور ایلی اولدور تعمیرات موانعه بره افرانگی کند . بینه سیه کانی بوزغنده مؤلفه آنک قانک طبان با آیکور مقدارن قالی بویور محبوسیه طریقه قویارکده اولدور سیه یله قد بر لولن ایله قانک آبدستخانن قیتمه قادیرعه صدیقله کیدی قوقان و کتانا ایلی اولدور عداد سیه قوسیلده عده اولدور سیدر برابر مالدله مؤلفه درت قوقان تنظیم حبس : و جوده کتانه اولدور . قوقان عاده اولدور اوقوز ییله قوقان کوره ایله قوقان حبس : کانی اولدور بویکوه حودت و قوقان معاظه ایلیور ایلیور مجاز حبس و قوقان بولندیر کوشنا	

OSMANLI ARŞIVI
DH.MB.HPS.M
11 25 1-14

DH.MB.HPS.M.00011.00025.001

Şekil 3: Kelkit Kazası Hapishanesi'nin Aralık 1913 yılına ait sual varakası (DH.MB.HPS.M.11/25).

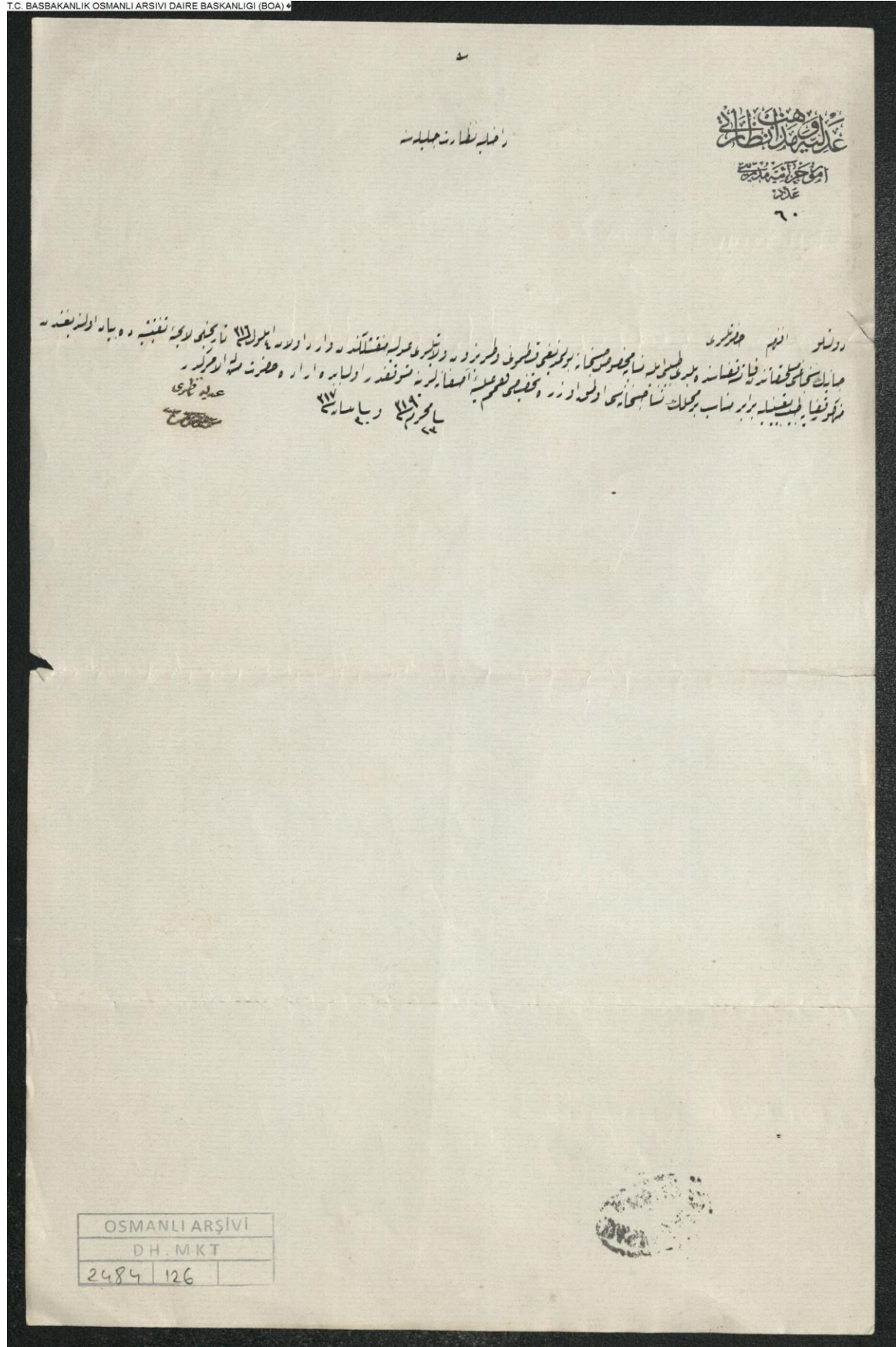
ممالك عثمانیه موجود حبسخانهل ایچون داخله نظارته ویریه جک معلومه داترسوال ورقه سیدر .

ولایتک اسمی	قضانک اسمی	قضانک اسمی	ریشه قضای
ولایتک اسمی	حبسخانه تک خصوصی براسی وارسه آنک اسمی	قضانک اسمی	قضانک اسمی
نسیاه مخصوص حبسخانه وارمیدر .	نسیاه مخصوص حبسخانه وارمیدر .	نسیاه مخصوص حبسخانه وارمیدر .	نسیاه مخصوص حبسخانه وارمیدر .
حکومتک مالیدر استیجارآمی استعمال اولتیور	حکومتک مالیدر استیجارآمی استعمال اولتیور	حکومتک مالیدر استیجارآمی استعمال اولتیور	حکومتک مالیدر استیجارآمی استعمال اولتیور
۳۲۹ سنهسی کانون اولتک برنجی کونی موجود محبوسین عددی	۳۲۹ سنهسی کانون اولتک برنجی کونی موجود محبوسین عددی	۳۲۹ سنهسی کانون اولتک برنجی کونی موجود محبوسین عددی	۳۲۹ سنهسی کانون اولتک برنجی کونی موجود محبوسین عددی
حبسخانه تک مبنی بولندی اراضینک محلنجه درجه امیری حکومت قوناقی داخلنده ویاخارجنده و حکومت دائرهسی مشتملانندن اولوب اولندی	حبسخانه تک مبنی بولندی اراضینک محلنجه درجه امیری حکومت قوناقی داخلنده ویاخارجنده و حکومت دائرهسی مشتملانندن اولوب اولندی	حبسخانه تک مبنی بولندی اراضینک محلنجه درجه امیری حکومت قوناقی داخلنده ویاخارجنده و حکومت دائرهسی مشتملانندن اولوب اولندی	حبسخانه تک مبنی بولندی اراضینک محلنجه درجه امیری حکومت قوناقی داخلنده ویاخارجنده و حکومت دائرهسی مشتملانندن اولوب اولندی
حبسخانه تک مبنی بولندی اراضینک مقدار ذراعی [بالمساحه مکن اولندی حاده تخمیناً]	حبسخانه تک مبنی بولندی اراضینک مقدار ذراعی [بالمساحه مکن اولندی حاده تخمیناً]	حبسخانه تک مبنی بولندی اراضینک مقدار ذراعی [بالمساحه مکن اولندی حاده تخمیناً]	حبسخانه تک مبنی بولندی اراضینک مقدار ذراعی [بالمساحه مکن اولندی حاده تخمیناً]
حبسخانه تک مبنی بولندی اراضینک بهر ذراع تک قبعی	حبسخانه تک مبنی بولندی اراضینک بهر ذراع تک قبعی	حبسخانه تک مبنی بولندی اراضینک بهر ذراع تک قبعی	حبسخانه تک مبنی بولندی اراضینک بهر ذراع تک قبعی
حبسخانه تک احوال عمومیه سنه دائر تعریفات : یکیدن یا بلق اقتضایدرمی تعمیرایله مطلوبه موافق رحاله افرای ممکنیدر تعیرات درجهسی و مطالعه مخصوصه	حبسخانه تک احوال عمومیه سنه دائر تعریفات : یکیدن یا بلق اقتضایدرمی تعمیرایله مطلوبه موافق رحاله افرای ممکنیدر تعیرات درجهسی و مطالعه مخصوصه	حبسخانه تک احوال عمومیه سنه دائر تعریفات : یکیدن یا بلق اقتضایدرمی تعمیرایله مطلوبه موافق رحاله افرای ممکنیدر تعیرات درجهسی و مطالعه مخصوصه	حبسخانه تک احوال عمومیه سنه دائر تعریفات : یکیدن یا بلق اقتضایدرمی تعمیرایله مطلوبه موافق رحاله افرای ممکنیدر تعیرات درجهسی و مطالعه مخصوصه
حبسخانه تک احوال عمومیه سنه دائر تعریفات : یکیدن یا بلق اقتضایدرمی تعمیرایله مطلوبه موافق رحاله افرای ممکنیدر تعیرات درجهسی و مطالعه مخصوصه	حبسخانه تک احوال عمومیه سنه دائر تعریفات : یکیدن یا بلق اقتضایدرمی تعمیرایله مطلوبه موافق رحاله افرای ممکنیدر تعیرات درجهسی و مطالعه مخصوصه	حبسخانه تک احوال عمومیه سنه دائر تعریفات : یکیدن یا بلق اقتضایدرمی تعمیرایله مطلوبه موافق رحاله افرای ممکنیدر تعیرات درجهسی و مطالعه مخصوصه	حبسخانه تک احوال عمومیه سنه دائر تعریفات : یکیدن یا بلق اقتضایدرمی تعمیرایله مطلوبه موافق رحاله افرای ممکنیدر تعیرات درجهسی و مطالعه مخصوصه

هلال مطبعی

DH.MB.HPS.M.00011.00025.001

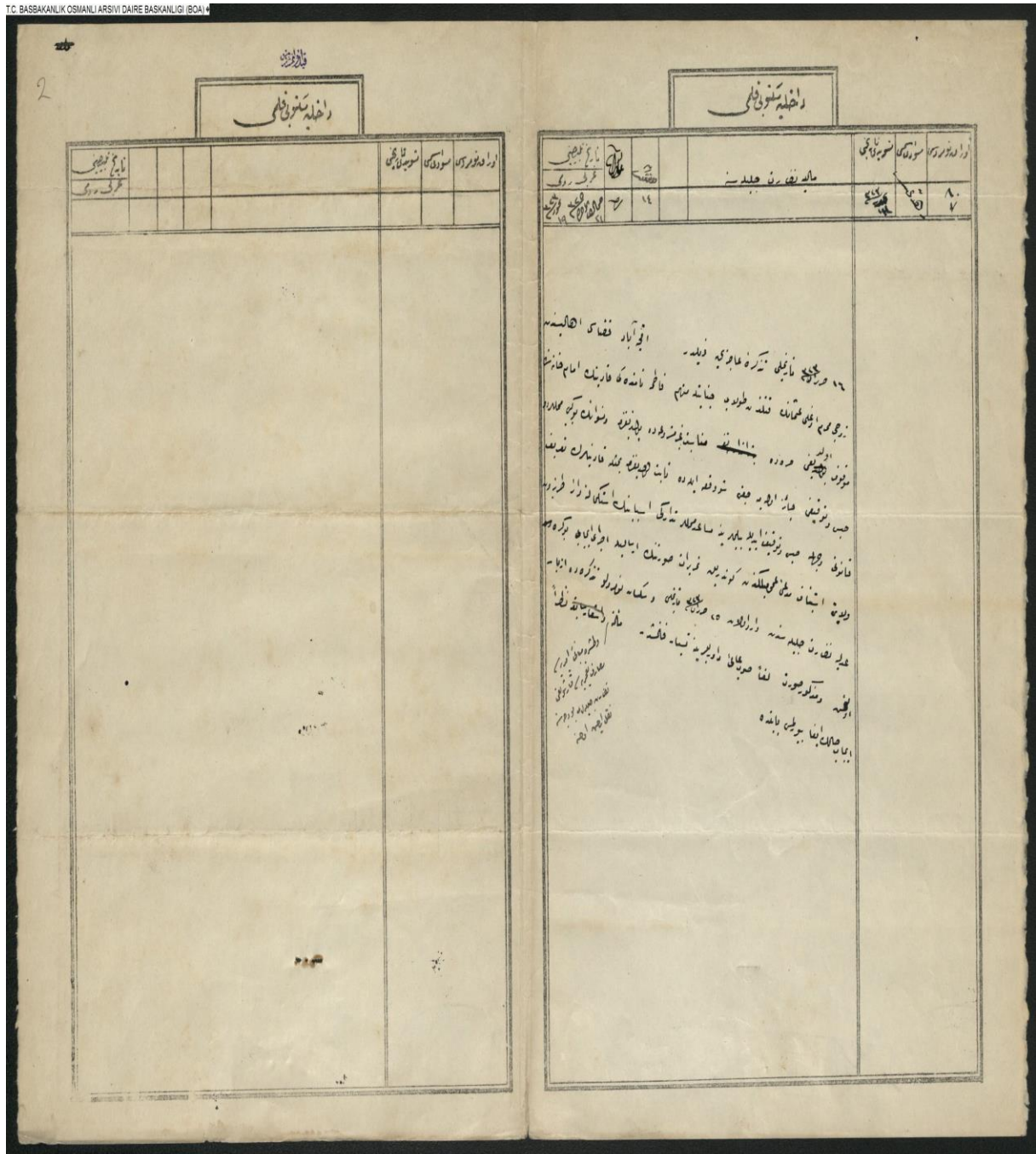
Şekil 4: Rize Kazası Hapishanesi'nin Aralık 1913 yılına ait sual varakası (DH.MB.HPS.M.11.725).

DH.MKT.02484.00126.001

Şekil 5: Fatsa Kazasında kadınlara ait özel bir hapisane bulunmadığına dair belge (DH.MKT.2484.7126).

DH.MKT.01179.00006.003

Şekil 6: Torul Kazasında kadınlara ait özel bir hapishane bulunmadığına dair belge (DH.MKT.1179/6).

TÜRK DÜNYASI KADIN ARAŞTIRMALARI DERGİSİ JOURNAL OF TURKIC WORLD WOMEN STUDIES

Dergi web sayfası: <https://turkicworldwomen.com/index.php/pub>
Journal homepage: <https://turkicworldwomen.com/index.php/pub>

Doi: 10.5281/zenodo.14027805

Araştırma Makalesi • Research Article

NERİMAN NERİMANOV'UN HAYATI ve KADINA BAKIŞI

Life Of Neriman Nerimanov And His View Of Women

Deniz GÜNEY¹

Özet

Azerbaycan'ın ilk cumhurbaşkanı olan Neriman Nerimanov, aynı zamanda toplumun daha ileri taşınması için mücadele vermiş, devrimci bir idealistti. Sadece yaşadığı Azerbaycan'a değil, Türk dünyasına, özellikle de Türkiye Cumhuriyeti'ne destekleri olmuş, sıkı bir Türk milliyetçisiydi. Türkiye'nin Azerbaycan ve Rusya ile *ilişkilerin arttırılmasında ve zorlu savaş döneminde Türkiye'ye destek vermekte öne çıkan bir isim olmuştur. Toplumun maddi ve manevi anlamda bir üst noktaya taşınması, onun temel yaşam amacını oluşturmuştur. Bunun için, eserlerinde toplumun durumuna ayna tutarak insanları bilinçlendirmiş ve sorunlara çözüm yolları aramıştır. Özellikle, kadının toplumda hak ettiği konuma getirilmesi ile toplumun gelişeceği inancı onda hâkim olmuştur. Nerimanov'un yaşadığı dönemde tüm Türkistan bölgesinde olduğu gibi Azerbaycan'da da kadının toplumsal alandan dışlanması söz konusu olmuştur. Nerimanov'a göre, bunun temel nedeni eğitimsiz toplum yapısı, dinin din adamları tarafından kendi çıkarlarına göre yorumlanması, kadına eşitlikçi bir çerçevede değil, cinsiyetine göre biçilen ve onu erkeğin gerisinde bırakacak roller verilmesiydi. Nerimanov kendi hayatında da sosyalizmin ilkelerini benimsenmiş bir devrimciydi. Onun kadına yönelik hedefleri daha çok sosyalizmin çerçevesinde şekillenmiş ve bu ilkeler doğrultusunda da hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Yazdığı eserlerinde kadınların yaşadığı sorunlara sıklıkla değinen Nerimanov, sorun ve sorunun çözümünü bu eserlerdeki ana karakterler üzerinden giderek topluma gösterme çabası içinde olmuştur. Yaşadığı dönemin sosyolojik yapısı kadının köleleştirildiği, tüm dünyanın evlilik ile şekillendiği, toplum tarafından geri plana atıldığı bir özellikteydi. Nerimanov'a göre çözümün bizzat kadının kendisi tarafından yapılacak mücadele içinde onun eğitim ve iş hayatına dahil edilmesi ile çözüleceği fikrini savunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Neriman Nerimanov, Azerbaycan, Kadın ve Özgürlüğü, Eşitlik, Eğitim.

Abstract

The first president of Azerbaijan, Nariman Narimanov, was also a revolutionary idealist who struggled for the improvement of society. He supported not only Azerbaijan, where he had lived, but also the Turkic world, especially the Republic of Turkey, and was a staunch Turkish nationalist. He was a prominent figure in increasing Turkey's relations with Azerbaijan and Russia, and in supporting Turkey during the difficult war period. The material and spiritual betterness of society to a higher level was his main purpose in life. For this, he increased people's awareness by holding a mirror to the characteristics of society in his works and sought solutions to these problems. In particular, he believed that society would develop by bringing women to the position they deserved in society. During the time Narimanov lived, women were excluded from the social sphere in Azerbaijan, as in the entire Turkestan region. According to Narimanov, the main reason for this was the uneducated social structure, the interpretation of religion by the clergy according to their own interests, and the roles assigned to women not within an egalitarian framework but according to their gender, leaving them behind men. Narimanov was a revolutionary who adopted the principles of socialism in his own life. His goals for women were shaped more within the framework of socialism and were tried to be implemented in line with these principles. Narimanov, who frequently touched upon the problems experienced by women in his works, made an effort to show the society the problem and its solution through the main characters in these works. The sociological structure of the period, he lived in was such that women were enslaved, their entire world was shaped by marriage, and they were pushed to the background by society. According to Narimanov, the solution would be solved by the struggle of women themselves and their by including in education and business life.

Keywords: Neriman Narimanov, Azerbaijan, Women and Freedom, Equality, Education.

¹ Dr., Avrupa Çalışmaları, e-posta: denizmirgunes@hotmail.com, ORCID ID: 0009-0005-3158-0735.

Giriş

Türkiye’de çok tanınmayan, Azerbaycan’ın ilk Cumhurbaşkanı Neriman Nerimanov’un mücadele dolu hayatında toplumun gelişmesi için öncü rol oynadığı görülmektedir. Yazar, doktor, siyasetçi, öğretmen gibi farklı mesleki kimliklere sahip olan Nerimanov’un sadece kendi ülkesine değil, aynı zamanda Türkiye’ye de destekleri olmuş, iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde önemli adımlar atmıştır.

Kimi zaman Türk milliyetçisi, kimi zaman sıkı bir komünist olarak anılan ve her iki tarafın da bu yüzden şüphe içinde yaklaştığı Nerimanov için sıkı bir “Milliyetçi Türk Komünisti” denilebilir. Kadına yönelik, toplumda onun konumlandırılmış rolünün değişmesi için verdiği mücadeleler, kadına bakışı, her zaman dikkate değer olmuştur. Bu değerlerin oluşmasına öncelikle kendi insancıl fikirleri, bu fikirlerin oluşmasında etkisi olan annesi ve sosyalizmin² ilkeleri öncülük etmiştir.

Nerimanov’un yaşadığı dönemde toplum sosyal, kültürel ve ekonomik nedeler dolayısıyla geri kalmış durumdaydı. Bu durumun oluşmasındaki temel ve en büyük faktör Nerimanov’a göre eğitimsizlikti, özellikle de nitelikli bir toplumun inşasında en önemli faktör olan kadının eğitim ve iş hayatından dışlanmasıydı.

Azerbaycan’da toplum ile bütünleşememiş, ailede, iş hayatında, politik alanda söz hakkı olmayan kadının yaşadığı insanlıkla bağdaşmayan bu durum, Nerimanov tarafından gerek makalelerinde gerekse sanatsal yapıtlarında eleştiri konusu olmuştur. Yazdığı eserlerde, bir yandan kadının durumunu gözler önüne sermiş diğer yandan da kadına hangi alanda nasıl mücadele vermesi konusunda ışık tutmuştur.

1. Neriman Nerimanov’un Mücadele ile Geçen Hayatı

Nerimanov’u tanımlarken onun en çok hangi kimliğinin baskın olduğunu söylemek oldukça zordur. Nerimanov; bir siyasetçi, öğretmen, mücadele adamı, doktor, aktivist, gazeteci, tiyatro yazarı, edebiyatçı, ders kitabı yazarı, kütüphane müdürü gibi farklı alanlardaki faaliyetleri ile halkına hizmet etmiştir (Kurban, 2012, 38).

Aynı zamanda “Kafkasya’nın Lenin’i” olarak da anılan Nerimanov kendi ile ilgili birçok şüphenin de hedefi olmuştur. Çoğu zaman komünistlerce tamamen Türklerin çıkarına hareket eden Türk milliyetçisiydi, fakat aynı zamanda Türk milliyetçileri için de Sovyetler lehine faaliyet yürüten sıkı bir Bolşevik’ti (Akalin, 10 Nisan 2024).

Onun vatansever kimliği ve duruşu, 1920’de Azerbaycan Askeri Konseyi başkanlığı yaptığı dönemde Moskova’ya çektiği telgrafın içeriğinde görülmekteydi. Telgrafta yer alan “Moskova’nın eskiden olduğu gibi Ermeniperest siyaset yürütmesi, Azerbaycan hudutlarını savunmayan Sovyet hükümeti, Müslüman ahalinin nazarında hain olarak görülecektir.” sözleri ile önceliğinin öz vatani olduğunu göstermekteydi (Nerimanov, 2019, 5).

Nerimanov için yapılacak en iyi tanımlama, insanlık için en iyi olana erişilmesi amacıyla mücadele eden “Milliyetçi Türk Komünisti” diyebiliriz. Çünkü, Türklerin bağımsızlığı için yeri geldiğinde Moskova’nın karşısında da yer almıştır (Aça, 2012, 71).

14 Nisan 1870 Tiflis’te dünyaya gelen Nerimanov’un adı kendisine eşik ağalığı³ yapan dedesi Neriman’a atfen verilmiştir. Nerimanov, Tiflis’teki evinde dokuz çocuklu geniş bir ailenin zorlu hayat koşullarında yaşarken 1879 yılında başladığı ileri düzeyde Farsça ve Arapça öğrendiği medrese öğretiminin ardından 1885 yılında Güney Kafkasya Öğretmen Okulu’nu kazanması ile içinde edebiyatın olduğu bir hayata da adım atmıştı. 1890 yılında bu okulu tamamlamasının ardından Tiflis Borçalı’ya öğretmen olarak atanmıştır. Toplumun kültürel anlamda geri kalmışlığını önlemek adına halkı okumaya teşvik eden Nerimanov, bunun için bir yandan edebi eserler yazıp topluma ayna tutmayı sağlarken diğer

² Sosyalizm, kökeni Latince “sociare” olan, birleşme ve paylaşmayı ifade eden kelimeden türemiştir. Üretim araçlarının ve malların paylaşımının devlet kontrolünde olduğu, özel mülkiyetin yerini kolektif ya da devlet mülkiyetinin aldığı ekonomik, politik ve sosyal sistem, ideoloji ya da eylemdir. Ana hedefi sınıfsız bir toplum yaratarak insanların “eşit” ve “özgür” olduğu bir sistem yaratmaktır. Bu yapı içinde en büyük değer olarak ise “emek” görülmektedir (Okutan, 29.09.2024).

³ Osmanlılar, Akkoyunlar, Safeviler ve Kaçarlar gibi bazı İslâm-Türk devletlerinde ve hükümdar sarayının kapılarında görevlendirilmiş kişilere verilmiş olan ünvanıdır (Türkiye Diyanet Vakfı, 29 Eylül 2024).

yandan sosyal sorunlara değindiği makaleleri ile toplumun zihinsel dünyasını değiştirmeyi hedeflemişti (Kurban, 2012, 8, 16).

Onun bu yöndeki çabalarının en somut örneğini 1891 yılında geri döndüğü Bakü’de yaptığı çalışmalarda görmek mümkündür. Nitekim, 1894 yılında Bakü’de kurduğu ilk milli kütüphane de bunu görmekteyiz. Fakat, dünyanın farklı yerlerinden gelen dergi, kitap ve gazetelerle dolan ve tiyatro gösterilerinin de düzenlendiği bu kültür ortamı halkın aydınlanmasını tehdit olarak görenlerce 4 yıl sonra “şüpheli bir siyasi yapı” denilerek kapatılmıştı (Öztürk, 2023, 36).

Bakü’de idealist kimliği ile gerçekleştirdiği insanlığın yararına olacağını düşündüğü faaliyetlerini, 1902 yılında kazandığı Odessa’da kazandığı Novorissiya Üniversitesi Tıp Fakültesi’nde okurken de sürdürmüştür. Azerbaycan’ın varlıklı ve yerli isimlerden olan Hacı Zeynelabidin Tağızade tarafından verilen bursla üniversite öğrenimini tamamlayan Nerimanov (Nerimanov, 2019, 5), üniversite yıllarında öğrenci hareketlerine katılmış ve Rusya’da Monarşiye karşı Cumhuriyeti savunan fikirlerin öncüsü olmuştur (Kurban, 2012, 18).

Onun devrimci kimliğini en iyi yansıtan eserlerden biri de Şevket Süreyya Aydemir tarafından yazılan “Suyu Arayan Adam” isimli romanıdır. Yazar, Nerimanov’un Rusya’ya bakış açısını onun sözlerine yer vererek anlatır. Ona göre, Çar Rusyası yolsuzluk ve adaletsizlik ile halkın sömürüldüğü, Batı burjuvası ile Çar burjuvasının kendi menfaatleri doğrultusunda çıkar elde etmek amacıyla savaş çıkarılmasından kaçınmayan ve işçi ile köylünün savaş alanlarında yaşam hakkını gasp eden bir emperyalistti. Rus sömürsünü yok etmek amacıyla mazlum halkın ayaklanması, batı emperyalistlerince söndürülmeye çalışılsa da Lenin ve Troçki’nin müdahalesi ile amaçlarında başarı kazanamamışlardı (Aydemir, 2004, 204).

1917 yılında Rusya Komünist Partisi başkanlığı yapmaya başlayan Nerimanov Rusya’nın Bakü Komitesi başkanlığı ve 1918’de Bakü Komitesi Kentten Sorumlu Halk Komiseri görevlerini icra etmiştir. Aynı zamanda, ileride Nerimanov’un da üyesi olacağı partiye ismini verecek olan ve birçok kadın sorununa değinen yazıların yer aldığı “Himmet” gazetesinin baş editörü olarak da çalışmıştı (Nerimanov, 2019, 5).

22 Nisan 1918 yılında varlığı sadece bir ay süren ve Gürcü ve Ermeni ortaklığı ile oluşturulan “Federal Demokratik Kafkas Cumhuriyeti” ne dahil olan Azerbaycan’da, daha sonra yaklaşık iki yıl yaşayacak olan Türk dünyasının ilk cumhuriyeti “Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti” 1918 yılının mayıs ayında kuruldu. Bu dönem kardeş devletimiz tıpkı Türkiye gibi işgalciler ile kuşatılmıştı. Nuri Paşa komutasındaki Kafkas İslam Ordusu Bakü’yü İngiliz, Ermeni ve Bolşevik işgalcilerden geri alsada ordunun çekilmesi sonrasında yeniden Rusya’ya ait olduğunu düşündükleri Bakü düşmanlarca ele geçirildi. Petrol ve birleşmiş Türk gücü işgalcilerin en büyük motivasyonunu oluşturmaktaydı. 1920 yılına gelindiğinde Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti sona ermiş, Bakü Nerimanov’un da destekleri ile Bolşeviklerce yönetilmeye başlanmıştı (Öztürk, 2023, 34).

1920’de Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’nin başkanı olan Nerimanov bu görevini 1922 yılına kadar sürdürmüştür. Sovyetleştirme politikalarının izlendiği bu dönemde Azerbaycan Komünist Partisi Merkezi Komitesi’nin yönetimdeki iktidar partisinden daha çok ağırlığı hissedilmekte ve gücü her geçen gün daha da artmaktaydı. Ülke yönetimindeki icraatlarının Bolşevizm ile uyuşmadığı iddiası sonucu, üyesi olduğu Rusya Komünist Partisi Merkez Komitesi ile ilişkisi kesilmiş, üstelik idam ile yargılanması dahi talep edilmişti (Kurban, 2012, 36).

Nerimanov’un 1925 yılında kalp krizi sonucu öldüğü resmi mercilerce açıklansa da bu ölümün politik bir suikast olduğu düşünülmüştü. Naaşı, Sovyet Devleti’nin kurucu kadrosunda bulunan diğer öncülerinin bulunduğu ve Kızıl Meydan’da yer alan Lenin Müzesi’nin yakınındaki Kremlin duvarlarının önüne defnedilmiştir (Nerimanov, 2019, 6).

Onun Azerbaycan’da Türk milliyetçi komünizminin öncü isimlerinden biri olarak “sosyal ve medeni hayatın Türkleştirilmesi ve yerleştirilmesi” siyaseti birçok kişi tarafından desteklenmiş ve bu fikri ölümünden sonra da sürdürülmüştür. Öyle ki “repressiya”⁴ döneminde (1937-1940) bu fikirlerinin

⁴ Repressiya kavramı, Stalin’in 1937-1938 yılları arasında uyguladığı siyasi baskı ve insanlara yönelik yapılan kıyımları ifade etmektedir. Her ne kadar belirli dönem ve siyasi alana karşılık gelen bir kavram olsa da bu baskı ortamının Stalin döneminden önce başladığı da kabul edilir.

yanında olanları “milliyetçi komünistler” ve “Nerimanovcular” diye etiketleyip suçlamışlardır (Aça, 2012, 72).

2. Nerimanov'un Döneminde Türkiye ile İlişkiler

Nerimanov'un Türkiye ile kurduğu güçlü ilişkiler ve bağ ne yazık ki çok bilinmemektedir. Lenin ile yakın ilişkilere sahip üstelik ona baba İlyiç diye hitap edecek kadar yakın Nerimanov, Sovyetler ile Ankara arasında ilişkilerin geliştirilmesinde etkili rol oynamış siyasi bir liderdir. Aktif politik hayatı ve toplumsal mücadelesinde Türk kimliğine verdiği önemin de etkisiyle Türkiye ile yakın ilişkiler kurmuş, Türkiye Cumhuriyeti ve Türklere karşı desteğini her koşulda göstermiştir. Örneğin Nargin Adası'nda esir tutulan Türk askerlerinin durumun tespitinde yer almış, başkanlığı döneminde Türkiye ile diplomatik ilişkilerin arttırılması yönünde adımlar atmış ve maddi anlamda da Türkiye'nin yanında yer almıştır.

Nargin Adası'nda yaşananlar o günlerde Azerbaycan ile bağımızın ne kadar güçlü olduğunu gösteren önemli olaylardan birini oluşturmuştur. Birinci Dünya Savaşı döneminde Ruslar tarafından ele geçirilen Osmanlı, Alman ve Avusturya-Macaristan ordusunun askerleri Hazar Deniz'i üzerinde bulunan Nargin olarak isimlendirilen adada esir olarak tutulmaktaydı. “Ölüm Adası” olarak da anılan bu yerde hastalık, sefalet ve açlık sonucu birçok esir hayatını kaybetmişti. Türk esirleri Azerbaycan halkının yardımları ile kaçırılmış, çoğu esir Abşeron Yarımadası'nda içinde aynı ismi taşıyan Türk kentinin bulunduğu Nargin'e en yakın uç olan Zığ Burnu'na yüzerek kaçmıştır. Bakü'nün 1918 yılında egemenliğini kazanması ile tüm tutsaklar özgürlüklerine kavuşmuşlardır (Əhmət, 2022, 16).

Adadaki Osmanlı esirlerinin yaşadığı sıkıntılar duyulunca en büyük destek Azerbaycan halkı tarafından verilmiş ve Türk tarihindeki en kıymetli dayanışma ve ortak mücadelelerden biri sergilenmiştir. Kurdukları yardım cemiyetleri aracılığı ile bu esirlerin durumları yakından takip edilmiş, maddi ve manevi olarak yanlarında yer alınmıştır. Bu esirler Rusya'dan izin alınarak kısa süreliğine kamptan Azerbaycan halkı tarafından alınıp kendi evlerinde misafir edildikten sonra tekrar kampa geri götürülmüşlerdir. Hem adanın şartlarının düzeltilmesi için hem de esirlerin adadan kaçabilmeleri için Azerbaycan halkı tarafından girişimlerde bulunulmuştur. Kaçırılan esirler Bakü-İran-Tebriz Hattından Anadolu'ya götürülmüştü. (Fakir, 2012, 16.20-17.30).

Nerimanov'un iktidarının ilk icraatları 23 Ekim 1921'de karşılıklı sefirliklerin açılması gibi Türkiye ve Azerbaycan arasında ilişkileri ve iş birliklerini arttıracak adımlardan oluşmaktaydı. Nerimanov'un ifadesi ile iki taraf arasındaki ilişkiler “kardeşlik silahı ile silahlandırılmış”tı. Bu görüşmeler sadece siyasi değildi. 1921 yılında Mustafa Kemal Nerimanov'a gönderdiği mektupta borç para talep etmişti. Bu talebe karşılık, Azerbaycan tarafından Türkiye'ye altın para yardımı yapılmış, ayrıca petrol, benzin ve kerosen gibi ham maddeler de gönderilmişti (Kurban, 2012, 45, 47).

Nerimanov, Türkiye'yi destekleyen bu tutumunu “Kardeş kardeşe borç vermez, kardeş her durumda kardeşinin elinden tutar. Biz kardeşiz, her zaman elinizden tutacağız. Her zaman ve her şartta birbirimizin elinden tutacağız. Tutmaya devam edeceğiz. Bugün yaptığımız bir kardeşin yaptığından başka bir şey değildir” diyerek özetlemişti (Rzalı, 22 Nisan 2024, 6).

Nerimanov gerek devlet başkanı olmadan önce gerekse devlet başkanlığı ve sonrası dönemde Azerbaycan'ın iç ve dış politikasında Türkiye'den yana tutumalar sergilemiştir. Öyle ki Malta'da sürgünde bulunan ve aralarında Ahmet Ağaoğlu, Ziya Gökalp, Mehmet Emin, şeyhülislam Hayri Efendi gibi isimler ile gazeteci, siyasetçi ve askerlerin serbest bırakılmasında aktif olarak faaliyet göstermiş ve başarılı da olmuştur (Kurban, 2012, 58-59).

Azerbaycan'da tiyatro hayatının gelişmesine de büyük katkılar sağlayan Nerimanov'un her alanda yetenek sahibi olma özelliğini tiyatrodan da görmekteyiz. Sadece piyes yazmakla kalmamış, aynı zamanda oyuncu, bazen de rejisör olarak da tiyatroya dahil olmuştur. Eserlerinde realist bir bakış açısı ile

Çeşitli sindirme politikalarının uygulanması siyaset dışında, toplumun düşünsel hayatı, dil gibi milli değerleri, kültürel ve sosyal alanında da görülmüştür. En çok olumsuz etkilenilen hatta diğer uygulamalardan daha büyük kayıp yaşadığımız alan ise Türklük ile ilgili değerlerimize yapılan saldırılardır. Rusların geleneksel politikalarından biri olarak kabul edilen stratejilerinden biri, baltalamak istedikleri değerlere karşılık gelen kavramları küçültmeleri ya da tamamen bunu dönüştürmeleridir. Bu dönemde izlerine rastladığımız bu stratejiler çerçevesinde, örneğin Orta Asya Türkistan yerine kullanılır olmuş ya da Azerbaycan Türkleri Azeri kelimesine dönüştürülmüştür (Buran, 29 Eylül 2024, 14-15).

toplumsal sorunları hem yansıtmış hem de bu sorunlara dair çözüm önerilerine eserlerinde yer vermiştir. (Akin, 21 Nisan 2024, 5599).

Nerimanov aynı zamanda dil konusunda da çalışmalar yapmış, Türkçe dil bilgisi kuralları, Türkçe'nin korunması ve dilde sadeleşmenin önemi ile ilgili eserler yazmıştır (Kurban, 2012, 62-64). Bunlara ilaveten, Azerbaycan halkı için, Rusçayı kolayca öğrenmelerini ve konuşma yeteneklerini arttırmalarını sağlayacak bir kitapçık ve kısa hikayeler de yazmıştır (Əhmədov, 25 Mayıs 2024).

3. Neriman Nerimanov'un Kadına Bakışı

Nerimanov'un kadına bakışı çoğunlukla kendisinde ve yaşadığı dönemin siyasi ve toplumsal alanında egemen olan sosyalist ideoloji çerçevesinde şekillenmiş; sosyalizme ait değerler eserleri ve siyasi mücadelesine yansımıştır. Nerimanov, sosyalist politikalar çerçevesinde kadının toplumsal, ekonomik ve siyasi hayata eşit ve özgür katılımının sağlanması, eğitim hayatının desteklenmesi, çocuk yaşta evlenmenin engellenmesi, çalışma hayatında yer alması ve mesleki anlamda ilerlemesinin teşvik edilmesini savunuyordu.

XX. yüzyılda kadının dünyadaki kimliği ile ilgili yaşanan karanlık dönem sürmekte ve Çarlık Rusya'sı ve Türkistan coğrafyasında da yerini bulmaktaydı. Kadının temel hak ve özgürlükleri kısıtlıydı ve toplumsal hayatta yer alabilmelerinin önünde birçok engel bulunmaktaydı. Ancak, tüm bu olumsuzluklara rağmen kadınların hayatlarında köklü değişikliklerin başlaması için kadınların da dahil olduğu değişim amacıyla mücadeleler başlamıştı. Nerimanov da toplumdaki geri kalmış zihin ve kurumsal yapıyı kırmak için aktif olarak bu mücadele içerisinde yer almıştı.

Azerbaycan'da bu dönemde en çok tartışılan konu kadın ve kız çocuklarının eğitim hayatından dışlanması sorunsalıydı. 1901 yılında Bakü'de tek sınıfla eğitim hayatına başlayan kız okulu, 1913 yılında iki sınıfa çıkarılmış, 1916 yılına gelindiğinde bu okul ilkokula dönüştürülmüştü. Bu okullar Bakü ile sınırlı kalmamış, aynı zamanda Gence, Şuşa, Ağdam ve Şamahı'da da benzer kız okulları açılmış ve bu okullarda dersler kadın öğretmenlerce verilmiştir (Sadak, 2022, 157).

Bununla birlikte, kadma yönelik sorunların tartışıldığı kongreler ve kurultaylar toplumsal düşünce sisteminde dönüşümlere olumlu etki eden diğer faktörleri oluşturmuştur. İlk defa kadınlar neden erkek ile eşit statüde olmayışlarını sorgulamaya başlamıştır. Bu özgürlük için atılan adımlar o dönem için oldukça zor ve güçlü adımlardır. Öyle ki, kadınların bu kongrelere peçesiz katılmış olması dahi tartışma konusu olmuştu. Bu kongrelerde erkek ile eşit hakların hedeflendiği kararlar alındı. Nerimanov'un da Başkanlık Divanı üyesi olduğu 1920 yılında düzenlenen Birinci Doğu Halkları Kurultayı'nda kadının bu mücadelesinin nedeninin ileri sürüldüğü üzere peçeden kurtulmak olmadığı, aksine bunun en son planda olduğu, daha çok toplumda erkek ile eşit hakların kazanılması olduğu vurgulanmıştır. Anadolu'da cepheye sırtlarında silah taşıyan kadınların bu yürek gücü sayesinde siyasal ve toplumsal eşitliği kazandığının vurgulandığı kongrede, kadınların bu girişimleri devrimci bir adım olarak değerlendirilmiştir. Kongrede aynı zamanda kadınların talep ettikleri hakları da belirtilmiştir. Bunlar erkek ile eşit haklara sahip olunması, erkek ile benzer mesleki eğitimler alınması, evlilikte de eşit hakların verilmesi, çok eşliliğin ret edilmesi, yönetici kadrolarında kadınlara pozisyon açılması ve hakların korunması amacıyla kentlerde kurumsal örgütlenmenin sağlanmasıydı (Birinci Doğu Halkları Kurultayı, 1999, 174-176). Bu çalışmaların yanında Nerimanov "Hummat" örgütünün başkanlığıyla bu örgüt aracılığı ile de bir araç olarak propagandayı kullanmış, camilerde kendisinin öncüsü olduğu konferanslarda hukuki konularda kadınları bilgilendirmiştir (Gəncəli, 2019, 7).

Çarlık rejiminin sona ermesinin ardından Azerbaycan'da siyasi ve toplumsal anlamda bir çok değişiklik başlamıştı. Örneğin 10 Aralık 1918 Tarihinde hem Müslüman ülkelerde hem de bulunduğu coğrafya itibarıyla Azerbaycan bir ilke imza atmış ve Azerbaycan Demokratik Cumhuriyet Parlamentosu aldığı karar ile Azerbaycanlı kadınlara seçilme hakkı tanımıştır (Sönmez, 21 Temmuz 2024).

Nerimanov'un kadının doğuştan sahip olduğu yetenek, hak ve özgürlüklerinin sağlanıp korunması konusunda, olan ve olması gereken arasındaki eksikliklerin kapatılması yönündeki görüş ve icraatları sosyalizm ideolojisinin ile dolayısıyla da Sovyetler Birliği'nin eğitim, çalışma hayatı, toplumsal ve siyasi katılım yönünde gerçekleştirilen plan ve reformlarının ortak bir temelinde yer almaktaydı.

Bu etkiyi en iyi Nerimanov'un kendisi tarafından yazılan makale ve roman gibi eserlerinde

görmekteyiz. Nerimanov'un toplumun gelişmesi için verdiği mücadelede kadının toplumdaki konumunun güçlendirilmesi önceliği olmuştur. Onun kadın konusu ile ilgili görüşlerine 1925 yılında yayınlanan "Sosyalizm ve Kadın Özgürlüğü" isimli çalışmasında rastlamaktayız. Eserinde yaşadığı dönemde Azerbaycan'da var olan kadına ilişkin toplumsal, siyasi ve ekonomik sorunların neler olduğu, bunların sebepleri ve çözüm yolları üzerinde incelemede bulunmuş ve "kadın eşitsizliği, erken evlilik, aile içi şiddet, kadın haklarının ihlali, eğitim ve öğretim sorunları" vurgulanmıştır. Daha çok komünizme ait değerler üzerinden burjuva sınıfı ve burjuvanın kadın sömürüsüne olan etkisi ile ilgili düşüncelerini ortaya koymuştur (Hüseynova, 2022, 62).

Beş bölüm olarak yazdığı eserinin "Toplumsal eşitsizlik / Emek" başlığı altında kadının cinsiyeti nedeniyle yaşadığı problemleri tarihsel bir düzlemde ele alarak bunların başlangıç noktasını görmemizi sağlamıştır. Anaerik toplumsal yapıdan ataerik yapıya geçiş, ilkel toplumsal düzende değişiklik getirmiş, kadının yeri farklı alanlar içinde şekillenmeye başlamıştır. Ona göre "emek" yaşamdaki en öncelikli erdemlerden biriydi ve emeğin gerçekleşmesi de her iki cinsin eşit katıldığı "iş bölümü" ile mümkündür. Erkeklerin avcı-toplayıcı olduğu dönemde dahi kadın ve erkek eşit durumdaydı, hatta kadın üstün bir pozisyondaydı. Ancak bu yapının yıkılması, bedevilerin tarımı benimsemesi ve özel mülkiyete sahip olunması ve bunun genişlemesi, hatta bu mülkiyetin soy ile devam ettirilmesi gayesi ile kadın farklı bir mücadele sahasına sürüklendi. Fiziksel olarak kendinden üstün olana biat eden kadının bu pozisyonu sonraki süreçte toplumun temel kodlamalarına yerleşerek kadını erkekten düşük bir durumda algılamasına ve toplumsal norma dönüştü. Bu süreç, fedakârlık maskesi altında kadının onurunu ayaklar altına alınarak "ev kölesi ve üreme aracı" durumuna sokulduğu bir süreçti. Üretim sürecinden, üretici bir güç olmasına rağmen dışlanan kadın ile ilgili bu problem Nerimanov için toplumsal ve insanlığın gelişimi bakımından en büyük engeldi (Hüseynova, 2022, 63-64).

Nerimanov, kadının toplumun içinde geldiği bu zayıf pozisyonunu sadece makalelerinde değil, aynı zamanda Cehalet, Dil Belası, Nadir Şah, Pir gibi sanat yapıtlarında Yeter, Gülperi, Hatice, Nigâr, Gülcihan, Gülbadam olarak isimlendirdiği ana karakterler üzerinden de anlatmıştır. Azerbaycan kadınının yaşadığı toplumdaki, iş hayatından, bilim ve eğitimden dışlanması ve bunların getirdiği sıkıntıları eserlerinde yansıtmıştır. Kadına uygulanan hukuk dışı muamelenin şeriat hukuku ile meşrulaştırılması, kadının kimlik ve şahsiyetine sadece cinsiyetinden ötürü saldırılarak kadının adeta köleleştirilmesinin eğitim ile aşılabacağına değinmiştir (Əhmədov, 2006, 75).

Ekonomide, üretim süreçlerinde yaşanan gelişme kadının toplumdaki konumunu farklı bir noktaya taşımış, sanayileşme ile birlikte bu değişim daha da ivme kazanarak kadın iş piyasasına az da olsa dahil olmaya başlamıştı. Nerimanov eserinde "sanayileşme sürecinde kadının emeği" konusunu kadının yetenekleri çerçevesinde ele almıştır. Geçmiş dönemlerde savaştığı kimlikleriyle dahi izlerine rastladığımız kadının günümüzde fiziksel özellikleri eskisi gibi güçlü değildir. Ancak teknolojik gelişmeler ile kas gücünün yerine bilgi, eğitim ve akıl gücünün geçmesi ve bu özelliklerin daha önemli hale gelmesi, kadınla erkeğin aynı ortamda çalışma oranını arttırmıştır. Nerimanov, kadının sadece sanayide değil, farklı alanlara da yönelmesi gerektiğini, özellikle Avrupa'da kadın mühendis, doktor, profesörlerin istihdamda yer edindiğini vurgulamıştır (Hüseynova, 2022, 64-66).

Nerimanov'un önemle üzerinde durduğu diğer bir konu da kadının "eğitim ve öğretim sorunu" ile ilgilidir ve eğitime verdiği önem romanlarına da yansımıştır. Bahadır ve Sona isimli romanı eğitimi, yaşadığı toplumu bir üst düzeye çıkarmaya çalışan Ermeni kızı Sona ve Müslüman Bahadır'ın birbirlerine karşı duydukları aşk üzerinden ilerler. Romanda kadınların neden eğitime önem vermesi gerektiği, ülkede kadının eğitim ve iş hayatından dışlanması ve bunun yol açtığı sorunlar işlenir. Birçok eserinde halkın cehaletten kurtarılmasının en önemli adım olduğuna değinen Nerimanov, bu romanında da ülkenin gelişmesi için, özellikle de kadının eğitim hayatına dahil olmasının gerekli olduğunun altını çizer (Nerimanov, 2019).

Bilimde erkeğe nazaran kadınların geri planda kalmasının nedeni kadının kusurlu doğası değil, erkek ile kız çocuğuna aynı eğitim ve öğretimi vermeyen toplumdur. Kadının cahil bırakıldığı bir toplumda gelişim olmayacağını ifade eden Nerimanov kız çocuğunun entelektüel ve kişilik yönünden güçlü kalmak yerine asıl vazifesinin dış görüntü olduğunu, bunun da onlar için evlilik nedeniyle önemli olduğundan bahseder. Müslüman kızları ilk öncelikleri evlilik olacak şekilde büyütülmüş, bu yüzden eğitim ve öğretim onların hayat gayelerinin son şıkkı olarak görülmüştür. Nerimanov için, evlilikte olması gereken konu ise,

kadınların, doğum sonrası istihdam alanlarına dahil edilebilmelerinin devlet tarafından güvence altına alınmasıdır (Hüseynova, 2022, 66, 67).

Nerimanov'un Bahadır ve Sona romanındaki Ermeni kızı Sona'nın tasvirini bu farkındalıkla yaptığını söyleyebiliriz. Romanda, Sona'nın dış görüntüsünden ziyade, onun sahip olduğu ilkeleri ve aydın duruşu ve fikri olarak gelişimini vurgulamış, güzellik yanında ahlakın ve davranışların da önemini altını çizerek kadınlarda esasta olması gereken özelliklere dikkat çekmiştir. Farklı yabancı dilleri genç yaşta öğrenen Sona, başarılı eğitim hayatından sonra birçok talibinin çıktığı kişi olsa da, onun amacı bir an önce evlenmek olmamış, bunun yerine milletin gelişimi için fikri anlamda bir etki yaratmanın yollarını aramıştır (Nerimanov, 2019, 16).

Nerimanov'un kadınların eğitimine verdiği önem sadece romanlarına değil, fikir yazılarına da yansımıştır. 1906 yılında önemli gazetelerden biri olan Tercüman'ın eki olarak yayınlanan ve aynı zamanda Azerbaycan Türkiye Cumhuriyeti'nde başbakanlık görevi yapmış Nesip Yusufbeyli'nin eşi ve İsmail Gaspıralı'nın da kızı Şefika Hanım öncülüğünde çıkarılan Alem-i Nisvan gazetesinde de kadın sorunlarına değinmiştir. Türk ve İslam dünyasında yayımlanan ilk dergi olarak bilinen bu dergi aracılığı ile kadınların yaşadıkları sıkıntılar, çocuk yetiştirmelerindeki sorunları görünür kılarak gündeme taşınması için ilk defa ortam yaratmıştır. Gazete, kadınların yaşadığı problemlere, uğradıkları haksızlıklara, eğitim hayatından dışlanmaları gibi konular ile Avrupa'daki kadınların mücadelesine ve kazanımlarına değinmiştir (Doğan, 22 Mayıs 2024, 103, 121).

Nerimanov'un yayınlanan yazılarında hekimlik bilgisini kullanarak kadınlara yol gösterme amacı taşıdığını da görmekteyiz. Özellikle hamile ya da yeni anne olmuş kadınlar için tavsiyelerde bulunmuştur. Kültürel anlamda geri kalmış toplumda, ciddi sayıda kadın ve çocukların, yeterli mesleki deneyimi olmayan doktorlar nedeniyle yaşadığı sıkıntıları, yeni anne olmuş kadınların çocuklarına nasıl bakacaklarını yazılarında anlatmıştır. Düzenlenen Papatya Festivali gibi etkinliklerde de tıbbi bilgiler aktardığı gibi, siyasi ve toplumsal konularda da kadınları aydınlatıcı ve cesaretlendirici konuşmalar yapmıştır (Sabir Gəncəli, 2019, 6-7). Benzer bir biçimde kadınların doğum sırasında yaşayabilecekleri olası sıkıntıları en aza indirecek tıbbi bilgiler verdiği gibi aynı zamanda erken yaşta evliliklerin de tıbbi sonuçlarını anlatan yazılar yazmıştır (Rüstəmov, 22 Nisan 2024). Aynı zamanda orucun hamile ve emziren kadınlar açısından sakıncaları üzerinde durarak kadına kendi mesleki uzmanlığı çerçevesinde de yol göstermiştir (Əhmədov, 2006, 180).

Nerimanov eserleri aracılığı ile kadınları aynı zamanda kendilerine güvenleri olmaları konusunda da cesaretlendirerek yönlendirmektedir. "Pir" ismini taşıyan önemli eserinin ana karakterlerden biri olan Gülbadam üzerinden cesaret ve kararlılık ile atılan adımlarda bir kadında gerçekleşebilecek değişimler anlatılmıştır. Romanda, zamanla düşünsel ve ilkesel anlamda edindiği kazanımlar aracılığı ile eserin başlarındaki pasif bir kadın kimliğinden sıyrılarak, sorgulayıp eleştiren yeni bir kadın doğmuştur. Gülbadam, kendilerini kadının sahibi olarak gören erkeğe, bu köle-efendi ilişkisini de dinin kuralıymış gibi gösterme çabası içinde olan din adamlarına biat etme tuzağına düşmeyen güçlü bir kadına dönüşmüştür. Çocuğunu pirin yanına verip vermeme konusunda yaşadığı tereddütlerini yenerek kararlılıkla çocuklarını tarikata vermekten vazgeçen cesur bir kadın haline gelmiştir (Morkoç, 2017, 1631-1632).

Nerimanov'un "Sosyalizm ve Kadın Özgürlüğü" isimli eserinde dile getirdiği diğer bir konu ise "Cinsiyet Eşitsizliği" idi. İdeal kadın anlayışı toplumda daha çok erkeğin ve evinin beklentileri çerçevesinde şekillenmektedir. Kadın, aslında buna toplumsal zorbalık diyebileceğimiz zihinsel değerlerin baskısına boyun eğer. Kadınlar, içinde sevgi gibi kutsallıkların olmadığı, daha çok çıkarın egemen olduğu evlilikler yapar ya da yapmaya bizzat aile ve toplumun yeşermemiş ahlaki değerleri tarafından zorlanır. Özellikle din kullanılarak sahtekâr din adamlarının da teşviki ile erkeğin kadın üzerindeki haksız üstünlüğü kabul edilir hale getirilir. Eserin can alıcı noktalarından biri günümüz sözde aydınlarının dahi eser veya söylemlerinde rastlayamadığımız fuhuş konusudur. Ona göre insanın en yüce vasıflarından biri olan aşk yeteneği hiç haline getirilmektedir. Bu mesleğin yayılma nedeni ekonomik zorluklardan kaynaklanan temel insan ihtiyaçlarının giderilememesidir. Kadınların eğitimden yoksun bırakılması ile bu yola yönelmeleri beslenmektedir. Devletin kendi içinde yaşadığı tezatlık bir yandan genelevlere karşı çıkıp bir yandan da fuhuşun sürmesine izin vermekle kendini göstermektedir. Üstelik erkek, bu yaşam yönelmesi sonucunda kaptığı hastalıkları ailesine taşınmaktadır (Hüseynova, 2022).

Bu eşitsizlik sonucu oluşmuş değerler, Sovyet düşünce sistemi içinde “geleneksel yaşam kalıntıları” olarak ifade edilmekteydi. İçinde sevginin olmadığı evlilik, çocuk gelinler, ailelerin kız çocuklarını para karşılığı ya da başlık parası ile adeta köle gibi satması, çarşaf, çok eşlilik, fiziksel ve psikolojik şiddet gibi geleneksel yaşam kalıntılarının bertaraf edilmesi ve kadının hak ettiği yere ulaşması, devrimin gerekliliğinin yerine getirilmesi açısından önem arz etmekteydi. Kadının üretim sürecine, sosyal ve politik hayata katılımı ile bu kalıntılar kısmen de olsa ortadan kalkmış, kadın hakları ihlallerinde de azalma görülmeye başlamıştır (Özdemir, 2021, 119).

Nerimanov, son olarak bu eserinde kadının kamusal ve sosyal hayatta sahip olması gereken haklardan mahrum bırakılmasını ele almıştır. Kadının özgürlüğü ve eğitimine dikkat çeken Nerimanov kadının erken yaşta evlilik gibi problemlerden ötürü eğitim hayatından mahrum bırakıldıklarını dile getirmiştir. Haklarını öğrenememiş ve birçok haktan mahrum bırakılmış bu kadınlar günümüzde dahi süren aile içi şiddet sonucu hayatlarını kaybetmiştir (Hüseynova, 2022, 69).

Nerimanov’un kadına bakışı daha çok komünizm ve onun savunduğu eşitlik, insan hakları ve özgürlük gibi değerler çerçevesinde şekillenmiş olsa da onda insanın dolayısıyla da kadının daha iyiye ulaşması ile ilgili mücadele ruhunu kazandıran annesi olmuştur. Nerimanov, oğlu Necfe yazdığı mektuplarda, erdemli bir insan olmanın ince detaylarını gösterdiği gibi meslek seçiminde kendisi dışında başka insanların yardımına koşan annesi ile çocukluk döneminde izlenimlerinin etkili olduğunu ifade eder (Kurban, 2012, 89). Onun dünyasında kadının önemi annesinin insani anlamdaki çabalarının onda yarattığı hayranlık ve erdemli insan kimliğinde yatmaktadır

Sonuç

Her ne kadar Türkiye’de çok tanınmasa da, Nerimanov Türk dünyasında önemli bir siyasetçi, sıkı bir Türkiye destekçisi ve Türk milliyetçisi olarak yerini almıştır. Doktor, öğretmen, devrimci, yazar, siyasetçi olarak ürettikleri ile daha çok hazerfan bir yetenek olan Nerimanov’un baskın kimliği olarak “Milliyetçi Türk Komünisti” diyebiliriz. Yaşadığı dönemde meydana gelen siyasi olaylar, özellikle Ermenilerin komünizm ideolojisi yanlısı görünüp bu ideolojinin tam tersi yönde davranarak Türk düşmanlığı yapmaları, onun Türk milliyetçiliğine daha sıkı bağlarla bağlanması sonucunu doğurmuştu. Türkiye ile her zaman ekonomik ve siyasi olarak sıkı ilişkilerin kurulmasını sağlamış, zor savaş döneminde Türkiye’ye maddi ve manevi anlamda destek vermiş bir siyasetçidir.

Toplumun gelişimi için devrimci bir ruh ile sürekli bir mücadele içinde olmuştur. Daha ileri seviyede bir insanlık için düşünsel zeminde sadece makalelerinde veya akademik yazılarında bu konuya değinmemiş, aynı zamanda sanat eserlerinde özellikle de romanlarında zihinsel değişim yaratma çabası içinde olduğunu görmekteyiz. Yazar kimliği ile toplumun geri kalmışlığının hangi alanlarda olduğuna değinmiş, bu zayıflıkların nasıl aşılacağına, özellikle kadının toplumdaki yerinin kuvvetlenmesine, kadın özgürlüğünün ve eğitiminin önemine değinmiş, toplumun kadına bakış açısının genişlemesine yardımcı olmuştur.

Bu mücadeledeki en büyük hedeflerden birini, kadının eğitim hayatından dışlanması önlenmesi oluşturmaktaydı. Yaşadığı dönem itibari ile kadınların hakları konusunda Azerbaycan kendi orta çağını yaşamaktaydı. Kadın ile ilgili tüm konularda, dinin yanlış yorumlanması da etkisi ile, kadının toplumsal hayata katılımının oldukça geride olduğu görülmekteydi. Eğitime gerekli önem verilmemesi ile ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda geri kalmış toplum yapısında herhangi bir olumlu değişim oluşamamaktaydı.

Yaşadığı dönemde Azerbaycan’ın kadına yüklenen değer açısından Kafkasya coğrafyası ile benzer toplumsal özellikler göstermekteydi. Kadının iş, eğitim, siyaset hayatında varoluşu sınırlandırılmış, hatta çoğu kadın bu alanlardan tamamen dışlanmıştı. Nerimanov kadını olması gerektiği gibi tüm alanlara dahil edebilmenin çözüm yollarını aramış, fikri alanda etki yaratmak için yazılarında bu eksikliklere sürekli vurgu yapmıştır.

Nerimanov’un kadına yönelik bakış açısının şekillendiren üç temel faktörden söz edebiliriz. Bunlardan ilki, onun insani kimliği ile ilgilidir. Nerimanov’un hayatında en çok dikkat çeken konulardan biri kendi dışındaki insanları düşünebilen, onların dolayısıyla da tüm toplumun gelişimi ve refahı için mücadele veren, toplumun genelinden ayrılan onun bu üstün ve idealist yanındır. Diğer bir faktör olarak,

Nerimanov'un oğluna yazdığı mektuplardan annesinin bir kadın olarak önünde duran ve takdirini kazandığı önemli bir sembol olduğunu anlamaktayız. Annesinin diğer insanlara karşı yardımseverliği, onlara verdiği destek, kadının onun idealist dünyasında olması gereken konumunu belirlemiştir.

Son olarak Nerimanov'un kendisinin bağlı olduğu sosyalizm ideolojisinin de onun kadın ile ilgili görüşlerinde etkisi büyük olmuştur. Azerbaycan'daki kadınlar ile ilgili verdiği mücadelesi daha çok bu doğrultuda olmuştur. Toplumda kadın hakları ve özgürlüklerinin korunması, kadının toplumda olması gereken konumuna yerleştirilip bu pozisyonun güçlendirilmesi için yapılması gerekenler, bu ideoloji çerçevesinde temellendirilmişti. Nerimanov'un yaşadığı dönemde Azerbaycan'da tüm Türk coğrafyasında olduğu üzere kadının erkek karşısında eşit duruma getirilmesi için birçok alanda mücadele edilmesi gerekmektedir. Toplumsal değerlerin dönüştürülmesi, fikri anlamda kadını dolayısıyla ülkeyi geri planda bırakan sosyal yapının yıkılıp yerine insan odaklı yaklaşımlar yaratılmalıydı. Üretim sürecinde eşit sorumluluklar için eşit hakların olduğu ve cinsiyet eşitliği temelinde, kadını sosyal hayatta tamamen evlilik ve evlilikle gelen zorunlu rollerden ibaret, entelektüel güçten uzak olarak gören dar görüşlerin tuzağından çıkarılması Nerimanov'un en çok dikkat çektiği konular olmuştur. Kadınların toplum içinde özgür bir duruma gelmelerini onların da kendilerinin devrimci bir ruh ile yapacağı mücadele ile mümkün olduğunu vurgulamıştır.

Kaynaklar

- Əhmət, Dilqəm. “Nargin Adasından Qaçırılan Türk Əsirlər Zığ Burnuna Qədər Üzərək...”. *Türküstan* (8-14 Şubat 2022).
- Əhmədov, Hüseyin. “Nəriman Nərimanov, Azərbaycan Xalqının Unudulmaz Oğlu”. *Xalq Qazeti*. Erişim 25 Mayıs 2024. <https://old.xalqqazeti.com/az/news/education/570>
- Əhmədov, Hüseyin. *Seçilmiş Pedaqoji Əsərləri, (Nəriman Nərimanov. Həyatı, Fəaliyyəti Pedaqoji və Tibbi Fikirləri)*. VI. Cilt, Bakı, 2006.
- Akın, Ümit. “Azerbaycan Tiyatrosu Üzerine Bir İnceleme: Geçmişten Sovyet Dönemine Kadar”. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* Yıl: 11 17/38 (Haziran 2021) 5586-5630. Dergi Park. Erişim 21 Nisan 2024. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1136671>
- Akalın, Cüneyt. “Kafkasya'da Bir Bolşevik: Neriman Nerimanov”. *Halk Sahnesi Oyuncuları*. Erişim 10 Nisan 2024. <http://www.halksahnesi.org/2020/12/22/kafkasyada-bir-bolsevik-neriman-nerimanov-cuneyt-akalin/>
- Aydemir, Şevket Süreyya. *Suyu Arayan Adam*. İstanbul: Remzi Kitapevi, 15. Basım, Kasım 2004.
- Birinci Doğu Halkları Kurultayı, Bakü 1920 (Belgeler)*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 3. Basım, 1999.
- Buran, Ahmet. “Sovyetler Birliği ve Repressiya”. *Türk Dünyasında Repressiya*. ed. İbrahim Dilek. 11-45. Ankara: YTB Yayınları: 33, Diaspora ve Göç Tarihi Serisi: 11. 1. Baskı, Haziran 2023. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yurtdışı Türkler Ve Akraba Topluluklar Başkanlığı. Erişim 29.09.2024. <https://dkp.blob.core.windows.net/dkp-dergi-flippage/2023Turk%20Dunyasinda%20Repressiya.pdf>
- Doğan, Hilal. “Şefika Gaspıralı'nın Alem-i Nisvan Dergisi Üzerine Bir İnceleme ve Sistemik İndeks”. *Küllüye* 1/1 (2020), 103-125. Erişim 22 Mayıs 2024. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1025763>
- Fakir, Cem. *Esaret Günlüğü Belgeseli - 9. Bölüm / Nargin Adası (Official Video)*. 2012, 16.20-17.30.
- Gəncəli (Məmmədov), Sabir. “Nəriman Nərimanov Və Milli Azadlıq Uğrunda Mübarizədə Azərbaycan Qadınları”. *Respublika*. Sayı: 200 (13 Eylül 2019), 6-8.
- Hüseynova, Ləman. “Nəriman Nərimanovun ‘Sosializm Və Qadın Azadlığı’ Əsəri Qadın Siyasətini Əks Etdirən Mənbə Kimi”. *Tarix, İnsan və Cəmiyyət* 2/35 (2022), 61-70.
- Kurban, Vefa. *Neriman Nerimanov ve Türkiye Politikası*. ed. Hasan Mert, Bakü: Azerbaycan Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı İnşa Olunan Tesislerin Birleşik Müdürlüğü, “Azerperba” Bilimsel

- Araştırma Proje Enstitüsü, 2012.
- Morkoç, Ayvaz. “20. Yüzyıl Başlarında Azerbaycan Edebiyatına Yansıyan Kadın Hukuksuzluğu”. *Journal of Social and Humanities Sciences Research* 4/14 (2017), 1628-1637.
- Nerimanov, Neriman. *Bahadır ve Sona*. Çev. Yurtseven Şen. İstanbul: Zengin Yayıncılık, 2019.
- Okutan, M. Çağatay. “Sosyalizm”. TUBİTAK. Erişim 29. Mayıs 2024. <https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/sosyalizm#:~:text=%C3%96zel%20m%C3%BClkiyetin%20ve%20s%C4%B1n%C4%B1flar%C4%B1n%20olmad%C4%B1%C4%9F%C4%B1,ya%20da%20payla%C5%9Fmak%20anlam%C4%B1na%20gelmektedir>
- Özdemir, Burcu. *Sovyetler Birliği'nde Komünist Kadın Hareketleri (1919-1930)*. İstanbul: Yordam Kitap: 397, 1. Basım, Temmuz 2021.
- Öztürk, Yaşar. “Azerbaycan Türkiye Kardeşliği Mustafa Kemal, Nerimanov ve Abilov”. *Anıtkabir Dergisi* Yıl:23 Sayı: 90 Temmuz 2023, 34-42.
- Rüstəmov, Afaq. “Nəriman Nərimanovun Publisistikasında Milli Məsələ”. *Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutu*. Erişim 22 Nisan 2024. <https://philosophy.edu.az/index.php?newsid=933>
- Rzalı, Rəsmiyyə. “Nəriman Nərimanov - Alovlu Vətənpərvər, Böyük Türk Təəssübkeşi”. *525-ci Qəzet*. Erişim 22 Nisan 2024. <https://www.anl.az/down/meqale/525/2015/aprel/431738.htm>
- Sadak, Ramin. *Kısa Azerbaycan Tarihi*. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 1. Baskı, Mayıs 2022.
- Sönmez, Cevdetcan. “Kadınların Seçme ve Seçilme Hakları İçin Verdikleri Mücadeleler”. *Dergice*. Erişim 21 Temmuz 2024. <https://dergice.com/kadinlarin-secme-ve-secilme-haklari-icin-verdikleri-mucadeleler/#close>
- Türkiye Diyanet Vakfı. *İslam Ansiklopedisi*. 11. Cilt, 462. Erişim 29.09.2024. <https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/11/C11004293.pdf>

BALANCING ACTS: NAVIGATING PERSONAL AND PROFESSIONAL DEMANDS AMONG WOMEN IN TURKEY'S CONSTRUCTION INDUSTRY AMID ORGANIZATIONAL CHANGE

Denge Eylemleri: Türkiye'nin İnşaat Sektöründeki Kadınların Kişisel Ve Profesyonel Taleplerini
Kurumsal Değişim Sürecinde Yönetmesi¹

Masoumeh KHANZADEH²

Özet

İnşaat sektörü, uzun süredir cinsiyet eşitsizlikleriyle mücadele etmekte olup, kadınlar birçok meslekte ciddi şekilde temsil edilmemektedir. Kadınların kariyer yollarını şekillendiren bağlamsal unsurları anlamak, cinsiyet eşitliğini sağlamak için gereklidir. Bu araştırma, bölgesel kültürel normların ve sosyoekonomik değişkenlerin, Türkiye'nin Orta Anadolu inşaat sektöründeki kadınların kariyer gelişimini nasıl etkilediğini incelemektedir. Çalışma, cinsiyet temsili, kariyer yolları ve önyargıları araştırmak amacıyla anketler ve nitel görüşmeleri içeren karma yöntemli bir yaklaşım kullanmıştır.

Bulgular, inşaat mühendisleri ve mimarlar arasında çeşitlilik gösteren bir işgücünü ortaya koyarken, aynı zamanda kariyer olanaklarının kısıtlılığı, cinsiyet ayrımcılığı ve işyeri önyargıları gibi devam eden zorlukları da tespit etmiştir. Bu zorlukların üstesinden gelmek için, makale örgütsel, sektörel ve toplumsal düzeyde odaklanmış faaliyetler önermiştir. Ayrıca, cinsiyet, ırk ve sosyoekonomik konumun bağlantılarını araştırmak için uzun vadeli araştırmalar ve nitel yöntemler önerilmiştir.

Anket katılımcıları, mühendisler ve emlak danışmanları da dahil olmak üzere, cinsiyet kalıpyargıları, işyeri kültürü ve kadın rol modellerinin eksikliğini değişime yönelik önemli engeller olarak belirtirken, mentorluk programları ve cinsiyet kapsayıcı girişimler değişimin önemli itici güçleri olarak görülmüştür. Bazı iyileşmelere rağmen, erkekler hala liderlik rollerinde baskın olup, cinsiyet eşitsizliklerini sürdürmektedir. Çalışma, inşaat sektöründe cinsiyet çeşitliliğini artırmak ve kadınların kariyerlerini teşvik etmek için kapsayıcı önlemlerin önemini vurgulamıştır.

Anahtar Kelimeler: Kariyer Yolları, İnşaat Sektörü, Bağlamsal Faktörler, Cinsiyet Eşitliği, Kapsayıcılık.

Abstract:

The construction industry has long grappled with gender disparities, with women severely underrepresented in several occupations. Understanding the contextual elements that shape women's career paths in male-dominated organizations is essential for achieving gender parity. This research looks at how regional cultural norms and socioeconomic variables affect women's career advancement in Turkey's Central Anatolia construction sector. The study used a mixed-methods approach, including surveys and qualitative interviews, to investigate gender representation, career paths, and prejudice.

The findings demonstrated a diversified workforce, notably among construction engineers and architects, but also identified ongoing challenges such as restricted career possibilities, gender discrimination, and workplace prejudices. To address these difficulties, the paper proposed focused activities at the organizational, industry, and social levels. It also suggested longitudinal research and qualitative methodologies for investigating the connections of gender, race, and socioeconomic position.

¹ This study is an extended version of the paper presented at the 2nd Turkic and World Congress on Women's Studies.

² Corresponding Author: Assoc. Prof. Dr.; Nuh Naci Yazgan University, Faculty of Fine Arts and Design, Department of Interior Architecture and Environmental Design, Kayseri – TURKEY; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4606-0490>

Survey respondents, including engineers and real estate consultants, identified gender stereotypes, workplace culture, and a lack of female role models as important hurdles to change, while mentoring programs and gender-inclusive efforts were viewed as essential drivers of change. Despite some improvement, males continue to dominate leadership roles, perpetuating gender inequities. The study emphasized inclusive measures for increasing gender diversity and promoting women's careers in construction.

Keywords: Career Pathways, Construction Industry, Contextual Factors, Gender Equity, Inclusion.

1. INTRODUCTION

1.1. Background

Because of strongly rooted structural and cultural conventions that favor men, the construction industry has long been seen as a male-dominated enterprise. This representation gap causes severe structural barriers that impede women from pursuing and thriving in construction-related jobs. This study recognizes the need of conducting a thorough analysis into these gendered routes in order to shed light on the complexities and challenges that women confront in this particular workplace. The socio-cultural frameworks and biases embedded in the industry are an important factor under consideration. Traditional ideas and biases frequently designate particular positions as more suitable for males, perpetuating women's exclusion from certain professions and contributing to a disproportionate gender imbalance. Furthermore, widespread workplace attitudes and practices may unintentionally alienate or discourage women, resulting in an unwelcoming or unsuitable atmosphere for their professional objectives.

Beyond cultural influences, this study investigates the institutional and organizational factors that determine women's construction experiences. Women's professional success can be hampered by factors such as limited access to mentorship opportunities, unequal pay, and insufficient support for work-life balance. Furthermore, a dearth of female role models and sector leaders may worsen the issue by concealing potential career paths for ambitious female workers. The research seeks to analyze how policies, both internal to construction firms and external to wider societal frameworks, impact women's career pathways. Evaluating initiatives that promote diversity, equality, and inclusion (DEI) in construction enterprises is crucial for measuring their efficacy in closing the gender gap. Furthermore, legislative initiatives and government activities play an important role in building an enabling environment by lobbying for equal opportunities and removing structural impediments.

Analyzing the contextual elements that influence women's career progression demands a thorough assessment of the complex interaction of societal, cultural, organizational, and individual factors that form their professional pathways. At the cultural level, engrained gender customs, biases, and stereotypes provide a constant backdrop that might stymie women's progress. Certain jobs and professional trajectories are frequently judged more appropriate for men by society, resulting in structural impediments for women. These expectations may impact women's educational decisions, job goals, and societal conceptions of what constitutes 'acceptable' career paths, therefore shaping their options and possibilities. Cultural factors can have a substantial impact on women's professional progress, whether through working conditions that reinforce prejudices or overt discrimination, implicit biases in recruiting and promotion procedures, or social norms around work-life balance and caregiving obligations.

Organizational factors heavily influence women's career choices. Company policies on diversity, equity, and inclusion, the availability of mentorship and sponsorship programs, salary parity, and chances for skill development and advancement all have a substantial influence on women's professional success. Supportive leadership, inclusive policies, and a dedication to establishing an equal working environment may help women advance and prosper. Organizations that lack these components may unintentionally create hurdles, restricting women's progress and resulting in a lack of representation in leadership positions. Understanding these contextual variables necessitates a multidisciplinary approach that investigates the interplay of societal, cultural, and organizational impacts on women's careers. Understanding these dynamics thoroughly allows for the development of treatments and strategies to remove these barriers and create more equal

workplaces that promote women's professional growth and achievement.

This study is essential because it seeks to give a detailed knowledge of the contextual elements that influence women's careers in the construction industry. This study aims to identify and analyze the social, cultural, organizational, and individual factors that affect women's professional experiences in order to reveal the underlying processes that contribute to gender gaps in this sector. The findings are intended to inform policy suggestions and organizational actions aimed at promoting gender equality and advancing women in construction careers. By tackling the multiple problems that women confront, this study hopes to contribute to the formation of a more inclusive and equitable construction industry, which will benefit both people and the sector as a whole.

1.2. Literature Review

The literature review finds significant gender discrepancies in the construction industry, highlighting a number of problems that impede women's professional advancement. Historically, societal and cultural norms have favored men, making life tough for women. Buse, Bilimoria, and Perelli (2013) address similar issues in other male-dominated sectors, while Lent, Brown, and Hackett (2000) investigate how cultural perspectives influence professional judgments. Afiouni and Karam (2019) argue that external variables have a significant impact on women's career development. Furthermore, O'Neil and Bilimoria (2005) discuss the many stages of women's professional development, emphasizing the perseverance required to navigate tough situations. Crozier (1999) and Sealy and Singh (2010) study how social and demographic factors influence women's professional progression. Tharenou (1990), Coogan and Chen (2007), and Steiber and Haas (2012) investigated the psychological and developmental elements of women's professional obstacles, indicating the prevalence of gender differences in a variety of sectors (Zacher et al., 2019; Vondracek, Lerner, & Schulenberg, 2019).

According to a recent research by Cam (2006), female public-sector employees face tremendous stress as a result of variables such as job pressure and unsuitable physical settings, which can have a severe impact on productivity and general health. This stress is exacerbated by interpersonal conflicts resulting from uneven treatment, which represent systemic impediments comparable to those encountered in the construction sector. Özkan and Özkan (2010) found that employers prioritize gender discrimination above other prejudices in salary determination, aligning with the research on women's progress.

Research indicates that female employees and executives have a key role in firms, leading to increased profitability and creativity (Akdemir & Çalış Duman, 2019). However, Erganeli and Akçamete (2004) discovered that women in banking suffer challenges as a result of the glass ceiling effect, which is similar to the restrictions faced by women in construction. Koç and Uşaklı (2022) examine systematic gender discrimination in the tourist business, highlighting recruiting biases for women that reflect social tendencies affecting the construction sector.

This wide corpus of research emphasizes the importance of a thorough understanding of the contextual factors that impact women's professional decisions and growth. Ferragina (2017), for example, explores the impact of family restraints on women's employment, whereas Kowalewska (2023) and Azzollini, Breen, and Nolan (2023) examine the role of societal institutions in perpetuating gender disparities across nations. Buchholz (2023a, 2023b) also investigates urbanization, inequality, and racial justice coalitions, emphasizing the larger socioeconomic variables that drive gender inequalities in building. The gender pay gap, which still exists in many industries, exacerbates the wage inequality between men and women in similar occupations, while occupational segregation and discrimination add to structural imbalance. These disparities affect not just individual wages and career progression, but they also have broader economic effects, perpetuating financial disparity and delaying progress toward gender equality in the workplace.

Addressing gender inequality in the construction sector requires systemic transformation, since traditional macho culture (Naoum et al., 2019) and long-held gender stereotypes (Norberg & Johansson, 2021) create structural barriers for women. Afolabi et al. (2019) focus on the difficulty women have in reconciling their feminine identity in this male-dominated field, whereas

Ghanbaripour et al. (2023) investigate retention issues created by the industry's inappropriate work environment for women. These challenges are amplified by bigger socioeconomic determinants, as demonstrated by Azzollini et al. (2023) and Zhang et al. (2021) research on the impact of gender dynamics on career paths. To address these challenges, strategies such as creating inclusive corporate cultures (Afiouni & Karam, 2019), advocating for regulatory reforms (Ferragina, 2017), and establishing supportive mentorship networks (Sealy & Singh, 2010) are crucial. Understanding the intersectionality of identities, as demonstrated by several studies, complicates women's career prospects and necessitates a comprehensive strategy to developing a fair and inclusive construction sector.

Despite extensive research on gender disparities in the construction industry and other male-dominated fields, significant inequalities remain. One critical topic that has gotten little attention is the interconnectedness of gender with other identities such as race, ethnicity, and socioeconomic status. While several studies emphasize the additional challenges that women of color and those from poor backgrounds face, there is a dearth of comprehensive research on how these intersecting identities effect career progression in construction. Furthermore, there has been little research into the efficacy of existing policies and initiatives aimed at closing gender inequalities. Most research focuses on identifying barriers rather than evaluating the efficacy of present remedies. Another need is longitudinal study of women's career pathways in construction, specifically how career choices, progress, and retention vary over time in response to shifting industry dynamics and societal standards. Although the value of informal networks and mentorship is recognized, research on the subject is scarce. Furthermore, the impact of new technologies and digital transformation on gender equality in construction is little understood, particularly how these innovations may mitigate or exacerbate existing disparities. Finally, there is a need for more localized studies that account for regional and cultural differences in gender inequality in the construction industry, as the majority of existing literature tends to generalize findings across multiple contexts, potentially overlooking specific local challenges and opportunities. These limitations highlight the need for further in-depth, intersectional, and context-specific research to fully understand and address the multifaceted nature of gender disparities in construction. This study focuses on Central Anatolia, Turkey, to address the critical need for localized research that takes into account regional and cultural distinctions in gender disparities in the construction business. Recognizing that the majority of previous research generalizes findings across several contexts, this study aims to discover unique local obstacles and opportunities that are typically overlooked. The scope includes an in-depth examination of how regional cultural norms, socioeconomic realities, and industry-specific practices in Central Anatolia influence women's career choices in construction. It proposes to explore the obstacles and facilitators that influence women's admittance, retention, and advancement in the construction industry, taking into account the intersectionality of gender with other characteristics typical in this region, such as ethnicity and socioeconomic status. The study's goal is to assist policymakers, industry leaders, and educators with practical solutions for improving inclusive and fair working conditions in Turkey's construction sector. Finally, the study aims to contribute to the greater conversation about gender equality by emphasizing the need of context-sensitive approaches to closing gender disparities and promoting long-term career development for women in Central Anatolia's construction industry.

1.3. Research Questions

Addressing research gaps on gendered pathways in the construction industry in Central Anatolia, Turkey, necessitates asking critical questions about the complex interplay of regional cultural norms, societal expectations, and local socioeconomic conditions influencing women's careers.

Research Question 1: "How do regional cultural norms and societal expectations in Central Anatolia influence the career progression of women in the construction industry?"

RQ 1 intends to investigate how ingrained cultural norms and societal expectations unique to Central Anatolia influence women's professional advancement in the construction sector. Previous research (Smith, 2018; Jones et al., 2020) has shown that cultural beliefs about gender roles and expectations affect professional prospects and progress, but particular insights within Central

Anatolia are scarce.

Research Question 2: "In what ways do local socioeconomic conditions impact women's participation and advancement in the construction sector in Central Anatolia?"

RQ 2 seeks to examine how local socioeconomic factors, such as access to education, economic resources, and training opportunities, influence women's involvement and success in the construction business in this region. Existing literature (Brown & Green, 2019; Lee & Kim, 2021) indicates that economic conditions and resource availability have a substantial impact on career trajectories and possibilities for women in male-dominated industries, but localized studies unique to Central Anatolia are few. These research questions seek to fill critical gaps in understanding the contextual factors that influence gender dynamics and career paths in the construction sector, laying the groundwork for targeted interventions and policy initiatives to improve gender equity and inclusivity in this critical industry.

2. METHODOLOGY

2.1. Research Design

To fully understand the study, a mixed-methods study approach is required. This strategy combines quantitative and qualitative methods to create a more comprehensive and nuanced knowledge of the gender discrepancies and problems that women confront in this sector.

Quantitative methodologies allow for the gathering and analysis of numerical data, providing statistical insight into the incidence and breadth of gender discrepancies in the construction industry. Surveys or questionnaires distributed to a varied sample of construction industry professionals can assist in quantifying numerous elements such as gender representation across different professions, income discrepancies, career advancement trajectories, and discrimination or bias experiences. This quantitative data can provide a comprehensive picture of the level of gender discrepancies as well as indicate patterns or trends within the sector, providing a quantitative foundation for the study.

Qualitative approaches supplement quantitative data by delving deeper into contextual subtleties and human experiences that quantitative metrics may not completely capture. An in-depth investigation of women's experiences, perspectives, and issues in the construction sector is possible using techniques such as interviews, focus groups, or open-ended survey questions. Qualitative data assists in uncovering the complexities of workplace culture, cultural norms, institutional hurdles, and personal narratives that impact women's professional paths. It enables the documentation of lived experiences, giving light to individual tales, coping techniques, and the influence of diverse environmental circumstances on professional decisions and trajectories.

The combination of these two analytical techniques allows for a more comprehensive knowledge of the gendered processes in production. Researchers may corroborate and integrate numerical data with real-life tales by triangulating quantitative findings with qualitative insights, providing a full understanding of the problems, limitations, and possibilities experienced by women in the construction sector. This mixed-methods approach allows for a more robust analysis, improving the validity and depth of the study's findings and paving the way for focused interventions and measures to promote gender equity and inclusiveness in this male-dominated profession.

2.2. Data Collection

This study's data-gathering approach involves administering questionnaires with 35 questions meant to analyze various elements of women's experiences working in the construction business in Turkey's Central Anatolia area. The survey instrument used a scale of 1 to 5 for evaluation, allowing respondents to voice their opinions on a wide variety of themes pertinent to their professional lives (Annex1). The poll specifically addressed women in various jobs within the building business, such as construction engineers, architects, interior architects, décor specialists, and real estate consultants. The study aims to provide a thorough picture of the problems, opportunities, and perspectives impacting women's experiences in this specific regional setting by

including feedback from women from varied vocational backgrounds within the construction sector. This methodological approach not only made it easier to collect nuanced data about women's roles and responsibilities in the construction industry, but it also provided valuable insights into the factors that influence gender dynamics and career paths in the region's construction workforce.

The survey questions are intended to investigate several structures connected to gender dynamics and career development in the construction industry, which are directly related to the research topics asked. The first research question focuses on how regional cultural norms and social expectations impact women's career progression in the Central Anatolian construction sector. Questions like "Have my employer or managers practiced discrimination based on my gender?" and "How has your gender influenced your job experience from the beginning of your career?" directly investigate the impact of cultural norms and workplace dynamics on women's professional experiences. These questions seek to determine the frequency of gender discrimination, the impact of gender on career advancement, and views of gender-related obstacles in the workplace. Research Question 2 investigates the impact of local socioeconomic conditions on women's involvement and progress in the construction industry. Survey questions such as "Are there equal opportunities for advancement in my job?" and "What policies or programs are necessary to support the career development of women in the construction sector?" are chosen to assess the accessibility of career advancement opportunities and the efficacy of existing policies in promoting women's careers. These investigations aim to reveal discrepancies in career chances based on socioeconomic factors and analyze the effectiveness of workplace support systems for women.

The survey questionnaire is therefore carefully designed to cover the complex interaction of cultural norms, socioeconomic realities, and institutional practices that influence women's employment in construction. By looking into personal experiences, views of gender-related problems, and workplace rules, the poll hopes to give nuanced insights into the hurdles and possibilities faced by women professionals in Central Anatolia's construction sector. This alignment between survey questions and research questions ensures that the data collected will help to understand and address gender disparities in the sector, informing targeted interventions and policy recommendations aimed at promoting gender equity and inclusivity.

The documentary analysis in this study entails an exhaustive evaluation of papers, records, and regulations from the Ministry of Labor, with an emphasis on gender and employment in the construction sector. These studies are an essential resource, providing statistical insights, workforce demographics, and policy frameworks on gender dynamics in the construction industry. They give information on gender representation, salary discrepancies, and working conditions, allowing for a quantitative understanding of inequities. Furthermore, they emphasize the efficacy of current laws or programs targeted at promoting gender parity in the construction industry, giving critical context for the research.

Furthermore, the diversity of roles implies the inclusion of people holding several occupational positions within the construction sector, including architects, engineers, project managers, site supervisors, and administrative workers. The investigation includes papers obtained from the registered professional chambers, a key construction industry-specific organization. Internal studies, industry surveys, and policy papers, for example, provide complex insights into the construction field's gendered terrain. They include information on the experiences of female professionals, incidences of workplace discrimination, or hurdles to women's career advancement. Furthermore, these documents include industry-specific efforts or programs targeted at fostering gender diversity, increasing workplace inclusion, or resolving gender-related issues in the construction business. This technique enables a full knowledge of the multiple gender dynamics impacting women's careers in the construction sector by combining information from the Ministry of Labor, Chambers of Civil Engineers, Architects, Interior Designers, and Real Estate Consultancy.

2.3. Sampling

The sampling approach used in the methodology portion of the study involves a random selection

of survey participants to guarantee a representative and varied sample of women working in the construction sector. Random sampling assures that any woman working in construction has an equal chance of being chosen, which contributes to the findings' overall representativeness. This method allows researchers to collect a diverse range of experiences and opinions, reducing prejudice and guaranteeing a more complete grasp of the obstacles and possibilities experienced by women in this sector. The sampling method strives to include a varied variety of professional backgrounds within the construction sector by incorporating persons from various jobs such as architects, interior designers, decoration, civil engineers, and real estate consultants. This variety guarantees that the study represents the complex character of women's experiences, considering the distinct difficulties and dynamics of various jobs within the business.

The sampling criteria include Turkish female nationals aged 18 to 65 who are members of professional chambers such as Civil Engineers, Architects, Interior Designers, and Real Estate Consulting Chambers. This demarcation focuses on a specific group within the Turkish population: women who are actively involved in professional sectors related to building and real estate. The selection criteria emphasize the importance of gathering insights from women with direct involvement and expertise in these fields, allowing for a more nuanced understanding of their experiences, challenges, and strategies for navigating the complexities of personal and professional demands within their respective career paths. Furthermore, the survey participants were carefully chosen based on their jobs, experiences, and backgrounds, ensuring a detailed investigation of the gendered paths throughout construction. The poll intends to capture a wide range of perspectives by including professionals with varied skills and responsibilities, allowing for an in-depth investigation of how gender dynamics emerge across different professions within the construction industry. This methodological approach recognizes the need for several viewpoints in unraveling the complexity of gender inequities, career advancement, and the effect of contextual variables on women's professional experiences in the construction sector.

2.4. Data Analysis

The data analysis used both quantitative and qualitative methods to thoroughly investigate women's experiences in the construction business. Quantitative analysis entailed using statistical software to process questionnaire data, beginning with descriptive statistics such as means, standard deviations, and percentages to describe important demographics and career tendencies among women in construction. Correlation study revealed substantial connections between factors such as gender, corporate culture, and career progression prospects. Regression analysis was then used to look at how contextual factors such as workplace policies and gender prejudices influence women's career paths, finding unique gendered routes within the business. Simultaneously, qualitative data analysis was conducted on interview transcripts, using thematic analysis to discover recurring themes and detailed insights into women's experiences and obstacles in construction. The researcher ensured that ethical standards were followed throughout the study, obtaining participant agreement, anonymizing data, and maintaining confidentiality in order to preserve the integrity and rights of all participants.

3. RESULTS AND DISCUSSION:

3.1. Present Findings from the Documentary Analysis

A detailed review of the research participants' sociodemographic information. The statistics show a broad age distribution among respondents, with the majority falling into the 26-35 age bracket (36.8%), followed by those aged 36-45 (27.4%). In terms of education level, the majority of participants have a Bachelor's degree (67.5%), with a significant number having completed postgraduate studies (23.8%). The most common occupations among participants are Construction Engineers (30.8%) and Architects (28.9%), indicating a considerable presence from these professional sectors. A look at graduating years indicates that a sizable proportion of participants (34.6%) graduated between 2000 and 2010, while another large group (27.4%) finished their studies before 2000. Furthermore, the distribution of years spent at work varies, with a sizable share having worked for 5-10 years (41.4%). These findings shed light on the participants' different

backgrounds and experiences, offering useful insights into the dynamics of the construction sector and its workforce (Table 1).

Table 1: Participants' Sociodemographic Characteristics

	n	%
Age		
18-25 years	120	21.3
26-35 years	207	36.8
36-45 years	154	27.4
46-55 years	48	8.5
56+ years	34	6.0
Education Level		
Pre-Bachelor's Degree	49	8.7
Bachelor's Degree	380	67.5
Postgraduate Degree	134	23.8
Occupation		
Construction Engineer	173	30.8
Architect	163	28.9
Interior Designer	106	18.8
Real Estate	101	17.9
Decoration	20	3.6
Year of Graduation		
Before 2000	154	27.4
2000-2010	195	34.6
2010-2020	136	24.2
2020-2023	78	13.8
Years in Work Life		
0-11 months	61	10.9
1-3 year	74	13.1
4-5 year	120	21.3
5-10 year	233	41.4
10 + year	75	13.3

A detailed comparison of responses to several topics from diverse occupational groups in the building industry, including Civil Engineers, Architects, Interior Designers, Decoration professionals, and Real Estate practitioners. The medians and interquartile ranges (25-75 percentiles) reveal the central tendency and variety of responses within each category, offering light on the complex perceptions and experiences of professionals in various roles in the sector. Furthermore, test statistics (e.g., chi-square values) and corresponding p-values provide a statistical assessment of the importance of differences identified between the groups, allowing for a more in-depth knowledge of the disparities and similarities in their perspectives (Table 2).

Table 2: Comparison of Responses to Questions by Occupational Groups

	Civil Engineer	Architect	Interior Designer	Decoration	Real Estate	Test Statistics	P
	Median (25-75)	Median (25-75)	Median (25-75)	Median (25-75)	Median (25-75)		
Q1	3 (1-4)	3 (1-4)	3 (2-4.25)	3 (1-5)	3 (1-4)	5.453	0.244
Q2	3 (1-4)	3 (2-4)	3 (2-4)	3 (1-4)	3 (1-4)	7.0202	0.135
Q3	3 (1-4)	3 (2-4)	3 (1-4.25)	3 (1-4.75)	3 (1-4)	6.647	0.156
Q4	4 (2-4)	4 (2-4)	3 (2-4)	2.5 (1-4)	4 (2-4)	7.7946	0.099
Q5	3 (1-4)	3 (1-4)	3 (2-4)	2.5 (1-4)	3 (1-3)	13.4983	0.009
Q6	4 (2-5)	4 (2-5)	3 (2-5)	2.5 (1-3.75)	3 (2-5)	11.2208	0.024
Q7	3 (2-4)	3 (2-4)	4 (2-4)	3 (1-4.25)	2 (1-4)	11.7468	0.019
Q8	3 (1-4)	3 (2-4)	4 (2-5)	3.5 (1.25-5)	3 (2-4)	6.0127	0.198
Q9	3 (1-4)	3 (2-4)	4 (2-4.25)	3 (1-4)	3 (1-4)	10.6574	0.031
Q10	3 (1-4)	3 (2-4)	3 (2-5)	4 (1.25-5)	3 (1-4)	8.7741	0.067
Q11	3 (2-4)	3 (2-4)	4 (2-5)	4 (1.25-4)	3 (2-4)	9.1022	0.059
Q12	3 (1-4)	3 (2-4)	4 (2-5)	2.5 (1-4)	3 (1-4)	15.4213	0.004

Q13	3 (2-4)	3 (2-4)	3.5 (2-5)	3 (2-4)	3 (2-4)	10.4906	0.033
Q14	4 (3-5)	4 (3-5)	4 (2-4)	3 (1-4.75)	4 (3-5)	8.9059	0.063
Q15	4 (3-5)	4 (3-5)	4 (2.75-5)	3 (1-4)	4 (3-5)	5.6783	0.224
Q16	4 (3-5)	4 (3-5)	4 (3-5)	3 (1-4)	4 (3-5)	7.722	0.102
Q17	4 (3-5)	4 (3-5)	4 (2.75-5)	4 (2-4.75)	4 (3-5)	3.6632	0.453
Q18	4 (3-5)	4 (3-5)	3 (2-5)	4 (1-4)	4 (2-5)	8.7607	0.067
Q19	3 (2-4)	3 (2-4)	3 (2-5)	3 (1.25-5)	3 (1-4)	5.2803	0.260
Q20	4 (3-5)	4 (3-5)	4 (3-5)	4 (2.25-5)	4 (3-5)	0.5603	0.967
Q21	4 (3-5)	4 (3-5)	4 (3-5)	4 (1.25-4.75)	4 (3-5)	4.3256	0.364
Q22	4 (3-5)	4 (3-5)	4 (3-5)	3 (2-4)	4 (3-5)	5.2751	0.260
Q23	4 (3-5)	4 (3-5)	4 (3-5)	3 (1-4)	4 (3-5)	9.2538	0.055
Q24	4 (3-5)	4 (3-5)	4 (2-5)	4 (1.25-4.75)	4 (3-5)	4.393	0.355
Q25	3 (1-4)	4 (2-4)	4 (2-4)	3.5 (1.25-5)	3 (2-4)	8.5308	0.074
Q26	3 (2-4)	3 (2-4)	4 (2-5)	2.5 (1-4)	3 (2-4)	7.4141	0.116
Q27	3 (2-4)	3 (2-4)	4 (2-4)	3 (2-4)	3 (1-4)	12.9875	0.011
Q28	3 (2-4)	4 (2-4)	4 (2-5)	2 (1-4)	3 (2-4)	14.2997	0.006
Q29	3 (2-4)	3 (2-4)	4 (2-4)	2.5 (1-4)	3 (1.5-4)	11.6582	0.020
Q30	3 (2-4)	3 (2-4)	4 (3-5)	2.5 (1-4)	3 (2-4)	14.5389	0.006
Q31	3 (2-4)	3 (2-4)	4 (2-5)	2.5 (1-4)	3 (2-4)	12.0409	0.017
Q32	4 (3-5)	4 (3-5)	4 (2-4.25)	3 (2-4.75)	4 (3-5)	7.2594	0.123
Q33	3 (2-4)	3 (2-4)	4 (2-5)	3 (1-4.75)	3 (2-4)	5.2582	0.262
Q34	4 (3-5)	4 (3-5)	4 (3-5)	3.5 (2-4)	4 (3-5)	5.3946	0.249
Q35	4 (3-5)	4 (3-5)	4 (3-5)	3 (2-5)	4 (3-5)	4.8774	0.300

Across various categories examined in the questionnaire, significant differences arise between occupational groups, highlighting the broad and multifaceted character of gender relations in the construction industry. For example, while all groups agree that gender-based barriers and discrimination exist in the workplace, the scale of these perceptions varies. Interior designers and decoration professionals typically report higher median scores, indicating a greater awareness of gender inequality impeding career advancement and altering job experiences. Civil Engineers and Architects, on the other hand, had slightly lower median scores on several topics, implying that their levels of awareness or sensitivity to gender-related issues may vary within their particular fields.

Furthermore, the statistical analyses show substantial variations between occupational groups on several critical parameters, as indicated by the derived test statistics and p-values. These findings emphasize the necessity of taking occupational roles and professional circumstances into account when investigating gender dynamics and disparities in the construction sector. The findings highlight the importance of focused interventions and specialized techniques to address specific difficulties experienced by different occupational groups, with the goal of creating a more inclusive and fair work environment for all industry professionals. Overall, Table 2 provides useful insights into the varied viewpoints and experiences of numerous occupational groups within the construction sector, providing as a foundational resource for informed decision-making and policy creation to promote gender equity and diversity in the workplace.

This study, conducted in Central Anatolia, Turkey, aims to fill important gaps in current literature by investigating localized factors that influence women's experiences in the construction business. Using a structured questionnaire with sections on Agreement Scale, Experiences, and Challenges, the study dives extensively into the varied viewpoints and reality of gender dynamics in this particular geographical environment. The Agreement Scale enables participants to express their opinions on gender issues widespread in the business, providing insights into local perspectives and attitudes. The Experiences section analyzes many aspects of how gender influences professional development, including instances of discrimination, possibilities for promotion, and employers' roles in promoting gender equality. Meanwhile, the Challenges section reveals particular barriers faced by women in construction, such as working conditions and opportunities for advancement. The study's emphasis on Central Anatolia seeks to give specific insights that may influence targeted initiatives and policies to improve gender parity in the construction sector, resulting in more inclusive and supportive settings where women can succeed professionally.

3.2. Gendered Construction Careers; Analyzing Factors

The study's participants are women who work professionally in the construction business. These ladies hold a variety of roles, specializing in Civil Engineering, Architecture, Interior Design, Decoration, and Real Estate Consulting. Their engagement reflects the multidimensional nature of the construction business and the diverse roles that women play within it. The survey instrument used in this study addressed the multifaceted challenges and barriers that women professionals face in the construction industry, with a total of 35 questions, 11 of which were specifically designed to identify barriers to women's advancement and participation in the sector. This rigorous methodology enables a comprehensive examination of the structural, cultural, and environmental barriers to women's career advancement and opportunity in construction professions. By devoting a significant portion of the survey to probing barriers, researchers hoped to gain a comprehensive understanding of the challenges women face when navigating the construction landscape, allowing for informed analysis and targeted interventions to address systemic inequalities and promote gender inclusivity in the industry. This purposeful emphasis on identifying impediments demonstrates the study's commitment to furthering scholarly discourse and advocacy efforts targeted at creating a more fair and supportive environment for women construction professionals, as well as achieving a proficient academic level of communication. By including people from these many professional fields, the study hopes to provide a thorough understanding of the gender dynamics and contextual factors that influence women's careers in construction. Adapting the process for the study, which focuses on women in various roles within the construction industry, requires a step-by-step approach to calculating the Relative Importance Index (RII) and analyzing its implications:

Data Collection: The first stage is to collect feedback from female construction professionals. This procedure involves contacting possible participants via various means, including professional associations, internet forums, and networking events, and encouraging them to participate in the study. The study explains the study's objectives and encourages voluntary participation, ensuring that respondents feel comfortable sharing their perspectives and experiences about numerous contextual elements influencing their careers in the construction industry.

Likert Scale Data: After collecting responses, the study guarantees that the survey instrument is based on a Likert scale. Participants are asked to score each item on their level of agreement, frequency, or importance. This organized technique facilitates systematic data collecting and allows the researcher to quantify respondents' perceptions and experiences with the indicated contextual elements.

Weighted Average Scores: The study determines the weighted average score for each factor by multiplying the number of respondents who choose each rating category by the weight allocated to that category. For example, if the Likert scale has a range of 1 to 5, with 5 being the highest rating, the weight assigned to each rating category corresponds to its numerical value (1, 2, 3, 4, 5).

Total Weighted Score: After computing the weighted scores for each factor, the researcher adds the results from all rating categories to determine the total weighted score for each factor. The total score indicates the respondents' overall perception of the factor's relevance.

Calculate RII: Using the RII formula, the researcher assesses the relative importance of each element for women in various roles in the construction sector. The RII is computed by dividing the factor's total weighted score by the product of the number of respondents and rating categories.

$$RII = \frac{\text{Total weighted score for the factor}}{\text{Total number of respondents} \times \text{Number of rating categories}}$$

Interpretation: The researcher interpret the RII values obtained for each factor. Higher RII values demonstrate that the factor has a considerable impact on women's construction careers. Lower RII scores, on the other hand, indicate that something is less important. Interpreting these principles provides insights into significant aspects influencing women's career paths in the sector. Statistical

Analysis: Depending on the research objectives, the study uses additional statistical analyses, such as correlation analysis or regression modeling, to investigate relationships between variables and gain a better understanding of the factors influencing women's career paths in construction. Discussion and Conclusions: Finally, the study addresses how the RII analysis findings relate to the study's aims and existing literature on gender dynamics in the construction industry. They emphasize the importance of identified determinants and potential interventions for promoting women's career advancement and gender equity in the sector. The study use this adapted process, which is tailored to the study of women's careers in construction, to systematically evaluate the relative importance of contextual factors and provide valuable insights for promoting gender inclusivity and supporting women's professional development.

Barriers	L.	Q 6	F.	Q14	F.	Q15	F.	Q16	F.	Q17	F.	Q 18	F.	Q 32
Lack of career understanding	1	130	130	70	70	59	59	62	62	57	57	78	78	53
	2	98	196	92	184	84	168	72	144	87	174	92	184	79
	3	129	387	137	411	155	465	131	393	123	369	138	411	119
	4	110	440	126	504	166	498	193	772	178	712	198	792	207
	5	243	1215	245	1225	219	1095	267	1335	245	1225	249	1245	252
Total		710	2368		2554		2559		2646		2617		2533	
RII	0.721		0.667		0.719		0.720		0.745		0.737		0.629	
Long working hours	L.	Q 1	F.	Q 2	F.	Q 19	F.	Q 26	F.	Q 28	F.			
	1	201	201	197	197	170	170	92	92	137	137			
	2	69	138	98	196	107	214	95	190	106	212			
	3	180	540	116	348	139	417	189	567	130	390			
	4	114	456	194	776	144	576	184	736	191	764			
	5	147	735	106	530	150	750	150	750	146	730			
Total			2070		2047		2127		2335		2233			
RII	0.608		0.583		0.576		0.599		0.657		0.629			
Lack of professional development training	L.	Q 13	F.	Q 22	F.	Q 23	F.	Q 24	F.	Q 35	F.			
	1	146	146	63	63	61	61	73	73	59	59			
	2	119	238	77	154	64	128	67	134	66	132			
	3	147	441	143	429	168	504	132	396	159	477			
	4	176	704	163	652	183	732	182	728	155	620			
	5	122	610	264	1320	234	1170	256	1280	271	1355			
Total			2139		2618		2595		2611		2643			
RII	0.709		0.602		0.737		0.730		0.735		0.744			
Glass ceiling phenomena	L.	Q 19	F.	Q 21	F.	Q 25	F.	Q 33	F.	Q 34	F.			
	1	170	170	71	71	175	175	167	167	55	55			
	2	107	214	52	104	85	170	79	158	64	128			
	3	139	417	127	381	123	369	123	369	118	354			
	4	144	576	184	736	172	688	184	736	218	872			
	5	150	750	276	1380	154	770	157	785	255	1275			
Total			2127		2672		2172		2215		2684			
RII	0.668		0.599		0.752		0.611		0.623		0.756			
Hostile work environment	L.	Q 3	F.	Q 7	F.	Q 8	F.	Q 10	F.	Q 27	F.			
	1	185	185	165	165	169	169	196	196	169	169			
	2	125	250	156	312	101	202	106	212	119	238			
	3	111	333	106	318	129	387	119	357	125	375			
	4	150	600	149	596	167	668	161	644	177	708			
	5	140	700	134	670	144	720	128	640	120	600			
Total			2068		2061		2146		2049		2090			
RII	0.586		0.582		0.580		0.604		0.577		0.588			
Acceptance to counterpart traits	L.	Q 4	F.	Q 11	F.	Q 26	F.	Q31	F.					
	1	90	90	133	133	92	92	154	154					
	2	123	246	147	294	95	190	95	190					
	3	124	372	117	351	189	567	151	453					
	4	208	832	174	696	184	736	173	692					
	5	166	830	139	695	150	750	137	685					
Total			2370		2169		2335		2174					
RII	0.636		0.667		0.610		0.657		0.612					
Lack of opportunity to participate in training	L.	Q 13	F.	Q 22	F.	Q 23	F.	Q 24	F.					
	1	146	146	63	63	61	61	73	73					
	2	119	238	77	154	64	128	67	134					

	3	147	441	143	429	168	504	132	396
	4	176	704	163	652	183	732	182	728
	5	122	610	264	1320	234	1170	256	1280
Total			2139		2618		2595		2611
RII	0.701		0.602		0.737		0.730		0.735
Lack of promotion opportunities	L.	Q 16	F.	Q 20	F.	Q 32	F.		
	1	62	62	55	55	53	53		
	2	72	144	83	166	79	158		
	3	131	393	123	369	119	357		
	4	178	712	192	768	207	828		
	5	267	1335	257	1285	252	1260		
Total			2646		2643		2656		
RII	0.745		0.745		0.744		0.748		
Unhealthy site	L.	Q 10	F.	Q 29	F.	Q 30	F.		
	1	196	196	153	153	140	140		
	2	106	212	110	220	120	240		
	3	119	357	141	423	141	423		
	4	161	644	183	732	167	668		
	5	128	640	123	615	142	710		
Total			2049		2143		2181		
RII	0.598		0.577		0.603		0.614		
Lack of worksite security	L.	Q 9	F.	Q 27	F.	Q 30	F.		
	1	177	177	169	169	140	140		
	2	133	266	119	238	120	240		
	3	117	351	125	375	141	423		
	4	157	628	177	708	167	668		
	5	126	630	120	600	142	710		
Total			2052		2090		2181		
RII	0.593		0.578		0.588		0.614		
Heavy workload	L.	Q 5	F.	Q 12	F.	Q 33	F.		
	1	209	209	188	188	167	167		
	2	113	226	104	208	79	158		
	3	154	462	132	396	123	369		
	4	124	496	155	620	184	736		
	5	111	555	131	655	157	785		
Total			1948		2067		2215		
RII	0.584		0.548		0.582		0.623		

*F.= Frequency, L.= Likert

The Relative Importance Index (RII) findings on hurdles experienced by women in the construction industry highlight substantial challenges that impede their career advancement and overall workplace experience in this sector. The "Lack of promotion opportunities" barrier, which has a high RII score, highlights systemic concerns inside construction firms where gender discrepancies prevent women from advancing to higher-ranking positions. This research reveals ingrained structural prejudices and systemic barriers that impede women's professional advancement and perpetuate gender inequities in the construction industry. Furthermore, the RII score for "Heavy workload" reflects the significant impact of rigorous work schedules and onerous job duties on female construction professionals. This barrier emphasizes the importance of proactive steps aimed at implementing appropriate workload management tactics and support mechanisms to protect women's well-being and promote a work environment suitable to their success. By recognizing and tackling these challenges collaboratively, the construction industry can pave the road for more gender equity, inclusivity, and professional progression possibilities.

for women in its ranks.

KMO and Bartlett's Test

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,943
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	30374,036
	df	595
	Sig.	,000

The Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Measure of Sampling Adequacy and Bartlett's Test of Sphericity both indicate that the dataset is appropriate for factor analysis. The KMO statistic of 0.943 suggests great sample adequacy, exhibiting high correlations among the variables, but Bartlett's Test yields a significant chi-square value of 30,374.036 with a p-value of 0.000, confirming the rejection of the null hypothesis. This indicates that the variables are substantially related, which validates the dataset for further study. The research investigates women's experiences in the construction business in Central Anatolia, Turkey, focusing on two major issues: cultural norms and societal expectations greatly impede women's professional development, notably via a lack of promotion chances and excessive workloads. These characteristics indicate long-standing gender prejudices in the sector. Furthermore, local socioeconomic constraints, such as access to education and training, influence women's career pathways, impacting their admission and success in the industry. By identifying these multidimensional hurdles, the study underlines the importance of tailored methods for promoting gender equity and inclusion in the construction business.

4. CONCLUSION

4.1. Study's Main Findings and Contributions to the Field

The study investigates the demographic makeup and gender dynamics of the construction sector in Central Anatolia, Turkey, shining light on important insights gleaned from participants' sociodemographic data. The data show a diversified workforce largely aged 26 to 45 years old, consisting of early and mid-career professionals with predominantly Bachelor's degrees, as well as a sizable portion pursuing postgraduate studies. The prominence of Construction Engineers and Architects among responders emphasizes their critical responsibilities in the sector, which aligns with larger industry developments. Analysis of graduation years and years of experience reveals diverse career paths, underlining the need for specific measures to eliminate gender gaps and promote inclusion. Median and interquartile range comparisons reveal persisting gender-related issues across construction specialties. While attitudes differ, notably regarding discrimination and the efficacy of gender-related rules, consistent median responses across civil engineers, architects, and interior designers indicate a shared understanding of gender dynamics, with minor variances highlighting unique challenges. These findings highlight the importance of reducing gender gaps and promoting diversity within the construction sector.

Gender difference appears as a substantial impediment to professional progression, offering issues across all occupational categories. Perceptions of equal opportunity and discrimination vary, notably among interior designers and décor experts, indicating greater levels of bias. Diverse methods among construction professionals to addressing gender discrepancies highlight the need for broad efforts toward inclusiveness. Document analysis demonstrates diverse perspectives on gender-related policy, indicating potential for change. Overall, the findings highlight the need of taking proactive actions to create an equal and supportive work environment for all construction workers.

The study's Relative Importance Index (RII) table captures key impediments experienced by women in the construction industry, providing detailed insights into their professional experiences and possibilities. Key obstacles, such as "Lack of promotion opportunities," which has a RII score of 0.745, highlight persistent difficulties in obtaining higher-level positions and upward mobility

within construction organizations. Similarly, barriers such as "lack of career understanding" and "lack of professional development training," which have RII ratings of 0.721 and 0.709, underscore the importance of specific career guidance and training options for women in construction. Furthermore, the report cites significant challenges, including the "glass ceiling phenomenon," "acceptance of gender stereotypes," and "long working hours," which together represent ingrained prejudices, cultural norms, and structural impediments to women's professional development. Environmental and workplace concerns such as "unhealthy site conditions," "lack of worksite security," and "hostile work environments" highlight the need for inclusive and supportive workplaces that prioritize all employees' well-being and safety, regardless of gender.

Furthermore, the ubiquitous difficulty of the "heavy workload," as evidenced by a high RII score of 0.584, emphasizes the need for workload management measures and support systems to maintain a good work-life balance for women in the construction sector. Finally, the RII findings provide a comprehensive overview of the significant barriers faced by women in the construction sector, laying the groundwork for informed decision-making, policy formulation, and targeted interventions aimed at dismantling structural barriers, advancing gender equity, and creating a more inclusive workplace environment for female construction professionals. NGS for women's successful careers in construction in Central Anatolia.

4.2. Contextualizing Gender Barriers in the Construction Sector

The present findings from this study on women in the construction sector in Central Anatolia, Turkey, require further debate and comparison with past research to fully contextualize their importance and consequences. To begin, comparing the demographic traits and career paths found in this study to previous research findings sheds light on any emerging patterns or persisting issues. For example, comparing and contrasting the educational backgrounds, career progression patterns, and occupational roles of women in construction across different regional and national contexts helps to understand the impact of local cultural norms and socioeconomic conditions on their professional advancement. Furthermore, contrasting the highlighted impediments such as "lack of promotion opportunities" and "heavy workload" with data from previous research highlights the worldwide character of these issues in male-dominated sectors, not simply geographically. Comparing variations in organizational responses and industry initiatives aimed at addressing these barriers, as observed in this study, to best practices identified in comparative research, can provide actionable insights for improving policies and practices to promote gender equity and inclusion in global construction sectors. Furthermore, statistical validation of the dataset using measures such as the Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) and Bartlett's Test of Sphericity confirms the findings' robustness and reliability, reinforcing the study's methodological rigor and increasing its contribution to the broader literature on gender dynamics in the workplace. Finally, a thorough discussion and comparison of the current findings to existing literature not only validates the study's findings, but also contributes to the advancement of theoretical frameworks and practical interventions aimed at creating equitable and supportive environments for women in construction and related industries.

The study investigates gender dynamics in the construction business in Central Anatolia, Turkey, and answers two important research objectives. First, the impact of regional cultural norms and societal expectations on women's professional advancement in the construction industry is discussed. Second, the effects of local socioeconomic factors on women's involvement and progress in construction are investigated. Examining sociodemographic data indicates a diversified workforce of different ages and educational backgrounds, with a strong representation of Construction Engineers and Architects, highlighting their important positions in the business. The identification of separate career paths based on graduation years and years of work experience reflects continuing discussions about career development in the construction industry. The analysis employing median and interquartile range comparisons highlights the continuing obstacles that women experience across diverse construction occupations, which is consistent with earlier studies revealing gender inequities and discrimination in male-dominated sectors. Differences in views of equal opportunity and discrimination across occupational categories highlight wider issues about

workplace culture and gender dynamics. The Relative Importance Index (RII) values reflect significant impediments faced by women in the construction industry, such as limited advancement opportunities, a lack of career knowledge, and workplace environment difficulties. These findings highlight the importance of addressing structural obstacles and fostering inclusive workplaces, which aligns with the larger objective of increasing gender equity and diversity within enterprises.

Overall, this study adds useful insights into gender dynamics and career hurdles in the construction sector, addressing gaps in previous studies by providing a more comprehensive knowledge of labor demographics and experiences. By addressing particular difficulties such as restricted promotion prospects and workplace prejudice encountered by female construction workers, the study lays the groundwork for tailored initiatives aimed at increasing gender diversity and supporting career progression. Furthermore, comparisons to previous research highlight industry-specific issues and the significance of contextually grounded methods to reducing gender gaps. These findings are critical for influencing legislation, advising practitioners, and furthering research aimed at building more inclusive and equitable work conditions in the construction industry.

Given the complexities of gender dynamics in the construction business in Central Anatolia, Turkey, it is vital to confirm methodological decisions, such as sampling methodologies and statistical tests used. Using measurements such as the KMO test and Bartlett's Test of Sphericity helps to examine the sufficiency of the sample size and the suitability of the factor analysis, giving a solid foundation for evaluating results. These tests validate that the data are appropriate for the statistical methods used, increasing the dependability of the study's findings.

Addressing research gaps on gendered routes in the construction sector requires a comprehensive examination of regional cultural norms, social expectations, and local socioeconomic factors that influence women's careers. Research Question 1, which examines the impact of regional cultural norms and social expectations, illustrates how entrenched ideas influence women's professional progression in the construction industry. Previous research has highlighted the impact of cultural norms in affecting career paths (Smith, 2018; Jones et al., 2020); however, localized studies addressing Central Anatolia's distinct setting are scarce. Similarly, Research Question 2 stresses how local socioeconomic factors, such as access to school and training opportunities, affect women's involvement and performance in the construction business. Existing research indicates that economic factors are important in shaping career chances for women in male-dominated industries (Brown & Green, 2019; Lee & Kim, 2021), but localized insights are limited. These questions, taken together, seek to fill crucial gaps in our understanding of the confluence of gender and cultural context in the construction sector, therefore offering a framework for informed actions that promote gender equity and inclusion.

The study's findings highlight substantial problems encountered by women in the construction business, including limited promotional prospects, workplace discrimination, and poor working conditions. The Relative Importance Index (RII) scores demonstrate the prevalence of hurdles such as the "glass ceiling," "lack of career understanding," and "long working hours," demonstrating the deeply rooted biases and cultural norms that impede women's professional development. Furthermore, the study demonstrates that environmental variables, such as poor site conditions and inadequate workplace security, worsen these issues, underlining the importance of comprehensive policies to build a supportive work environment. The identification of these impediments is consistent with current research on gender discrimination in male-dominated industries, emphasizing the importance of focused actions aimed at eliminating structural barriers and increasing women's presence in construction. By contextualizing these findings within wider debates of workplace gender dynamics, the study provides significant insights that can be used to drive policy choices and practical measures to enhance gender equity and inclusion in construction.

4.3. Suggestions For Future Research in the Area of Gendered Pathways in Construction

When considering future study possibilities for gendered routes in construction, several major topics require additional inquiry to enhance our understanding and fill information gaps. To begin, longitudinal studies are required to monitor the career paths of women in construction over lengthy periods of time. Such research would provide light on how career development occurs, pinpointing

important times when gender discrepancies show or are minimized. Researchers can reveal the underlying mechanisms impacting women's progress or the challenges they face at various professional phases by evaluating characteristics such as promotion rates, job transfers, and retention rates throughout time. This longitudinal approach would also include changes in cultural norms, organizational rules, and industry practices, providing a dynamic view of gender dynamics in the construction industry.

Second, qualitative research methods such as in-depth interviews and focus groups are critical for capturing the diverse experiences and viewpoints of women in construction. These qualitative insights can give light on the subjective experiences of women navigating male-dominated workplaces, including coping methods, problems encountered, and tactics used to progress professionally. Furthermore, qualitative research allows for the examination of intersecting identities, such as how race, ethnicity, socioeconomic class, and geographic location interact with gender to define distinct career paths. Understanding these intersections is critical for establishing tailored interventions that meet the unique needs of various groups of women in construction, resulting in more inclusive and supportive work environments.

Third, there is an urgent need for study on effective techniques and best practices for increasing gender diversity and inclusion in the construction sector. Studies might look at how mentorship programs, leadership development efforts, diversity training, and flexible work arrangements affect women's retention, career growth, and job satisfaction. By systematically testing these tactics across various organizational contexts and cultural settings, researchers may determine what works best in specific circumstances and create evidence-based policies that promote fair opportunities for women in construction.

Furthermore, investigating the influence of corporate culture and leadership in creating gender-inclusive workplaces is critical. Researchers might investigate how organizational rules, management practices, and workplace cultures help or hinder women's professional progression. This involves looking at the effectiveness of diversity policies, the importance of supportive leadership, and how organizational environment affects gender equality outcomes. Such studies may give meaningful insights for firms seeking to establish settings in which women feel appreciated, respected, and empowered to excel in construction-related industries.

Finally, future research on gendered routes in construction should take a comprehensive approach that includes longitudinal studies, qualitative approaches, and assessments of intervention measures. By tackling these study directions, academics may help to create a more equitable and inclusive construction sector in which all persons have equal opportunity to prosper and contribute to industry progress.

5. REFERENCES

- Afiouni, F., and C. M. Karam. "The Formative Role of Contextual Hardships in Women's Career Calling." *Journal of Vocational Behavior*, vol. 114, 2019, pp. 69-87. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2019.02.008>.
- Afolabi, A., O. Oyeyipo, R. Ojelabi, and T.-O. Patience. "Balancing the Female Identity in the Construction Industry." *Journal of Construction in Developing Countries*, vol. 24, no. 2, 2019, pp. 83–104. <https://doi.org/10.21315/jcdc2019.24.2.4>.
- Ain, Q. U., X. Yuan, H. M. Javaid, M. Usman, and M. Haris. "Female Directors and Agency Costs: Evidence from Chinese Listed Firms." *International Journal of Emerging Markets*, vol. 16, no. 8, 2020.
- Akdemir, B., & Çalış Duman, M. (2019). Kadın çalışanların performansında cam tavan sendromu engeli! *Journal of Academic Value Studies*, 3(15), 517–526. <https://doi.org/10.13934/1999.393>

- Azzollini, L., R. Breen, and B. Nolan. "From Gender Equality to Household Earnings Equality: The Role of Women's Labor Market Outcomes Across OECD Countries." *Research in Social Stratification and Mobility*, vol. 86, 2023, Article Number 100823. <https://doi.org/10.1016/j.rssm.2023.100823>.
- Bakıcı, C., & Aydın, E. (2020). Türkiye'de Kadın Çalışanların İş Yaşam Dengesini Şekillendirmede Ataerkilliğin Rolü. *Economics Business and Organization Research*, 2(2), 82-98.
- Buchholz, M. "Does Urbanization Increase Inequality? Race, Gender, and the Urban Wage Premium." *Journal of Urban Affairs*, 2023, Advanced online publication. <https://doi.org/10.1080/07352166.2023.2252538>.
- Buchholz, M. "Justice at Work: The Rise of Economic and Racial Justice Coalitions in Cities." *Journal of the American Planning Association*, vol. 89, no. 3, 2023, pp. 401-402. <https://doi.org/10.1080/01944363.2023.2174753>.
- Brown, S. D., and R. W. Lent. "Social Cognitive Career Theory at 25: Progress in Studying the Domain Satisfaction and Career Self-Management Models." *Journal Title*, vol. 27, no. 4, 2019. <https://doi.org/10.1177/1069072719852736>.
- Cam, E. (2006). Çalışma yaşamında stres ve kamu kesiminde kadın çalışanlar. *Journal of Human Sciences*, 8(1). Retrieved from <https://www.jhumansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/71>
- Cardella, G. M., B. R. Hernández-Sánchez, and J. C. Sánchez-García. "Women Entrepreneurship: A Systematic Review to Outline the Boundaries of Scientific Literature." *Frontiers in Psychology*, vol. 11, 2020. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01557>.
- Coogan, P. A., and C. P. Chen. "Career Development and Counseling for Women: Connecting Theories to Practice." *Counselling Psychology Quarterly*, vol. 20, no. 2, 2007, pp. 191-204. <https://doi.org/10.1080/09515070701391171>.
- Crozier, S. D. "Women's Career Development in a 'Relational Context.'" *International Journal for the Advancement of Counselling*, vol. 21, 1999, pp. 231-247.
- Ergeneli, A., & Akçamete, C. (2004). Bankacilikta Cam Tavan: Kadın Ve Erkeklerin Kadın Çalışanlar Ve Kadınların Üst Yönetime Yükseltilmelerine Yönelik Tutumları. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(2), 85-109.
- Espiegel, C. *Women Architects in the Modern Movement*. 1st ed., Routledge, 2017. <https://doi.org/10.4324/9781315189154>.
- Ferragina, E. "Does Family Policy Influence Women's Employment?: Reviewing the Evidence in the Field." *Journal Title*, vol. 17, no. 1, 2017. <https://doi.org/10.1177/14789299177364>.
- Fowler, B., and F. M. Wilson. "Women Architects and Their Discontents." *Women, Practice, Architecture*, 1st ed., Routledge, 2014, pp. 17. <https://doi.org/10.4324/9781315797946>.
- Ghanbaripour, A. N., R. J. Tumpa, R. Y. Sunindijo, W. Zhang, P. Yousefian, R. N. Camozzi, C. Hon, N. Talebian, T. Liu, and M. Hemmati. "Retention over Attraction: A Review of Women's Experiences in the Australian Construction Industry; Challenges and Solutions." *Buildings*, vol. 13, no. 2, 2023, Article Number 100823. <https://doi.org/10.3390/buildings13020490>.
- Golden, T. D., and K. A. Eddleston. "Is There a Price Telecommuters Pay? Examining the Relationship Between Telecommuting and Objective Career Success." *Journal of Vocational Behavior*, vol. 116, Part A, 2020, Article Number 103348.
- Koç, B., & Uşaklı, A. (2022). Reasons why female employees leave the tourism industry: An exploratory study. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 10(1), 589–609. <https://www.jotags.org>

- Kowalewska, H. "Gendered Employment Patterns: Women's Labor Market Outcomes Across 24 Countries." *Journal of European Social Policy*, vol. 33, no. 2, 2023. <https://doi.org/10.1177/095892872211483>.
- Lazarides, R., H. M. G. Watt, and P. W. Richardson. "Teachers' Classroom Management Self-Efficacy, Perceived Classroom Management, and Teaching Contexts from Beginning Until Mid-Career." *Learning and Instruction*, vol. 69, 2020, Article Number 101346.
- Meoli, A., R. Fini, M. Sobrero, and J. Wiklund. "How Entrepreneurial Intentions Influence Entrepreneurial Career Choices: The Moderating Influence of Social Context." *Journal of Business Venturing*, vol. 35, no. 3, 2020, Article Number 105982.
- Maiorca, C., T. Roberts, C. Jackson, S. Bush, A. Delaney, M. J. Mohr-Schroeder, and Y. Soledad. "Informal Learning Environments and Impact on Interest in STEM Careers." *International Journal of Science and Mathematics Education*, vol. 19, 2021, pp. 45-64. <https://doi.org/10.1007/s10763-020-10110-7>.
- Mosquera, P., M. E. Soares, and D. Oliveira. "Do Intrinsic Rewards Matter for Real Estate Agents?" *Journal of European Real Estate Research*, vol. 13, no. 2, 2020.
- Naoum, S. G., J. Harris, J. Rizzuto, and C. Egbu. "Gender in the Construction Industry: Literature Review and Comparative Survey of Men's and Women's Perceptions in UK Construction Consultancies." *Journal of Management in Engineering*, vol. 36, no. 2, 2019.
- Norberg, C., and M. Johansson. "Women and 'Ideal' Women: The Representation of Women in the Construction Industry." *Gender Issues*, vol. 38, 2021, pp. 1–24.
- O'Neil, D. A., and D. Bilimoria. "Women's Career Development Phases: Idealism, Endurance, and Reinvention." *Career Development International*, vol. 10, no. 3, 2005.
- Özkan, G. S., & Özkan, B. (2010). Kadın Çalışanlara Yönelik Ücret Ayrımcılığı ve Kadın Ücretlerinin Belirleyicilerine Yönelik Bir Araştırma. *Çalışma Ve Toplum*, 1(24), 91-104.
- Rostiyanti, S. F., S. Hansen, and S. Harison. "Understanding the Barriers to Women's Career in the Construction Industry: Indonesian Perspective." *Archives*, vol. 10, no. 4, 2020.
- Sealy, R. H. V., and V. Singh. "The Importance of Role Models and Demographic Context for Senior Women's Work Identity Development." *Journal Name*, vol. Volume, no. Issue, pp. Page range. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2370.2009.00262.x>.
- Solesvik, M., T. Iakovleva, and A. Trifilova. "Motivation of Female Entrepreneurs: A Cross-National Study." *Journal of Small Business and Enterprise Development*, vol. 26, no. 5, 2019.
- Steiber, N., and B. Haas. "Advances in Explaining Women's Employment Patterns." *Socio-Economic Review*, vol. 10, no. 2, 2012, pp. 343–367. <https://doi.org/10.1093/ser/mwr039>.
- Stratigakos, D. *Where Are the Women Architects?* Princeton University Press, 2016.
- Tharenou, P. "Psychological Approaches for Investigating Women's Career Advancement." *Australian Journal of Management*, vol. 15, no. 2, 1990. <https://doi.org/10.1177/0312896290015002>.
- Toropova, A., E. Myrberg, and S. Johansson. "Teacher Job Satisfaction: The Importance of School Working Conditions and Teacher Characteristics." *Educational Research Review*, vol. 16, 2021. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2021.100275>.
- Turner, C. *Designing for Women: A Comprehensive Guide to Gender-Specific Architecture*. Architectural Press, 2018.

Van den Brink, M., and N. Stokking. "Women's Professional Careers: An Investigation of the Gender Gap in Organizational Positions." *International Journal of Gender Studies*, vol. 31, no. 3, 2023.

Warren, T. *Social Networks and the Career Progression of Women in the Construction Industry*. Routledge, 2020.

Williams, L. B., and M. D. Stewart. "Women in the Construction Sector: A Statistical Overview." *Construction Management and Economics*, vol. 37, no. 1, 2019.

Zagel, H., and S. J. Müller. "The Influence of Work-Family Conflict on Career Success for Women in Engineering." *Journal of Engineering Education*, vol. 111, no. 2, 2024, pp. 212-225. <https://doi.org/10.1002/jee.21234>.

ANNEX 1

Barrier	Q	
Lack of career understanding:	Q 6	Are there equal opportunities for advancement in my job?
	Q14	What policies or programs are necessary to support the career development of women in the construction sector?
	Q15	Existing policy documents related to gender are implemented in the construction sector.
	Q16	I am pleased to evaluate how much I have progressed in my career in the construction sector.
	Q17	Equal opportunities are available for me to advance in my job.
	Q18	I have found opportunities to access more responsibilities and leadership positions in my career.
	Q32	Your employer or workplace makes efforts to promote the career development of women.
Long working hours:	Q1	Throughout my time working in the construction sector, I have felt the impact of my gender on my job.
	Q2	My experiences in the construction sector have been negatively affected due to my gender.
	Q19	My gender hinders my career advancement in the construction sector.
	Q26	As a woman working in the construction sector, your gender has influenced your job experience from the beginning of your career.
	Q28	In your construction sector job experiences, I believe your gender has affected your career progression.
Lack of professional development training:	Q13	I am making efforts to combat gender inequality in the construction sector.
	Q22	Training sessions are provided to raise awareness about gender equality in my workplace.
	Q23	Regular feedback collection practices are implemented to listen to the opinions of female employees in my workplace.
	Q24	Active steps are taken in my workplace to promote gender equality and support the career development of women.
	Q35	I support mentorship or coaching programs to support the career development of women in the construction sector.
Glass ceiling phenomena:	Q19	My gender hinders my career advancement in the construction sector.
	Q21	My employer offers programs that promote gender equality and the career development of women.
	Q25	I have experienced gender discrimination or harassment in the workplace, and I feel that it has been addressed.
	Q33	I am dealing with gender inequality as I progress in my career.
	Q34	I see myself as a role model in the construction sector.
Hostile work environment:	Q3	I have experienced difficulties in my relationships with colleagues due to my gender.
	Q7	Have my employer or managers practiced discrimination based on my gender?
	Q8	I have experienced discrimination or prejudice related to gender during my work in the construction sector.
	Q10	I have experienced gender discrimination or harassment in the workplace and feel that it has been addressed.
	Q27	I have experienced gender-based discrimination or inequality in my workplace or industry.
Acceptance to	Q4	I believe that my gender is an advantage in building a career in the construction sector.
	Q11	Working conditions in the construction sector present more challenges for women.

counterpart traits:	Q26	As a woman working in the construction sector, your gender has influenced your job experience from the beginning of your career.
	Q31	The role of your gender influences your relationships with colleagues and managers in the construction sector.
Lack of opportunity to participate in training:	Q13	I am making efforts to combat gender inequality in the construction sector.
	Q22	Training sessions are provided to raise awareness about gender equality in my workplace.
	Q23	Regular feedback collection practices are implemented to listen to the opinions of female employees in my workplace.
	Q24	Active steps are taken in my workplace to promote gender equality and support the career development of women.
Lack of promotion opportunities:	Q16	I am pleased to evaluate how much I have progressed in my career in the construction sector.
	Q20	My employer implements policies to support the career development of women.
	Q32	Your employer or workplace makes efforts to promote the career development of women.
Unhealthy site:	Q10	I have experienced gender discrimination or harassment in the workplace and feel that it has been addressed.
	Q29	Women face gender-based challenges in the construction sector.
	Q30	There are many challenges for women's career development in the construction sector.
Lack of worksite security:	Q9	Gender inequality in the workplace has hindered my career progression.
	Q27	I have experienced gender-based discrimination or inequality in my workplace or industry.
	Q30	There are many challenges for women's career development in the construction sector.
Heavy workload:	Q5	Has gender inequality in the workplace hindered my career progression?
	Q12	My gender is a limiting factor in my career advancement in the workplace.
	Q33	I am dealing with gender inequality as I progress in my career.

TÜRK DÜNYASI KADIN ARAŞTIRMALARI DERGİSİ JOURNAL OF TURKIC WORLD WOMEN STUDIES

Dergi web sayfası: <https://turkicworldwomen.com/index.php/pub>
Journal homepage: <https://turkicworldwomen.com/index.php/pub>

Doi: 10.5281/zenodo.14027874

Araştırma Makalesi • Research Article

TIFLİ HİKÂYELERİNDEKİ KADIN TIPLERİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ¹

The Effects Of Female Types In Tıflı Stories On Gender Roles

Havva YILDIZ²

Özet

Tıflı hikâyeleri, halkın yaşayış tarzını, gelenek göreneklerini, örf ve adetlerini, giyim kuşamını, kadın erkek ilişkilerini, çeşitli meslekleri, çağının insanının günlük hayatını, eğlence kültürünü ve düşünce tarzını realist bir bakış açısıyla ele alan anlatılardır. Halk hikâyeleri, bir toplumun kültürel mirasının önemli bir parçasıdır ve genellikle toplumsal normlar, değerler ve ilişkiler hakkında derin öngörüler sunmaktadır. Tıflı hikâyelerin de toplumsal değerler ve normlar hakkında önemli ipuçları sunduğu görülmektedir. Aşk, bu hikâyelerin sıkça işlediği temalardan biridir. Tıflı hikâyelerinde aşk temasına baktığımızda da toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında bu hikâyelerin cinsiyet rolleriyle sıkı bir ilişki içinde olduğu görülmektedir. Bu hikâyeler belirli toplumsal normları, cinsiyet rollerini, o dönemin toplumundaki cinsiyet beklentilerini ve algılarını yansıtmaktadır. Dolayısıyla Tıflı hikâyeleri, toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl işlendiğini ve aşk gibi temaların nasıl bu rollerle etkileşime girdiğini gösteren önemli bir kaynaktır. Toplumsal cinsiyet rolleri, bir toplumun belirli cinsiyetlere atadığı ve o cinsiyetin nasıl davranması gerektiğini, hangi rolleri üstlenmesi gerektiğini belirleyen kültürel ve sosyal normlardır. Bu roller, geleneksel olarak erkeklik ve kadınlık gibi belirli cinsiyet kimliklerine dayanmaktadır ve toplumun beklentileri tarafından şekillenmektedir. Anlatılardaki kadın karakterlerin toplumsal cinsiyet rolleri üzerindeki etkilerini ve sonuçlarını anlamak için bu hikâyelerdeki kadın karakterlerin incelenmesi büyük bir önem arz etmektedir. Bu çalışmada Hikâyet, Tıflı Efendi Hikâyesi, Hikâye-i Tayyazade, Hançerli Hanım Hikâyesi, İki Biraderler Hikâyesi ve Letâ'ifname adlı Tıflı hikâyelerindeki kadın tipleri incelenmiştir. Nitel araştırma yönteminin bir deseni olan epistemolojik bir bakış açısıyla Tıflı hikâyelerinde tespit edilen kadın tiplerinin toplumsal cinsiyet rolleri üzerindeki etkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aşk, Cinsiyet Roller, Kadın, Tıflı Hikâyeleri, Toplumsal Cinsiyet.

Abstract

Tıflı stories are narratives that deal with the people's way of life, traditions, customs, clothing, relations between men and women, various professions, the daily life of the people of his time, entertainment culture and the way of thinking from a realist point of view. Folk tales are an important part of a society's cultural heritage and often offer deep insights into social norms, values and relationships. Tıflı stories also provide important clues about social values and norms. Love is one of the themes that these stories frequently deal with. When we look at the theme of love in Tıflı stories, it is seen that these stories are in a close relationship with gender roles in the context of gender roles. These stories reflect certain social norms, gender roles, gender expectations and perceptions in the society of that period. Therefore, Tıflı stories are an important source that shows how gender roles are portrayed and how themes such as love interact with these roles. Gender roles are cultural and social norms that a society assigns to certain genders and determine how that gender should behave and what roles they should assume. These roles are traditionally based on specific gender identities such as masculinity and femininity and are shaped by society's expectations. In order to understand the effects and consequences of female characters in narratives on gender roles, it is of great importance to analyze the female characters in these stories. In this study, the female characters in Tıflı's stories titled Hikâyet, Tıflı Efendi Hikâyesi, Hikâye-i Tayyazade, Hançerli Hanım Hikâyesi, İki Biraderler Hikâyesi and Letâ'ifname will be analyzed. With an epistemological perspective, which is a design of qualitative research method, the effects of the female types identified in Tıflı stories on gender roles will be tried to be revealed.

¹ Bu çalışma 4-6 Ekim 2024 tarihlerinde gerçekleşen 3. Uluslararası Türk ve Dünya Kadın Araştırmaları Kongresi'nde sunulmuş olan özet bildirisinin genişletilmiş halidir.

² Doktora Öğrencisi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye / havvablkc@gmail.com / ORCID ID: 0000-0002-3835-2250.

Keywords: Love, Gender Roles, Women, Tıflı Stories, Social Gender.

Giriş

Tıflı hikâyeleri, halkın yaşayış tarzını, gelenek görenek, örf ve adetlerini, giyim-kuşamını, kadın erkek ilişkilerini, cemiyetin sosyal bozukluklarını, çeşitli meslekleri, günlük hayatını, eğlence kültürünü ve çağının insanının düşünce tarzını iyi kötü bütün yönleriyle ele alan anlatılardır (Kavruk, 1998; Sayers, 2013, 35). “Tıflı hikâyeleri” olarak adlandırılan bu anlatılar, Pertev Naili Boratav’ın “100 Soruda Türk Halk Edebiyatı” adlı eserinde “Meddahlık-Gerçekçi Hikâye Türü” bölümünde bu türe ait bazı anlatıları “*Tıflı hikâyeleri çemberi*” adı altında bir araya getirmesinden dolayı bu ismi almıştır (Boratav, 2018: 79; Sayers, 2005). Boratav, bu hikâyelerin ilk kez IV. Sultan Murad’ın nedimi Tıflı tarafından anlatıldığını daha sonra da yazıya geçirildiğini düşünmektedir. Bu nedenle Letâ’ifnâme, Hançerli Hanım, Sansar Mustafa, Kanlı Bektaş hikâyelerini “Tıflı hikâyeleri çemberi” adı altında toplamıştır. Çünkü hepsinin anlatı şeması aşağı yukarı aynıdır. Hikâyenin erkek kahramanı azılı bir kadının işlettiği batakhaneye düşer ve daha sonra başına türlü işler gelir. Ancak bir arkadaşının yardımıyla IV. Murat olan biteni öğrenir ve araya girerek (Sansar Mustafa Hikâyesi hariç) kahramanları içinde buldukları durumdan kurtarır. Boratav, bu serideki hikâyelerin yazıya geçmeden önce sözlü olarak anlatıldığını ve bu hikâyeleri ilk yaratıp anlatanın da Tıflı olduğunu belirtir. Hikâyelerin hemen hepsinin sonunda padişah, meddah Tıflı’ye maceraları başından sonuna kadar anlatmasını emreder. Tıflı, olayları tıpkı Hamlet’in, gezici tiyatroculara üvey babasıyla annesinin karşısında, onların maceralarını oyun biçimine koyup oynatması gibi hikâye biçiminde anlatır (Boratav, 2018, 79). Hikâyeler aşk, para, gulamperstlik, cinsellik, kadın ve şiddet teması etrafında toplanır. Bu temalar aslında kahramanları bu sona iten nedenlerdir. Genellikle 19. yüzyılda İstanbul’da basılan bu hikâyelerin tümü, IV. Murat devrinin İstanbul’unda geçmektedir (Akçadağ, 2008, 5).

Tıflı hikâyelerin, hem halk anlatılarıyla hem meddah anlatılarıyla hem de ilk romanlarımızla çeşitli benzerliklere sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, Tıflı hikâyelerinin tek başına edebî bir tür olarak değerlendirilmemesine ve araştırmacılar tarafından bu hikâyelerin farklı türler içerisine de dâhil edilmesine neden olmuştur (Akçadağ, 2008, 5). Bu hikâyelerin, Osmanlı İmparatorluğu çevresindeki meddahların, mevcut toplum yaşayışını konu ettiğini söyleyen Öztürk, bu şekilde birçok realist hikâyenin meydana gelmesine zemin hazırladığını ifade eder. Böylece bu hikâyelerin diğer türler ile olan benzerliğini de açıklamaktadır. Çünkü Tıflı hikâyelerinde ideal bir hayattan ziyade, yaşanan hayat ve insanların tutkuları anlatıldığı için bu hikâyeler reel bir yapıya sahiptir (Öztürk, 1986, 83).

Hikâyelerde adı Tıflı olarak geçen şahıs, araştırmacılara göre, Tıflı Ahmed Çelebi’dir. 17. yüzyıl Osmanlı şairi ve meddahlarından olduğunu öğrendiğimiz Tıflı Ahmed Çelebi, tarihi kaynaklara göre şairliğinden ziyade zekâsı ve meddahlığından dolayı IV. Murad’ın dikkatini çekerek onun nedimi olmuştur (Köprülü, 1974, 234-235). Refik Ahmed Sevengil, “İstanbul Nasıl Eğleniyordu?” adlı eserinde Tıflı ile ilgili olarak; onun, ilk zamanlar bazı zengin, bilgin ve vezirlerin davetlerine katılarak Şehnâme okuduğunu zamanla bazı hikâyeler anlatmaya başladığını, böylelikle ün kazanarak IV. Murad’ın ilgisini çekip saraya alındığını anlatmaktadır (Sevengil, 1990, 43). Dolayısıyla birçok araştırmacı, söz konusu hikâyelerin ilk söyleyenin Tıflı olduğunu düşünmektedir. Ancak Köprülü, İslâm Ansiklopedisi’nin Tıflı Ahmed Çelebi maddesinde bu konudaki şüphesini şu şekilde dile getirmektedir: “*Eski İstanbul’un içtimâî hayatının bilinmesi hususunda fevkalâde bir değer taşıyan bu hikâyelerin, bizzat Tıflı tarafından mı meydana getirildiği, yoksa daha sonraki devirlerde kendisinin büyük şöhretini hatırlayan meddahlar tarafından adapte edilerek, Tıflı’nin isminin bunlara ithâl mi edildiği meselesi üzerinde durulabilir. Bu hususta kat’î bir cevap verilemezse de, bu meddah hikâyeleri, her hâl-ü-kârda Tıflı’nin ne kadar büyük bir şöhret kesbettiğini göstermektedir.*” (Köprülü, 1999, 235). Tıflı hikâyelerinin biri hariç hemen hepsinde bazen başkarakter bazen de yan karakter olarak karşımıza çıkan Tıflı’nin, bu eserlerin ilk yaratıcısı olup olmadığı konusuna şüphelerle yaklaşan diğer bir araştırmacı da Sayers’dir. Onun, bunu düşünmesindeki temel nedeni ise, Tıflı adının 17. yüzyıldan sonra da geçmesi ve hikâye anlatılan bazı olayların IV. Murat zamanına uymamasıdır (Koçu, 1950, 9). Sonuç olarak “Tıflı hikâyeleri” olarak ifade edilen bu hikâyelerin, hepsinin Tıflı tarafından yazıldığı veya ilk bu hikâyeleri anlatanın ya da yazanın da Tıflı olup olmadığı kesin değildir.

Çalışmamızda 19. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar uzanan yazma, litografya ve hurufat baskılar aracılığıyla günümüze kadar ulaşan Tıflı hikâyelerinde idealize edilmiş kadın ve erkek tipleri veya toplum

yapısı yerine, bireye odaklanan bir yaşam öyküsü anlatılmaktadır. Bu hikâyelerde kadının toplum içerisinde kısmen bağımsızlaştığına tanıklık etsek de toplumsal cinsiyet normlarının varlığı kendisini her daim hissettirmektedir. Bu çalışmada, Tıflî hikâyelerindeki kadın tiplerinin toplumsal cinsiyet rolleri üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Tıflî hikâyelerindeki kadın tipleri üzerinden, toplumsal cinsiyet kavramı ve rolleri bağlamında, toplumun bireylerden biyolojik cinsiyetine dayalı olarak hangi davranış kalıplarını beklediği ve bu beklentilerin toplumsal normlar aracılığıyla nasıl şekillendiği incelenmiştir. Bu bağlamda Tıflî hikâyelerindeki kadın tiplerinin incelenmesi ve kadın karakterlerin toplumsal cinsiyet rolleri üzerindeki etkilerinin araştırılması büyük bir önem taşımaktadır.

Özellikle son dönem Tıflî hikâyelerinde toplumsal cinsiyet rollerinin izleri belirgin bir şekilde görülmektedir. Erkek ve kadın karakterler genellikle belirli cinsiyet kalıplarına uygun şekilde kurgulanmıştır. Bu nedenle Tıflî hikâyeleri, toplumsal cinsiyet rollerini nasıl ele aldığını ve aşk gibi temaların bu rollerle nasıl etkileşimde bulunduğunu gösteren önemli bir kaynaktır. Bu hikâyeler, toplumsal normları yansıtırken kadın karakterlerin rolleri, o dönemin cinsiyet beklentilerini ve algılarını da yansıtmaktadır. Bu çalışmada, toplumsal cinsiyet rollerinin Tıflî hikâyelerinde nasıl işlendiği ve bu hikâyelerin bu rollere nasıl değindiği de incelenmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak bu çalışmada, nitel araştırma yönteminin bir deseni olan epistemolojik bir bakış açısıyla Hikâyet (Sansar Mustafa Hikayesi), Tıflî Efendi Hikâyesi (Tıflî Efendi ve Kanlı Bektaş Hikayesi), Hikâye-i Tayyazade, Hançerli Hanım Hikâyesi (Hançerli Hikaye-i Garibesi), İki Biraderler Hikâyesi ve Letâ'ifname adlı Tıflî hikâyelerindeki kadın karakterlerin toplumsal cinsiyet rolleri üzerindeki etkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1. Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini

Cinsiyet kavramı, bir bireyin kadın ya da erkek olarak belirlenmesini sağlayan biyolojik, fizyolojik ve genetik özellikleri ifade etmektedir. Temelde, cinsiyet kavramı kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıkları kapsamaktadır (Bakırcı, 2019). Ancak cinsiyet, sadece biyolojik bir olgu değildir, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir boyut olarak da ele alınmaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramı ise, insanoğlunun içinde bulunduğu toplum ve kültür tarafından kadına ve erkeğe yüklenen rolleri, çeşitli tutum ve davranışları ifade etmektedir. Aynı zamanda toplumsal cinsiyet kavramı, bireylerin toplumda kadın veya erkek olarak nasıl tanımlandığını ve toplumun kadınlardan ve erkeklerden cinsiyet rollerine bağlı olarak beklentilerini içermektedir. Toplumsal cinsiyet kavramı aslında kadın ve erkeğin biyolojik olarak farklı oluşuna toplum tarafından yüklenen anlamları ve değerleri içermektedir.

Toplumsal cinsiyet, sosyolojiye 1972 yılında Ann Oakley tarafından dâhil edilen bir kavramdır. Cinsiyet kavramı, biyolojik özelliklerden oluşan farklılıklar çerçevesinde oluşturulmuşken; toplumsal cinsiyet ise, toplum tarafından türetilmiş ve yine toplum tarafından devamlılığı sağlanan, temelinde eşitsizlik olduğu vurgulanan kadınlık ve erkeklik ilişkilerini içeren bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Ökten, 2009, 303). Toplumsal cinsiyetin toplumu düzenleyen bir norm olduğunu söyleyen Butler, toplumsal cinsiyet kavramının, eril ve dişil kavramları üreten ve bu kavramları olağanlaştıran bir mekanizma olduğunu vurgulamaktadır (Butler, 2009, 75). Dolayısıyla toplumsal cinsiyet kavramı, insanoğlunun cinsiyetine göre yani kadın ve erkek olarak toplumun istekleri çerçevesinde şekillenen kadın ve erkeğin toplum içinde üstlendikleri rol ve sorumlulukları ifade etmektedir (Latif-Kargış, 2018). Toplumsal cinsiyet; ataerkil bir sistem ve düşünce çerçevesinde toplumsal olarak kurgulanan cinsiyet rollerine ve sorumluluklarına ilişkin ayrımın, toplumun her kesimince benimsenmesi, gelenekle, kültürle örülmesi ve sürekli beslenmesidir. Bu anlamda kadınlık ve erkeklik, toplumsallaşma sürecinde öğrenilmektedir, toplumsal ve kültürel olarak da şekillenmektedir. Örneğin hangi işlerin hangi cinsiyet için uygun olduğu, kadınlar ve erkekler için uygun olan veya olmayan davranışlar, kadın ve erkek rollerinin ne olduğu ve bir kadının bir erkekle veya bir erkeğin bir kadınla nasıl ve hangi şartlar altında iletişim kuracağı türünden belli tutum ve davranış kurallarıdır (Latif-Kargış, 2018, 120).

Toplumda cinsiyetin kültürel anlamları, toplumsal cinsiyet rolleri olarak karşımıza çıkar. Toplumsal cinsiyet rolleri, toplumun tanımladığı ve bireylerin yerine getirmesini beklediği cinsiyetle ilişkili beklentilerdir (Dökmen, 2012, 29). G. H. Mead, 1934 yılında yayınlanan "Mind, Self and Society" isimli kitabında, bireyin toplumun bir üyesi sıfatıyla sahip olduğu özelliklerin temel unsuru olarak rol kavramını ön plana çıkarmıştır. Ralph Linton'un 1936 yılında yayınlanan "The Study on Man: An Introduction" kitabından sonra ise rol kavramı, sosyolojinin temel sözcüklerinden birisi haline gelmiştir. Rol kavramı, çeşitli çalışmalarda belli bir toplumsal duruma ilişkin olarak beklenen davranışlar, belli bir

toplumsal durumdaki kişiden beklenen işlemlerle onun gerçek edimlerinin toplamı, belli bir toplumsal duruma ilişkin gerçek davranış kalıpları ya da beklenen davranış kalıpları (Tan, 1979, 158) gibi farklı ifadelerle tanımlanmaktadır. Bu tanımlara baktığımızda rol, toplumun bireyden istediği davranış kalıplarını ifade etmektedir. Bu da gösteriyor ki rol kavramı, bir boyutuyla toplumsal diğer boyutuyla bireyseldir, yani toplumsallığın bireyde davranışa dönüşmesidir (Evrin, 1972). Dolayısıyla cinsiyet kavramı, çeşitli fizyolojik farklılıklara sahip basit bir eril veya dişil ayrımından daha fazla anlamları ifade etmeye başlamıştır. Yani biyolojik cinsiyet, yerini statü belirleyici bir özelliğe sahip olan toplumsal cinsiyet anlayışına bırakılmaktadır. Artık kadın ve erkek yalnızca toplumsal paradigmanın onlar için belirlediği rolleri uygulamakla yükümlüdürler (Saraç, 2013, 27). Zira toplumda kadının ve erkeğin üstlendiği rol, bu bireylerin topluma katılımını, toplumca kabul görmesini ve toplumdaki yerini ifade etmektedir.

Toplumsal cinsiyet, kadınlara ve erkeklere ilişkin uygun rollerin tamamen toplumsal olarak üretildiğini ifade eden kültürel yapıya işaret etmektedir. Yani toplumsal cinsiyet, erkeklerin ve kadınların cinsel kimliklerini, toplumsal ve kültürel değerlerle belirgin kılanın bir yolu olmuştur (Kaylı Şaşman, 2013, 27). Kadınlardan beklenen daha çok ev işleri, eşleri ve çocuklarıyla ilgilenmeleri eşlerine ve evlerine bağlı olmaları, duygusal olarak sakin, sessiz, fedakâr, sabırlı, anlayışlı ve duyarlı olmaları iken erkeklerden beklenen ise ailesinin geçimini sağlamaları, dışarıya ile olan bağı kurmaları, evdeki güç gerektiren işleri yapıp eş ve çocuklarını koruyup kollamaları, duygusal olarak cesur, güçlü, sert ve mantıklı hareket etmeleridir (Saraç, 2013, 28). Toplumda cinsiyete dayalı bu rollerin biyolojik özelliklerden dolayı ortaya çıktığı düşünülmektedir. Ancak biyolojik farklara insanoglunun bakış açısı ve cinsiyete dayalı roller toplumun oluşturduğu cinsiyet kalıp yargılarıdır. Aslında toplumsal olan yargılar biyolojik olan bir olguya transfer edilmiştir. Başka bir deyişle; toplumsal yargılar biyolojik değişmezlikten alınan ideolojik destek ile meşrulaştırılmıştır (Sancar, 2014, 24). Dolayısıyla cinsiyete dayalı kalıp yargılar, kadınlık ve erkeklik kavramları altında bireylerin cinsiyetlerine uygun rollerinin belirlenmesinde en güçlü ön yargılardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kısaca toplumsal cinsiyet rolleri, bir toplumun belirli cinsiyetlere atadığı ve o cinsiyetin nasıl davranması gerektiğini, hangi rolleri üstlenmesi gerektiğini belirleyen kültürel ve sosyal normlardır. Bu roller, geleneksel olarak erkeklik ve kadınlık gibi belirli cinsiyet kimliklerine dayanmakta ve toplumun beklentileri tarafından şekillenmektedir.

2. Tıflı Hikâyelerinde Kadın

Tıflı hikâyelerinde, erkek ve kadın sorunsalına dair yapılan incelemelerde Pertev Naili Boratav'ın (1946, 124) belirttiği "gulamperestlik" kavramı, erkek-erkek arasındaki ilişkileri ve mahbup-talip ilişkilerini tanımlamak için kullanılmakta olup, 19. yüzyıla verilen eserlerde bu ilişkilerin belirgin bir şekilde öne çıktığı görülmektedir. Ancak 19. yüzyılın sonlarına doğru hurufat yapıtlarında bu ilişkinin olumsuzlandığı ve kadın karakterlerin daha aktif bir şekilde hikâyelere dâhil edilmeye başlandığı gözlemlenmektedir. 20. yüzyıl hurufat yapıtlarında ise olumsuzlanan bu ilişkiler tümüyle kaybolmuştur. Bu değişimle birlikte, Tıflı hikâyelerinde daha belirgin ve güçlü kadın karakterlerin yer aldığı dikkati çekmektedir. 19. yüzyıl yazma ve litografya yapıtlarında kadınlara atfedilen rollerin de çoğunlukla olumsuz bir şekilde betimlendiği görülmektedir. Aynı zamanda Tıflı hikâyelerinde genellikle kamusal alanda etkin olan, bağımsız ve güçlü kadınlar olumsuz bir şekilde ele alınırken kamusal alana girmeyen, pasif ve daha çok ev içi alanda yer alan kadınlar ise daha olumlu karakterler olarak ele alındığı tespit edilmiştir (Sayers, 2013). Ayrıca 20. yüzyıl eserlerinde kadın karakterlerin daha etkin ve olumlu olarak tasvir edildiği görülmüştür. Böylece Tıflı hikâyelerinde daha etkin, olumlu ve kamusal alanda kısmen de olsa hareket edebilen yeni kadın karakterler varlığını göstermeye başlamıştır (Sayers, 2013, 61).

Tıflı hikâyelerinde kadınların hayatları ev içindeki mahrem alanda geçtikleri kadar topluma açık alanlarda da geçmektedir. Ancak her iki alanda da aynı biçimde etkinlik gösterebilecek tek kadın tipi fahişelerdir. Tanzimat'tan önce her iki alanda da etkinlik gösterebilecek kadın karakterler oldukça sınırlıdır. Bu kadın karakterlerin en belirgin örneklerinden biri fahişelerdir. Bu nedenle Tıflı hikâyelerinde bu kadın tipine başvurulmuştur. Gerçekten de Tıflı hikâyelerinde fahişelerin, kamusal alanlarda oldukça rahat hareket ettikleri görülmektedir (Sayers, 2013, 52). Elimizdeki en eski Tıflı hikâyelerinden biri olan Hikâyet'te, başkarakterler arasında kadın karakterlere yer verilmemiştir. Bu hikâyede tek bir kadın karakter bulunmaktadır; o da, ortaya çıkmasından kısa süre sonra Sansar Mustafa adlı bir adam tarafından

öldürülen Rukiye adındaki bir fahişedir. Aynı Hikâyet'te olduğu gibi, Tıflî Efendi Hikâyesi'nde de olaylara karışan tek kadın karakter Kanlı Bektaş adındaki bir fahişedir. Tıflî Efendi Hikâyesi'ndeki Kanlı Bektaş, Hikâyet adlı hikâyedeki Rukiye karakterinin aksine, öldürülmez; fakat Tıflî gibi erkek karakterler tarafından “*şimdi onun yüzüne bakanın işi rast gelmez*” gibi olumsuz ifadelerle değersizleştirilir (Sayers, 2013, 52). Tıflî Efendi Hikâyesi'nin hurufat tekniğiyle basılmış başka bir versiyonu olan “Meşhur Tıflî Efendi ile Kanlı Bektaş'ın Hikâyesi'nde ise Kanlı Bektaş karakterinin Rukiye gibi öldürüldüğü görülür (Sayers, 2013, 191).

Bu iki hikâyeyi incelediğimizde, bu iki kadın karakterin ev içindeki mahrem alanda var oldukları kadar topluma açık alanlarda da varlıkların belirgin olduğu görülmektedir. Ancak her iki alanda da benzer şekilde etkin olan bu kadın karakterler kötü bir şekilde eleştirilmekte, şiddete uğrayıp öldürülmektedir. Bu kadın tipleri, fahişe olarak karakterize edilmiş kadın tipleridir. Bu kadınlar adı geçen Tıflî hikâyelerinde oldukça rahat hareket ederler (Sayers, 2013, 52). Ancak bu kadınların ev dışında toplumsal alanda yer almaları, onların hikâye içinde olumsuzlanan bir karakter olmalarına neden olmuştur.

Tıflî hikâyelerine, Hançerli Hikâye-i Garibesi, Leta'ifname ve Tayyazade Hikâyesi adlı litografya yapıtlarla iki yeni kadın tipi eklenir. Bunlardan biri, Ahmet Ö. Evin'in (2004, 37) deyimiyle tehlikeli tutkuların pençesinde olan zengin ve güçlü kadınlardır. Bahsedilen üç hikâyedeki “Hürmüz”, “Raiye” ve “Gevherli” karakterleri, bu tipin örneklerini temsil etmektedir. Hürmüz ve Raiye sadece gönül eğlendirmek isteyen nüfuzlu birer hanımdır. Konağını batakhaneye çeviren Gevherli ise, fahişe tipinin bir sentezini oluşturmaktadır. Tıflî hikâyelerine yeni eklenen diğeri kadın tipi ise cariyelerdir. Bunlar, mahbupların arzu nesnesi olarak fahişelerin yerini almıştır (Sayers, 2013, 52). Hikâyelerdeki cariyeler, Özdemir Nutku'ya göre (1997, 131) “*ekonomik özgürlükleri olmayan, mutlaka bir erkeğe bağımlı olan ve istediklerini yapamayan zavallı varlıklar*”dır. Bahsedilen üç hikâyedeki “Kamer”, “Letaif” ve “Subha” adlı karakterler, cariyeye kadın tipini temsil eden kadınlardır. Nüfuzlu hanım tipine rastladığımız bütün hikâyelerdeki kadınlar olumsuzlanmaktadır. Ancak Hikâyet ve Tıflî Efendi Hikâyesi'ndeki Rukiye ve Kanlı Bektaş karakterlerine kıyasla bu kadınlar daha olumlu tasvir edilmektedir. Ayrıca, Hançerli Hikâye-i Garibesi ve Leta'iname'de olumlu yan rollerde de kadınlar buluruz. Bunlar, ilk hikâyede Süleyman'la mirasyedilik konusunda tartışan annesi ve gence öğütler veren teyzesi, ikincisinde ise Yusuf'u kurtarmak için işbirliği yapan annesi ve kethüda kadındır (Sayers, 2013, 53).

Yukarıda Hikâyet ve Tıflî Efendi Hikâyesi'ndeki olumsuzlanan fahişe kadın tipini temsil eden Rukiye ve Kanlı Bektaş karakterlerinin hem özel hem de kamusal alanda rahat hareket edebildiğini belirtmiştik. Buna rağmen, Hançerli Hikâye-i Garibesi, Leta'ifname ve Tayyazade Hikâyesi'ndeki olumlu bütün kadın karakterler, kamusal alanda değil, büyük ölçüde “evin mahremiyeti içinde” karşımıza çıkmaktadır. Bu durum kadınların, yalnızca evin sınırları içerisinde oldukları zaman olumlu roller üstlenebildiklerini göstermektedir (Sayers, 2013, 53). Tayyazade Hikâyesi'ne ve bu hikâyenin diğeri versiyonu olan Tayyazade ve Binbir Direk Batakhanesi Hikâyesi'ne baktığımızda Subha (yazma versiyonda Sahba), karakteriyle kadın karakterlerin daha olumlu bir şekilde ele alınmaya başlandığı görülmektedir. Ancak, bu karakterlerin olumsuz rollerden tamamen kurtulamadığı da dikkat çekmektedir.

Tıflî hikâyelerinde genellikle hem başrolde hem etkin hem de olumlu bir kadın karaktere ne yazma ne de litografya yapıtlarda rastlanmamaktadır. Böyle bir karaktere ilk kez hurufat bir yapıt olan Hikâye-i Cevri Çelebi'de rastlarız. Bu hikâyede nüfuzlu hanım ve cariyeye tipleri yoktur. Onların yerini, biri başrolde, ikisi de yan rollerde olmak üzere üç etkin ve olumlu kadın tipi almıştır. Yan rollerde Abdi ve Cevri'nin annelerini görürüz. İki anne de sıklıkla kamusal alanda rahat bir şekilde hareket etmektedir. Hikâyenin başroldeki etkin ve olumlu kadın karakter olan Rukiye ise bir tüccarın genç ve güzel kızıdır. Ancak bu karakter, çoğunlukla “mahrem alanlarda etkin”dir (Sayers, 2013, 53-55). Hikâyede Rukiye, istediği bir şeyin peşinde koşan, genellikle ev içerisinde etkinlik gösteren, olumlu bir kadın karakter olarak karşımıza çıkar.

Tıflî hikâyelerinde olumlu kadın karakterler doğru olan bu eğilimin doruk noktası, iki Biraderler Hikâyesi'nin adsız genç kız karakteridir. Babası tezhip ustası olan kız, bir tüccar kızı olan Rukiye gibi esnaf ve zanaatkâr bir sınıftan gelir. Bu kız, kamusal alanda diğeri hikâyelerdeki kadın karakterlerden biraz daha rahat hareket eder. Örneğin, hikâyede kayıkçı Hasan ile ev dışında buluşmuş olmasına karşın kötü bir şekilde eleştirilmez. Adsız kız etkin ve olumlu kılan önemli bir diğeri özellik de gösterdiği fiziksel kahramanlıktır. Kız, kendisini bir yalıda alıkoyan Kazazzade'nin elinden kurtulmak için bir fırsatını bulup

onun belindeki hançeri alır ve masaya çarparak mumları söndürür. Böylece karanlıktan istifade eden kız Kazazade'nin elinden kaçır (Sayers, 2013, 52). Bu hikâyedeki adsız kız karakteriyle, Tıflî hikâyelerinde ilk defa bir kadın karakterin gerçek anlamda olumlu ve güçlü bir karakter olarak ele alındığı görülür.

İlk dönem Tıflî hikâyelerinde yer alan kadın karakterlere kıyasla son dönem Tıflî hikâyelerinde kadın karakterlerin daha etkin ve daha olumlu bir şekilde ele alınmaya başlandığı açıkça görülmektedir. Özellikle son dönem Tıflî hikâyelerinde etkin, olumlu ve kamusal alanda kısmen de olsa hareket edebilen yeni kadın karakterlere yer verilmiştir. Aynı zamanda Tıflî hikâyelerinde evlilik ve cinsellik artık çoğunlukla duygusal bir yakınlığı olan iki kişi arasında gerçekleşmeye başlamıştır. Bu durum, kadının bir metaı aracı olarak görülmesi anlayışını ortadan kaldırmak için önemli bir adım olmuştur. Çünkü ilk dönem hikâyelerinde kadınlar sadece fahişe tiplmesiyle öne çıkmaktadır. Kadına biçilen bu rolle, kadın değersizleştirilmektedir. Ancak son dönem hikâyelerine bakıldığında bu durumun yavaş yavaş değiştiği görülmektedir.

3. Tıflî Hikâyelerinde Kadın Tipleri

3. 1. Fahişe Kadın Tipi

Tıflî hikâyelerine bakıldığında fahişe tipi tüm hikâyelerde karşımıza çıkan bir kadın tipidir. Bu kadın tipi hem Tıflî hikâyelerinin içeriği bağlamından hem de Tanzimat öncesinde topluma açık alanlarda etkin bir biçimde var olan kadın tiplerinin oldukça kısıtlı olması sebebiyle toplumsal alanda etkinlik gösteren kadınların böyle gösterilmesinin bir sonucudur. Ancak erkeklerin toplumsal olarak kadınların rolünü ve görevlerini saptamak adına kadını bu şekilde iyi kadın ve kötü kadın diye ikiye ayırmasının bir başka yoludur. Bu hikâyelerde fahişe kadın tipiyle, aslında “kötü kadın tipi” çizilir. Toplumsal cinsiyet normlarının dışına çıkan bu kadınlar, toplum tarafından kabul görmezler, dışlanır ve aşağılanır.

En eski Tıflî hikâyelerinden biri olan Hikâyet'te tek kadın karakter vardır; o da, ortaya çıkmasından kısa süre sonra Sansar Mustafa adlı bir adam tarafından öldürülen Rukiye adlı bir fahişedir. Hikâyede Rukiye karakteri önce Sansar tarafından öldürülür sonra cesedi parçalanır ve daha sonra denize atılır. Yani Rukiye'nin cesedine bile eziyet edilir. Hikâyede Rukiye'ye yapılan bu şiddet Sansar'ı yakalamakla görevli Hacı Subaşı tarafından yiğitlik olarak ifade edilir. Fiziksel şiddet, Hikâyet'te ayrıntılı, olağan ve hatta olumlu olarak ele alınır. Şiddetin yüceltilmesi ise, sıradan toplumsal cinsiyet rollerine uymayan kadının hayatına ve haysiyetine karşı belli bir kayıtsızlığı beraberinde getirmektedir. Rukiye karakterinin sonu, bu eğilimleri açıkça göstermektedir (Sayers, 2013, 52, 64).

Aynı Hikâyet'te olduğu gibi, “Tıflî Efendi Hikâyesi'nde de olaylara karışan tek kadın Kanlı Bektaş adlı bir fahişedir. Hikâyedeki Kanlı Bektaş, Hikâyet adlı hikâyedeki Rukiye karakterinin aksine, öldürülmez; fakat Tıflî gibi erkek karakterler tarafından “şimdi onun yüzüne bakanın işi rast gelmez” gibi olumsuz ifadelerle değersizleştirilir (Sayers, 2013, 52). Tıflî Efendi Hikâyesi'nin hurufat tekniğiyle basılmış başka bir versiyonu olan “Meşhur Tıflî Efendi ile Kanlı Bektaş'ın Hikâyesi'nde ise Kanlı Bektaş karakterinin Rukiye gibi öldürüldüğü görülür (Sayers, 2013, 191).

Litografya ile hurufat yapıtlar arasındaki farka bakacak olursak; aynı hikâyenin versiyonları olan litografya baskı Tıflî Efendi Hikâyesi'ne göre hurufat baskı Meşhur Tıflî Efendi ile Kanlı Bektaş'ın Hikâyesi'nde Kanlı Bektaş karakterine ve kadın karakterlere daha çok yer verilmiştir. Kanlı Bektaş, bir içki meclisinde Tıflî'ye şöyle bir soru sorar: “Bir kimsenin bir kimseye agzı dili olmasa” ve diğer kişi “dürlü dürlü fena ta'bir ile sohbet söylese ol âdeme ne lazım”dır? Tıflî, “anın katli vacib” yanıtını verir. Böylece Bektaş, bilmeden kendi idam fermanını imzalamış olur. Tıflî Efendi Hikâyesi'nde sonunu öğrenmediğimiz Kanlı Bektaş, bu hikâyenin yeni versiyonda idam edilir (Sayers, 2013, 54). Böylece toplumsal normlara uymayan kadınların maruz kalacağı sonuçlar dile getirilmiş olur.

Bu kadın tipi, hikâyede toplum tarafından kabul görmeyen kadın davranışlarının ve kadınların bir sembolü olarak sunulmakta ve açıkça olumsuzlanmaktadır. Bu kadın karakterler genellikle hikâyelerin sonunda da cezalandırılır (Sayers, 2013). Kanlı Bektaş, hikâyede toplum tarafından dışlanan ve olumsuzlanan bir karakter olsa da çevresindeki erkekler üzerinde belirli bir etki gücüne sahiptir. Kanlı Bektaş'ın hikâyede fahişe olarak tasvir edilmesi, toplumda bu kadınların düşük statüye sahip bir kadın tipi olarak görülmesine neden olmuştur. Bununla birlikte fahişe kadın tipi, bu kadınların toplumsal hayatın içinde var olma mücadelesini ve kendi hayatlarını şekillendirme çabalarını da gözler önüne sermektedir.

Kanlı Bektaş, fahişe olarak toplumsal cinsiyet rollerinde marjinal bir konumda yer alsa da, hikâyedeki erkek karakterler üzerinde belirli bir etki gücüne sahiptir. Hikâyede Kanlı Bektaş'ın Tıflı'yi tuzağa düşürerek kendi evine çekmesi ve ondan adamlarıyla hesap sorması, bu kadın karakterin yalnızca cinselliğiyle değil, aynı zamanda erkekler için bir tehdit unsuru olarak da varlık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Kanlı Bektaş karakteri, bir kadının toplumsal olarak zayıf konumlandırılmasına rağmen, zekâsını kullanarak erkekleri kontrol edebileceğini göstermektedir. Tıflı'yi rehin alıp ondan hesap sorması Kanlı Bektaş'ın çıkarlarını koruma ve tehditlere karşı kendini savunma yeteneğini ortaya koyar. Bu özellikler, Kanlı Bektaş karakterinin güçlü ve kendi çıkarları için mücadele eden bir kadın olarak tanımlanmasına olanak sağlar. Kısaca Kanlı Bektaş karakteri, basit bir fahişe değildir. Hem ataerkil yapıya meydan okuyan hem de toplumsal cinsiyet rollerinin sınırlarını zorlayan bir karakterdir. Gücünü cinselliğinden değil, erkeklerin beklentilerine meydan okuyan zekâsından almaktadır.

Kadınların genellikle hikâyelerde pasif kurban olarak resmedildiği bir toplumsal yapı içinde, Kanlı Bektaş, aktif olarak şiddete başvuran ve bu şekilde güç kazanan bir kadın karakter olarak karşımıza çıkar. Kadınların şiddet ve manipülasyonla güç kazanmaları, toplumsal cinsiyet normlarını altüst etmektedir. Aynı zamanda bu hikâyeye, toplumsal cinsiyet dinamiklerini zengin bir şekilde ele almaktadır. Kanlı Bektaş, bir yandan fahişe olarak toplumun dışladığı bir kadın iken, diğer yandan erkeklerle güç ilişkilerine girerek onları manipüle eden ve kendi çıkarları doğrultusunda yönlendiren etkin bir kadındır. Tıflı hikâyelerinde yer alan bu fahişe kadın tipi, ev dışında etkinlik gösteren kadının toplumsal olarak marjinalleştirilmiş bir konumda olduğuna işaret eder. Bu kadınlar, genellikle cinselliği üzerinden tanımlanırken toplumun ahlaki sınırları dışında bırakıldığı gibi hikâyeye de toplum tarafından dışlanır ve olumsuzlanırlar. Aynı zamanda toplumsal normların dışına çıktıkları için, hem erkekler tarafından hem de toplum tarafından fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalırlar. Kadınların kamusal alanda yer almaları, fahişe kadın tipi üzerinden meşrulaştırılır ancak bu meşrulaştırma, kadını toplumsal olarak dışlayan bir şiddet mekanizmasıyla ifade edilmektedir.

3. 2. Nüfuzlu Kadın Tipi

Tıflı hikâyelerinde üç tane nüfuzlu kadın tipi karşımıza çıkar. Bu kadın tiplerini, Hançerli Hikâyeye-i Garibes'i'de Hürmüz, Leta'ifname'de Raiye ve Tayyazade Hikayesi'nde ise Gevherli Hanım temsil etmektedir. Bu hikâyelerde nüfuzlu olarak ifade edilen kadınlar, ekonomik olarak güçlü, zenginlikleri ve zekâlarıyla toplumsal alanda bir güce sahip karakterlerdir. Genellikle bu kadınların, toplumdaki mevcut düzeni tehdit ettikleri için hikâyenin sonunda sözlü ya da fiziksel şiddet yoluyla bastırıldıkları görülür. Tıflı hikâyelerinde nüfuzlu kadın tipinin varlığıyla kadınların toplumsal alanda güç kazandıklarında bir tehdit olarak algılandığı ve bu tehdittin karşısında nasıl disipline edilmeye çalışıldığı ifade edilmektedir. Çünkü geleneksel toplumda, kadınların toplumsal alanda güç kazanması, ataerkil bir toplum ve aile düzeni için tehdit olarak algılanmaktadır. Bu durum ise kadınlara uygulanan sözel ya da fiziksel şiddet aracılığıyla denetlenmektedir. Bu kadın tipleri bir nevi kadınların toplumsal kalıp yargılarını yıkmaya çalıştığına karşılaşılabilecek durumu ifade etmektedir.

Hürmüz ve Raiye zengin, güçlü ve gönül eğlendirmek isteyen nüfuzlu birer hanımdır. Kocası ölünce konağını batakhaneye çeviren Gevherli ise, fahişe tipinin bir sentezini oluşturmaktadır (Sayers, 2013: 52). Nüfuzlu hanım tipine rastladığımız bütün hikâyelerde, bu kadın tiplerinin olumsuzlandığı tespit edilmiştir. Yine de, Hikâyet ve Tıflı Efendi Hikâyesi'ndeki fahişe kadın tipine kıyasla, bu kadın tipleri Tıflı hikâyelerinde çok daha etkin ve olumlu rollere sahiptir. Hançerli Hikâyeye-i Garibes'i, Leta'ifname ve Tayyazade Hikâyesi'ndeki nüfuzlu kadın tipi içerisinde ele aldığımız kadın karakterler, çoğunlukla evin mahremiyeti içinde karşımıza çıkmaktadır (Sayers, 2013, 52). Nüfuzlu kadın tipi, genellikle toplumsal hiyerarşide yüksek bir konuma sahip olan, ekonomik gücü ve toplumsal statüsü ile çevresindekilere hükmeden, erkek egemen toplumda dahi iktidarını belirli ölçülerde koruyabilen bir kadını temsil eder. Hürmüz ve Raiye bu hikâyede nüfuzlu kadın tipinin önemli bir örneğidir. Doğrudan saray mensubu olmamakla birlikte yönetici sınıfa dâhil edilebilecek bir "hanım" olarak anılan Hürmüz, Boğaziçi'ndeki yalısında yaşamaktadır. Hürmüz ile benzer statüye sahip olan Leta'ifname hikâyesindeki Raiye de İstinye'de bir yalıda oturmaktadır. Ayrıca Tıflı hikâyelerinde, fayton da statüyü temsil eden önemli simgesel unsurlardan biridir. 19. yüzyılın başında İstanbul'da bu tarz taşıtların sayısı azdır. Bunun nedeni, bunları kullanma hakkının Şeyhülislam ve Sadrazam gibi az sayıda imtiyazlı kişiyle sınırlı olmasıdır. Bu hak, zaman içinde "devletin üst kademesindeki nüfuzlu kişilere" de tanınmaya başlamıştır. Yönetici sınıfa

mensup olduklarını gördüğümüz Hürmüz ve Raiye karakterlerinin de bu haktan yararlandığı görülmektedir (Sayers, 2013, 38-39). Bu da Hürmüz'ün ve Raiye'nin statü sahibi ve güçlü bir kadın olduğunu göstermektedir. Ancak bu güç daha çok ekonomik imkânların verdiği bir gücü temsil etmektedir.

Nüfuzlu kadın tipinin temsili olan Raiye ve Hürmüz, tüccar oğulları olan ve baba mirasını eğlenceyle tüketen gençlerle bir ilişki içerisine girer. Raiye ve Hürmüz hikâyelerinde nüfuzlu ve güçlü bir kadın olarak karşımıza çıksa da olumsuzlanan karakterlerdir. Leta'ifname'de Raiye karakteri, hikâyenin sonunda padişah tarafından öldürtülür. Ancak Hançerli Hikâye-i Garibes'i'nde Hürmüz karakterinin, Süleyman'a duyduğu aşktan dolayı idam edilmese de padişah tarafından cezalandırılır (Sayers, 2013, 85). Hürmüz, hikâyede zengin, güçlü ve etkili bir kadın tipi olarak karşımıza çıkar. Toplumsal statüsü ve maddi gücü, ona erkeklerle ilişkilerinde denetim sağlayan bir güç kazandırmıştır. Hürmüz, Süleyman'a zenginlik ve hediyeler sunarak onu kontrol altında tutmaya çalışır. Ona bir konak hediye etmesi ve Süleyman'ın hayatına yön vermeye çalışması, kadının gücünün belirgin bir göstergesidir. Ancak bu güç, kadının kendi irade ve beklentilerini erkekler aracılığıyla ifade ettiği bir yapı içinde varlık bulmaktadır.

Hürmüz, Süleyman'ın Kamer ile olan ilişkisini öğrendiğinde, otoritesine meydan okunduğunu düşünerek şiddete başvurur. Hürmüz'ün Kamer'i dövdürtüp ormana attırması, Süleyman'ın üzerinde kurduğu otoriteyi koruma çabasıdır. Hikâyede, Hürmüz'ün Süleyman'ı hançerleyip denize atması, Hürmüz'ün kıskançlık ve intikam duygusunun ne kadar ileriye gidebileceğini göstermektedir. Hikâyenin sonunda Hürmüz, malını Süleyman ve Kamer'e bağışlar ve Kamer'i özgür bırakır. Ancak bu, onun tamamen geri çekildiği anlamına gelmez (Sayers, 2013, 398-399). Süleyman ile olan ilişkisine devam eder. Bu durum, kadının pragmatik yönünü yani bir şekilde kontrolü elinde tutma çabasını simgelemektedir.

Leta'ifname'de Raiye karakteri de zengin ve güçlü bir kadın olarak karşımıza çıkar. Raiye'nin Yusuf'a büyük bir konak hediye etmesi ve Yusuf ile olan ilişkisi, onun ekonomik gücünü kullanarak erkeği kontrol etme çabasını temsil etmektedir. Ancak Raiye, Yusuf'un Letaif adlı cariyeye ile bir ilişkisini öğrendiğinde, Yusuf'un üzerindeki hâkimiyetini koruyabilmek adına Letaif'e işkence ettirir ve onu öldürtmeye çalışır. Toplumsal cinsiyet bağlamında Raiye, güçlü ve nüfuzlu kadın tipini temsil eder. Ancak bu güç, erkeğin sadakatsizliği karşısında kırılığandır ve kontrolden çıkmaktadır. Aslında bu hikâyede Raiye karakteriyle, kadının güçlü bir pozisyonunda iken nasıl kontrolden çıktığını ve kadınların kontrol altına alınması gerektiğini dile getirilmektedir. Aslında iki hikâyede de kadının duygularına yenik düşüp gücü ve parayı doğru kontrol edemediği ima edilmektedir. Hürmüz ve Raiye, güçlü bir kadın olsa da iktidarının temeli, erkeklere ve onların arzusuna dayanmaktadır. Yusuf'un ilgisi Raiye'nin, Süleyman'ın ilgisi ise Hürmüz'ün güç dengesini belirleyen unsurlardır. Bu da gösteriyor ki, nüfuzlu kadın tipini temsil eden kadınlar, güçlü ve bağımsız olarak ifade edilse de, bu kadınların varlığı ve gücü erkeklerle olan ilişkisi üzerinden şekillenmektedir.

Tayyazade Hikâyesi'ndeki Gevherli Hanım da güçlü ve nüfuzlu kadındır. Paşayla olan evliliği, onun toplumda yüksek bir statüye sahip olmasını sağlamıştır. Ancak kocasının ölümünden sonra kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederek toplumun genel ahlak kurallarını çiğneyen bir yaşam tarzı sürmeye başlar. Bu yönüyle Gevherli Hanım, ilk dönem Tıflî hikâyelerinde karşımıza çıkan fahişe tipinin bir sentezini oluşturmaktadır. Gevherli Hanım, sarayını batakhaneye kullanır ve bu batakhaneye düşen erkekleri eğlendirdikten sonra onları zindana attırarak servetlerini ele geçirir. Gevherli Hanım tipiyle aslında, toplumda kadına biçilen edilgenlik rolüne karşı çıkmanın, kadınlara yapılan haksız muameleden dolayı erkeklerden intikam almanın ve kadının da erkekler üzerinde iktidar sahibi olabileceğinin nüfuzlu ve fahişe kadın tipi senteziyle dile getirilmektedir.

Gevherli Hanım, zengin ve güçlü erkekleri sarayına çekip, eğlence meclislerinde eğlenir, ardından onları bir yere hapseder ve paralarını ellerinden alır. Erkekleri kendi çıkarları için birer araç olarak kullanması, onu tehlikeli ve manipülatif bir kadın haline getirir. Gevherli, toplumda kadına dair algılarla örtüşmeyen ve olumsuzlanan bir karakterdir. Bu hikâye, toplumsal cinsiyet bağlamında kadınların hem güçlü ve tehlikeli hem de edilgen ve itaatkâr roller üstlenebileceğini göstermektedir. Gevherli Hanım, toplumda kadınların nadiren sahip olduğu bir iktidar ve kontrol mekanizmasına sahiptir. Bu sebeptendir ki hikâyenin sonunda padişah tarafından Gevherli Hanım öldürülür (Sayers, 2013: 203). Gevherli Hanım'ın padişah tarafından öldürülmesi de onun asıl otorite tarafından cezalandırılması bakımından önemli bir

simgesidir.

Hürmüz, Raiye ve Gevherli ekonomik olarak güçlü, toplumun belirlediği sınırların dışına çıkan kadınların bir temsilidir. Bu kadınlar toplumun beklentilerine karşı çıktıkları için eleştirilirler, dışlanırlar, cezalandırılırlar hatta öldürülürler. Tıflı hikâyelerinde bu kadın tipleri 20. yy. başlarında ortaya çıkmaya başlamıştır. Toplumun beklentilerine karşı çıkan, kendi hayatlarını şekillendirmek isteyen ve geleneksel cinsiyet rollerine meydan okuyan karakterler olarak tasvir edilirler. Bu kadın karakterler genellikle cesur, kararlı ve bağımsızdır. Tıflı hikâyelerinde Hürmüz, Raiye ve Gevherli karakterleri güçlü, cesur, kararlı ve bağımsız kadın karakterlerin bir arketipini oluşturmaktadır.

3.3. Cariye Kadın Tipi

Cariyeler, toplumun en alt düzeyinde konumlandırılan, erkeklerin ve güçlü kadınların merhametine ve kontrollerine bırakılmış her türlü konuda efendisine ve onun isteklerine bağlı köle konumundaki kadınlardır. Cariye kadın tipi içerisinde ele aldığımız kadınlar; pasif, itaatkâr, genellikle korunmaya muhtaç ve bir erkeğe bağımlı olarak tasvir edilmektedir. Bu durumda, erkeklerin güçlü ve koruyucu rolleri pekiştirilmektedir. Tıflı hikâyelerinde bu kadınlar, genellikle kurban rolünde yer almaktadır. Yaşadıkları zorluklara rağmen sessizce acılarını çekerler ve hikâyenin sonunda genellikle bu kadınlar sevdikleri adamlarla evlendirilirler.

Leta'ifname'de Letaif adlı cariye, erkeğin mülkü ve arzusunun nesnesi olarak var olan, edilgen ve güç mücadelelerinde şiddete maruz kalan bir kadını temsil eder. Letaif, Raiye'nin konağındaki bir cariyedir ve Raiye ile ilişkisi olan Yusuf, Letaif'e âşık olur. Ancak Raiye'nin kıskançlığı, Letaif'in hikâyede bir kurban figürüne dönüşmesine neden olur. Raiye, Yusuf'tan habersizce Letaif'e işkence ettirir ve onu Boğaz'a attırır. Letaif, Raiye'nin gücüne ve kontrol arzusunun nedeniyle şiddete maruz kalırken, Letaif'in uğradığı şiddet kadının toplumsal yapıda ne denli güçsüz bir konumda olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu hikâyede kadın güçsüzlüğü dile getirilir ama aynı zamanda kadının itaatkâr olması gerektiğine ve pasifliğine de işaret edilir. Letaif'in şiddete uğraması, kadının erkeğin cinsel arzularının nesnesi olduğunu ve bu arzusunun kadınlar arasındaki rekabettin nasıl bir şiddet sarmalına dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Bu karakter, kadının edilgenliğini simgelerken erkeğin iktidar mücadelesinde kadının nasıl araçsallaştırıldığını da ortaya koymaktadır. Hikâyenin sonunda padişah tarafından Letaif ve Yusuf evlendirilir. Çünkü Letaif karakteri geleneksel kadın rollerine daha uygun bir kadın tipini temsil etmektedir. Bu sebeple hikâyenin sonunda önemli bir otorite olan padişah tarafından ödüllendirilir.

Hançerli Hikâye-i Garibesi ve hikâyenin diğer bir versiyonu olan Hançerli Hanım hikâyesinde karşımıza çıkan Kamer karakteri; pasif, itaatkâr ve toplumun geleneksel kadın rollerine uyan bir karakterdir. Cariyelerin toplumdaki pasif ve bağımlı rollerini temsil eden Kamer, Süleyman ile olan ilişkisi nedeniyle tıpkı Letaif gibi Hürmüz tarafından şiddete maruz kalır. Kamer, Hançerli Hanım hikâyesinde Hürmüz'ün cariyesi ve Süleyman'ın arzularının nesnesi olarak karşımıza çıkar. Kamer, Hürmüz tarafından cezalandırılarak yılanlı ormana attırır. Süleyman ise, kayıkçılardan yerini öğrendiği Kamer'i kurtarır. Hikâyenin sonunda Kamer ve Süleyman evlendirilir (Sayers, 2013, 300-399). Hikâye de Hürmüz karakterinin olumsuzlanması ama bir cariye olan Kamer'in ödüllendirilerek Süleyman ile evlendirilmesi aslında toplumsal olarak kadının nasıl olması gerektiğine işaret etmez. Eğer kadınlar evine, eşine bağlı olup sessiz ve itaatkâr olursa toplum tarafından dışlanmaz ve cezalandırılmaz. Hikâyede de geleneksel kadın rolünün bir yansımasını temsil eden Kamer, padişah tarafından ödüllendirilerek Süleyman ile evlendirilir. Toplumsal normların dışına çıkan Hürmüz ise cezalandırılır. Aynı zamanda hikâyenin sonunda Kamer'in Süleyman tarafından kurtarılması, erkeğin kurtarıcı, kadınların ise kurban olma rolüne işaret etmektedir. Çünkü toplumsal normların dışına çıkan güçlü ve bağımsız kadın, kaderini erkeğin elinde şekillenmesine izin vermez. Ama toplumsal normların ve cinsiyet rollerinin basmakalıp yargıları erkeği, kadının kaderini değiştirecek bir güç unsuru kılmaktadır.

Tayyazade Hikâyesi'nde ve bu hikâyenin diğer versiyonlarında karşımıza çıkan Sahba karakteri de Gevherli Hanım'ın cariyesidir. Sahba, kendi iradesini ortaya koyamayan, pasif ve itaatkâr bir kadındır. Sahba, Gevherli Hanım'ın bir yardımcısı olarak görev yapar ve onun emirlerini yerine getirir. Tayyazade'ye de Gevherli Hanım'ın istekleri doğrultusunda hizmet eder. Bu yönüyle Sahba karakteri de toplumsal cinsiyet rollerine uygun olarak itaatkâr ve pasif kadın tipinin bir sentezi olarak karşımıza çıkar.

3.4. Kethüda Kadın Tipi

Leta'ifname adlı hikâyede Kethüda kadın, bir hizmetkâr veya casus konumunda olup Raiye adına çalışan, onun emirlerine göre hareket eden ve otoritesini temsil eden bir figürdür. Cariyelere kıyasla kamusal alanda daha etkin bir role sahiptir. Kethüda kadın tipi içerisinde ele alabileceğimiz kadınlar, genellikle hiyerarşik bir toplum yapısında ara bir sınıfta yer alırlar. Kethüda kadın, ne Raiye gibi nüfuzlu bir kadın ne de Letaif gibi cariyedir. O, nüfuzlu ve güçlü kişiler tarafından denetim altında olmasına rağmen, belli bir ölçüde bağımsız bir hareket kabiliyetine sahip bir kadın karakterdir.

Leta'ifname'de Kethüda kadın, Raiye'nin emirlerini uygulayan itaatkâr ve sadık bir hizmetkârdır ancak aynı zamanda hikâyede vicdani bir duruş sergiler. Raiye, Kethüda kadını Letaif'i aramak ve Yusuf'un konağında casusluk yapmakla görevlendirilir. Kethüda kadın, Raiye'nin Yusuf için ölüm emrini verdiğini bilmesine rağmen, Yusuf'un annesiyle iş birliği yapar ve Yusuf'u kurtararak onu saklar (Sayer, 2013). Bu da kethüda kadın tipinin yalnızca emirleri yerine getiren hizmetkâr kadın rolünden çıkarak, vicdanını kullanarak ahlaki bir karar verebildiğini göstermektedir. Bu durum aynı zamanda onun baskı altında iken bile özgür iradesiyle hareket edebildiğini göstermektedir. Bu kadın tipini ve bu kadın karakterin hikâyelerdeki tutum ve davranışlarını, geleneksel cinsiyet rolleri bağlamında değerlendirecek olursak kadının özgür iradesinin uyanışının bir sembolü olarak ifade edebiliriz.

3. 5. Olumlu Kadın Tipi

Tıflı hikâyelerinde hem başrolde hem etkin hem de olumlu bir kadın karakter, hiçbir yazma ya da litografya bulunmaz. Böyle bir karaktere ilk kez Hikâye-i Cevri Çelebi'de rastlarız. Bu hikâyede nüfuzlu hanım ve cariyeye tipleri yoktur. Onların yerini, biri başrolde, ikisi de yan rollerde olmak üzere üç etkin ve olumlu kadın tipi almıştır. Yan rollerde Abdi ve Cevri'nin anneleri vardır. Hikâyenin başrolündeki etkin ve olumlu kadın karakter ise, bir tüccarın genç ve güzel kızı olan Rukiye'dir. Ancak bu karakter, çoğunlukla "mahrem alanlarda etkin"dir. Rukiye, nüfuzlu hanımların aksine, sonunda arzulanı genci, yani Abdi'yi elde etmeyi de başarır (Sayers, 2013, 53-55). Hikâyede Rukiye, istediği bir şeyin peşinde koşan, evin içinde ve kısmen kamusal alanda özgürce hareket edebilen, ekonomik açıdan da güçlü bir kadındır. Hikâye-i Cevri Çelebi'de Rukiye karakteri etkin ve olumlu bir karakter olarak ele alınmıştır.

Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında olumlu özellikleri temsil eden kadınlar genellikle masumiyet, iyilik ve temizlik gibi erdemleri simgelerler. Bu özellikler, kadınların kutsanmış bir rolde olduğunu vurgular. Olumlu olarak ifade edebileceğimiz bir kadın karakter de Hançerli Hanım hikâyesindeki Kamer'dir. Kamer, Hürmüz tarafından cezalandırılarak yılanlı ve akrepli bir ormana atılır ancak ormandaki vahşi hayvanlar ona zarar vermek yerine onun koruyucusu olur. Bu durumu, "bi-hikmet-i baliga-i Cenab-ı Mennan" yani Tanrı'nın büyük bir hikmeti olarak nitelendirilir. Kamer, bu korumanın ilahi bir lütf olduğunun farkındadır. Daha sonra Süleyman gelip onu bulunduğu durumdan kurtarır (Sayers, 2013, 79). Bu durum, Kamer'in masum, temiz, itaatkâr ve toplum tarafından olumlanan bir kadın olduğunu işaret etmektedir. Kamer karakterinin, geleneksel cinsiyet rollerine uygun tutum ve davranışlara göre betimlendiği ve olumlu bir kadın karakter olarak ele alındığı görülmektedir.

Olumlu kadın tipine başka bir örnek verebileceğimiz kadın karakterler Hançerli Hanım Hikâyesinde Süleyman'ı mirasyedilik konusunda uyarın annesi ve gence öğütler veren teyzesidir. Bu kadınlar çoğunlukla evin mahremiyeti içerisinde yer alan ve annelik rollerinde üstlerine düşen görevi yerine getirmeye çalışan kadınlardır. Yine olumlu kadın tipi içerisinde ele alabileceğimiz karakterlerden biri de Letaifname'de Yusuf'u içerisinde bulunduğu kötü durumdan ve ölümden kurtarmayan çalışan annesidir. Tıflı hikâyelerinde olumlu kadın karakterlere doğru olan bu eğilimin doruk noktası, İki Biraderler Hikâyesinin adsız genç kız karakteriyle son bulmaktadır. Olumlu kadın tipi içerisinde de yer alan adsız kız çalışmamızda güçlü kadın tipi başlığı altında detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

3. 6. Güçlü Kadın Tipi

Tıflı hikâyelerinde gittikçe daha olumlu ve etkin kadın karakterlere doğru bir yöneliş vardır. Bu eğilimin doruk noktası, İki Biraderler Hikâyesi'nin "adsız genç kızı"dır. Babası tezhip ustası olan kız esnaf ve zanaatkâr bir tabakadan gelir. Bu kızın, diğer kadınlara göre kamusal alanda daha rahat hareket ettiği ve bu durumun olumsuzlanmadığı görülür. Örneğin, genç kız, Kayıkçı Hasan ile ev dışında buluşmuş olmasına karşın, bu durumda genç kız kötü bir şey yapmış gibi betimlenmez. Bu kız güçlü, zeki, etkin ve olumlu kılan en önemli özelliği ise yaptığı kahramanlıktır. Genç kız, kendisini bir yalıda alıkoyan Kazazzade'nin elinden kurtulmak için fırsatını bulduğu an adamın belindeki hançeri alır ve

masaya çarparak mumları söndürür. Böylece karanlıktan istifade eden kız Kazazzade'nin elinden kaçıp kurtulur (Sayers, 2013, 52). Tıflî hikâyelerinde böyle bir fiziksel kahramanlığın sadece Sansar Mustafa tarafından yapıldığı ifade edilmektedir (Sayers, 2013, 54). Tıflî hikâyelerinde Sansar Mustafa'nın da bir fahişeyi öldürdüğü için yiğitlik yaptığının dile getirildiğini hatırlarsak; bu durum Tıflî hikâyelerinde kadınların varlığına olan bakış açısının artık değiştiğini göstermektedir. Tıflî hikâyelerinde artık kahramanlığın ve yiğitliğin ifade ediliş şeklinin değişmiş olduğu görülmektedir. Böylece Tıflî hikâyelerinde ilk defa bir kadın karakterin gerçek anlamda olumlu ve güçlü bir karakter olarak ele alındığı görülmektedir.

Adsız kız, güçlü kadın tipiyle önceki kadın tiplerinden ayrılmaktadır. Bu genç kız, zor durumda iken bir erkek tarafından kurtarılmayı beklemek yerine bulunduğu durumdan kendi başına kurtulmaya çalışır. Kazazzade'nin elinden kurtulmak için kendi hayatını riske atıp zekice bir hamleyle kaçır. Bu tür davranış ve tutumlar daha çok erkek karakterlerle özdeşleştirildiği için, genç bir kızın bu şekilde tasvir edilmesi, toplumsal cinsiyet rollerine dair önemli bir farklılık yaratmaktadır. Bu genç kızın kendi için yaptığı kahramanlık geleneksel kadın rollerine meydan okuyan bir tavidir. Aynı zamanda genç kızın, olayların kontrolünü bir erkeğe bırakmayarak kendi eline alması ve bulunduğu zor durumdan kendi başına çıkması, geleneksel olarak kadın karakterlerin pasif rollerine karşı bir duruştur. Aslında bu adsız, kız kadınların kendi gücünün ve özgürlüğünün farkına varışını temsil etmektedir. Kadının hem toplumsal alanda etkinliğini hem de kadının gücünü ve zekânı dile getirmektedir. Bu yönüyle bu adsız kız olumlu kadın tipini de yansıtmaktadır. Ancak bu kızın hikâyede adsız olması da manidardır.

Hikâyenin devamında Kazazzade'nin elinden kurtulan genç kız, kaçarken Hasan'ın kayığına düşer ve Hasan kızı yardım eder. Genç kız Hasan'ın evine gider ve genç kız orada gören Hüseyin, kızı fahişe sanıp sarkıntılık eder. Bunun üzerine Hasan, Hüseyin'i öldürüp Boğaz'a atar (Sayers, 2013, 415-420). Hikâyede kızın ahlaki bir tehlikeyle karşı karşıya kalması, dönemin kadınların namusu etrafında şekillenen değerlerini vurgulamaktadır. Hikâyede ne kadar toplumsal normların dışında güçlü ve bağımsız bir kadın tipine yer verilmiş olsa da hikâye toplumsal normlara uygun bir şekilde devam etmektedir. Adsız genç kızın kurtuluşuna son dokunuş yine bir erkeğin koruması ve gücüyle olur. Dolayısıyla bu hikâyenin tamamen toplumsal cinsiyet rollerini yıktığını söyleyemsek de adsız genç kız karakteriyle bu kadın tipi, kadınların kendi gücünün farkına varışını ve kadınların üstlendikleri yeni rollerle toplumsal kalıp yargıları yıkmaya başladıklarını temsil etmektedir.

4. Tıflî Hikâyelerindeki Kadın Tiplerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerini Üzerindeki Etkileri

Kadın tiplerinin toplumsal cinsiyet rolleri üzerindeki etkilerine bakıldığında, bu karakterlerin toplumsal cinsiyet normlarını hem güçlendirdiğini hem de toplumsal cinsiyet normlarına meydan okuduğu görülmektedir. İncelediğimiz hikâyelerdeki kadın tipleri, dönemin toplum yapısını ve cinsiyet anlayışını yansıtmaktadır. Bu kadın tiplerinin toplumsal cinsiyet rolleri üzerindeki etkilerini "toplumsal cinsiyet normlarını pekiştiren kadın tipleri" ve "toplumsal cinsiyet normlarına meydan okuyan kadın tipleri" olarak iki başlık altında alınmıştır.

4.1. Toplumsal Cinsiyet Normlarını Pekiştiren Kadın Tipleri

Tıflî hikâyelerindeki bazı kadın tipleri, geleneksel cinsiyet rolleri ile uyumlu olarak tasvir edilmektedir. Bu karakterler, pasif, korunmaya muhtaç ve bir erkeğin himayesine ihtiyaç duyan rollerle toplumsal cinsiyet normlarını güçlendirmektedir. Bu kadın tipleri, geleneksel cinsiyet rollerine uygun olarak kadının erkeğe bağımlılığı fikrini güçlendirmektedir. Bununla birlikte kadınların, bir erkeğin kurtarıcılığına veya evlilikle korunmasına ihtiyaç duydukları düşüncesini de desteklemektedir. Aynı zamanda bu durum, toplumsal cinsiyet rollerinin pekişmesine katkı sağlamaktadır.

Tıflî hikâyelerinde karşımıza çıkan cariye kadın tipi içerisinde ele aldığımız kadın karakterlerin bir erkeğin kurtarıcılığına ve evlilikle korunmasına ihtiyaç duydukları işaret edilerek hikâyenin sonunda evlendirildikleri görülmektedir. Kadınların aşk temalı bu hikâyelerde pasif ve kurtarılmayı bekleyen figürler olarak yer alması, toplumsal cinsiyet rollerinin belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Kadınların romantik ilişkilerde pasif ve edilgen olarak tasvir edilmesi, onların toplumsal hayatta da benzer şekilde pasif roller üstlenmelerine yol açmaktadır. Kadınların bağımsız ve kendi kararlarını verebilen bireyler olarak görmek yerine, erkek kahramanlar tarafından kurtarılmayı bekleyen figürler olarak algılanmaları, toplumsal cinsiyet rollerinin sınırlandırıcı bir yapısı olduğuna işaret etmektedir.

Tıflı hikâyelerinde yer alan Tayyazade Hikâyesi'ndeki Sahba, Hançerli Hanım Hikâyesi'ndeki Kamer, Leta'ıfname adlı hikâyede Letaif adlı cariyeler, hikâye içerisinde temsil ettiği kadın tipinin özelliklerine uygun olarak başkalarının etkisi altında hareket eden, geleneksel kadın rolünün bir sentezi olarak itaatkâr ve pasif kadınlar olarak karşımıza çıkar. Bu kadınların hizmet eden veya pasif olan karakterler olarak tasvir edilmesi, geleneksel cinsiyet rollerinin pekiştirilmesine yardım etmektedir. Bu tasvirler, kadınların toplumsal yaşamda ikinci planda kalmalarına ve erkeklerin kadınların koruyucusu olarak görülmesine yol açmaktadır. Bu hikâyelerdeki toplumsal alanlarda etkin olan kadınların olumsuz bir şekilde ele alınırken, ev içi mahrem alandaki kadınların ise olumlu bir şekilde ele alınması ve pasif rollerle sınırlandırılması, onların bağımsız bireyler olarak görülmelerini zorlaştırarak cinsiyet rollerini pekiştirmektedir.

Tıflı hikâyelerinde, Kanlı Bektaş gibi ahlakı yozlaşmanın sembolü haline getirilen kadın tipleri, toplum düzenini bozan karakterler olarak dile getirilmektedir. Bu karakterlerin Tıflı hikâyelerinde toplumsal normlara uymayan kadınlar olarak sunulduğu, hikâyelerin sonunda da cezalandırıldıkları veya öldürüldükleri tespit edilmiştir. Bu kadın tipleriyle, kadınların toplumsal cinsiyet normlarına aykırı hareket ettiklerinde ve eril sistemin kontrolünden çıktıklarında; toplum tarafından dışlanacakları, olumsuzlanacakları, tehlikeli ve olumsuz durumlara düşebilecekleri dile getirilmektedir. Böylece kadınlara, toplumsal normlara bağlı kalmaları gerektiği mesajı verilmektedir. Tıflı hikâyelerinde kadınlar genellikle pasif, korunmaya muhtaç ve ahlaki tehlikelere açık bir şekilde tasvir edilmektedir. Bu durumun bir yansıması olarak Tayyazade Hikâyesi'ndeki Gevherli Hanım karakteriyle ise kadınların, başlarında bir erkek olmadığında kendilerini olumsuz durumlara düşürebileceği anlatılmaktadır.

İki Biraderler Hikâyesindeki genç kız karakterine baktığımızda, hikâyenin başlarında toplumsal cinsiyet rollerine meydan okuyan bir karakter olarak karşımıza çıksa da hikâyenin devamında toplumsal cinsiyet normlarını pekiştiren bir olaya yer verilmiştir. Hikâyenin sonuna doğru bu genç kız, pasif ve korunmaya muhtaç bir kadın gibi gösterilmeye çalışılmıştır. Ancak Hasan'ın, kıza sarkıntılık yapan Hüseyin'i öldürmesi kahramanca bir dövüşten çok ani ve abartılı bir tepki olarak karşımıza çıkar. Padişahın hikâye sonunda Hasan'ı ödüllendirip kızla evlendirmesi ise, diğer hikâyelerdeki kahramanların ödüllendirilmesine kıyasla nedensizdir (Sayers, 2013, 73). Çünkü adsız kız, burada korunmaya muhtaç ve pasif bir karakterden çok güçlü ve bağımsız bir kadındır. Aslında bu durum toplumsal cinsiyet rollerine uygun olarak erkeğin kadını koruyup kollaması gerektiğini işaret ederken, kadının naif ve savunmasız oluşunu da ima etmektedir. Dolayısıyla bu hikâyedeki kadın karakterimiz güçlü ve bağımsız bir kadın olarak karşımıza çıksa da hikâyenin sonu, hikâyenin anlatıcı erkek olduğu için olacak toplumsal normları destekleyen bir olayla bitirilmiştir.

4. 2. Toplumsal Cinsiyet Normlarına Meydan Okuyan Kadın Tipleri

Tıflı hikâyelerindeki bazı kadın tipleri ve bazı kadın tiplerinin belli tutum ve davranışları toplumsal cinsiyet normlarına meydan okumaktadır. Bu kadın tipleri belli tutum ve davranışlarıyla geleneksel kadın rollerinin dışına çıkarak erkeklerle aynı ölçüde bağımsız ve güçlü olabileceklerini göstermektedir. İki Biraderler Hikâyesi'ndeki adsız genç kızın karakterinin toplumsal alanda etkin bir alana sahip olması ve bir erkeğin yardımına ihtiyaç duymadan başka bir erkeğe karşı kendini savunması ve içinde bulunduğu tehlikeli durumla yüzleşip o durumdan kendini kurtarması, kadınların pasif bir varlık olmadığını, gerektiğinde zekâsını ve fiziksel gücünü de kullanarak kendisini koruyabileceğini göstermektedir. Bu genç kızın hikâyedeki tutumu ve davranışı geleneksel cinsiyet rollerinin dışına çıkmaktadır. Bu kadın tipi, kadınların sadece erkeğin yardımıyla korunup kollanabileceği fikrine meydan okumaktadır. Aynı zamanda kadınların içlerindeki gücü fark edip kendi kaderlerini kendilerinin yazabileceği düşüncesini öne sürmektedir. İki Biraderler Hikâyesi'ndeki adsız kız, anlatı içerisinde olumlu, cesur ve aktif bir rolle sahiptir. Bu karakter, güçlü bir kadın tipi olarak betimlendiği gibi toplumsal alanda daha özgür bir kadın olarak karşımıza çıkar. Bu durum genç kızın, toplumsal normların dışına çıkarak daha özgür ve bağımsız bir kadın olduğuna işaret etmektedir.

Nüfuzlu kadın tipi, başlığı altında ele aldığımız Hürmüz ve Raiye kadın gücünü ve otoritesini temsil etmektedir. Bu kadın karakterler geleneksel kadın ile erkek arasındaki güç dengesinin değiştiği ve kadının ekonomik ve sosyal gücünün farkına varmaya başladığını işaret etmektedir. Bu kadın karakterler geleneksel olarak erkeğin elinde olan ekonomik güç ve sosyal kontrol gibi alanları eline alarak toplumsal cinsiyet rollerine meydan okumaktadır. Ancak bu kadın karakterler Tıflı hikâyelerinde

olumsuzlanan karakterler olarak ele alınmıştır. Fakat bu kadın karakterler olumsuzlanan tutum ve davranışlarda bulunmuş olsalar da toplumsal alanda yer edindikleri konumlarıyla toplumsal cinsiyet rollerinin dışına çıkarak geleneksel cinsiyet rollerine meydan okumaktadırlar.

Tıflı hikâyelerde güçlü ve bağımsız kadın karakterlerin varlığı, toplumsal cinsiyet rollerine meydan okuyan bir unsur olmuştur. Bu tür karakterler, kadınların da en az erkekler kadar güçlü, bağımsız ve lider olabileceklerini göstermektedir. Kadınların toplumda aktif roller üstlenebileceği ve kendi kaderlerini tayin edebileceği fikrini desteklemektedir. Bu durum, toplumsal cinsiyet rollerinin esnetilebileceği düşündürürken kadınların daha fazla özgüven kazanmasına ve toplumsal yaşamda daha aktif rol almalarına ilham vermektedir. Görüldüğü üzere Tıflı hikâyelerindeki kadın karakterlerin zaman içerisindeki değişimi, toplumsal cinsiyet rollerinin de zamanla esnetilebileceğine böylece kadınların toplumsal yapıda farklı rolleri de üstlenebileceğine ve kadın erkek arasındaki güç dengelerinin zamanla değişebileceğine işaret etmektedir.

Sonuç

Toplumsal cinsiyet rolleri, bir toplumun belirli cinsiyetlere atadığı ve o cinsiyetin nasıl davranması gerektiğini, hangi rolleri üstlenmesi gerektiğini belirleyen kültürel ve sosyal normlardır. Bu roller genellikle erkeklik ve kadınlık gibi belirli cinsiyet kimliklerine dayanmaktadır ve toplumun beklentileri tarafından şekillenmektedir. Tıflı hikâyelerdeki kadın tipleri, bu hikâyelerde toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl ele alındığını anlamamızda önemli bir rol oynamaktadır. Bu hikâyeler, hem kadınlara belirli davranış kalıplarını dayatarak toplumsal normları pekiştirilmesi hem de toplumsal normların yeniden şekillenmesi açısından önemli bir yere sahiptir.

Örneğin bu hikâyelerde toplumsal cinsiyet rollerine uygun hareket eden kadınların ödüllendirilmesi, kadınların toplumsal normlara uyması gerektiği mesajını vermektedir. Toplumsal cinsiyet rollerine uygun hareket etmeyen kadınların cezalandırılması ve hikâyelerin sonunda mutsuz olması ise toplumsal normları ihlal eden kadınların, genellikle trajik sonlarla cezalandırılacağı mesajını vermektedir. Bu da toplumun beklentilerine uymayan kadınların maruz kalacağı olumsuz sonuçları göstermektedir. Tıflı hikâyelerinde ele aldığımız kadın tiplerine bakıldığında toplumsal cinsiyet rollerinin basmakalıp yargılarının dışına çıkmaya başladığı görülmüştür. Bu hikâyeler aslında toplumsal değişim için bir düşünce zemini oluşturmaktadır. 19. yüzyıldan 20. yüzyıla doğru Tıflı hikâyelerindeki kadın karakterlerin hikâyelere dâhil edilmiş biçimine ve konumuna, kadınların kamusal alandaki konumunun ele alınmış şekline, kadınların tasvirine ve toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında kadınlara atfedilen özelliklerine bakıldığında bu değişim açıkça görülmektedir.

Aynı zamanda bu hikâyelerde özellikle 20. yüzyıl yapıtlarında, kadın karakterlerin toplum içindeki güç dinamiklerini nasıl değiştirdiklerini ve kendi hayatları üzerinde daha fazla kontrol sahibi olmaya başladıkları görülmektedir. Aynı zamanda toplumsal alanda etkin ve güçlü olarak tasvir edilen kadın karakterlerin 19. yüzyıl yapıtlarında olumsuz karakterler olarak karşımıza çıkarken, 20. yüzyıl yapıtlarında kadın karakterlerin daha olumlu, güçlü ve bağımsız olarak tasvir edildikleri görülmektedir. Çalışmamızda Hikâyet (Sansar Mustafa Hikâyesi), Tıflı Efendi Hikâyesi (Tıflı Efendi ve Kanlı Bektaş Hikâyesi), Hikâye-i Tayyazade, Hançerli Hikâye-i Garibesi ve başka bir versiyonu olan Hançerli Hanım Hikâyesi, Leta'ifname ve İki Biraderler Hikâyesi adlı Tıflı hikâyelerindeki kadın karakterler incelenmiştir. İncelemiş olduğumuz bu hikâyelerde fahişe kadın tipi, nüfuzlu kadın tipi, kethüda kadın tipi, olumlu kadın tipi, güçlü kadın tipi olmak üzere altı tane kadın tipi tespit edilmiştir. Bu çalışmada ele alınan kadın tipleri, 19. yüzyıldan 20. yüzyıla doğru Tıflı hikâyelerindeki kadın karakterlerin ele alınmış biçimlerine göre adlandırılmıştır. Tıflı hikâyelerindeki kadın karakterler, toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında ele alınmış ve bu kadın tiplerinin toplumsal cinsiyet rollerine olan etkileri incelenmiştir. Bu kadın tiplerinin toplumsal cinsiyet rolleri üzerindeki etkileri “toplumsal cinsiyet normlarını pekiştiren kadın tipleri” ve “toplumsal cinsiyet normlarına meydan okuyan kadın tipleri” olmak üzere iki başlık altında toplanmıştır.

Çalışmamızın sonucunda Tıflı hikâyelerinde yer alan farklı kadın tipleriyle, hikâyedeki kadın karakterlerin zaman içerisinde daha olumlu, bağımsız ve güçlü bir şekilde ele alındığı tespit edilmiştir. Bu hikâyelerde yer alan kadın karakterlerin hem toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirdikleri hem de toplumsal cinsiyet rollerine meydan okuyan tutum ve davranışlarda buldukları ortaya konulmuştur.

Böylece toplumsal cinsiyet normlarına ait cinsiyet rollerinin değişmeye başladığı aynı zamanda geleneksel cinsiyet rollerinin hala nasıl korunmaya çalışıldığı da ortaya konulmuştur. Bununla beraber Tıflî hikâyelerindeki kadın tipleriyle, toplumsal cinsiyet rollerinin basmakalıp yargılarının dışına çıkılabileceği ve toplumsal cinsiyet rollerin kesin çizgilerle ayrılamayacağı dile getirmektedir. Nitekim, bu hikâyelerdeki kadın karakterler toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında tek boyutlu olarak ele alınamaz. Çünkü Tıflî hikâyelerinde yer alan kadınlar hem toplumsal normları pekiştiren hem de toplumsal normların dışına çıkarak toplumsal normlara meydan okuyan karakterlerdir.

Tıflî hikâyelerinde pasif, itaatkâr, bağımlı kadın tiplerinin olumlanmasıyla geleneksel cinsiyet rolleri desteklenirken; güçlü, bağımsız ve toplumsal alanda daha etkin kadın karakter toplumsal cinsiyet rollerinin sorgulanmasına ve yeniden değerlendirilmesine katkı sağlamaktadır. Bu hikâyeler, toplumsal cinsiyet rollerinin dinamik ve değişebilir olduğuna, kadınların zamanla çeşitli roller üstlenebileceğine ve toplumsal hayatta bağımsız ve aktif bir şekilde yer alabileceklerine işaret etmektedir. Aynı zamanda toplumsal normlara meydan okuyan kadın tipleri, toplumsal cinsiyet rollerinin sorgulanmasına olanak tanırken toplumsal cinsiyet normlarının da aslında değişmeye başladığını göstermektedir.

Kaynaklar

- Akçadağ, Vijdan. *Realist İstanbul Hikâyeleri*. Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Bakırcı, Çağrı Mert. “Cinsel Kimlik: Biyolojik Cinsiyet, Cinsel Yönelim ve Toplumsal Cinsiyet Nedir?” Evrim Ağacı, 2019. Erişim 01 Ekim 2024. Erişim Adresi: Cinsel Kimlik: Biyolojik Cinsiyet, Cinsel Yönelim ve Toplumsal Cinsiyet Nedir? - Evrim Ağacı (evrimagaci.org)
- Boratav, Pertev Naili. *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*. Ankara: BilgeSu Yayıncılık, 2018.
- Boratav, Pertev Naili. *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1946
- Butler, Judith. “Toplumsal Cinsiyet Düzenlemeleri”. *Cogito: Feminizm*, 58 (2009), 73-91.
- Dökmen Zehra Y. *Toplumsal Cinsiyet -Sosyal Psikolojik Açıklamalar-*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2009.
- Evin, Ahmet Ö. *Türk Romanının Kökenleri ve Gelişimi*. çev. Osman Akınhay, İstanbul: Agora Kitaplığı, 2004.
- Evrım, Sevim. *Şahsiyet Alanında Psikososyolojik Bir Kavram Olarak Rol Sorununa Giriş*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1972.
- Kavruk, Hasan. *Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1998.
- Kaylı Şaşman, Derya. *Kadın Bedeni ve Özgürleşme*. İzmir: İlya Yayınevi, 2013.
- Koçu, Reşad Ekrem. *Kızlarağısının Piçi*. İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2002.
- Köprülü, Fuad. “Meddahlar”, *Edebiyat Araştırmaları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999, 361-412.
- Köprülü, Fuad . “Tıflî Ahmed Çelebi”, *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. 1211 (1974), 234-35.
- Latif ,Özge Baruönü-Kargış, Özlem İngün. “Sosyal Medya Reklamları Üzerinden Kadının Toplumdaki Konumlandırılmasına İlişkin Bir İçerik Analizi”. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD) 5/10 (2018)*, 114-134.
- Nutku, Özdemir. *Meddahlık ve Meddah Hikâyeleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1997.
- Ökten, Şevket. “Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Toplumsal Cinsiyet Düzeni.” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 2/8 (2009)*, 303-312.
- Öztürk, Ali. *Türk Anonim Edebiyatı*. İstanbul: Bayrak Yayıncılık, 1986.
- Pehlivan, Pelin Vargel. “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kuramsal Yaklaşımlar: Bir Literatür Taraması”.

- İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 16/31 (2017), 497-521.
- Sakaoğlu, Saim. “Hançerli Hanım Hikâyesi”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 3 (1957), 547.
- Sakaoğlu, Saim . “Tayyazade Hikâyesi”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 7 (1957), 229-30.
- Sakaoğlu, Saim. “Cevri Çelebi Hikâyesi”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 2 (1968): 422-23.
- Saraç, Simge. “Toplumsal Cinsiyet”. Toplumsal Cinsiyet Yansımaları. der. Lerzan Gültekin. Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Sayers, David Selim. Tıfli Hikâyelerinin Türsel Gelişimi İstanbul: Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.
- Sayers, David Selim. Tıfli Hikâyeleri. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Şeker Aziz. “Feminist Edebiyat Eleştirisi Bağlamında Edebi Metinlerde Kadın Gerçekliği”. Söylem Filoloji Dergisi, 4/2 (2019), 347-359.
- Şeker, Aziz. Türk Romanında Toplumsal Cinsiyet Açısından Kadın Temsillerine Yönelik Sosyolojik Bir Çözümleme. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10/54 (2017), 641-652.
- Tan, Mine. Kadın: Ekonomik Yaşamı ve Eğitimi, Ankara: Türkiye İş Bankası, 1979

PARVİN ETİSAMİ'NİN ESERİNDE KADIN ÖZGÜRLÜĞÜ
Women's Freedom In The Work Of Parvin Etisami

Mahmizar MEHDİBEYOVA*

Özet

Parvin Etisami, 20. yüzyıl Azerbaycan şiirinin güçlü temsilcilerinden biridir. Kültür ve sanatın merkezi Tebriz'de doğdu ve orada büyüdü. Bu sanatçı, kadın hakkında pek çok söz yazdı, çok anı yayımladı. Şairin şiirinin ana temalarından biri kadınların kaderi meselesidir. Parvin, İranlı kadınların zorlu yaşamını sadece bir şair olarak değil, aynı zamanda derin düşünme yeteneğine sahip bir kadın olarak da algılayıp yansıtabiliyor. Parvin gerçekçi bir sanatçı gibi eserlerinde, sıradan insanların sefil yaşamı, yetimlerin içler acısı kaderi, yabancı emperyalistlere satılan nüfuzlu çevrelerin aşağılanması gibi insan yaşamının hemen her alanı tipik renklerle ustaca tasvir edilmiştir. Şairin her zaman halkın eğitimine önem verdiği, mazlum ve cehalet mağduru kadınların haksızlıklarını gördüğü ve bu sefaletin ancak eğitim ve öğretimle önlenmesinin gerekliliğini gösterdiği eserlerinden anlaşılmaktadır. Vatanseverlik ve hümanizm temaları, toplumsal eşitsizliğe karşı keskin protesto motifleri, gericilik ve bağımsızlık, şiirinin ideal ve sanatsal kriteri olarak alınmış ve tüm eserleri bu bakış açısıyla yorumlanmıştır. Genel olarak Yakın ve Orta Doğu'nun şiirsel rengini taşıyan, özelden ise klasik İran edebiyatının etkisi altında büyüyen ve şekillenmiş bir şairdir. Şairin her zaman halkın eğitimine önem verdiği, mazlum ve cehalet mağduru kadınların haksızlıklarını gördüğü ve bu sefaletin ancak eğitim ve öğretimle önlenmesinin gerekliliğini gösterdiği eserlerinden anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Vatanseverlik, kadın özgürlüğü, Sadi Şirazi.

Abstract

Parvin Etisami is one of the strong representatives of 20th century Azerbaijani poetry. He was born and grew up in Tabriz, the center of culture and art. This artist wrote many lyrics about women and published many memoirs. One of the main themes of the poet's poetry is the issue of women's fate. Parvin is able to perceive and reflect the difficult life of Iranian women not only as a poet, but also as a woman with the ability to think deeply. Parvin, like a realistic artist, in her works, almost every aspect of human life, such as the miserable life of ordinary people, the deplorable fate of orphans, the humiliation of influential circles sold to foreign imperialists, is skillfully depicted with typical colors. It is understood from his works that the poet always attaches importance to public education, sees the injustices of oppressed women and women who are victims of ignorance, and shows the necessity of preventing this misery only through education and training. Themes of patriotism and humanism, sharp protest motifs against social inequality, reactionism and independence were taken as the ideal and artistic criteria of her poetry, and all her works were interpreted from this perspective. She is a poet who bears the poetic color of the Near and Middle East in general, and who grew up and was shaped under the influence of classical Iranian literature in particular. It is understood from his works that the poet always attaches importance to public education, sees the injustices of women who are oppressed and victims of ignorance, and shows the necessity of preventing this misery only through education and training.

Keywords: Patriotism, women's freedom, Sadi Shirazi.

Giriş

İran (Fars) şiiri, sahip olduğu tarihsel geçmişi, engin boyutlar ve zengin dağarcığı ile birlikte dünya edebiyatını özellikle doğu edebiyatını etkilemiştir. Türkiye de İran edebiyatından ve şiirinden fazlaca etkilenmiştir. İranlı şairlerin önemli isimlerinde biri de kadın şairlerden Parvin Etisami'dir (<https://www.dutlukdergi.com>). 1907 yılında İran'ın Tebriz ilinde doğan Parvin Etisami bu ülkenin yetiştirdiği, İran edebiyatının önemli kadın şairlerinde biridir. Şair ve edebiyatçı bir babanın çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Ailenin bu özelliği Pervin'in düşünce

* Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru/AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu. Azərbaycan E-mail: mehdibeyovamahmizer@gmail.com./ ORCID ID:0000-0001-8371-0793

hayatını etkilemiş, Fars ve Arap edebiyatını babasından öğrenmiştir. Tahran Amerikan kolejini bitiren Pervin, 1934 yılında yakın akrabalarından birinin oğlu ile evlenmiştir. Evlendikten sonra eşi ile birlikte Kirmanşah şehrine taşınmıştır. Ancak evliliği çok kısa sürmüş eşinden ayrılınca baba evine geri dönmüştür. Pervin 1941 yılında tifo hastalığına yakalanmış ve kısa süre sonra hayatını kaybetmiştir. 15 Mart her yıl Parvin Etisami günü olarak kutlanmaktadır (Salmanı, 2018:79; <https://www.aup.nl/en/book/9789087284121/parvin-etesami>; <https://tr.irancultura.it/%C5%9Fair-parvin-etesaminin>).

Doğumu İran'da Meşrutiyet dönemine denk gelmiş olan Pervin Etisami'nin ölümü de ülkeyi Müttefik ülkelerinin işgal ettiği yıllara çok yakındır. Bu zaman diliminde dünya ile birlikte İran'da yaşanan savaş süreci karmaşık bir süreçtir. Araştırmalar bu süreçte İran'da edebi açıdan ise gelenekselden, moderniteye geçişin yaşandığı dönem olduğunu göstermektedir. Parvin Etisami, İran klasik edebiyatının son parlak isimlerindedir. Eserlerine baktığımızda, bütün şiirleri "Divan" isimli kitabında toplanmıştır (Salmanı, 2018:79). Bu çalışmada şairin kadın özgürlüğü anlayışı kaleme alınacaktır.

1. Parvin Etisami ve Kadın Özgürlüğü

Güney Azerbaycan edebiyatının seçkin temsilcilerinden biri olan Parvin Etisami, öğretici mısraları ve düşündürücü şiirleriyle sadece İran'da değil, Yakın ve Orta Doğu'nun birçok ülkesinde büyük üne kavuşmuştur. Eserinde, antik ve ortaçağ şairleri Nasır Hüsrev, Sanai Gaznevi, Nizami Gencevi, Envari Abiverdi, Celaleddin Rumi, Sadi Şirazi ve diğer birçok ileri gelenin sanatsal mirasını derinlemesine incelemiş ve döneminin güncel konularını ele alırken onlardan yararlanmış. Parvin'in edebi mirasının örneklerinin neredeyse tamamı tematik olarak gruplandırılmış, "Olağanüstü temsil ustası", "Gericiliğe ve toplumsal eşitsizliğe karşı protesto", "Kadın hayatının tasviri", "Yoksulların hayatının tasviri", "Halk", "Vatandaş Şair" gibi başlıklar altında çalışmaları yapılmıştır.

Parvin Etisami yüksek düşünceleri ifade eden şiirler yazmış, dolayısıyla derin, samimi ve eksiksiz eserler, halkın ruhuna tercüman olmuştur. Vatansızlık ve hümanizm temaları, toplumsal eşitsizliğe karşı keskin protesto motifleri, gericilik ve bağımsızlık, Parvin'in şiirinin ideal ve sanatsal kriteri olarak ele alınmış ve tüm eserleri bu bakış açısıyla yorumlanmıştır (Novruzova,2007):

"Sanki İran'daki bir kadın daha önce İranlı değildi.
Üzölmek ve perişan olmaktan başka mesleği yoktu.
Hayatı ve ölümü yalnız geçecekti."

Şair eski gelenek ve göreneklerin demir pençesine hapsedilmiş, haklarından mahrum İranlı kadınların zorlu yaşamını büyük bir ustalıklarla yazdı. Derin bir heyecan ve yüksek sanatkârlıkla yazdığı bu eserlerde şair, kişisel sıkıntılarını dile getirir gibiydi. Eserlerinde, sıradan insanların sefil yaşamı, yetimlerin içler acısı kaderi, yabancı emperyalistlere satılan nüfuzlu çevrelerin aşağılanması gibi insan yaşamının hemen her alanı tipik renklerle ustaca tasvir ediyordu. Parvin Etisami, genel olarak Yakın ve Orta Doğu'nun şiirsel rengini taşıyan, özelde ise klasik İran edebiyatının etkisi altında büyüyen ve şekillenmiş bir şairdir. O en eski yazı olarak kabul edilen Horasan alfabesini kullanmıştır. Şairin kullandığı formlar çoğunlukla klasik edebiyattan alınmış olsa da, çağının çağdaşlarını ilgilendiren en önemli meselelerini şiirsel bir dille ifade etmeyi başarmış ve sosyal hayatın taleplerine bu formlarda cevap vermeye çalışmıştır.

Benzersiz yaratıcı özelliklere sahip sanatçılardan biri gibi şiirleriyle Güney Azerbaycan edebiyatının hazinesine yeni inciler kazandıran yazarın yaşam dönemi Rıza Şah diktatörlüğü yıllarına rastlamaktadır. Bu dönemde Farrukh Yazdi, Mirzadeh Eshqi, Abulqasim Lahuti gibi Parvin de belli bir rol oynadı. Çünkü bir yandan Rıza Şah'ın acımasız terörü, diğer yandan iç gerici güçlerin baskısı, yoksul, çalışkan kitlelerin durumunu son derece zorlaştırdı. Elbette halkın bu zor durumu İran'ın ilerici halkını, yazarlarını ve şairlerini düşünmeden edemedi. Şairin her zaman halkın eğitimine önem verdiği, mazlum ve cehalet mağduru kadınların haksızlıklarını gördüğü ve bu sefaletin ancak eğitim ve öğretimle önlenmesinin gerekliliğini gösterdiği eserlerinden anlaşılmaktadır. Temsillerinde gerici güçlere ve toplumsal eşitsizliğe yönelik keskin bir eleştiri ustalıklarla sunulur. Temsiller şairin yaratıcılığının büyük bir kısmını kapsar. "Bu kadar güzel ve derin bir temsili yazan Parvin kadar ikinci bir şairi göstermek çok zordur. Bu manada o sadece kendi zamanının değil, halkının da tek şairidir" (Mehdibeyova, 2020). Parvin, doğası gereği betimleyici ve hacmi çok büyük olmayan, hiciv ve müstehcen içeriğe sahip 100'den fazla temsilde, şiirsel genellemelerle kendisi için belirlediği hedefi özlü bir şekilde verebilmiştir. 20. yüzyılın başlarında kadın özgürlüğü meselesi İran edebiyatının en önemli konularından biriydi. Pek çok önde gelen

şair, yazar ve hatta tanınmış kişi, kadın hakları konusunu düşünmüş ve eserlerinde defalarca dile getirmiştir.

Bu sanatçılar arasında Abulgasim Lahuti, Mirzadeh Eşkin, Malikushshuara Bahar, Yahya Devlatabadi, Nijat Khalkhali ve Adibulmalik'in faaliyetleri daha dikkat çekici ve tutarlıydı. Bu şairler, o dönemin edebiyatının önemli konuları olan iç tepki ve emperyalizme karşı mücadele motiflerine eserlerinde geniş yer verdikleri için kadın özgürlüğü konusunda da oldukça duyarlıydılar. Hümanist bir şair olarak Parvin Etisami, İranlı kadınlar da dâhil olmak üzere tüm Müslüman kadınların köle yaşamının tüm zorluklarını ve yoksunluklarını görmüş ve duymuştur. İranlı kadınların kötü durumları ve kanunsuzlukları şairi derinden sarsmış, bu duygular hüznü şiiirlere dönüştürerek kitlelerin yüreklerini yaralamıştır.

Şair, İslam dünyasında kadınların köleleştirilmesini dönemin en çirkin ve dayanılmaz toplumsal baskıları olarak değerlendirmiş ve buna karşı çıkmıştır. Kadın haksızlığı konusunda yazdığı eserler, sanatsal ve felsefi kapsamıyla aynı konuda yazan diğer yazarların eserlerinden farklılığı göstermektedir. Şair her türlü kalıp ve slogandan kaçınmış, konunun tarihi ve toplumsal kökenlerini incelemiş, kadın güzelliğinin yarattığı aile ve milli değerlerini ortaya çıkarmaya çalışmıştır.

Meşruta döneminde yayınlanan bir dizi gazete ve dergi, sayfalarını kadınların özgürlüğü konusuna ayırdı" (Jalal giziS, 2020). Bu dönemde çocukların ve kadınların eğitimi konusunda yazıların yayımlandığı çok sayıda gazete ve dergi çıktı. Böyle bir gazete 1910'un başlarında yayımlandı. Hatta bazı açık fikirli aydın kadınlar, gazete ve dergilerin editörlük işlerini üstlendiler ve İranlı kadınların haklarını savunmak için medyayı keskin bir silah olarak kullandılar. Meşruta devrimi sonrası ve Birinci Dünya Savaşı sırasında gazete ve dergilerde kadın özgürlüğü konusunun, birçok şair ve yazarın kendi yüzyıllarının böylesine önemli bir olayına kayıtsız kalamaması doğaldır. Bu konunun öyle ya da böyle yaratıcılıklarına yansımaları gerekiyordu.

Kadın meselesi Arif Gazvini'nin ve özellikle İrej Mirza'nın eserlerinde de ana meselelerden biri haline geldi. Ulusal kurtuluş hareketinin genişlemesiyle bağlantılı olarak kadın sorunu daha da geliştirildi. İran edebiyatında Rıza Şah döneminde kadın özgürlüğü meselesi daha net bir şekilde yüceltilmiştir. Çünkü o dönemde Rıza Şah kadınları başörtülerini açmaya zorladı ve bu da birçok şairin kadın meselelerini daha açık ve tam olarak yüceltmesine olanak sağladı. 1930'lu yıllarda yazan, yaratan ve İran edebiyatının en büyük kadın şairi seviyesine yükselen Parvin Etisami, çağdaşları gibi toplumsal yaşamın en önemli alanlarına dokunduğu için kadın özgürlüğü meselesine elbette kayıtsız kalamazdı.

Şairin kadınlara ithaf ettiği şiirler arasında eseri içeriği itibariyle ayrı bir önem taşımaktadır. Şair bu şiiri 1935 yılında İran'da peçesini atması vesilesiyle yazmıştır. Bilindiği gibi 1935 yılı Rıza Şah'ın kanlı yönetiminin hüküm sürdüğü en karmaşık dönemdi. Dolayısıyla hem şairler hem de edebiyatçılar açık bir şekilde konuşma ve yazma olanağından mahrum kalmışlardı. Ancak bu dönemde Parvin, istek ve hayallerini şiirler aracılığıyla cesaretle halka aktaran ilk eleştirel şair olmuştur.

Şair, şiirinde kadının haksızlığını açıkça yücelterek bilimin, bilginin ve manevi dünyanın kadının gerçek lideri ve güzelliği olduğunu göstermektedir. Parvin, şimdiki İranlı kadını geçmiş kadınıyla karşılaştırıyor. Aşağıdaki kelimeler bu karşılaştırmayı daha açık bir şekilde göstermektedir (Kasravi, 1946):

“ Sanki İran'daki bir kadın daha önce İranlı değilmiş gibi.
Karanlık ve karışıklıktan başka mesleği yoktu.
Hayatı ve ölümü yalnızlık içinde geçecekti,
Kadın o zaman kadersiz değildi peki neydi?
Hiç kimse bir kadın gibi çağların karanlığında yaşamadı,
Hiç kimse kadınlar kadar dolandırıcılık mabedinin kurbanı olmadı.
Adliyede kadının tanığı çıkmadı
Erdem okulunda kız öğrenci yoktu.”

Şiirden de anlaşılacağı üzere şair, burada İran kadınının baskılar altında yaşadığını, insan haklarından mahrum olduğunu, bilim ve eğitimin ne olduğunu bilmediğini, yüzyıllarca aşağılanma içinde yaşadığını yazmıştır.. Şair, kadınları sade ve süssüz olmaya teşvik etti. Bu vesileyle kadınlara şunu hatırlattı (Kasravi, 1946):

Sadelik, saflık ve korumanın her biri birer mücevherdir
Mücevher sadece parlak değil.
Kadının cahil olduğu yerde altın ve ziynet ne işe yarar?
Altın ve süslemeler cehalet kusurunu örten bir perde değil.”

Şair, kadınları dış dekorasyona, süs eşyalarına ve takılara bağımlı olmamaları konusunda uyarmıştır. Bilgi ve bilgeliğe sahip olmayı kadın güzelliğinin en önemli işareti olarak görüyordu. "İletişim Meleği" adlı şiirinde bu konuya değinmiş ve şöyle demiştir (Kasravi, 1946):

“ İyi bir kadının eli ve boynu için gerekenler değil,
Ona rengârenk bir mücevher yerine bilgi cevheri yakıştır.”

Görünüşe göre şair, bir kadının her şeyden önce basit olması gerektiğini gösteriyor. Bir kadın cahilse, bilimden haberdar değilse, mücevherlere, altına takılıp kalmasının hiçbir anlamı yoktur. Şair, manevi zenginliği bir kadının en önemli süsü olarak görmektedir. Dolayısıyla o hazineyi korumak için her kural ve kaideyi bilmek, açgözlülük ve tutkuların kölesi olmamak gerekir. Şair, dışarıda çarşafı olan ama gerçekte tevazu nedir bilmeyen kadınlara değinmektedir:

Gözün ve kalbin tevazu için bir perdeye ihtiyacı vardır.
Çürümüş bir örtü İslam'ın temeli değildir.”

Gördüğünüz gibi yazar, manevi saflığı ve içsel saflığı bir kadının erdemi olarak görüyor. Başörtüsünün kadının namusunu koruma aracı olmadığını söylüyor. Kadının insan toplumundaki yüksek konumunu savunması açısından onun (İletişim Meleği) şiirine dikkat edelim. Şairin bu şiirinde kadının toplumdaki eşsiz konumu çok incelikli ve sanatlı bir şekilde yansıtılmıştır. Bu şiirde Parvin, kadının toplum ve ailedeki önemli rolünü göstererek onu varoluş evinin direği olarak adlandırıyor. Kadının olmadığı evde iletişimin, samimiyetin, şefkatin olmadığını söylüyor. Bir kadının zorlu bir yolda mum gibi yanması gerektiğini söylüyor. Eğer yanmasaydı bu karanlık yolun sonunu kimse bulamazdı. Şair bu vesileyle şunları yazıyor (Kasravi, 1946):

“ Kadının olmadığı evde iletişim ve şefkat olmaz.
Kalp öldüğünde ruh da bedende ölür.
Kadın ilk günden itibaren varlık evinin temelidir.
Temeli olmayan bir ev inşa eden.
Bir kadın zorlu bir yolda mum gibi yanmasaydı
Bu karanlık yolun sonunu kimse bulamazdı.”

Parvin aynı zamanda talihsizleri, fakirleri, kimsesizleri, yetimleri ve sevgili çocukları da önemseyen bir şairdi. Onun şiirlerinde çocuklarını okşayan bir annenin duygularını hissedebiliriz. Şairin (Kara Şans) şiirine bir göz atalım. Şiire yetim bir kızın zamanla ilgili şikayetiyle başlıyor. Şiirde yetim bir kızın üvey annesinin baskısına uğradığı, incindiği, aşağılanma içinde yaşadığı anlatılmaktadır. Küçük bir kız annesi tarafından yetim kalır. Anne olan üvey annesi artık ona kendi kızı gibi davranmamaktadır. Yetim bir kız annelikten şikâyetçidir. Şair, yetim kıza acıyarak hüznü bir dille şunları yazıyor (Kasravi, 1946):

“Bu, Horoskop'un eski bir geleneğidir.
Yoksulları teorileştirmek.”

Ancak şairin burada fazla karamsar davrandığını ve yetimin başına gelen talihsizlikten yetimin kaderini sorumlu tuttuğunu da belirtelim. Ancak burada üvey annenin annelik ve genel olarak insani duygulardan yoksun olması, yaramaz doğası ve babanın uysal yapısı yetim kıza perişan etmişti. Parvin şiirine bir yetim kızın ağıtlarıyla başladığı gibi, aynı zamanda o kızın ağıtlarıyla da bitiriyor (Kasravi, 1946):

“Annem öldü ve ben zamanın girdabında dayanaksız bir gemiye döndüm.
Asıman umut dolu harman yerimi yıldırımla küle çevirdi.
Şans kupasından ne bahsedeyim, kupam kanla dolu.
Annem kolum kanadımdı, kırdı, bir kuşkanadıyla uçar.
Baştan beri karanlık değilim,
Ne yaptıysa bu kader yaptı.”

Görüldüğü gibi Parvin Etisami, (Kara Kader) adlı şiirinde üvey annenin zulmünü büyük bir acıyla anlatmıştır. Şiir yakıcı bir dille yazılmıştır. Kalp kırıcı derecede etkilidir. Kadın sorunu, kadın hakları, içinde buldukları çaresiz ve zor yaşam koşulları, bir şair olarak Parvin'i her zaman düşündürmüş, endişelendirmiştir. Şair, kadınlara doğrudan ithaf etmediği bazı şiirlerinde dahi bu konuya değinmenin kutsal bir görev olduğunu biliyordu.

Profesör İslam Garibli, Parvin Etisami'nin şiirinin ana çağrışımlarından biri olan kadınların kaderi meselesine açıklık getiriyor: "Parvin, İranlı kadınların zor zamanlarını sadece bir şair olarak değil, aynı zamanda duyarlı, derin düşünen bir kadın olarak algılayıp yansıtabildi (Garibli, 2014).

Bu nedenle, Parvin'in eserlerinin çoğunda sıklıkla iki zıt kavramı kullanır: "karanlık ve ışık". Şair hiç şüphesiz karanlık derken cehaleti, ışık derken bilim ve kültürü kastetmektedir. Her zaman eğitilmiş insanları görmek istedi. Parvin Etisami'nin bu şiirsel mirası, evrensel ve insana pek çok anı yansıtan değerli sanat örneklerinden oluşuyor.

Bu çalışmanın amacı farklı alanlarda hayat mücadelesi veren kadınların toplumsal cinsiyete dayalı, psikolojik ve cinsel taciz gibi sorunlarla uğraşmakla birlikte çalışkan, yetenekli cesaretli, zekâya sahip olması ve yaşam inançları ile toplum gücüne ortak olmalarını yıllarca süre gelen ezilmişliği kurmak gücünü anlatmaktır. Çalışmanın kaynağı Güney Azerbaycan kadınlarının toplumdaki yerini ve sorunlara karşı elinden gelen mücadelesini göstermektir.

Sonuç

Güney Azerbaycan edebiyatının seçkin temsilcilerinden biri olan Parvin Etisami, öğretici mısra ve şiirleriyle Yakın ve Orta Doğu'nun birçok ülkesinde büyük üne kavuşmuştur. Şairin şiirine büyük değer veren S.A. Kesravi'ye göre, Meşruta sonrası dönemde şiirin taleplerine yaratıcılığıyla cevap veren şairlerden biri de Parvin Etisami'dir. Yüksek düşünceleri ifade eden, dolayısıyla derin içerikli şiirler yazmış, samimi ve eksiksiz eserler halkın ruhunun tercümanı olmuştur. Şair eski gelenek ve göreneklerin demir pençesine hapsolmuş, haklarından mahrum İranlı kadınların zorlu yaşamını büyük bir ustalıkla yazdı. Derin bir heyecan ve yüksek sanatkârlıkla yazdığı bu eserlerde şair, kişisel sıkıntılarını dile getirir gibiydi. Parvin gerçekçi bir sanatçıdır. Eserlerinde, sıradan insanların sefil yaşamı, yetimlerin içler acısı kaderi, yabancı emperyalistlere satılan nüfuzlu çevrelerin aşağılanması gibi insan yaşamının hemen her alanı tipik renklerle ustaca tasvir ediliyor.

Parvin Etisami, genel olarak Yakın ve Orta Doğu'nun şiirsel rengini taşıyan, özelde ise klasik İran edebiyatının etkisi altında büyüyen ve şekillenmiş bir şairdir. Eserinde, antik ve ortaçağ şairleri Nasır Hüsrev, Sanai Gaznevi, Nizami Gencevi, Envari Abiverdi, Celaleddin Rumi, Sadi Şirazi ve diğer birçok ileri gelenin sanatsal mirasını derinlemesine incelemiş ve döneminin güncel konularını ele alırken onlardan yararlanmıştı.

Benzersiz yaratıcı özelliklere sahip sanatçılardan biri gibi, şiirleriyle Güney Azerbaycan edebiyatının hazinesine yeni inciler kazandıran Parvin Etisami'nin yaşam dönemi Rıza Şah diktatörlüğü yıllarına rastlamaktadır. Bu dönemde Farrukh Yazdı, Mirzadeh Eshqi, Abulqasim Lahuti gibi Parvin de belli bir rol oynamıştı. Çünkü bir yandan Rıza Şah'ın acımasız terörü, diğer yandan iç gerici güçlerin baskısı, yoksul, çalışkan kitlelerin durumunu son derece zorlaştırırdı. Elbette halkın bu zor durumu İran'ın ilerici halkını, yazarlarını ve şairlerini düşünmeden edemedi. Şairin her zaman halkın eğitime önem verdiği, mazlum ve cehalet mağduru kadınların haksızlıklarını gördüğü ve bu sefaletin ancak eğitim ve öğretimle önlenmesinin gerekliliğini gösterdiği eserlerinden anlaşılmaktadır.

20. yüzyılın başlarında kadın özgürlüğü meselesi İran edebiyatının en önemli konularından biriydi. Pek çok önde gelen şair, yazar ve hatta tanınmış kişi, kadın hakları konusunu düşünmüş ve eserlerinde defalarca dile getirmiştir. Bu sanatçılar arasında Abulgasim Lahuti, Mirzadeh Eşkin, Malikushshuara Bahar, Yahya Devlatabadi, Nijat Khalkhali ve Adibulmalik'in faaliyetleri daha dikkat çekici ve tutarlıydı.

Şair, İslam dünyasında kadınların köleleştirilmesini dönemin en çirkin ve dayanılmaz toplumsal baskıları olarak değerlendirmiş ve buna karşı çıkmıştır. Parvin'in kadın haksızlığı konusunda yazdığı eserler, sanatsal ve felsefi kapsamıyla aynı konuda yazan diğer yazarların eserlerinden farklılık

göstermektedir. Şair her türlü kalıp ve slogandan kaçınmış, konunun tarihi ve toplumsal kökenlerini incelemiş, kadın güzelliğinin yarattığı aile ve milli derinliği ortaya çıkarmaya çalışmıştır.

İran edebiyatında Rıza Şah döneminde kadın özgürlüğü meselesi daha net bir şekilde kutlanmıştır. Çünkü o dönemde Rıza Şah kadınları peçelerini açmaya zorlamış, bu da birçok şairin kadın meselesini daha açık ve tam olarak yüceltmesine olanak sağlamıştır. 1930'lu yıllarda yazan, yaratan ve İran edebiyatının en büyük kadın şairi seviyesine yükselen Parvin Etisami, çağdaşları gibi toplumsal yaşamın en önemli alanlarına dokunduğu için kadın özgürlüğü meselesine elbette kayıtsız kalamazdı. Parvin'e göre en asil yaratık olan kadın, tevazu hazinesidir. Dolayısıyla o hazineyi korumak için her kural ve kaideyi bilmek, açgözlülük ve tutkuların kölesi olmamak gerekir. Çünkü onun hayatını ve itibarını çalan açgözlülüğüdür. Parvin genel olarak kadınlara dürüst olmalarını ve doğru yolu izlemelerini tavsiye ediyor. İranlı kadınların zor günlerini sadece bir şair olarak değil, aynı zamanda duyarlı, derin düşünen bir kadın olarak algılayıp yansıtabilmişti. Bu şiirsel mirası, evrensel, insani ve insani pek çok anı yansıtan değerli sanat örneklerinden oluşuyor.

Kaynaklar

Kesrevi S.Ə. Tehran: Der Piramune-Edebiyat Dergisi, (1946), 52.

Novruzova S. Bakü. P"arvin Etisaminin Şiiri". (2007), 61.

Mehtibəyova Mahmizər. Pərvin Etisami Yaradıcılıqta Təmsil, Cümhuriyyət gəzəti, 10/20 (2020), 14.

Celal kızı, Bakü: Parvin Etisami'nin Hayatı ve Çalışmaları, Ulu Yayınları, 2020, 38.

Parvin Etisami. "İletişim Meleği. Divanı".

Parvin Etisami. "Divanı".

Garibli İ. Bakü. "Edebiyat Sınır Tanımlıyor". 2014, 137.

Ettilet Gazete. 4/10 (1994).

Ekike Bexşayəşi, Tebriz: "Şenasnameye Bexşayəşi Dergisi, 4.

Eziz Dövlətabadi, Tebriz Universitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 3 (1339): 237.

Salmânî,,Mîlâd, "Pərvin İtisâmî; Düşüncələri və İran Şiirindəki Yeri". Kubbealti Akademi Mecmuəsi, sayı 185, yıl 47/1, Ocak 2018.

Semed Serdarniya, Tebriz: Meşəhire- Azərbaycan Dergisi, (1999): 9.

Eziz Dövlətabadi, Təbriz: Azərbaycanın söz ustaları (Katran"dan Şəhriyar"a). Studə Dergisi

İnternet kaynakları

[https://www.dutlukdergi.com/pervin-i-itisami-divani/\(30.10.2024\)](https://www.dutlukdergi.com/pervin-i-itisami-divani/(30.10.2024)).

[https://www.aup.nl/en/book/9789087284121/parvin-etisami-in-the-literary-and-religious-context-of-twentieth-century-iran \(29.10.2024\)](https://www.aup.nl/en/book/9789087284121/parvin-etisami-in-the-literary-and-religious-context-of-twentieth-century-iran (29.10.2024)).

[https://tr.irancultura.it/%C5%9Fair-parvin-etisaminin-g%C3%BCn%C3%BC/ \(30.10.2024\)](https://tr.irancultura.it/%C5%9Fair-parvin-etisaminin-g%C3%BCn%C3%BC/ (30.10.2024)).

Kitabın Kimliği
FEMİNİST SOSYAL POLİTİKA

Esra YILMAZ*

Kitap; Feminist Ekonomi ve Bakım Politikaları (1), Kadın Emeği, Geçicilik, Eğretilik (2) ve Kentsel ve Tarımsal Üretimde Suriyeli Kadın Emeği (3) olmak üzere 3 bölümden, 8 makaleden oluşan derleme bir kitaptır.

DERLEYEN: Çağla ÜNLÜTÜRK ULUTAŞ

NotaBene Yayınları

1. Baskı: Ağustos, 2018, İstanbul

Sayfa Sayısı: 311

Kitabın Boyutu: 13,5 x 19,5

Hamur Tipi: 1. Hamur

ISBN: 978-605-260-143-3

Fiyatı: 84 TL

YAZARLAR

ÇAĞLA ÜNLÜTÜRK ULUTAŞ: Lisans ve lisansüstü eğitimini Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde tamamlamıştır. Pamukkale Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümünde öğretim üyesidir.

İPEK İLKKARACAN: Swarthmore College'da Siyaset Bilimi alanında lisans derecesini, New School for Social Research'de iktisat alanında yüksek lisans ve doktora derecelerini almıştır. İTÜ İşletme Fakültesinde Prof. Öğretim Üyesi olarak görevine devam etmektedir.

NURSEL DURMAZ: Pamukkale Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümünde araştırma görevlisi olan Nursel Durmaz, Ankara Üniversitesi İstatistik Bölümü mezunudur. Ankara Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümünde doktora programı öğrencisidir.

EMEL MEMİŞ: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Ekonomi Bölümünden lisans ve yüksek lisans derecesini almıştır. Doktora derecesini ise Utah Üniversitesinden almıştır. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat Bölümünde öğretim üyesidir.

ÖZGE İZDEŞ: İstanbul Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezinde ve Dış Ticaret Bölümünde Dr. Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır. Toplumsal cinsiyet üzerine kalkınma, istihdam alanlarında çalışmalar yapmaktadır.

SEYHAN ERDOĞDU: Lisans derecesini ODTÜ Ekonomi ve İstatistik Bölümünde alan Seyhan Erdoğan, yüksek lisans derecesini ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu yönetimi bölümünden almıştır. Doktora derecesini ise Ankara Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümünden almıştır. Sosyal

*Yük. Lis. Öğr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kadın ve Aile Araştırmaları Ana Bilim Dalı, Samsun, Türkiye/ e- posta: esraayilmzzz@gmail.com ORCID: 0009-0009-3905-339X

politika alanında uluslararası çalışmaları bulunmaktadır. Ankara Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümünden emekli öğretim üyesidir.

NAGİHAN DURUSOY ÖZTEPE: Lisans ve lisansüstü eğitimini Ankara Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümünde tamamlamıştır. Pamukkale Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Kadın emeği alanında çalışmalar yapmaktadır.

ZUHAL ESRA BİLİR: Ankara Üniversitesi Kadın Çalışmaları alanında yüksek lisans derecesini aldı. Kadın istihdamı ve emeği alanında çalışmalarına devam etmektedir.

SANIYE DEDEOĞLU: Doktora derecesini Londra Üniversitesi Doğu ve Afrika Çalışmaları alanında almıştır. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü öğretim üyesidir. Aynı zamanda Kadın Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü olarak görev yapmaktadır.

SİNEM SEFA BAYRAKTAR: Yüksek lisans derecesini Nottingham Üniversitesi Uluslararası İlişkiler alanında almıştır. Kalkınma Atölyesi Kooperatifi Çocuk Hakları Direktörü olarak Çocuk İşçiliği ile Mücadele Programı Yönetici görevine devam etmektedir.

SEZGİ AKBAŞ: Ankara Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü lisans mezunudur. Pamukkale Üniversitesinde araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır. İş hukuku kapsamında çalışmalarına devam etmektedir.

KİTABIN AMACI

Kitap; 2016 yılında kadın çalışmaları alanında pek çok araştırması ve çalışmaları olan Gülay Toksöz'e armağan edilmek amacıyla yazılmıştır. Bu amaçla birlikte Türkiye'deki kadınların hane dışındaki emeğinin yanında hane içindeki emeği de ele alınmış, toplumsal cinsiyet eşitlikçi politika tasarımları ve uygulamaları için de yol gösterici olmayı amaçlamaktadır.

DEĞERLENDİRME

Kitabın ilk bölümü olan *Feminist Ekonomi ve Bakım Politikaları* bölümünde kadınların istihdam durumu ele alınmaktadır. Bunun yanında toplum tarafından kadına atanmış olan bakım rolünün, kadın istihdamına etkileri üzerinde durulmuştur.

Bu bölümünde konuyla ilgili üç makaleye yer verilmiştir. Bunlardan ilki *İpek İLKKARACAN* tarafından yazılmış *Toplumsal Cinsiyet Eşitlikçi, Sürdürülebilir Büyüme ve Kalkınma İçin Mor Ekonomi* makalesidir. Bu makalede yazar, bakım ekonomisini 'mor ekonomi' kavramı ve 'mor ekonominin dört temel yapıtaşı' içerisinde değerlendirmiştir. Yazar bu makalede kavramları anlaşılır bir biçimde açıklamıştır.

Bölümdeki ikinci makale ise *Nursel DURMAZ*'ın yazdığı '*Tamamlanmamış Devrim'in Türkiye Yansımaları*' adlı makaledir. Esping-Andersen'in Tamamlanmamış Devrim kitabının Türkiye yansımalarını incelemiştir. Tamamlanmamış Devrim kitabında devrimin tamamlanmasının ancak toplumsal cinsiyet rolleri tarafından kadınlar için atanmış rollerin değişimi ile mümkün olacağı vurgulanmıştır. Bu bağlamda Türkiye'de kadınlara atanmış olan toplumsal cinsiyet rolleri ile kadınların istihdamı ele alınmıştır. Araştırmada TÜİK Hanehalkı İşgücü Araştırmalarının verileri kullanılarak bulgular elde edilmiştir. Bu bulgular tablolar halinde makale içinde sunulmuştur. Bunların yanında toplumda kadına atfedilmiş olan bakım rolleri de ele alınmış, kadın istihdamı üzerindeki etkisi tartışılmıştır.

Bölümün son makalesi ise *Emel MEMİŞ* ve *Özge İZDEŞ*'in birlikte yazdıkları *Türkiye'de Yaşlı Bakımı ve Kadın İstihdamı* makalesidir. Bu makalede yazarlar; Türkiye'deki yaşlı bakım konusunu, bakım verenlerin istihdama katılma durumlarını ve çalışma sürelerini derinlemesine ele almışlardır. Araştırmada 2014-2015 Zaman Kullanım Anketi verileri kullanılarak bakım verilen süreler, bakım veren kişilerin istihdama katılma oranlarına ilişkin bulgular detaylı tablolar ve grafiklerle birlikte sunulmuştur. Bunun

yanında TÜİK ve Dünya Sağlık Örgütü'nün de verilerinden faydalanılmıştır ve bu veriler de detaylı bir şekilde aktarılmıştır.

Birinci bölümde Türkiye toplumunda kadına atanmış bir rol olan 'bakım verme' rolünün kadın istihdamına, kadının ekonomik gücüne etkileri araştırılmıştır. 'Bakım verme' rolünün yalnızca kadınlara yüklenmemesi konusunun yanında 'bakım verme' rolünün kadın istihdamında çeşitli engellere yol açtığı vurgulanmıştır.

Kitabın ikinci bölümü *Kadın Emeği, Geçicilik, Eğretilik* kısmında kadının emek piyasasındaki yeri, kadınların çalışma hayatlarında yaşadıkları sorunlar, kadınların çalıştığı eğretili işler ve bu eğretili işlerdeki zorluklardan bahsedilmiş; çeşitli kaynaklar, görüşmeler ve verilerle kadınların yaşadığı sorunlar kanıtı bir biçimde sunulmuştur. Bu bölümde üç makaleye yer verilmektedir.

Bölümün ilk makalesi *Seyhan ERDOĞDU*'ya ait olan *Özel İstihdam Şirketleri Aracılığıyla Geçici İşçilik: Padrone'lar ve Kelly Kızı'ndan Küresel İstihdam Şirketlerine* adlı makaledir. Yazar makaleye Özel İstihdam Büroların tarihçeleri ile başlamış ardından bu süreç içerisinde bu bürolarda kadınların maruz kaldıkları olumsuz durumlara değinmiştir. Özel istihdam şirketlerinin güncel verilerinin de sunulduğu araştırma; bu şirketlerin çalışanların emeğini sömürülmesine, sosyal haklardan neredeyse mahrum bırakarak işçi çalıştırmalarına dikkat çekmektedir.

Bölümün ikinci makalesi *Nağıhan DURUSOY ÖZTEPE'nin* yazmış olduğu *Hizmetler Sektörünün Eğretili İşlerinde Kadın İstihdamı ve Çalışma Koşulları* isimli makaledir. Makalede eğretili iş kavramını açık ve net bir biçimde anlatmıştır. Ardından yazar, makalede TÜİK HHİA veri setinden SPSS aracılığıyla hazırlanmış olan tablo ve grafikleri etkili bir şekilde kullanarak ve bu verileri açık ve net bir biçimde okuyucuya sunarak kadınların eğretili işlerde yaşadıkları zorlukları, uğradıkları haksızlıkları anlatmıştır. Toplumsal cinsiyet rolleri ile kadınlara yüklenen rollerin de kadınların eğretili işlerde çalışmaya mecbur bıraktığının da altını çizmektedir.

Bölümün üçüncü makalesi ise *Zuhal Esra BİLİR* tarafından kaleme alınmış *Eğretilişen Hizmet Sektörünün Feminizasyonu: AVM'lerde Çalışan Kadın Satış Görevlileri* adlı makalesidir. AVM'de çalışan kadın satış görevlileri ile bir saha çalışması yapılmış ve bu saha çalışmasının sonuçları makaleye aktarılmıştır. Kadınların olası bir olumsuz durumla karşılaşmamaları amacıyla gerçek adları ve çalıştıkları firmaların adları kullanılmadan bir saha çalışması yapılmıştır. Çalışma saatleri, iş-yaşam dengesi, düşük gelir karşılığı çalışma, yetersiz güvenlik ve sağlık koşullarında çalışma, cinsiyete karşı ayrımcılık, cinsel tacize karşı güvenlik yoksunluğu gibi pek çok sorunla karşı karşıya kalan AVM'de çalışan kadın satış görevlilerinin yaşadıkları sorunlara karşı bir bilinç ve farkındalık oluşturmak, aynı zamanda karşılaştıkları bu haksız durumlar karşısında haklarını aramalarına yardımcı olabilmek için yapılmış bir çalışmadır. Araştırmacı bu makalede yalın bir dil kullanarak, saha çalışmasından kesitleri paylaşıp sorun tespitlerinde bulunarak okurların AVM'de çalışan kadın satış görevlilerin yaşadıkları sorunlara dikkatini çekmeyi başarmıştır. Bölümün sonunda konu ile ilgili çözüm önerilerine de yer verilmiştir.

Bu bölümde yazarlar, kadın emeğini temel alan çeşitli konulardaki makalelerini sunmuşlardır. Özgün araştırma konuları seçmeye çalışan yazarlar bu konuda başarılı olmuşlardır. 'Özel istihdam şirketleri', 'AVM'de çalışan kadın satış görevlileri' gibi üzerinde pek fazla araştırma yapılmayan konuları ele alarak, bu konularda literatüre katkı sağlamayı amaçlamışlardır.

Kitabın üçüncü bölümü ise *Kentsel ve Tarımsal Üretimde Suriyeli Kadın Emeği'dir*. Bu bölümde 2011 yılında Türkiye'ye 'geçici sığınmacı' statüsüyle gelen ya da göç eden Suriyeli kadınların göç süreci, sosyal uyum süreci, istihdamdaki yerlerine değinilmiştir. Bu bölümde ise iki makaleye yer verilmiş.

Bölümün ilk makalesi *Saniye DEDEOĞLU ve Sinem Sefa BAYRAKTAR*'ın beraber yazdığı *Tarımsal Üretimde Suriyeli Göçmen Kadın Emeği: Bereketli Topraklarda Zehir Gibi Yaşamlar* adlı makaledir. Bu makalede Türkiye'ye göç etmiş, Adana Ovası'nda tarımsal üretimde istihdam eden Suriyeliler ele alınmıştır. Özellikle kadınların ve kız çocuklarının bu istihdamda karşılaştıkları zorluklar, emeklerinin sömürülmesi, yaşam koşulları gibi konulara değinilmiştir. Makalede Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün, AFAD'ın, Kalkınma Atölyesi'nin (2016) verilerinden yararlanılmış; bu verilerin grafikleri de kitapta sunulmuştur. Tarımsal üretimde istihdam sahibi olan Suriyelilerin özellikle de Suriyeli kadın ve kız

çocuklarının yaşadığı mağduriyete dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Bölümün ve kitabın son makalesi ise *Çağla ÜNLÜTÜRK ULUTAŞ* ve *Sezgi AKBAŞ*'in yazdıkları *Ötekilerin Ötekisi: Denizli İşgücü Piyasasında Suriyeli Kadınlar* isimli makaledir. Yazarlar bu makalede Denizli'de yaşayan Suriyeli kadınlar ile yapılmış bir saha çalışması ile Suriyeli kadınların çalışma hayatlarında var olma çabalarının yanında Suriyeli kadınların sosyal hayatta yaşadıkları sorunlara da değinmişlerdir. Saha çalışmasındaki görüşülen kadınların ifadelerine yer verdikten sonra kadınların yaşadığı sorunlara ilişkin yerinde tespitlerde bulunmuşlardır. Konuyla ilgili Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlenmesi Biriminin de verisinden yararlanılmıştır. Bölümün sonunda Suriyeli kadınlarının çalışma hayatına ve sosyal hayata katılımlarını destekleyecek, kamu hizmetlerinin yararlanmalarını sağlayacak önerilerde bulunmuşlardır.

Üçüncü bölümde Suriye'den Türkiye'ye göç etmiş kadınların; tarımsal üretimde ve diğer çalışma alanlarındaki emek sömürüsü, istihdama katılamama, sosyal uyum sorunları gibi sorunlarına vurgu yapılmıştır.

Kitap kadının çalışma yaşamını; bakım ekonomisi, kadınların eğreti işlerdeki istihdamı, emek sömürüsü gibi konularla ele almıştır. Bütün bölümlerde kullanılan veriler detaylı bir biçimde okuyucuya aktarılmış, bazı bölümlerde kullanılan veriler tablolar ve grafikler halinde de kitapta yer almıştır. Kitabın genelinde yalın, sade bir dil kullanılmıştır. Bazı bölümlerdeki araştırmalar için yapılan saha çalışmalarından kesitlere de yer verilmesi kitabı akıcı bir hale getirmiştir. Kitabın toplumsal cinsiyet eşitlikçi politika tasarıları ve uygulamaları için de yol gösterici olmayı amaçladığı önsöz bölümünde belirtilmiştir. Kitabın bu amaçlara yönelik olarak bölüm sonlarında konu ile ilgili olarak politika önerileri sunulmuştur. Ayrıca makalelerin sonuç ya da değerlendirme kısımlarında bu amaç doğrultusunda bulguların ışığında önerilerde bulunulmuştur. Kitaptan; üniversitelerdeki İdari ve İktisadi Bilimler Fakültelerindeki, Siyasal Bilgiler Fakültelerindeki öğrenciler, Ekonomi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri alanlarında eğitime devam eden öğrenciler yararlanabilir. Bunun yanında Kadın Araştırmaları alanında lisansüstü eğitim alan öğrenciler de faydalanabilir.

Kadınlar toplumda pek çok alanda ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Ayrımcılığa maruz kaldıkları alanlardan biri de ekonomik alandır. Kadınlar çalışma hayatlarında yalnızca kadın oldukları için bile pek çok ayrımcılığa uğramaktadır. Bu ayrımcılığın psikolojik etkileri olduğu gibi maddi etkileri de olmaktadır. Kitapta bu konulara da değinilerek sosyal politika uygulayıcılarına yönelik de önerilere de yer verilmiştir.

Kitabın bölümlerinde değinilen konular üzerinde pek fazla araştırma yapılmış konular değildir. Bu sebeple kitap; bakım ekonomisi, kadınların eğreti işlerdeki istihdamı, Suriyeli kadınların ve kız çocuklarının emek sömürüsü konularında literatüre katkı sağlayacak bir eser olmuştur.

Kitabın Kimliği

“TÜRKİYE’DE REFAH DEVLETİ VE KADIN”

Hasan Tahsin YAZICI *

Kitap; Birinci Kısım, “Türkiye’de Refah Devleti, İşgücü Piyasası ve Toplumsal Cinsiyet” Başlığında; İkinci Kısım, AB Entegrasyon Sürecinde Refah Reformlarının Kadınların Statüsü Üzerine Etkisi Başlığında” olmak üzere toplam 13 bölümden oluşan derleme bir kitaptır.

Yazarın Adı (Derleyenler): Saniye Dedeoğlu-Adem Yavuz Elveren

Yayıncı: İletişim Yayınları

Yayın Tarihi: 15.11.2012

ISBN: 9789750511172

Dil: Türkçe

Sayfa Sayısı: 368

Cilt Tipi: Karton Kapak

Kağıt Cinsi: Kitap Kağıdı

Boyut: 13*19.5

Fiyat: 167,32 T.L.

YAZARLAR (DERLEYENLER)

Saniye DEDEOĞLU: Marie Curie Araştırma Görevlisi, Warwick Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstriyel İlişkiler Fakültesi, Muğla Üniversitesi. Doktorasını Londra Üniversitesi SOAS'ta Doğu ve Afrika Çalışmaları alanında Kalkınma Çalışmaları alanında tamamlamıştır.

Adem YAVUZ ELVEREN: Ekonomi alanında doktora derecesini 2008 yılında Utah Üniversitesi'nden aldı. Feminist ekonomi ve savunma ekonomisi alanlarında araştırmalarını sürdürmektedir. Saniye Dedeoğlu, Türkiye’de Cinsiyet ve Toplum: Neoliberal Politikaların Etkisi, Siyasal İslam ve AB Katılımı (IB Tauris, 2012), Türkiye’de Refah Devleti ve Kadın (İletişim Yayınları, 2012) ve 2000’lerde Türkiye. “Sosyal Politika ve Cinsiyet” kitabı (İmge Kitabevi Yayınları, 2015). Türkiye’de Beyin Göçü ve Cinsiyet Eşitsizliği (Palgrave Pivot, 2018) ve Marksist Bir Perspektiften Askeri Harcama Ekonomisi (Routledge, 2019) kitaplarının yazarıdır. Fitchburg Eyalet Üniversitesi’nde (ABD) Ekonomi, Tarih ve Siyaset Bilimi Bölümü’nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Bu kitap, Türkiye’deki neoliberal iktisadi rejimin sosyal politikalar üzerindeki etkilerini, özellikle toplumsal cinsiyet ile kadın yönünden ele almaktadır. Kitap, piyasa, özel ile kamusal patriarkallığın etkileşimini vurgulayarak, kadın emeğinin bu üçlü kısılcının içinde nasıl bir rejime ve dışlama/sömürü

* Uzman Psikolojik Danışman, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kadın ve Aile Araştırmaları Programı Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, Samsun, Türkiye. hasantahsin55@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6759-6177

mekanizmalarına tabi olduğunu incelemektedir. Ayrıca, sosyal güvenlik reformları ve bu reformların cinsiyetçi farklılaşmaları nasıl kurup yeniden ürettiğine odaklanarak kadınların sosyal güvence tahribatına maruz kalma süreçlerini analiz etmektedir. Yazar, toplumsal cinsiyet eşitliği taleplerinin, bu durum karşısında anlamını ve perspektifini sorgulamaktadır. Yazara göre bu eser, Türkiye'deki neoliberal toplumsal politika, siyasal İslam ile Avrupa Birliğine dahil olma aşamasının kesişiminde toplumsal cinsiyet münasebetlerinin nasıl tekrardan düzenlendiğini analiz eden ilk eserdir. Kitapta, bir taraftan "piyasalaştırılmış" bir sosyal güvenlik mekanizmasında kadın ve erkek arasındaki kanun eşitliğini özendiren, öteki taraftan ücretsiz bakım sağlamayı "kadın meselesi" haline getiren sosyal normları güçlendiren yasal bir çerçeve olarak incelenmektedir. Çeşitli ekonomik ve politik değişimlerin çelişkilerine dair birçok orijinal ve iyi araştırılmış görüşler sağlamakta olan bu kitabın, toplumsal cinsiyet, toplumsal siyaset ve refah devleti literatürüne kıymetli bir katkı sunduğu düşünülmektedir.

Kitap, Batılı olmayan memleketlerde toplumsal cinsiyet ile refah devleti konusundaki münakaşalara faydada bulunmak ve toplumsal politika tatbiklerindeki değişikliklerin doğasını ve bunların kadınlar üzerindeki etkilerini değerlendirmektedir. Bu analiz, kadınlara eşitlik sözü veren reformların kimi hallerde kadınların ananevi toplumsal cinsiyet rollerini koruduğunu ve kadınların özel korumaya gereksinim duyan güçsüz ve savunmasız bir kesim olduğu önyargısını kuvvetlendirdiğini göstermektedir. Dolayısıyla bu kitap, refah devleti yapılarında yasalar çerçevesinde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya ve kadınların ana gereksinimlerini karşılamaya yönelik politikalar olmadan yapılan değişikliklerin, kadınların kırılganlığını fazlaca yükselteceğini ve onları müdafaasız bırakacağını ileri sürmektedir.

“Giriş: Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet, Toplum ve Refah Devleti”(29-45), başlıklı birinci bölümde yazar, Türkiye’deki refah devleti ile kadınları bir dizi faktörü inceleyerek eleştirel bir perspektife dikkat çekmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalar genellikle toplumsal cinsiyet rolleri, refah devleti politikalarının kadınların üzerindeki etkileri ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin nasıl şekillendiği gibi konulara odaklanmaktadır. Türkiye’de kadınların bulunduğu konum, Cumhuriyetin kuruluşundan yani 1923’ten beri Türk modernleşmesinin ana konusu olduğu belirtilmekte ve bunun politik münakaşaların harareti hususu durumundayken kadınların kendilerinin bu münakaşalarda eylemsel olarak genelde yer almadıklarına ve kadınların zıt politik grupların “simgesel piyonu” şeklinde erkeklerin siyasi kuvvet savaşımına sıkça konu edildiklerine değinilmektedir. 2008’deki sosyal güvenlik reformundaki düzeltmelerin kadınları biçimsel işgücü pazarına dahil olmaktan caydırıcı bir meyil taşıdığına dikkat çekilmektedir. Ayrıca yazar, burada 2003 yılında hayata geçirilen Sağlıkta Dönüşüm Programının kadınların erkeklere bağımlı şekilde görüldüğü hem kendisinde hem de yaşama uyarlanmasında görünür cinsiyetçi bir sapma olduğunu söylemekte ve devamında bireysel emeklilik mekanizmasının işgücü pazarındaki kadın ile erkekler arasındaki başlıkların üstüne genişlemesinin emeklilik geliri içeriğinde uçurumun fazlaca artacağını söylemiştir. Özel istihdam bürolarının görevini analiz eden yazarımız, fazla sayıdaki kayıt dışılıktan ötürü iş sahası meydana getirmek tarafındaki tesirlerinin minimum seviyede olacağını belirterek bunların yalnızca işgücü pazarındaki gündelikçilerin çabasının istismarını dönüştürdüğünü iddia etmektedir.

“Türkiye’nin Değişen Refah Rejimi: Neoliberalizm, Kültürel Muhafazakarlık ve Yeniden Tanımlanan Toplumsal Dayanışma”(47-67) başlıklı ikinci bölümde yazar, Türkiye’deki refah rejiminin evrimini ve bu süreçteki oluşum özelliklerini ele almakta ve Neoliberal etkilerin tesiriyle Türkiye’nin 1980’lerden itibaren neoliberal politikalara yönelik bir geçiş yaşadığını ifade etmektedir. Özelleştirmelerin, serbest ticaret politikalarının ve düzenlemelerinin ekonomik yapıda önemli değişikliklere neden olduğunu ve bu değişimin, refahın devamını sağladığını belirtmektedir. İktidarın uygulamaya koyduğu sosyal bakım ve yardım sistemleri sosyal dayanışmanın ana unsuru şeklinde aileye dair kuvvetli bir tonlama ve İslami yardımseverlik anelerine dimdik atıf yapımlar içermektedir. Türkiye’de kültürel muhafazakarlığın, toplumsal cinsiyet normlarına etki ettiğini ve kadın hakları konusunda gerilemeler yaşanabileceğini ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin daha belirgin bir hale gelebileceğini vurgulamaktadır. Refah rejimindeki değişimin toplumsal dayanışmanın yeniden tanımlanmasına yol açtığını ve sosyal yardımların şekli ve durumunda, bu süreçte önemli değişiklikler yaşandığını ifade etmektedir. Neoliberal politikaların dağılımının ekonomik eşitsizlikleri artırabileceğini ve bu durumun da, özellikle kadınların ekonomik ve sosyal refahlarını olumsuz etkileyebileceğine örgütlü kadın grupları da işaret etmektedir.

“Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Taleplerini Anlamak: Türkiye’de Kadın Hareketinin Temelleri ve Sınırları” (71-98) başlıklı üçüncü bölümde yazar, Türkiye'deki kadın hareketinin sosyal olarak çeşitli dönemlerde ortaya çıktığına ve Cumhuriyet döneminin, kadınların toplumsal ve siyasal katılımlarında önemli bir dönem olduğuna dikkat çekmektedir. Ancak kadın hakları mücadelesinin daha eski tarihlerden başlayarak var olduğunu ve zaman içinde evrim geçirdiğini söylemektedir. Türkiye'deki kadın hareketinin, genellikle toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın hakları, güçlü mücadele ve toplumsal özgürlük gibi temel talepler etrafında şekillendiğini belirterek bu taleplerin kadınların sosyal, ekonomik ve siyasi hayatta eşit haklara sahip olmalarını savunduğunu ifade etmektedir. Kadın hareketinin karşılaştığı bazı kültürel normların, toplumsal beklentilerin ve bazı politik engellerin birleştirildiğini belirten yazar, ayrıca hareketin içinde farklı akımların ve görüşlerin bulunabileceğini, bunun da birleşik bir kadın hareketinin ayrıntılarını zorlaştırdığını bildirmektedir. Kadın hareketi içinde, farklı sosyal, ekonomik ve kültürel bağlamlardan gelen kadınlar arasında çeşitlilik bulunduğunu ve bu çeşitliliğin bazen içsel tartışmalara neden olduğuna atıf yapmaktadır. Yazar, her kadın hareketinin bütün kesimlerin ortak katılımıyla ortaya konulamadığını ve bunda da farklı kadın hareketlerinin etkisinin bulunduğuna değinmektedir. Yazara göre İslami kadın hareketi diğer kadın hareketleri gibi çok etkin olamamış, belli bir düzeyde kalmıştır. Bu nedenle kadın hareketinin geleceğinin, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesindeki gelişmelere ve değişimlere bağlı olarak şekilleneceğini iddia etmektedir.

“Neoliberal Piyasa, Özel ve Kamusal Patriarkal Çıkamazında Kadın Emeği”(103-124) başlıklı dördüncü bölümde yazar, neoliberal ekonomi politikalarının etkisi altında kadın emeğinin nasıl şekillendiğini ve bu süreçte ortaya çıkan özel ve kamusal patriarkal yapıların kadınların deneyimleri üzerindeki etkilerini ele almaktadır. Yazar, burada neoliberal ekonomik sistemdeki politika ve uygulamaların, kadınların işgücüne katılımını, çalışma koşullarını ve sosyal haklarını nasıl etkilediğini incelemektedir. Aynı zamanda, özel sektörde ve kamusal alanda kadınların karşılaştığı cinsiyetle ilgili ayrımcılık ve patriarkal yapıları eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmektedir. Yine neoliberal politikaların iş dünyasındaki cinsiyet eşitsizlikleri nasıl derinleştirdiğini ve kadınların ekonomik olarak marjinalleşmesine nasıl katkıda bulunduğunu tartışmaktadır. Makro-ekonomik siyasetlerin Türkiye’de fakirlikle, işsizlikle ve bölgesel adaletsizlikle ve bilhassa korunmasız istihdam şekilleriyle savaşılmadığı sürece bu siyasetler eğitim alanında, bakım sektöründe ve iş oluşturma sahasında toplumsal cinsiyet eşitliğini amaçlamadığı vakitçe kadınların işgücü pazarından dışlanmasını önlemenin olanaklı olmadığını belirtmektedir. Kadın sivil toplum kuruluşlarının teşriki mesaisi ile toplumsal cinsiyet eşitliğini tesis etmek için kadınlara arka çıkan bir siyasi iradenin gerekliliği vurgulamaktadır. Yazar, feminizm, toplumsal cinsiyet eşitliği ve ekonomik adalet gibi konuları öne çıkararak, okuyuculara kadın emeği meselelerine feminist bir perspektiften bakma fırsatı sunmakta ve okuyuculara neoliberal politikaların kadın emeği üzerindeki etkilerini anlamaları ve bu alandaki sorunlara çözümler bulma konusunda düşünmeleri için bir çerçeve sunmaktadır.

“Türkiye’de Gelir Dağılımının ve Yoksulluğun Toplumsal Cinsiyet Boyutları”(127-156) başlıklı beşinci bölümde yazar(lar), Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yapısındaki gelir eşitsizliklerini ve yoksulluğu cinsiyet temelli bir analizle değerlendirmekte ve toplumsal cinsiyet boyutları, erkeklerle kadınlar arasındaki gelir eşitsizliğini ve yoksulluğu anlamak için önemli bir perspektif sunmaktadır. Yazar(lar), kadınların işgücüne katılımı, ücret eşitsizliği, eğitim ve sağlık gibi faktörler üzerinden gelir dağılımındaki cinsiyet temelli farklılıkları incelemekte ve ayrıca, kadınların ekonomik hayata katılımının artırılması ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin azaltılması için öneriler sunmaktadır. Türkiye'deki yoksulluğun kadınlar üzerindeki etkilerini detaylı bir şekilde tablolarla ve grafiklerle ele almakta ve yoksulluğun kadınları nasıl daha fazla etkilediğini, kadınların yoksulluktan çıkma süreçleri ve politika önerileri gibi konular hakkında bilgiler vermektedirler. Gelir dağılımı ve yoksulluk konularında cinsiyet temelli bir bakış açısı sunmakta ve Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle mücadele ve ekonomik kalkınma politikalarında nasıl iyileştirmeler yapılacağına dair önemli bir katkı sunmayı hedeflemektedirler.

“Kadınların Ev-Kadınlaştırılması: Ücretli ve Karşılıksız Emeğin Toplumsal Cinsiyet Temelli Bir Analizi”(159-180) başlıklı altıncı bölümde yazar(lar) bilhassa kadınların istihdamının mevcut koşullarda vakit kullanım şekillerinin etkisine odaklanarak Türkiye’de kadın ve erkeklerin vakit kullanımını analiz etmeyi amaçlamakta ve neticeler Türkiye’de ananevi toplumsal cinsiyetçi iş bölümünün yine hakim olduğunu ortaya koymaktadır. Kadınların çalışma saatlerinin çoğunluğunu karşılıksız çalışma

uygulamalarına ayırdığını belirten yazarlar, erkeklerin ise toplam çalışma saatlerinin çoğunluğunu ücretli faaliyetlere ayırdığını ifade etmektedirler. Yazar(lar)a göre, kadınlar vasati olarak erkeklerden fazlaca iş yüküne sahiptir ve bu durum bütün kadınlar için geçerlidir. Gelir getirici bir alanda çalışmanın karşılığı bulunmayan bir alanda çalışmaya ayrılan vakit üzerindeki tesirinin ise erkekler ile kadınlar arasında mühim başlıklar sergilediğini ifade etmektedirler. Ayrıca, kadınların çalışma sürelerinin erkeklerden çok daha fazla olduğunu belirterek bunun evdeki işlerin adaletli dağıtılmamasından kaynaklandığını ve kadınların evlenip çocuk sahibi olduklarında ücretli işlerde çalışma sürelerinin fazlaca azaldığını ve bunun sosyal politikalarla desteklenmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar.

“Ev İçi Emek ve Refah: Türkiye’de Evlatlık Kurumu İle İlgili bir Durum Çalışması”(183-205) başlıklı yedinci bölümde yazar, Türkiye’de Evlatlık kurumu olarak isimlendirilen, legal veya biyolojik şekilde aile ferdi bulunmayan kişiler aracılığıyla bedelsiz olarak tesis edilen ev içi emek analizini ifade etmektedir. Yazar burada, 2004 ve 2006 seneleri arasında genellikle Akdeniz yöresinde, evlatlık olarak verilmiş olan 22 kadınla yapılmış derinlemesine mülakatlara bağlı olarak Evlatlık kurumunun aşama ve neticelerini ele almaktadır. İmkanları bulunmayan imtiyazsız kadınların, biçimsel üretim sektörünün dışında kaldıklarını ve bundan ötürü Evlatlık kurumunun şekil değiştirmeden kaldığını ve süre gelen üretim münasebetlerinin bu kurumu, hayırseverlik kavramı ismi altında diri tuttuğunu belirtmektedir. Aile içindeki emek bölüşümünü, özellikle evlatlık sürecindeki aile dinamikleri ve ev içi görevlerin paylaşımını analiz etmekte ve bu, cinsiyet rolleri, ebeveynlik ve aile içindeki sorumlulukların nasıl dağıldığı gibi konuları içermektedir. Yazar, evlatlık kurumunu Türkiye'nin sosyal politika ve refah sistemi bağlamında değerlendirmekte ve bu kapsamda, evlatlık sürecinin sosyal politikaların ve toplumsal normların bir yansıması olup olmadığı üzerine odaklanmaktadır.

“Türkiye’de Refah Devleti, Toplumsal Cinsiyet ve Kadın İstihdamı”(211-227) başlıklı sekizinci bölümde yazar, Türkiye'deki kadınların istihdamı, toplumsal cinsiyet ile refah devleti konularını bir araya getirerek analiz etmekte ve Türkiye'deki refah devleti modelini ve bu modelin evrimini ele almakta ve bu sosyal yardımlar, sağlık hizmetleri, eğitim ve diğer sosyal hizmetlerin kadınlar üzerindeki etkilerini incelemektedir. Yazar, toplumsal cinsiyet rollerini, kadın haklarını ve Türkiye'deki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini ele almakta ve bu bağlamda, kadınların toplumdaki rollerinin, beklentilerinin ve haklarının üzerine odaklanmaktadır. Ayrıca, Türkiye’de kadın istihdamını destekleyen bakım hizmetleri penceresinden bakıldığında ülkemizin refah rejimi toplumsal cinsiyet yapısının genel şekilde patriarkal bir öz yapı sergilediğine dikkat çekmektedir. Öte yandan son senelerde AB’ye mutabakat aşamasında tatbik edilen kanuni değişiklikler ise kullanışlı politikalara tahavvül etmediğinden ne kadın istihdamı özendirilmekte ne de çocukların bakım uygulamalarında benimsenmiş amme hizmetleri geliştirildiğini ifade etmektedir.

“Türkiye’de Sosyal Güvenlik Reformu ve Kadınlar Üzerine Etkisi”(231-247) başlıklı dokuzuncu bölümde yazar, Türkiye'deki sosyal güvenlik sisteminin geçirdiği reform sürecini ele alırken, özellikle bu reformun kadınlar üzerindeki etkilerine odaklanmakta ve sosyal güvenlik reformunun nedenleri, amaçları ve uygulama sürecini detaylı bir şekilde incelemektedir. Ayrıca reformun kadınlar üzerindeki etkilerini, çalışma hayatına katılımı, emeklilik, sağlık hizmetlerine erişimi ve aile içi dinamikleri gibi çeşitli alanlarda ele alırken kadınların sosyal güvenlik avantajlarından nasıl etkilendiğini ve bu değişikliklerin toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerindeki potansiyel etkilerini değerlendirmektedir. Yazar, reformun olumlu ve olumsuz yönlerini ele alarak, kadınların sosyal güvenlik sistemi içindeki konumlarını güçlendiren veya zayıflatan unsurları tartışmakta ve reformun uygulanmasındaki pratik zorlukları ve politika önerileri gibi konulara da odaklanmakta ve sosyal güvenlik reformunun kadınlar üzerindeki etkilerini değerlendirmektedir. Ayrıca toplumun genel sosyal güvenlik algısını ve bu reformun Türkiye'deki genel ekonomik ve sosyal yapıyla nasıl etkileşimde bulunduğunu da değerlendirirken devletin vazifesinin ve çalışma münasebetlerinin dönüşümünün kadınlara özgü gizil yeni toplumsal rizikolar ortaya çıkardığına ve öteki taraftan da kimlik farkındalığının kuvvetlenmesinin meydana çıkardığı çatışmalara değinmektedir.

“Toplumsal Cinsiyet ve Sağlık Reformu: Politikalar ve Etkileri”(251-276) başlıklı onuncu bölümde yazar, Türkiye'deki sağlık sektöründeki toplumsal cinsiyetle ilgili politikaları ve bu politikaların sağlık hizmetleri üzerindeki etkilerini inceleyen kapsamlı bir analiz sunmakta ve sağlık reformlarının toplumsal cinsiyet eşitliği açısından nasıl bir rol oynadığını anlamak amacıyla, sağlık politikalarının tasarımından

uygulanmasına kadar olan süreçleri detaylı bir şekilde ele almaktadır. Yazar, sağlıkta dönüşüm programının kadınlar için yetersiz olduğunu, onların ihtiyaçlarına cevap veremediğini belirterek sağlık politikalarının cinsiyet temelli farklılıkları nasıl etkilediğini ve bu politikaların toplumsal cinsiyet eşitliği üzerindeki potansiyel etkilerini incelemektedir. Yazar, toplumsal cinsiyet sahasında ülkemizde söylenen ile tatbik arasında tehlikeli bir ayrılık bulunduğunu ifade ederek reformun hayata geçirilmesinin erişim sahasındaki problemleri fazlaca derinleştireceğini söyleyerek, bu ayrılığın bertaraf edilmesi için politika geliştiricilerin toplumsal cinsiyet sorunlarına yönelik davranışlarını değiştirecek ayrıntılı ve uzun devirli izlemlerin gerekliliğini vurgulamaktadır. Kadınlar için oluşturulacak politikaların yukarıdan aşağıya olmaması gerektiğini ifade eden yazar, sivil toplum örgütlerinin ve bilhassa da kadın kuruluşlarının politika oluşturma aşamalarına dahil olmalarına olanak sağlayacak sistemlerin geliştirilmesinin önemine değinmektedir.

“Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminde Toplumsal Cinsiyetçi Farklılaşma”(279-297) başlıklı on birinci bölümde yazar, Türkiye’deki bireysel emeklilik sistemi içindeki toplumsal cinsiyet eşitsizliğini inceleyerek, sistemdeki farklılaşmaları analiz etmeye çalışmakta ve bireysel emeklilik sisteminin kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizliklere nasıl katkıda bulunduğunu, bu sistemin emeklilik dönemine yönelik etkilerini ve toplumsal cinsiyetle ilgili bu farklılaşmanın nedenlerini ele almaktadır. Ayrıca, bireysel emeklilik sisteminin tasarımındaki cinsiyet temelli farklılıkları ve bu farklılıkların emeklilikteki gelir eşitsizliğine nasıl yansıtıldığını detaylı bir şekilde değerlendirmekte ve kadınların sisteme katılımını etkileyen sosyal, ekonomik ve kültürel faktörleri de incelemektedir. Yazar, bireysel emeklilik sistemini cinsiyet perspektifinden ele alarak, sistemin mevcut durumunu değerlendirmekte ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini azaltmaya yönelik önerilerde bulunmaktadır. BES’te kadınlar ve erkekler açısından yaptıkları katkı bakımından anlamlı bir farklılık olmadığını ifade eden yazar, kırsal kesimde yaşayan kadınların eğitim seviyesi düşükçe emeklilik gelirinin azaldığını ancak kentte yaşayan kadınların eğitim seviyesi arttıkça emeklilik gelirinin de yükseldiğini ve neticede kadınların emeklilik devrindeki gelirleri ananevi emeklilik mekanizmasında özel emeklilik mekanizmalarında olduğundan daha fazla olduğu vurgulanmaktadır.

“Çocuk ve Yaşlı Bakıcıları: Enformel Sektördeki Kadınlar”(301-326) başlıklı on ikinci bölümünde yazar, Türkiye’deki çocuk ve yaşlı bakım sektöründeki enformel çalışma koşullarını, ev işçiliğinin yapısını ve ilerlemesini ve kurumsallaşmasını ve bu alanda faaliyet gösteren kadınların deneyimlerini ele almaktadır. Kitap, genellikle kadınların üstlendiği bu bakım görevlerinin resmi olmayan sektörde nasıl gerçekleştiğini, bu kadınların karşılaştığı zorlukları, iş güvencesi eksikliğini, sosyal güvence sorunlarını ve benzeri konuları birtakım istatistikî verilere dayanarak incelemekte ve bu kadınların yaşadığı günlük hayatın içine dalarak, onların duygusal deneyimlerini, aileleriyle ilişkilerini ve toplumsal konumlarını da detaylı bir şekilde değerlendirmektedir. Yazar, enformel bakım sektörünün genel ekonomik ve sosyal bağlam içinde nasıl konumlandığını ve bu kadınların yaşamlarındaki belirleyici faktörleri vurgulayarak, Türkiye’deki bakım sektöründeki kadın emeğine dair kapsamlı bir portre sunmakta ve çözümün, emeğin bilhassa da biçimsel emeğin örgütlü olması, çalışma yasalarının tekrardan düzenlenmesi ve özel kesimden daha çok kamu kuruluşlarının yeniden ele alınmasında olduğuna işaret etmektedir.

“Türkiye’de Kadın ve Sendikacılık”(329-352) başlıklı on üçüncü bölümünde yazar, Türkiye’deki kadınların sendikalara katılımını etkileyen faktörleri ve bu alandaki engelleri incelemekte ve toplumsal cinsiyet normları, aile baskıları, iş yerindeki ayrımcılık gibi etkenlerin kadınların sendikalara aktif katılımını zorlaştırdığını ve kadın işçilerin sendikal hakları ve işçi hakları mücadelelerindeki rollerini analiz ettiğini ve bu bağlamda, sendikaların kadın emeği için mücadelede nasıl bir araç olduğu üzerinde durmaktadır. Yazar, sendikaların toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki rolünü ve bu alandaki başarıları ile zorlukları ele almakta ve toplumsal cinsiyet eşitliği için sendikaların nasıl bir etkileşimde bulunduğunu ve bu konuda hangi politikaları benimsediklerini incelemektedir. Ayrıca kadınların sendika idare kademelerinden hariç tutulmalarının ana sebeplerinin annelik vazifeleri ile sendikalardaki patriarkal yapının olduğunu belirterek, kadınların ortaya koymuş olduğu çözümlerin çok manalı olduğuna değinerek 12 Eylül kanunlarının kaldırılmasını ve Türkiye’deki siyasal partilerin sendikalara el atmaktan çaymaları gerektiğine dikkat çekerek, kadınların sendikalardaki ikincil vazifelerinin en mühim sebebinin 1980 senesinden sonra Türkiye’de tatbik edilmeye başlayan neo-liberal politikalar olduğunu ileri sürmektedir.

Bu kitap, Türkiye’deki neoliberal ekonomik rejimin sosyal politikalar ve toplumsal cinsiyet

üzerindeki etkilerini, özellikle kadınların konumu açısından incelemektedir. Yazar(lar), piyasa, özel ve kamusal patriarkallığın etkileşimini vurgulayarak, kadın emeğinin bu üçlü yapı içinde nasıl marjinalleştirildiğini ve sömürüldüğünü tartışmaktadır. Kitap, sosyal güvenlik reformlarının cinsiyet eşitsizliğini nasıl kurup yeniden ürettiğini ve kadınların sosyal güvencesizlikle karşı karşıya kalma süreçlerini analiz etmektedir. Neoliberal politikaların, kadın emeği üzerindeki olumsuz etkilerini ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini nasıl derinleştirdiğini ortaya koyarak, Türkiye'deki refah rejimi, kadın hareketi ve toplumsal cinsiyet eşitliği taleplerinin kesişim noktasını değerlendiren ilk çalışmalardan biridir.

Kitabın odaklandığı konunun Türkiye'deki neoliberal iktisadi rejimin sosyal politikalar üzerindeki etkilerinin, özellikle toplumsal cinsiyet ile kadın yönünden ele alındığı teması net bir şekilde belirtilmiştir. Neoliberal politikaların toplumsal cinsiyet üzerindeki etkileri üzerine bir yoğunlaşma söz konusu ve kitap, sosyal politikanın farklı alanlarını ele alarak kadının ücretsiz bakım emeği, ev içi emek, ve biçimsel pazarı da içeren geniş bir perspektife sahiptir. Ayrıca kitap, sosyal güvenlik reformlarının kadınları nasıl etkilediğini analitik bir bakış açısıyla incelemekte ve cinsiyetçi farklılaşmaları ve kadınların sosyal güvence tahribatını detaylı bir şekilde açıklamaktadır. Kitap, neoliberal politikaların sosyal politikadaki etkilerini eleştirerek, bu politikaların kadın emeği üzerindeki sömürüyü nasıl artırdığını vurgulamakta ve toplumsal cinsiyet eşitliği taleplerini nasıl etkilediğini ve bu taleplerin karşısında neleri sorguladığını detaylı bir şekilde ele almaktadır.

Kitabın dilinin akıcılığı, kompleks konuları anlaşılır bir şekilde aktarma yeteneğiyle dikkat çekmektedir. Konuların net bir şekilde ifade edilmesi ve cümle yapılarının okuyucunun anlaması için düzenlenmesi, kitabın akıcılığını artırmaktadır. Yazar(lar)'ın karmaşık konuları anlaşılır bir şekilde ifade etme yeteneği, okuyucunun metni takip etmesini kolaylaştırmaktadır. Yazar(lar)'ın sunulan verileri ve analizleri kullanarak konuları tartışması, kitabın etkisini artırmaktadır. Yazar(lar)'ın neoliberal politikaların sosyal politikadaki etkilerini eleştirel bir bakış açısıyla ele alması, kitabın etkililiğini artırmaktadır. Eleştiri, okuyucuların düşüncelerini olanaklı kılmakta ve bu da kitabın tartışma yaratmasını sağlamaktadır.

Kitap, ayrıntılı ve titiz incelemelerle desteklenmesi kitabın argümanlarını güçlendirmiş ve okuyucuya daha derinlemesine bir bakış açısı sunmuştur. Kitap, toplumsal cinsiyet ve kadın perspektifinden neoliberal politikaların sosyal politikalar üzerindeki etkilerini eleştirerek okuyuculara kapsamlı bir bakış açısı ve ayrıntılı analizler sunmakta, böylece alana önemli bir katkı sağlamaktadır.